

**T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ**

**SANAYİLEŞME SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE
KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETME
(KOBİ)'LERİN YERİ ve ÖNEMİ**

**Hazırlayan
M. HAKAN YALÇINKAYA**

**Danışman
PROF. DR. HÜSEYİN KARAKAYALI**

MANİSA

2006

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

TEZ VERİ FORMU

Tez No:

Konu:

Üniv.Kodu:

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tezin Yazarının

Soyadı: YALÇINKAYA

Adı: M.HAKAN

Tezin Türkçe adı: SANAYİLEŞME SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETME (KOBİ)'LERİN YERİ VE ÖNEMİ

Tezin Yabancı adı: THE ROLE OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES (SME's) IN TURKEY IN THE PROGRESS OF INDUSTRIALIZATION

Tezin yapıldığı

Üniversite: CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ **Enstitü:** SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Yıl:2006

Diğer kuruluşlar:

Tezin Türü:

1- Yüksek Lisans

2- Doktora

3- Tıpta uzmanlık

4- Sanatta Yeterlilik

Tez Danışmanlarının

Unvanı: PROF. DR.

Adı: HÜSEYİN

Soyadı: KARAKAYALI

Unvanı:

Adı:

Soyadı:

Türkçe anahtar kelimeler:

- 1- Küçük ve Orta Ölçekli İşletme (KOBİ)'ler
- 2- Türkiye'de Sanayileşme
- 3- Avrupa Birliği'nde KOBİ'ler
- 4- KOBİ'lerin Türkiyede Sanayileşmeye Katkısı
- 5- Türkiye'de KOBİ'lerin Yeri

İngilizce anahtar kelimeler:

- 1- Small and Medium Enterprises
- 2- Industrialization In Turkey
- 3- SME's in European Union
- 4- Contribution Of SME's To Industrialization In Turkey
- 5- The Role Of SME's In Turkey

Tarih: .../.../2006

İmza :

ÖZET

Avrupa ülkelerinin ekonomik ve siyasi açıdan her alanda ki bütünleşme çabaları sonucunda ortaya çıkan Avrupa Birliği'nde Türkiye'nin yer almaması söz konusu olamaz. Türkiye, Avrupa ülkeleri arasına katılma yolundaki ilk adımı 2001 yılında gümrük birliği ile atmış ve tam üyelik müzakerelerine başlamıştır.

Avrupa Birliği ve Türkiye arasında ortaya çıkan bu gelişmeler Türk İmalat Sanayi içinde önemli bir paya sahip Küçük ve Orta Ölçekli İşletme (KOBİ)'lerin önemini ortaya çıkarmıştır. Küçük ve orta ölçekli işletmeler yerel ve ulusal büyümenin, hızlı sanayileşme hedefinin gerçekleşmesi için gerekli dinamik ve esnek yapıya sahiptir. Piyasa ve pazar koşulları ile teknolojik değişikliklere rahatlıkla ayak uydurabilirler. Sınırlı imkanlara sahip olan küçük ve orta ölçekli işletmeler tüm dünya ülkelerinde ekonominin can damarını oluşturmaktadır. Günümüzde pek çok ülkede küçük ve orta ölçekli işletmelerin sorunlarının çözümü ve birbirleriyle koordineli çalışmalarını sağlamak amacıyla çeşitli kurumlar meydana getirilmiştir.

Ülkemizdeki işletmelerin büyük bir bölümünü küçük ve orta ölçekli işletmeler oluşturmaktadır. Küçük ve orta ölçekli işletmeler, başta istihdam olmak üzere gelir dağılımının daha dengeli bir biçimde oluşması, bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi, gibi birçok konularda ülkemize yarar sağlamaktadır. Ancak, ülkemizdeki KOBİ'lerin, başta finansman yetersizliği olmak üzere sağlıklı bir alt yapıya sahip olmaması, know-how eksikliği, ürünlerini pazarlayamaması, enflasyon gibi çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin, bu sorunlarını ortadan kaldırmak ve ekonomi ve sanayi içindeki etkinliğini arttırmak için bütün Avrupa Ülkeleri ve Türkiye'de gerekli çalışmalar yapılmaktadır. Bu amaçla KOBİ'lerin karşılaştığı sorunları tespit etmek ve bu sorunların çözümünde kullanılacak çözüm önerileri sunmak için Manisa İlinde anket çalışması düzenlenmiştir.

Sonuçta AB'ye tam üyelik sürecinde olan Türkiye'nin sanayileşmesinde önemli bir payı bulunan KOBİ'lerin güçlü ve zayıf yönleri belirlenmiş, uygun sanayileşme stratejileri üretilmeye çalışılmıştır.

ABSTRACT

It is impossible to handle Turkey apart from the European Union which has been established after the big efforts of all kinds of economic and political integration of European countries. Turkey made its first moves for joining by signing the Customs Union agreements and started full membership discussions in 2001.

These developments between Turkey and the EU, increased the importance of Small and Medium Enterprises (SME's) which plays an important role in Turkish manufacturing industry. Small and Medium Enterprises have the dynamics and the flexible structures which is needed to faster the local and national growth and rapid industrialization. They can keep up with the market and marketplace's conditions and technologic changes. Small and Medium Enterprises have limited resources but they are the vital elements of the economics in all countries. Today a lot of countries developed various institutions to solve the problems of Small and Medium Enterprises and provide coordination between each other.

Most of the enterprises which are established in our country are Small and Medium Enterprises. They have lots of benefits such as; creating employment, balancing the income distribution and equalizing the interregional imbalances. However the SME's in our country are faced with various problems like financial difficulties, not having healthy infrastructures, shortage of know-how, marketing issues and chronic inflation. Necessary efforts, to solve such problems of SME's and increase the efficiency in general economy and industry are exerted by both EU countries and Turkey. For this purpose a questionnaire study was carried out to determine the problems which SME's encounter and submit the solution proposals against these problems. As a result the weak and strong aspects of the SME's, which plays an important role in the industrialization of Turkey that processes the fully membership, are determined and suitable industrialization strategies are tried to be generated.

Yemin Metni

Doktora tezi olarak sunduğum “**Sanayileşme Sürecinde Türkiye’de Küçük ve Orta Boy İşletme (KOBİ)’lerin Yeri ve Önemi**” adlı çalışmamın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2006

M. Hakan YALÇINKAYA

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü / / tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisans Üstü Öğretim Yönetmeliği'nin 8. Maddesi gereğince Enstitümüz ..... Anabilim Dalı .....programı öğrencisi .....
“.....” Konulu tezi incelenmiş ve aday ..... /...../2006 tarihinde saat .....’da/de jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra ..... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna   OY BİRLİĞİ
DÜZELTME yapılmasına * OY ÇOKLUĞU ile karar
RED edilmesine ** ile karar verilmiştir.

* Bu halde adaya 6 ay süre verilir.

** Bu halde adayın kaydı silinir.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

Evet Hayır

*** Tez, burs, ödül veya Teşvik programına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.

Tez, mutlaka basılmalıdır.

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır.

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

Tez, basımı gereksizdir.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YÖK DÖKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ GİRİŞ FORMU	II
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
YEMİN METNİ	V
TUTANAK	VI
İÇİNDEKİLER	VII
TABLolar LİSTESİ	XVII
GRAFİKLER LİSTESİ	XXII
KISALTMALAR LİSTESİ	XXIV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE

KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME (KOBİ)'LERİN GENEL ÖZELLİKLERİ VE EKONOMİK YAPI İÇİNDEKİ ROLLERİ

1.1 KÜRESELLEŞME SÜRECİ ve KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN ÖNEMİ	5
1.1.1 Küreselleşme Kavramı ve Ülkeler Üzerindeki Etkileri	5
1.1.2 Küreselleşme Sürecinin Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Üzerindeki Etkisi	10
1.1.3 Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ülkelerinde Faaliyet Gösteren Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Gelişimine Etkisi	12
1.1.4 Küreselleşmenin Türkiye’de Faaliyet Gösteren Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Üzerine Etkileri	14
1.2 KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME KAVRAMI	16
1.2.1 Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tanımı	16
1.2.1.1 Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)’in Tanımı	18

1.2.1.2 Türkiye Halk Bankası'nın (Halkbank) Tanımı.....	18
1.2.1.3 Eximbank'ın Tanımı	19
1.2.1.4 Hazine Müsteşarlığı'nın Tanımı	19
1.2.1.5 Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın (DTM) Tanımı.....	19
1.2.1.6 Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) Tanımı	19
1.2.1.7 Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticileri Vakfı'nın (TOSYÖV) Tanımı.....	20
1.2.1.8 Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın Tanımı	20
1.2.1.9 Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Türkiye'de Uygulamaya Konulacak KOBİ Tanımı.....	20
1.3 ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN TANIMI.....	23
1.3.1 Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tanımı	23
1.3.2 Japonya'da Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tanımı	23
1.3.3 Dünya Bankası'nın Küçük ve Orta Ölçekli İşletme Tanımı.....	24
1.3.4 Orta Doğu Ülkelerinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletme Tanımı	24
1.3.5 Avrupa Birliği (AB) Ülkelerinin Küçük ve Orta Ölçekli İşletme Tanımı	24
1.3.5.1 Almanya'da Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tanımı	26
1.3.5.2 Fransa'da Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tanımı.....	27
1.3.5.3 Belçika'da Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tanımı	27
1.3.6 Küçük ve Orta Ölçekli İşletme Tanımının Gerekliliği	27
1.4 KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERDE ÖLÇEK KRİTERLERİ.....	29
1.4.1 Nicel Ölçütler	30
1.4.2 Nitel (Kalitatif) Ölçütler	32
1.5 KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN ORTAK ÖZELLİKLERİ	34

1.5.1 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Avantaj ve Dezavantajları	37
1.5.1.1 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Avantajları.....	38
1.5.1.1.1 Yönetim İstihdam Sağlama	39
1.5.1.1.2 Değişen Pazar Koşullarına Hızlı Uyum Sağlama.....	40
1.5.1.1.3 Teknolojik Yeniliklere Uymada Hızlılık	40
1.5.1.1.4 Büyük İşletmelerin Tamamlayıcısı Olma	40
1.5.1.1.5 Personel ile Yakın İlişki İçinde Olma ve Daha Az Bürokrasi.....	41
1.5.1.1.6 Dengeli Büyümeye Katkısı.....	42
1.5.1.2 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Dezavantajları.....	43
1.5.1.2.1 Finansman Sağlama Zorluğu.....	43
1.5.1.2.2 Yönetim ve Organizasyon.....	44
1.5.1.2.3 Pazarlama Sorunları	44
1.5.1.2.4 Teknoloji ve Hammadde Yetersizliği	45
1.5.1.2.5 Niteliksiz İşgücü İstihdamı.....	46
1.5.1.2.6 Muhasebe ve Hesap İşleri	47
1.5.1.2.7 Bilgi Akımının Önemsizliği	47
1.5.1.2.8 Rekabet Ortamının Yıkıcılığı	48
1.5.1.2.9 Araştırma-Geliştirme (AR-GE) Olanaklarının Sınırlı Olması	48
1.6 KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN EKONOMİK VE SOSYAL DENGELERDEKİ YERİ.....	49
1.6.1 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ekonomi İçerisindeki Önemi	49
1.6.2 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Kalkınmaya Etkisi	53
1.6.3 Ekonomiye Dinamizm Kazandırma Aracı Olarak Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler	56
1.6.4 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İstihdam Sağlama ve Yeni İş İmkânı Yaratma Etkileri	58
1.6.5 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Esneklik ve Yenilikleri Teşvik Etme Yetenekleri.....	61
1.6.6 Bölgesel Kalkınmayı Hızlandırmada Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Etkisi.....	65

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRKİYE ve AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE
KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME (KOBİ)'LERİN
SANAYİLEŞME SÜRECİNDEKİ YERİ

2.1 TÜRKİYE'DE SANAYİLEŞME SÜRECİNDE KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN ÖNEMİ VE GELİŞİMİ..... 68

2.1.1 Cumhuriyet Öncesi Dönem.....	68
2.1.2 Planlı Dönem Öncesi (1923-1960).....	71
2.1.2.1 Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (1933-1937).....	73
2.1.2.2 İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı (1938 -1942)	76
2.1.2.3 İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Sanayileşme Süreci	78
2.1.2.4 1950 - 1960 Dönemi Sanayileşme (II. Dünya Savaşı Sonrası)	81
2.1.3 1960 - 1980 Dönemi Sanayileşme.....	82
2.1.3.1 Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963 - 1967)	83
2.1.3.2 İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968 - 1972).....	85
2.1.3.3 Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973 - 1977).....	87
2.1.3.4 Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979 - 1983)	90
2.1.4. 1980 Sonrası Sanayileşme	93
2.1.4.1 Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985 - 1989).....	93
2.1.4.2 Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990 - 1994).....	96
2.1.4.3 Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996 - 2000)	99
2.1.4.4 Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001 - 2005)	100

2.2 TÜRKİYE EKONOMİSİNDE KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN YERİ 103

2.2.1 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Toplam İşletmeler İçindeki Payı..	105
2.2.2 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Toplam İstihdam İçindeki Payı....	109

2.2.3 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Toplam Katma Değer İçindeki Payı	112
2.2.4 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Toplam İhracat İçindeki Payı.....	114
2.3 AVRUPA BİRLİĞİ (AB)'NE TAM ÜYELİK SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELER.....	116
2.3.1 Avrupa Birliğinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler.....	116
2.3.1.1 Avrupa Birliği Ülke Ekonomilerinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Önemi	117
2.3.1.2 Avrupa Birliği'nde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Yönelik Sanayi Politikaları	120
2.3.1.3 Avrupa Birliği'nde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Uygulanan Teşvik Politikaları	122
2.3.1.3.1 Ar-Ge Denetimleri (EUROMANAGEMENT)	127
2.3.1.3.2 Teknoloji Paylaşımı (VALUE).....	128
2.3.1.3.3 Teknolojinin Finansmanı ve Uluslar Ötesi Yatırım Fonları (SPRINT).....	128
2.3.1.3.4 Yeni Teknolojilerin Entegrasyonunun Yönetimi (MINT).....	129
2.3.1.3.5 Teknolojik Yenilik Bilgi Birimi (TII).....	130
2.3.1.3.6 Teknoloji Araştırmalarında İşbirliği (CRAFT)	130
2.3.1.3.7 AR-GE Sonuçlarının Yaygınlaştırılması ve Kullanımı	130
2.3.1.3.8 Uzaktan Hizmet Sağlama (TELEMATIQUE)	131
2.3.1.3.9 İletişim Sistemlerinin Geliştirilmesi Programı (RACE).....	132
2.3.1.4.0 Bilişim Alt Yapısı (ESPRIT).....	132
2.3.1.4.1 Yeni Sanayi Teknolojilerinin Geliştirilmesi (BRITE-EURAM)...	133
2.4 AVRUPA BİRLİĞİNİN TÜRKİYE'YE YÖNELİK KOBİ GENEL POLİTİKALARI.....	133
2.4.1 Türkiye'deki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin AB Ülke KOBİ'leri Karşısındaki Durumu	134
2.4.2 AB'ye Tam Üyelik Sürecinde KOBİ'lere Yönelik Politikalar	135
2.4.2.1 EUREKA (Endüstriyel Araştırma Geliştirme) İçin Avrupa Ağı....	135

2.4.2.2 Mesleki Eğitim.....	136
2.4.2.3 Leonardo Da Vinci.....	137
2.4.2.4 EQUAL	137
2.4.2.5 Avrupa Ekonomik Çıkar Grupları Ağı.....	138
2.4.2.6 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Avrupa Şartı.....	138
2.4.3 AB'ye Tam Üyelik Sürecinde Türkiye'nin Uygulamaya Koyduğu KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı	140
2.4.3.1 Girişimcilik Eğitimi ve Öğretimi.....	141
2.4.3.2 Hızlı ve Ucuz İş Kurma Süreçlerinin Geliştirilmesi	142
2.4.3.3 KOBİ'lerle İlgili Mevzuat Düzenlemeleri.....	143
2.4.3.4 KOBİ'lerde Uzmanlık ve Ustalıkların Geliştirilmesi	143
2.4.3.5 KOBİ'lerde Elektronik Ticaret (E-Ticaret) Olanaklarının Geliştirilmesi	144
2.4.3.6 KOBİ'lerde İç Pazar İmkanlarından Daha Fazla Yararlanma ve Yeni Pazar Arayışları.....	147
2.4.3.7 KOBİ'lerin Teknoloji Kapasitelerinin Desteklenmesi	147
2.4.4 Türkiye'ye Yönelik Avrupa Birliği Çok Yıllı Programı (2001-2005) ..	148
2.4.5 Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Yönelik Destek Politikaları	152
2.4.5.1 Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Yönelik Devlet Teşvik ve Destekleri	154
2.4.5.2 Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Verilen Krediler ..	157

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MANİSA SANAYİ BÖLGELERİNDE FAALİYET GÖSTEREN
KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME (KOBİ)'LERİN
KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ VE BÖLGENİN
SANAYİLEŞMESİNE KATKILARININ DEĞERLENDİRİLMESİNE
YÖNELİK YAPISAL PROFİL ANALİZİ

3.1 MANİSA İLİ İMALAT SANAYİNDE FAALİYET GÖSTEREN
KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN GENEL YAPISI 164

3.1.1 Manisa İlinin Sosyo - Ekonomik Yapısı.....	164
3.1.1.1 İktisadi Faaliyet Konularına Göre Sektörel Yapı	164
3.1.1.2 Manisa İlinin Türkiye Ekonomisi içerisindeki Yeri	166
3.1.1.3 Manisa'da Sanayi Sektörü'nün Gelişimi	167
3.1.1.4 Manisa Organize Sanayi Bölgesi (MOSB).....	172
3.1.1.4.1 Manisa Organize Sanayi Bölgesindeki (MOSB) Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler.....	172
3.1.1.4.2 Manisa Sanayi Bölgelerindeki Küçük ve Orta Ölçekli İşletme (KOBİ)'lerde İstihdam Yapısı.....	173
3.1.1.4.3 Manisa Sanayi Bölgelerindeki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Dış Ticaret Durumları.....	174

3.2 MANİSA İMALAT SANAYİNDE FAALİYET GÖSTEREN KÜÇÜK
VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN BÖLGENİN
SANAYİLEŞMESİNE ETKİLERİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK
AMPİRİK BİR ÇALIŞMA 174

3.2.1 Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	174
3.2.2 Veri Toplama Yöntem ve Araçları	175
3.2.3 Verilerin Değerlendirilmesinde Kullanılan Yöntemler	176

3.2.4 Araştırmanın Güvenilirliği	177
3.3 MANİSA İMALAT SANAYİ'NDE FAALİYET GÖSTEREN KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERE YÖNELİK ANKET ÇALIŞMASI SONUCUNDA ELDE EDİLEN BULGULARIN ÇÖZÜMLENMESİ	177
3.3.1 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Genel Özellikleri	177
3.3.1.1 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Kuruluş Yılları.....	177
3.3.1.2 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Faaliyet Alanları	178
3.3.1.3 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Kuruluş Yılları ve Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı.....	180
3.3.1.4 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Üretim Yerleri.....	182
3.3.1.5 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İmalat Sanayi Faaliyet Alanındaki Çalışma Yılı.....	186
3.3.1.6 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İmalat Sanayi Faaliyet Alanında ki Çalışma Yılı İtibariyle Dağılımı.....	187
3.3.2 Küçük ve orta Ölçekli İşletmelerde İnsan Kaynakları	190
3.3.2.1 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ölçeksel Dağılımı	190
3.3.2.2 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İşletme Sahibinin Eğitim Durumu	191
3.3.2.3 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İşletme Sahiplerinin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	192
3.3.2.4 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Vardiya Sayıları.....	192
3.3.3 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansman Durumu	192
3.3.3.1 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Özsermayesi	192
3.3.3.2 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İmalat Sanayi Faaliyet Alanlarının Kuruluş Yılları ve Özsermaye Yapılarına Göre Dağılımı.....	193
3.3.3.3 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansman Kaynakları	195
3.3.3.4 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları.....	196
3.3.4 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Üretim Yapısı.....	197
3.3.4.1 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Üretim Düzeylerini Etkileyen Faktörler	197

3.3.4.2 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Hammadde Temininde Karşılaştıkları sorunlar.....	199
3.3.4.3 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Üretim Giderlerinin Toplam Maliyetler İçindeki Yeri.....	200
3.3.4.4 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sahip Olduğu KOBİ Teşvik Belgeleri	200
3.3.5 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Teknolojik Yapısı.....	202
3.3.5.1 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Araştırma Geliştirme (AR-GE) Bölümü.....	202
3.3.5.2 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yıllık Kar'dan AR-GE'ye Ayırdıkları Pay	205
3.3.5.3 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Teknoloji Durumu	206
3.3.5.4 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Teknoloji Takip Etme Yolları.....	207
3.3.5.6 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yeni Teknoloji Edinme Nedenleri	208
3.3.6 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Pazar Durumu ve İhracat Yapıları	210
3.3.6.1 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ürünlerinin İthal ve Yerli Ürünler Karşısındaki Durumları.....	210
3.3.6.2 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Üretimde Kullandıkları Markalar	211
3.3.6.3 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sahip Olduğu Kalite Güvence Belgeleri	212
3.3.6.4 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Kalite Güvence Belgelerinin İmalat Sanayi Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı.....	214
3.3.6.5 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Pazarlama Sorunları.....	216
3.3.6.6 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Fiyat Politikası Belirleme Yöntemleri.....	219
3.3.6.7 Küçük ve Orta Ölçekli İşletme (KOBİ)'lerin Pazarlama ve Dağıtım Kanalları.....	220

3.3.6.8 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Dış Ticaret Durumları.....	221
3.3.6.9 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Dış Ticaret Durumlarının İmalat Sanayi Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı	223
3.3.6.10 İhracat Yapan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Dış Ticarete Yönelme Nedenleri.....	225
3.3.6.11 İhracat Yapan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Dış Ticarete Mallar Üzerinde Yaptıkları Değişiklikler	226
3.3.6.12 İhracat Yapan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhracat Yaptıkları Ülkeler	228
3.3.6.13 İhracat Yapan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhracat Gerçekleştirme Yolları.....	229
3.3.6.14 İhracat Yapan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhracatta Karşılaştıkları Sorunlar.....	232
3.3.7 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ortak Sorunları ve İhtiyaç Duydukları Danışmanlık Hizmetleri.....	233
3.3.7.1 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sorunları.....	233
3.3.7.2 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhtiyaç Duydukları Danışmanlık Hizmetleri.....	235
3.3.7.3 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İmalat Sanayi Faaliyet Kollarına Göre İhtiyaç Duydukları Danışmanlık Hizmetleri	236
3.4 MANİSA'DA İMALAT SANAYİ'NDE FAALİYET GÖSTEREN KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELER İÇİN SWOT ANALİZİ..	238
3.4.1 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Güçlü Yanları.....	238
3.4.2 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Zayıf Yanları.....	240
3.4.3 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler İçin Fırsatlar	241
3.4.4 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler İçin Tehditler.....	242
GENEL DEĞERLENDİRME SONUÇ VE ÖNERİLER.....	243
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	256
EKLER.....	286

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Türkiye’deki Çeşitli Kurum ve Kuruluşlarca İstihdam Sayısına Göre KOBİ Tanımları.....	22
Tablo 2 : Japonya da KOBİ Sınıflandırması	24
Tablo 3 : AB Ülkelerinde Uygulamaya Konulacak Olan Yeni KOBİ Tanımı	25
Tablo 4: Almanya’da KOBİ Sınıflandırması	26
Tablo 5: Fransa’da KOBİ Sınıflandırması	27
Tablo 6: Bazı Ülkelerde İstihdam Edilen İşçi Sayısına Göre KOBİ Tanımları ...	28
Tablo 7: KOBİ’lerin Çeşitli Ülkelerdeki Ekonomik Ağırlığı	50
Tablo 8: Anadolu’da Sanayi Tesisleri (1921)	70
Tablo 9: İmalat Sanayinde Yıllara Göre Büyüklük Sınıfına Göre İşyerlerinin Dağılımı.....	106
Tablo 10: Türkiye’de İmalat Sanayinde İşletmelerin Sayısı (2003).....	107
Tablo 11: Türkiye’deki İşletmelerin (Girişim) Sektörel Dağılımı (2003)	107
Tablo 12: Türkiye’de İşletmelerin Ölçeksel Dağılımı (2003).....	108
Tablo 13: İmalat Sanayinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ölçeksel Dağılımı.....	108
Tablo 14: Türkiye’de İmalat Sanayi’nde Ölçek Büyüklüğüne Göre Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İstihdam Düzeyleri	110
Tablo 15: Türkiye’de İmalat Sanayi’nde Küçük Ölçekli İşletmelerde İstihdam Düzeyleri	111
Tablo 16: Türkiye’de İmalat Sanayinde 1-150 İşçi Çalıştıran Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Katma Değer Payları	112
Tablo 17: Türkiye’de İmalat Sanayi’nde 1-9 İşçi Çalıştıran Mikro Ölçekli İşletmelerin Yarattıkları Katma Değer Payları.....	113

Tablo 18: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin En Çok İhracat Yaptığı Ülkeler	115
Tablo 19: Avrupa Birliği Ülkelerinde KOBİ'lerin Yapısı	119
Tablo 20: Avrupa Birliği'nin KOBİ'lere Yönelik Sanayileşme Politikalarının Gelişimi	121
Tablo 21: Avrupa Birliği (AB) ve Türkiye'deki KOBİ'lerin Durumu	135
Tablo 22: Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Verilen Krediler ve Kapsamları.....	160
Tablo 23: İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Nüfus (12 ve Yukarı Yaştaki Nüfus)	165
Tablo 24: Cari Fiyatlarla GSYİH ve KBGSYİH'nın İllere Göre Dağılımı	166
Tablo 25: 1927 Sanayi Sayımına Göre Manisa İli Sınırlarında Faaliyet Gösteren İmalat Sanayinin Ana Sektörlere Göre Dağılımı.....	169
Tablo 26: Manisa'da İmalat Sanayinin Ana Sektörlere Göre Dağılımı (2004) .	171
Tablo 27: İstanbul Sanayi Odası (İSO) Kriterlerine Göre Türkiye'deki 500 Büyük Tesis İçine Giren Manisa Sanayi Kuruluşları.....	173
Tablo 28: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Kuruluş Yılları.....	178
Tablo 29: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Faaliyet Alanları	179
Tablo 30: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Kuruluş Yılları ve Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı	181
Tablo 31: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Üretim Yerleri	183
Tablo 32: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Üretim Yeri ve Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı	184
Tablo 33: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İmalat Sanayi Faaliyet Alanındaki Çalışma Yılı.....	186
Tablo 34: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İmalat Sanayi Faaliyet Alanında ki Çalışma Yılı İtibariyle Dağılımı	188

Tablo 35: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ölçeksel Dağılımı	190
Tablo 36: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İşletme Sahibinin Eğitim Durumu	191
Tablo 37: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İşletme Sahiplerinin Yaş Guruplarına Göre Dağılımı.....	192
Tablo 38: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Vardiya Sayıları	192
Tablo 39: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Özsermayesi	193
Tablo 40: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İmalat Sanayi Faaliyet Alanlarının Kuruluş Yılları ve Özsermaye Göre Dağılımı.....	194
Tablo 41: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansman Kaynakları	196
Tablo 42: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları.....	197
Tablo 43: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Üretim Düzeylerini Etkileyen Faktörler	198
Tablo 44: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Hammadde Temininde Karşılaştıkları Sorunlar	199
Tablo 45: Küçük ve Orta Ölçekli İşletme (KOBİ)'lerin Üretim Giderlerinin Toplam Maliyetler İçindeki Yeri	200
Tablo 46: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sahip Olduğu KOBİ Teşvik Belgeleri	201
Tablo 47: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Araştırma Geliştirme (AR-GE) Bölümü	204
Tablo 48: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yıllık Kardan AR-GE'ye Ayırdıkları Pay.....	205
Tablo 49: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Teknoloji Durumu	206
Tablo 50: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Teknoloji Takip Etme Yolları .	208

Tablo 51: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yeni Teknoloji Edinme Nedenleri	209
Tablo 52: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ürünlerinin İthal ve Yerli Ürünler Karşısındaki Durumları	211
Tablo 53: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Üretimde Kullandıkları Markalar	211
Tablo 54: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sahip Olduğu Kalite Güvence Belgeleri	213
Tablo 55: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Kalite Güvence Belgelerinin İmalat Sanayi Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı.....	215
Tablo 56: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Pazarlama Sorunları.....	219
Tablo 57: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Fiyat Politikası Belirleme Yöntemleri.....	220
Tablo 58: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Pazarlama ve Dağıtım Kanalları.....	221
Tablo 59: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Dış Ticaret Durumları	223
Tablo 60: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Dış Ticaret Durumlarının İmalat Sanayi Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı.....	224
Tablo 61: İhracat Yapan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Dış Ticarete Yönelme Nedenleri	226
Tablo 62: İhracat Yapan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Dış Ticarete Mallar Üzerinde Yaptıkları Değişiklikler.....	227
Tablo 63: İhracat Yapılan Mallar Üzerinde Yapılan Değişiklikler	227
Tablo 64: İhracat Yapan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhracat Yaptıkları Ülkeler.....	229
Tablo 65: İhracat Yapan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhracat Gerçekleştirme Yolları	232

Tablo 66: İhracat Yapan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhracatta Karşılaştıkları Sorunlar	232
Tablo 67: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sorunları.....	235
Tablo 68: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhtiyaç Duydukları Danışmanlık Hizmetleri.....	236
Tablo 69: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İmalat Sanayi Faaliyet Kollarına Göre İhtiyaç Duydukları Danışmanlık Hizmetleri	237

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Kuruluş Yılları.....	178
Grafik 2: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Faaliyet Alanları	179
Grafik 3: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Üretim Yerleri	183
Grafik 4: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İmalat Sanayi Faaliyet Alanındaki Çalışma Yılı.....	186
Grafik 5: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ölçeksel Dağılımı	190
Grafik 6: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İşletme Sahibinin Eğitim Durumu	191
Grafik 7: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Özsermayesi	193
Grafik 8: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları.....	197
Grafik 9: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Üretim Düzeylerini Etkileyen Faktörler	198
Grafik 10: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sahip Olduğu KOBİ Teşvik Belgeleri	202
Grafik 11: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin	204
Araştırma Geliştirme (AR-GE) Bölümü	204
Grafik 12: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yıllık Kardan.....	206
AR-GE'ye Ayırdıkları Pay	206
Grafik 13: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Teknoloji Durumu	207
Grafik 14: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yeni Teknoloji Edinme Nedenleri	209
Grafik 15: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Üretimde Kullandıkları Markalar	212

Grafik 16: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sahip Olduğu Kalite Güvence Belgeleri	214
Grafik 17: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Fiyat Politikası Belirleme Yöntemleri.....	220
Grafik 18: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Dış Ticaret Durumları.....	223
Grafik 19: İhracat Yapan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Dış Ticarete Yönelme Nedenleri	226
Grafik 20: İhracat Yapılan Mallar Üzerinde Yapılan Değişiklikler	228
Grafik 21: İhracat Yapan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhracat Yaptıkları Ülkeler.....	229
Grafik 22: İhracat Yapan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhracatta Karşılaştıkları Sorunlar	233
Grafik 23: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sorunları.....	235
Grafik 24: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhtiyaç Duydukları Danışmanlık Hizmetleri	236

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AKKB	: Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası
AR-GE	: Araştırma Geliştirme
BCBS	: BASEL Bankacılık Denetim Komitesi
BG	: Beygir Gücü
BIS	: Uluslararası Ödemeler Bankası
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı
FKA	: Fransız Kalkınma Ajansı
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
İDT	: İktisadi Devlet Teşekkülleri
İGEME	: İhracatı Geliştirme Merkezi
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası

İSO	: İstanbul Sanayi Odası
JBIC	: Japon Kalkınma Bankası
KEİ	: Karadeniz Ekonomik İşbirliği
KESS	: Kenan Evren Küçük Sanayi Sitesi
KFW	: Alman Kalkınma Bankası
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KOBİ	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KÜSGEM	: Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi
KÜSGET	: Küçük Sanayiye Geliştirme Teşkilatı
MOSB	: Manisa Organize Sanayi Bölgesi
MÜK	: Mukayeseli Üstünlük Katsayısı
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OEEC	: Avrupa Ekonomik ve İşbirliği Teşkilatı
ÖİK	: Özel İhtisas Komisyonu
SME	: Small and Medium Enterprises
ÜFE	: Üretici Fiyat Endeksi

- TESK** : Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu
- TOBB** : Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
- TSKB** : Türkiye Sanayi ve Kalkınma Bankası
- TOSYÖV** : Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticileri Vakfı
- TÜİK** : Türkiye İstatistik Kurumu

Giriş

Günümüzde işletmelerin büyük çoğunluğunu küçük ve orta ölçekli işletme (KOBİ)'ler oluşturmaktadır. Büyük firmalara göre daha dinamik bir yapıya ve esnek karar alma mekanizmasına sahip olan KOBİ'ler, bu özelliklerine ek olarak istihdam yaratma potansiyelini en iyi değerlendirebilecek işletmeler olarak kabul edilmektedir.

Dünya ekonomisinin, küreselleşme eğilimleri çerçevesinde gelişmesine bakıldığında tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin büyük ölçekli işletmeler yanında, küçük ve orta ölçekli işletmeleri de güçlendirmek ve büyütme amacıyla çalıştıkları görülmektedir. Ükelere göre tanımları birbirinden farklı olmakla birlikte ABD ve Avrupa Birliği'nin (AB) benimsediği kritere göre bünyesinde 250 ve daha az işçi çalıştıran kuruluşlar Küçük ve Orta Ölçekteki İşletme (KOBİ)'ler olarak kabul edilmektedir. KOBİ'lerin buldukları ülke ekonomileri içinde önemli yer tuttıkları bir gerçektir. Başta ABD, Japonya, Almanya olmak üzere dünya ticaretini elinde tutan ülkelerdeki firmaların yaklaşık %99'unu KOBİ'ler oluşturmaktadır.

Özellikle küreselleşme süreci ile giderek yoğunlaşan bilgi ve teknolojiye dayalı bir kavram haline gelen sanayileşme ve rekabet, ekonomide ağırlıklı bir yere sahip olan KOBİ'lerin yapısal özelliklerinin daha iyi algılanmasını sağlayarak, KOBİ'lerin rekabet yapılarının güçlendirilmesine yönelik politikaların izlenmesi gereğini ortaya koymuştur.

KOBİ'lerin yapısal özelliklerini, ekonomiye azami fayda sağlayacak şekilde kullanmaları için, yasal ve mali düzenlemeler açısından çeşitli önlemlerin uygulamaya konulması gerekmektedir. Aynı zamanda işletmelerin ekonomik gücünün artırılması kapsamında araştırma-geliştirme, mesleki eğitim ve diğer alanlarda da destek sağlayıcı önlemlerin alınması da son derece önemlidir.

KOBİ'lerin faaliyetlerini kolaylaştırarak ülke ekonomisiyle gerçek anlamda bütünleşmelerini sağlayacak önlemlerin yanı sıra, söz konusu işletmelerin teknolojik gelişmelerden haberdar olması ve bu gelişmeleri kendilerine uyarlayarak yenilikçi faaliyetlere yönelmelerini özendirici bir ortamın yaratılmasının sağlanması da kaçınılmaz olmaktadır.

Yapıları itibarıyla ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenen, yeniliklere daha kolay uyum sağlayabilen ve bireysel girişimciliği yönlendiren KOBİ'ler, ülkelerin sanayileşme sürecinde önemli bir işlevler üstlenmektedirler. Bütün bu yapısal özellikleriyle küçük ve orta ölçekli işletmeler değişen ve gelişen çağımızın vazgeçilmez işletmeleridir

Küreselleşen piyasa ekonomisinin temeli olan rekabetin yerleşmesi ve sürdürülmesi küçük ve orta ölçekli işletmelerin varlığına bağlıdır. Ekonomik hayatta, ayakta kalmak ve başarmak güdüsü ile yönlendirilen ve yönetilen bu işletmeler, bir ekonominin canlılığının barometresidirler ve ekonomiyi kemikleşmekten ve çökmekten korurlar. Bu nedenle, küçük ve orta ölçekli işletmeler bazı fidanları çürüten ve bazıları büyüyerek bir işletme ormanı oluşturan bir fidanlık fonksiyonu görevini üstlenirler. Bu fidanlık fonksiyonu bu işletmelerin ekonomiye yaptığı en önemli katkıdır.

Ayrıca küçük ve orta ölçekli işletmeler teknolojik gelişmenin ana kaynağıdır. Çünkü küçük ve orta ölçekli işletmeler değişme ve yenilikleri hemen uygulamaya koyma esnekliğine sahiptirler. Büyük işletmelerin bu tür kısa süreli uyum esnekliği oldukça sınırlıdır. İkinci Dünya Savaşından bu yana yapılan önemli yeniliklerin (innovasyonların) çoğunun bu işletmeler tarafından yapıldığı bir gerçektir.

Bir ülkede ekonomik gelişmeyi hızlandırmak için toplumun yaratıcı potansiyelinin ortaya çıkarılması gerekir. Yeni ve yaratıcı fikirlerin gelişimini tüm toplum kesimlerini kapsayacak biçimde yaygınlaştırmanın en etkili yolu, fırsat eşitliğini tüm ekonomik birimlere yaymaktır. Toplumun tüm kesimlerini kapsayan, her yerleşim birimine yayılmış ve tüm ekonomik üretim birimlerinin çok büyük bir oranını oluşturan ekonomik birimler, küçük ve orta ölçekli işletmelerdir.

21. yüzyılda en rekabetçi ve en dinamik ekonomiye sahip olmayı hedefleyen Avrupa Birliği (AB)'nde, sanayileşme, ekonomik büyüme ve istihdam yaratılmasında KOBİ'lerin sanayinin temel unsurunu oluşturduğu tüm üye devletlerce kabul edilmektedir. Bu amaçla AB'de, işletme politikaları KOBİ'lerin ihtiyaçlarını ve karşılaştıkları sorunları dikkate alarak, rekabet edebilirliklerini güçlendirecek şekilde yapılandırılmakta ve bu doğrultuda çeşitli mekanizmalar uygulamaya konulmaktadır.

KOBİ'lerin dünya ekonomisi içindeki bu önemli yeri, "küçük güzeldir" yaklaşımıyla kolay yönetilebilir ve denetlenebilir bir anlayışla yaygın bir biçimde kabul görmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde de ulusal ekonomiler içinde KOBİ'lerin çok önemli bir pay kapladığı tartışılmaz bir olgudur. Örneğin Türk ekonomisinde KOBİ'lerin payı tüm işletmeler içinde %98,5 civarındadır. Gelişmekte olan ülkelerde KOBİ'lerin ihracata yöneltilecek ülke ekonomisine katkıları arttırılmaya çalışılmaktadır. Aynı zamanda KOBİ'lerin sürekli dış pazarlara sahip olmaları ve aralarında birleşmelere giderek güçlenmeleri ve uluslararası rekabete dayanabilmeleri amaçlanmaktadır.

Bu bağlamda Türk KOBİ'lerinin sanayileşme süreci içinde her alanda geliştirilmesi ve AB'deki potansiyel ortaklarıyla ülke ekonomisine en fazla katkı sağlayacak girişimleri değerlendirme olanağının sağlanması büyük önem kazanmaktadır.

Bu noktadan hareketle çalışmanın ana hatları üç bölümden oluşturulmuştur. Çalışmanın birinci bölümünde küreselleşme olgusu ve

küreselleşme olgusu içinde önemi giderek artan KOBİ'leri ön plana çıkaran gelişmeler incelenmiştir. Ayrıca küçük ve orta ölçekli işletmelerin ekonomik-sosyal kalkınmaya ve sanayileşmeye olan katkıları genel olarak ele alınmıştır.

İkinci bölümde AB'ye tam üyelik sürecinde bulunan Türkiye'nin KOBİ'leri ile AB ülkelerindeki KOBİ'lerin yaşamsal durumlarını etkileyecek olan ekonomik faktörler karşılıklı olarak verilmeye çalışılmış ve KOBİ'ler için son derece önemli olan teşvik sistemleri incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Manisa İmalat Sanayi içinde faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmeler üzerine yapılan anket çalışmasıyla bu işletmelerin genel çerçevesi çizilmiş, KOBİ'lerin güçlü ve zayıf yönleri tespit edilerek çözüm yolları için stratejik politikalar geliştirilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM
KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE
KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME (KOBİ)'LERİN
GENEL ÖZELLİKLERİ VE EKONOMİK YAPI İÇİNDEKİ ROLLERİ

1.1 KÜRESELLEŞME SÜRECİ ve KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ
İŞLETMELERİN ÖNEMİ

1.1.1 Küreselleşme Kavramı ve Ülkeler Üzerindeki Etkileri

Tüm dünyada sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecinin beraberinde getirdiği dünyanın ekonomik, siyasi ve sosyal yapısındaki değişim, küreselleşme kavramı olarak ortaya çıkmıştır. Günümüzün en çok tartışılan ve aynı zamanda en popüler olgularından biri olarak günlük yaşantımızda sıkça kullanılmaya başlanan küreselleşme kavramının etkilerini, hayatın her alanında hissetmek mümkündür.

Ekonomiden siyasete, sosyal politikadan kültüre hemen hemen hayatın her alanındaki değişimini ifade etmek için kullanılan (Bozkurt, 2005) küreselleşme (globalleşme) kavramının izlerini, Eski Yunanistan'da Eflatun'un (M.Ö. 427) arzuladığı "ideal devlet/site devleti" anlayışında bulmak mümkündür. Küreselleşmeyi on beşinci yüzyılın başlarında, yine bu görüşün devamı

sayılabilecek İngiliz Thomas More'un (1478-1535) Utopia'sı ile ilişkilendirmek; hatta Papaların liderliğindeki tek bir "Dünya Devleti" idealiyle açıklamak olasıdır. Bu bağlamda küreselleşme ve küresel kavramlarının yaygın olarak kullanımına 1960'lı yıllarda başlanmış ve küreselleşmenin ekonomik tanımı 1959 yılında Economist Dergisinde İtalya'nın araba ithalatına ilişkin global kotayı arttırdığı başlığıyla Webster Sözlüğüne¹ (<http://www.m-w.com/dictionary/globalization>) girmiştir (Kök, 2005).

Küreselleşme; iktisadi, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda bazı ortak değerlerin yerel ve ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılmasını ifade etmektedir (DTM, 2005). Bunun doğal sonuçlarından biri olarak da evrensel bir kültür oluşmaktadır. Kuşkusuz bunda iletişim ve bilişim teknolojilerinde yaşanan önemli gelişmeler çok önemli bir rol oynamaktadır. Yaşanan bu etkileşim yenileşmeyi, değişimi gerekli kılmaktadır (İnci, Barza, 2005:1).

Böylesine geniş ve önemli yansımaları olan bu kavram hakkında oldukça değişik tanımlamalar yapılmış değişik boyutları ön plana çıkarılmıştır. 1960'ta M. McLuhan'ın, "Global Köy" deyiimi tüm dünyada popüler hale gelmiş, küreselleşme konusu tartışılır olmuştur.

Küreselleşme kavramını net bir şekilde ortaya koyabilmek için farklı görüşleri incelemek gerekmektedir. Robert Went'e göre küreselleşme, dört farklı biçimde ortaya çıkmaktadır. Bunlar :

- Gerçek anlamda entegre olmuş küresel pazarların sayısındaki artışlarla, ortaya çıkan küreselleşme olgusu.
- Çokuluslu şirketlerin dünya pazarlarındaki ağırlığının büyümeye devam etmesi, ile ortaya çıkan küreselleşme olgusu.
- Küresel düzeyde bir yönetim ve düzenleme sorunlarının artması ile, ortaya çıkan küreselleşme olgusu.

---

¹ Dünyanın en büyük sözlük yapımcısı Merriam Webster'in İngilizce sözlük sitesi.

- 1980'lerin başından beri makro ekonomik politikalarda görülen küreselleşme olgusudur (Went, 2001: 24-26).

Bauman ise, küreselleşmeyi farklı bir bakış açısıyla inceleyip tanımlarken kavramın olumlu ve olumsuz yönlerini bir arada kullanmıştır: Bauman'a göre küreselleşme süreci ayrıcalıkların ve sınırlamaların, zenginliğin ve yoksulluğun, kaynakların ve acizliğin, gücün ve güçsüzlüğün, özgürlüğün ve kısıtlamanın yeniden dağılımı sürecinde ortaya çıkmaktadır (Bauman, 1999:81).

J. E. Stiglitz'e göre küreselleşme, serbest ticaretin önündeki engellerin kaldırılması ve ulusal ekonomilerin daha fazla bütünleşmesi için olumlu yönde kullanılacak bir güçtür. Dünyadaki bütün ülkeleri, özellikle de gelişmekte olan ülkeleri zenginleştirebilecek bir potansiyele sahiptir (Stiglitz, 2002:9).

Friedman'ın tanımlamasına göre küreselleşme; pazarların, ulus-devletlerin ve teknolojilerin çok büyük ölçüde bütünleşmesini içeren bir süreçtir. Bireylerin, şirketlerin ve ulus devletlerin dünyanın dört bir yanına her zamankinden daha kolay, daha hızlı ve daha ucuza ulaşmasını sağlayan dinamik bir süreçtir. Küreselleşme, geçici bir eğilim değil aksine hemen her ülkenin iç siyasetini ve dış ilişkilerini biçimlendiren, kendine özgü nitelikler taşıyan, kapsayıcı bir uluslararası sistemdir (Friedman, 2000:31).

Küreselleşme, günümüzde artık sıkça kullanılmaya başlanan en popüler kavramlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. 21. yüzyılın küreselleşme anlamında çok önemli bir dönem olmasının ve bu kavramın günümüzde çok kullanılmasının temel sebebi, bu dönemde teknoloji alanındaki hızlı gelişmelerdir (Arıboğan, 1993: 54).

Ulusal ekonomilerin artan ölçüde birbirine bağımlılığı anlamına gelen "küreselleşme", temelde üç önemli faktörün etkisiyle ortaya çıkmaktadır:

Birinci sırada, son on yılda gelişen uydu iletişimi, fax, elektronik posta gibi uluslararası iletişimi mümkün kılan gelişmiş telekomünikasyon sistemleri gelmektedir. Bu sistemler, ucuz gittikçe gelişen güvenilir uluslararası ulaşım ve

özellikle büyüklüğü gittikçe artan uçak, kara ve deniz ulaşım sistemleridir. Ayrıca özel evrak gönderme şirketlerini de saymak mümkündür.

İkinci olarak, temelde ticaretin serbestleştirilmesi, tarife kotaların kaldırılması, dış finansal imkanların serbestleştirilmesi ve uluslararası sermaye akışı üzerindeki kontrollerin bertaraf edilmesi gibi hükümet politikaları gelmektedir.

Son olarak, günümüzde şirketler hem dış ülkelere ürettikleri malları satmakta, hem dış ülkelerden kaynak kullanmaktadırlar. Özellikle, ihracat yaparak ve faaliyetlerini düşük maliyetli merkezlere kaydırmak suretiyle dış ekonomik ilişkiler kurmaktadırlar. Diğer yandan, yabancı ülkelerle kurdukları ilişkiler yoluyla üretimin bazı parçalarını dışarıdan satın almaktadırlar. Böylece, küreselleşme kendiliğinden ortaya çıkan bir gelişme olduğu kadar, hem teknolojik gelişme ve hükümet politikaları hem de işletme stratejilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Sıkça kullanılan bir kavram olarak, farklı kullanım yerlerine göre küreselleşme farklı anlamlarda kullanılmakta ve bu da bir kavram kargaşasına yol açmaktadır.

Ekonomik açıdan küreselleşme, ağırlıklı olarak 1980'li yıllardan sonra önem kazanmıştır. Küreselleşme süreciyle ortaya çıkan yeniden yapılanmayla birlikte ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda bazı ortak değerlerin ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılması ekonomik alanda hem gelişmiş, hem de gelişmekte olan ülkelerde benimsenen iktisadi sistem ve buna bağlı olarak uygulanan iktisat ve sanayi politikaları ve sanayileşme türü giderek benzerlik göstermiştir.

Bir başka deyişle ekonomik açıdan küreselleşme, ekonomik ilişkileri etkileyerek bunlara yön veren kuralların uluslararası harmonizasyonu veya mal ve sermayenin uluslararası düzeyde serbest bir şekilde dolaşımını ya da tüm ekonomik birimlerin tüm yabancı ve uluslararası piyasalarda faaliyette bulunmasını engelleyecek faktörlerin ortadan kaldırılması olarak tarif

edilmektedir. Buna göre, dünya ekonomisinin sorunları ulusal ekonomilerin yapısal özelliklerinden, ekonomiler arası ilişkilerden veya bunların değişik bileşimlerinden kaynaklanmaktadır. Küreselleşme olgusu bu sorunların uluslararası alana aktarılması ve çözümlerin tüm ulusal ekonomilerle birlikte sağlanması olarak yorumlanmaktadır (Masca, 1998:353).

Bu sürecin hızlanmasında sosyalizmin çöküşü de etkili olmuş ve dünyada liberal ekonomik düzen, yani serbest piyasa ekonomisi bütün dünyaya yayılmıştır. Devletin sınırlanması, küçültülmesi ve sanayinin yeni ekonomik düzendeki değişikliklere hızlı bir şekilde uyum sağlayabilecek hale getirilmesiyle daha fonksiyonel olması sonucunda piyasa ekonomisine işlerlik kazandırılması görüşleri önem kazanmakta, ve dünya ticareti giderek serbestleşmektedir.

Günümüzde, dünya ekonomisinin, küreselleşmeyle beraber bir diğer önemli olgusu da hızla meydana gelen değişimlerin sonucu olarak ekonomik faaliyetlerdeki hızlı ve etkin yeniden yapılanma çabalarının ortaya çıkardığı değişken belirsizlik ortamıdır. Küreselleşme, dünyanın herhangi bir köşesindeki değişimin hızla diğer yörelere yayılmasını sağlamaktadır. Yaşadığımız dünya, gittikçe daha karmaşık ve değişken hale gelmektedir (Eren, 2004:262). Bunun sonucunda üretim, ticaret ve finans alanlarında küreselleşmenin hızla sürdüğü; para, sermaye ve mal hareketlerinin sınır tanımaz bir şekilde liberalleştiği günümüzde, ekonomisini dışa açan ve dünya ekonomisiyle bütünleşmeyi hedefleyen ülkeler için, yeni stratejiler üretmek, yeni politikalar geliştirmek büyük önem taşımaktadır (Gündüz, 2005:199).

Ülkelerin ne ölçüde küreselleştiğinin ölçülmesinde kullanılan kriterlerin başında teknolojik faktörler (online nüfus, kişi başına düşen internet sağlayıcısı ve güvenlik servisi sayısı) ile teknoloji dışı faktörler (mal ve hizmet alış verişleri ve servisleri, sermaye akışı ve kişisel iletişim bilgileri) gelmektedir. Bu kapsamda bir küreselleşme endeksi geliştirilmiştir. Endeks'te ekonomik küreselleşme sıralaması;

- Mal ve hizmetler (yerli ve yabancı fiyatların yakınlaşması, uluslar

arası ticaretin milli gelir içindeki payı),

- Finans (içerden ve dışardan yönetilen yabancı yatırım ve sermaye akışı portföyleri ve vergi ödemeleri ile diğer gelirlerin milli gelir içindeki payı),
- Kişisel iletişim (uluslararası para havalesi ve diğer transferlerin milli gelir içindeki payı, dakikada kişi başına düşen uluslararası telefon görüşmesi ve turist sayısı)
- Teknoloji (online nüfus yüzdesi, kişi başına düşen internet kullanıcısı ve güvenlik servisi sayısı)

kriterlerine göre yapılmaktadır. Küreselleşen dünya ile entegrasyon konusunda bazı ülkeler dünyanın diğer ülkelerinden daha agresif ve daha başarılıdır. Buna göre İrlanda, yüksek ticaret hacmi, uluslararası telefon trafiği ve istikrarlı yabancı turist akışı ile indeksteki en fazla küreselleşmiş ülkelerin başını çekerken Türkiye 55. sıradadır (Kovancılar, Miynat, 2004:237).

1.1.2 Küreselleşme Sürecinin Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Üzerindeki Etkisi

Bugün dünyadaki tüm ülkeler, KOBİ'lerin önemini ve bu işletmelerin ekonomiye, istihdama, bölgesel ve yerel kalkınmaya katkılarının farkına varmış durumdadır. Küreselleşmeyle birlikte KOBİ'lerin bu katkılarının daha da artması söz konusu olmaktadır. Küreselleşme ve teknolojik değişim KOBİ'lere yabancı pazarlara girmek ve işletme maliyetlerini düşürmek konusunda yeni fırsatlar getirmektedir. Bunun yanında ulus ötesi maliyetleri, yeni rekabet mücadeleleri ve riskleri de beraberinde taşımaktadır. Bu nedenle, işletme grupları kümeler veya sanayi bölgeleri şeklinde organize olmuşlardır. Bu bölgeler; KOBİ'lerin yerel düzeydeki güçlerini korurken uluslararası düzeyde de küreselleşmelerine ve başarılı bir şekilde rekabet edebilmelerine yardımcı olmak konusunda önemli bir rol oynamaktadırlar (DPT, 2000:15).

Küreselleşmeyle birlikte bu endüstriyel işletmeler, hızlı pazar değişikliklerinden, üretim teknolojisi değişiklikleri ve artan rekabet

koşullarından önemli ölçüde etkilenmeye başlamışlardır. Küreselleşmenin işletmeler üzerindeki en belirgin etkilerini uluslararası yatırım ve iştirakler, fason imalat anlaşmaları ve çeşitli yöntemlerle mal ve hizmet üretim faaliyetlerini tüketici talepleri doğrultusunda kendi ülkeleri dışında yaymaları olarak saymak mümkündür. (DPT,1995:10).

Küreselleşmenin etkisiyle ulusal sınırların adeta ortadan kalması sonucunda üretim yöntemlerindeki çeşitlilik ve pazarların doyuma ulaşmasıyla birlikte tüketiciler daha seçici davranmaya başlamış ve bu da ürün çeşitliliğini arttırmıştır. Artan rekabet koşulları ve teknolojiye hızlı değişim yeni ürün geliştirmeyi ve bu süreci hızlı bir şekilde tamamlamayı zorunluluk haline getirmiştir.

Bu nedenle ürün yaşam dönemi, tüketici tercihlerine bağlı olarak gün geçtikçe kısalmıştır. Dolayısıyla firmalar stok düzeylerini en aza indirgeyen kaliteli, fakat düşük maliyetli üretim yapan, ürün ve taleplerdeki değişikliklere karşı daha esnek olan üretim ve üretim yönetimi teknolojilerini kullanmak ve geliştirmek zorunda kalmışlardır. Bu durum bir çok firmayı esnek üretim sistemini devreye sokmaya zorlamıştır.

Küreselleşme sürecinin ulaştığı boyut ve uluslararası rekabetin geldiği düzey, bütün ülkelerin başarılı olabilmek için dünya ekonomisi ile entegre olmasını gerekli kılmaktadır. Dünya ekonomisi ile entegrasyon için yapılması gereken zorunlu çalışmalardan en önemlisi küçük ve orta ölçekli işletmelere ilişkin ekonomi ve rekabet politikalarının gözden geçirilerek bu işletmelere yönelik yeni stratejilerin ve yaklaşımların geliştirilmesidir. Çünkü KOBİ'ler ekonomiye dinamizm ve rekabetçi bir boyut kazandırarak piyasa mekanizmasının etkinliğini arttırmakta ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlama, istihdam yaratma ve sermayeyi tabana yayma gibi önemli işlevleri de yerine getirerek ülke ekonomilerinin temel dinamiğini oluşturmaktadırlar.

KOBİ'lerin ülke ekonomileri içindeki önemini vurgulayan E.F. Schumacher tarafından, 1973 yılında ABD'de de KOBİ'lerle ilgili bir kitap

yayınlanmış ve bu eser büyük yankı uyandırmıştır. E.F. Schumacher'in aynı başlıklı eserinde kullandığı “**Küçük Güzeldir (Small is Beautiful)**” ifadesi, dünya genelinde küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik bakış açısından adeta slogan haline gelmiştir. E.F. Schumacher'in büyük işletmelere göre, KOBİ'lerin üstünlüklerini daha çok Hindistan'dan örnekler vererek şu şekilde sıralamıştır (Çarıkçı, 2001:37) :

- KOBİ'ler daha rekabetçidir,
- Daha verimlidir,
- Yeni teknolojilere ve yeni tekniklere daha kolay uyum sağlar
- Çalışma tarzları monoton ve sıkıcı değildir.
- İstihdam yaratmada daha başarılıdırlar.

Ayrıca Schumacher'e göre, günümüz dünyasında insanlar, herkese ulaşabilecek ucuzlukta, küçük ölçekli işletmelere uygun ve insan doğasının yaratıcılığını geliştiren üretim teknik ve yöntemlerine ihtiyaç duymaktadır.

KOBİ'lerin yukarıda sayılan avantajları nedeniyle, 2000 yılının Mart ayında Lizbon'da toplanan Avrupa Konseyi, 2010 yılına kadar dünyanın en rekabetçi, bilgi tabanlı ve en yeni teknik yöntemlere dayanan dinamik ekonomisi olma hedefini ortaya koymuş ve bu hedefe ulaşmak için stratejini temelini KOBİ'ler üzerine oluşturmuştur (TOBB, 2004:1) .

1.1.3 Küreselleşmenin Avrupa Birliği Ülkelerinde Faaliyet Gösteren Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Gelişimine Etkisi

İkinci Dünya Savaşı sonrasında standartlaşma ve dünya talebindeki hızlı artışlar nedeniyle büyük ölçekli işletmeler ön plana çıkmış, ölçek ekonomisi cazip hale gelmiş ve büyük ölçekli işletmelere daha çok önem verilmiştir. Oysa ki 1970'lerde ortaya çıkan ekonomik kriz, büyük ölçekli işletmelerin gözden düşmesine yol açmıştır (Merih,1996:14).

Bunun nedenlerini dünya ekonomisindeki değişime uyum sağlayamamaları, esnek olamamaları olarak saymak mümkündür. KOBİ'ler ise bu krizi esneklikleri sayesinde daha az maliyetle geçirmişlerdir. Dolayısıyla bu tür krizlerin aşılmasında KOBİ'lerin rolü de anlaşılmıştır. Bu rol hala devam etmektedir. KOBİ'ler öncelikle büyük ölçekli işletmelerle rekabet etmek durumunda iken bugün, küreselleşmenin ve entegrasyonların karşısında da kendi ölçeklerindeki işletmelerle rekabet etmek zorunda kalmışlardır. Bugün olduğu gibi önümüzdeki yüzyılda da KOBİ'lerin üstünlük ve avantajlarının yanı sıra birtakım dezavantajları ve sorunları da olacaktır (Thompson, 2003:73).

Bunu önceden gören Avrupa Birliği (AB) Ülkeleri belirli politikalar geliştirmiş ve gerekli tedbirleri 1980'li yılların başından itibaren almaya başlamışlardır. Bu yeni dönemde Avrupa Birliği'nin sanayi politikaları başlıca 3 grupta toplanmıştır, (Report Preseted By The European Commussion,1995).

- Yüksek teknolojiye dayalı sanayi dallarının geliştirilmesi
- Geleneksel sanayi sektörlerinin korunması ve geliştirilmesi
- KOBİ'lerin desteklenmesi.

İlk iki politikalarının temel hedefi KOBİ'lerin geliştirilmesini kapsamaktadır ve Avrupa Birliği'nde KOBİ'lere özel bir önem verilmektedir. Birlik içinde KOBİ'lere yönelik dolaylı teşvikler de oldukça yoğun ve çeşitlidir. Bununla birlikte sorunlar da bulunmaktadır. Bütün ülkelerle bazen benzerlikleri bazen de farklılıkları bulunan bu sorunlar kimi zaman rekabet dezavantajını kurarken kimi zaman da rekabet avantajı yaratabilmektedirler (Hunger, 2002:85).

Bu sorunları ortadan kaldırmak ve KOBİ'lerin gelişmesini sağlamak için Avrupa Birliği ülkeleri, küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişebilmesi adına Küçük İşletmeler İçin Avrupa Şartı'nı onaylanmıştır. Avrupa'nın rekabet gücünün, istihdamın temel kaynağını teşkil eden, yeni iş fikirleri için gereken zemini üreten, girişimciliğe sevk eden ve Avrupa ekonomisinin bel kemiğini oluşturan KOBİ'lere bağlı olduğu ifade edilerek genişleyen Avrupa'da önce küçüklerin düşünülmesi prensibi getirilmiştir. Küçük ve orta ölçekli işletmeler

İçin Avrupa Şartı'nı kabul ettiğine ilişkin Maribor Deklarasyonu'nu bütün aday ülkelerde 23 Nisan 2002 tarihinde imzalamıştır.

Tüm bu gelişmeler göz önüne alındığında Avrupa Birliği ülkelerinde KOBİ'lerin doğması, büyümesi ve uluslararası piyasalarda rekabet edebilir güce ulaşmaları için gerekli ortamın oluşturulması temel hedef alınmıştır. Ayrıca KOBİ politikalarını belirleyen, KOBİ'lere destek veren kuruluşların KOBİ'leri temsil eden kuruluşlarla koordineli olarak hizmetlerini gerçekleştirmelerinin önemi artmıştır. Fakat günümüze kadar süregelen problemlerinden bir tanesi, karmaşık idari yapı içerisinde KOBİ'lere hizmet veren kamu kurum ve kuruluşunun bütçelerinde yer alan finansman kaynaklarının büyük kısmının etkin kullanılamamasıdır. Bu durum, varolan kaynakların etkin hale getirilmesine öncelik verilmesi gereğini ortaya koymaktadır (TOBB, 2004:1).

Çağımızın değişen koşullarında ekonomik gelişmeyi hızlandırmanın, teknolojik gelişmeyi yakalamanın en etkin yolu yeni ve yaratıcı fikirleri uygulamaya imkan veren KOBİ'lerle mümkün olmaktadır. Değişim ve gelişim esnekliğine sahip olan ve toplumun hemen her kesimine kadar uzanabilen tüm ekonomik birimlerin başında KOBİ'ler gelmektedir (Yörük, 2003: 20).

1.1.4 Küreselleşmenin Türkiye'de Faaliyet Gösteren Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Üzerine Etkileri

Günümüzde büyük ölçekli işletmelerle beraber KOBİ'lerde küreselleşme ve Avrupa Birliği (AB)'ne tam üyelik kapsamında hareket etme zorunluluğu ile karşı karşıya kalmışlardır. Özellikle Avrupa Birliğine giriş sürecinde bulunan ülkemizdeki KOBİ'lerin artan rekabet koşullarına uyum zorunluluğu bulunmaktadır (Özder, 2005:332). Türkiye'nin dinamik küçük ve orta ölçekli işletmelerinin gelişmesinden ve uluslararası düzeyde rekabet gücünü arttırmasından elde edeceği önemli kazanımlar olacaktır.

Türkiye ekonomisinin 1980'li yıllarla birlikte başlayan dışa açılma süreci ile, dünya ekonomisi ile bütünleşmesi Türkiye'ye önemli bir ivme kazandırmış ve bütünleşmenin sağlam temellere oturtulabilmesi, bugün ülke ekonomisinin ve

sanayileşmenin yapısını oluşturan KOBİ'lere gereken önemin verilmesi ile mümkün olmuştur. Çünkü Türkiye'deki, toplam işletmelerin % 98,5'i gibi önemli bir ağırlığını oluşturan bu işletmeler, ekonomiye dinamizm ve rekabet boyutu kazandırarak piyasa mekanizmasının etkinliğini artırma, sürdürülebilir kalkınmayı sağlama, istihdam yaratma, bölgesel sosyo-ekonomik dengesizlikleri giderme, mülkiyet, üretim, milli gelir ve sanayileşmeyi tabana yayma gibi önemli sosyo-ekonomik fonksiyonları ile Türkiye ekonomisinin lokomotifini oluşturmaktadır (Dilik, Duran, 1998:10).

Küçük ve orta ölçekli işletmeler, tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de ekonominin ve özellikle imalat sanayinin bel kemiği durumundadır. Ancak ülkemizde KOBİ'lerin işletme ve istihdam oranı oldukça yüksek, toplam yatırım ve toplam üretime oranı orta düzeylerde, buna rağmen ihracat oranı kısmen düşüktür.

Bugün Türkiye imalat sanayinde hem üretim hem de istihdam anlamında KOBİ'lerin önemli bir yeri vardır. Ancak, KOBİ'ler için, küreselleşme baskılarından oluşan yeni duruma uyum sağlamak için teknolojik ilerleme, sosyal ve çevresel değişim ile politik çerçevenin de değişme zorunluluğu vardır. Zira, günümüze kadar ekonomi ve kalkınma politikaları büyük ölçekli ve uzun yıllar üretime katkıda bulunan firmaların ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde belirlenmiştir.

Küresel ekonomide KOBİ'lerin rekabet edebilirliğine ilişkin konuların ve politikaların anlaşılmasını sağlamak ve kolaylaştırmak gerekmektedir. KOBİ'lerin rekabet gücünü artırmak ve küreselleşmelerini teşvik etmek için, mücadele alanlarını ve fırsatlarını analiz etmek, en iyi uygulamaları belirlemek ve önemli olarak belirlenen alanlarda politika tavsiyeleri geliştirmek zorunluluğu bulunmaktadır (DPT, 2000:15).

Bu nedenle Türkiye'de, çok sayıda genç nüfusun işgücü piyasasına girmesi, tarım sektöründeki istihdamın önemli bir bölümünün sanayi ve hizmet sektörüne kayması ve kadınların da giderek daha fazla işgücü piyasasında yer

alması, sanayi ve hizmet sektörlerinde önemli ölçüde yeni iş imkanı yaratılması ihtiyacını doğurmaktadır. Birçok ülkede yaşanan deneyimlerden yola çıkarak, oluşturulması gereken yeni işlerin çoğu KOBİ'ler bünyesinde sağlanabilecektir. Bu nedenle, istikrarlı bir ortamda sürdürülebilir, güçlü bir büyümeyi sağlayan ekonomi politikalarının devamlılığı, çoğu zaman büyük işletmelerin aksine, iç ve dış krizlere karşı kendilerini koruyacak donanıma sahip olmayan küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişimi için son derece önemlidir.

Türkiye'de kişi başına gelirin artırılması ve istikrar için gerekli olan yeni iş imkanlarının oluşumuna açık koşulların oluşması, KOBİ'lerin gelişimiyle gerçekleşecektir (Dilik, Duran, 1998:59). Küçük ve orta ölçekli işletmeler gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin ekonomik gündeminde daima önemli yer işgal etmiş ve sanayinin gelişim sürecinin her döneminde değişimlere daha çabuk ayak uydurabilen yapıları nedeniyle varlıklarını korumuşlardır.

Serbest pazar ilkelerinin ekonomik sistemin temeli olarak kabul gördüğü Türkiye'de KOBİ'lerin geliştirilmesi, sistemin korunması kadar, geleceği açısından da büyük önem taşımaktadır.

1.2 KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME KAVRAMI

1.2.1 Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tanımı

Küçük ve orta ölçekli işletmeler, yerel ve ulusal ekonomilerin küçük sermayelerini, az sayıda işgücü ve ortalama bir yatırım tutarıyla dünya ekonomisine katma imkanı veren bir örgütlenme şeklidir.

Yerel ve ulusal ekonomilerin küçük ama çok sayıda işletmelerinden meydana gelen KOBİ'ler, rekabetin yaşatılması, müşteri taleplerine duyarlılık, yeniliklere ve değişime açıklık, krizler karşısında esneklik gibi önemli avantajlara sahiptir. Bu bağlamda, KOBİ'ler işletme kurma eylemini sadece devletin ya da daha önceden deneyimli belirli bir işadamı grubunun imtiyazı olmaktan çıkararak, ortalama bir birey yada grubun, güçlerini birleştirmek suretiyle yerel hammadde ve işgücü kaynağının yerinde kullanımını sağlamaktadır. Gelişmekte olan bölge ve

ülkelerde, ileri teknolojiye gerek duymadan, bol bulunan emek ağırlıklı ve daha önceden fazla bir deneyimi de bulunmayan, ama istekli ve hevesli bireyler veya gruplar tarafından yeni şirketler kurulması mümkün hale gelmektedir (Eroğlu, 2001:77).

Ülke ekonomilerinin kalkınması ve sürdürülebilir büyümenin gerçekleştirilebilmesi için son derece önemli olan bu tür işletmelerin tanımlanması ve gerekli sınıflandırmaların hazırlanması gerekmektedir. Bu amaçla, gerek çalışan personelin sayısı, gerekse iş hacmi göz önüne alındığında KOBİ'ler için Small Business Administration (SBA) tarafından belirtilen tanımlama standartları şunlardır (Gümüšoğlu, 2006):

- Bağımsız olması,
- Çalıştığı alanda etkin olması,
- 250 kişiden fazla personel çalıştırmaması,
- Toptan satış yapması halinde yıllık satışların 0,5-22 milyon \$ arasında olması,
- Perakende satış yapması yada hizmet sunulması halinde yıllık cironun 2-10 milyon \$ arasında olması,
- İnşaat alanında çalışılması halinde genel inşaat işleri için son üç yıl içindeki ortalama cironun 0,5 milyon \$'ı aşmaması, ihtisas işlemleri inşaat işleri için son üç yıl içindeki ortalama cironun 1-2 milyon \$'ı aşmaması,
- Tarım alanında çalışılması halinde yıllık hasılatın 1 milyon \$'dan fazla olmaması gerekmektedir.

Ancak Türkiye'de yukarıda SBA tarafından belirtilen tanımlama kriterlerine rağmen, işletmeleri istihdam edilen personel sayısı veya işlem hacmi gibi büyüklüklere göre sınıflandıran çok sayıda yasa, yönetmelik ve tüzükler bulunmasına rağmen, bu hukuksal metinler, işletmelerin büyüklükleri açısından sınıflandırılmaları hususunda birbirleriyle uyumlu ve kesin ölçütler ortaya koyamamıştır. Türkiye'de KOBİ'lerin tanımlanması ve

sınıflandırılması için kesin bir tanım da bulunmamakla beraber yasal düzenleme için yasa teklifleri hazırlanmaktadır.

Türkiye’de KOBİ’lere ilişkin başta, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Eximbank, Halk Bankası, Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticileri Vakfı (TOSYÖV), Hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’nın tanımı olmak üzere çeşitli kurumların farklı tanımları bulunmaktadır:

1.2.1.1 Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)’in Tanımı

Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), 1-50 işçi çalıştıran imalat sanayi işletmelerini küçük sanayi olarak tanımlarken, 51 ve 150 işçi çalıştıran imalat sanayi işletmelerini ise orta ölçekli sanayi işletmeleri olarak kabul etmektedir.

1.2.1.2 Türkiye Halk Bankası’nın (Halkbank) Tanımı

1933 yılında esnaf, sanatkar, küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin finansman ihtiyacını karşılamak üzere kurulmuş olan Türkiye Halk Bankası (Halkbank) KOBİ teşvik belgesine göre tanımlama yapmıştır. Buna göre, işçi sayısı 1 ile 150 olan, sabit yatırım tutarı 100 milyar TL’yi aşmayan işletmeleri küçük işletme olarak kabul edilirken genelde, işçi sayısı 1 ile 250 olan sabit sermaye tutarı ise 400 milyar TL’yi aşmayan işletmeler ise orta ölçekli işletmeler olarak kabul edilmektedir.

18 Ocak 2001 tarih ve 2429 sayılı KOBİ Teşvik Kararnamesi’nde yer alan KOBİ tanımlamasında ise; imalat ve tarımsal sanayi (çırçır, kuru üzüm vb.) sektöründe faaliyette bulunan işletmelerden, kanuni defter kaydında arsa ve bina hariç, makine ve teçhizat, tesis, taşıt, araç-gereçleri, ve demirbaşları toplamının net tutarı 400 milyar TL’yi geçmeyen işletmelerden 1-9 arası işçi çalıştıranlar “mikro ölçekli”, 10-49 arası işçi çalıştıranlar “küçük ölçekli”, 50-250 arası işçi

çalıştıranlar ise “orta ölçekli” işletme olarak kabul edilmektedir.

1.2.1.3 Eximbank’ın Tanımı

1987 yılında Türkiye’de ihracatın arttırılması, ihracatçıların yeni pazarlara yönlendirilmesi, Türk ihracatçılarının uluslar arası ticaretteki paylarının arttırılması, Türk firmalarına destek verilmesi ve risksiz bir ortamda çalışmalarını sağlamak amacıyla kurulmuş olan Eximbank, 1 ile 200 işçi çalıştıran işletmeleri küçük ve orta ölçekli işletme olarak tanımlamaktadır.

Eximbank KOBİ’lerin ihracatı için de, ihracat öncesi ve ihracat sonrası çeşitli kredi programları da uygulamaktadır.

1.2.1.4 Hazine Müsteşarlığı’nın Tanımı

Hazine Müsteşarlığı, imalat sanayinde faaliyette bulunan ve yasal defter kayıtlarında arsa ve bina hariç, makine ve teçhizat, tesis, taşıt araç ve gereçleri, demirbaşlar vb. toplamının net tutarı 400 milyar Türk Lirası’nı aşmayan; 1-9 işçi çalıştıran işletmeler çok küçük ölçekli, 10-49 işçi çalıştıran işletmeler küçük ölçekli, 50-250 işçi çalıştıran işletmeler orta ölçekli işletmeler olarak tanımlamıştır. En fazla 400 milyar TL tutarında sabit yatırım harcaması yapan işletmelerin tüm yatırımları KOBİ kapsamında değerlendirilmektedir.

1.2.1.5 Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın (DTM) Tanımı

Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın (DTM) tanımı 28 Ocak 2000 tarih ve 23948 sayılı Resmi Gazete’nin 45. sayfasında yayımlanan tebliğde yer almaktadır. Buna göre, imalat sanayinde faaliyet gösteren, 1 ile 200 işçi çalıştıran, gerçek usulde defter tutan, arsa ve bina hariç sabit sermaye tutarı bilanço net değeri itibariyle 2 milyon ABD Doları karşılığı TL’yi aşmayan işletmeler, küçük ve orta ölçekli işletmelerdir.

1.2.1.6 Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) Tanımı

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ile Devlet Planlama Teşkilatı’na (DPT) göre 1-9 işçi çalıştıran işletmeler çok küçük ölçekli, 10-49 işçi çalıştıran

işletmeler küçük ölçekli, 50-99 işçi çalıştıran işletmeler ise orta ölçekli işletmeler olarak tanımlanmaktadır.

1.2.1.7 Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticileri Vakfı'nın (TOSYÖV) Tanımı

Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli işletmeler Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticileri Vakfı (TOSYÖV) da çalıştırdığı işçi sayısına göre KOBİ tanımı yapmaktadır. Buna göre, 1 -5 işçi çalıştıran işletmeler çok küçük ölçekli, 5-100 işçi çalıştıran işletmeler küçük ölçekli, 100-200 işçi çalıştıran işletmeler işe orta ölçekli işletme olarak sıralanmaktadır.

1.2.1.8 Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın Tanımı

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na göre, 1 ile 19 kişi çalıştıran işletmeler küçük ölçekli işletmeler, 20 ile 99 kişi çalıştıran işletmeler orta ölçekli işletmeler, 100 ve üzeri kişi çalıştıran işletmeler büyük işletme olarak tanımlanmaktadır (Müftüoğlu, 2004:93-94).

1.2.1.9 Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Türkiye'de Uygulamaya Konulacak KOBİ Tanımı

Türkiye'nin Avrupa Birliğine tam üyelik sürecinde Avrupa Birliği normlarına göre küçük ve orta ölçekli işletmeler için yeni bir tanım geliştirilmiştir. Bu amaçla 8/1/1985 tarihli ve 3143 sayılı Sanayi ve Ticaret Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanununun ek 1. maddesine dayanılarak yeni bir yönetmelik hazırlanmıştır.

Bu yönetmeliğe göre; yasal statüsü ne olursa olsun, bir veya birden çok gerçek veya tüzel kişiye ait olup, bir ekonomik faaliyette bulunan birimleri işletme olarak kabul edilirken, KOBİ lerin tanımlanmasında da yeni ölçütler kullanılmıştır.

Daha öncede değinildiği gibi, Türkiye de yönetmelik öncesinde KOBİ'lerin tanımlanmasında çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından istihdam

edilen personel sayısı ve satış hasılatlarına göre tanımlamalar yapılmıştır. Genelde kullanılan ölçüt, istihdam edilen personel sayısı olmakta ve 1-150 kişi çalıştıran işletmeler küçük ve orta ölçekli işletme olarak tanımlanmaktadır. Yeni uygulamaya konulan yönetmelikle, **iki yüz elli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu yirmi beş milyon Yeni Türk Lirasını aşmayan işletmeler “KOBİ” olarak kabul edilmiştir.**

Yönetmelikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin sınıflandırılmasında da yeni bir yapılandırılmaya gidilmiştir. Buna göre KOBİ’ler aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır :

- **Mikro Ölçekli İşletme:** On kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu bir milyon Yeni Türk Lirasını aşmayan çok küçük ölçekli işletmeler,

- **Küçük Ölçekli İşletme:** Elli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu beş milyon Yeni Türk Lirasını aşmayan işletmeler,

- **Orta Ölçekli İşletme:** İki yüz elli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu yirmi beş milyon Yeni Türk Lirasını aşmayan işletmeler olarak sınıflandırılmıştır.

Tablo 1: Türkiye’deki Çeşitli Kurum ve Kuruluşlarca İstihdam Sayısına Göre KOBİ Tanımları

Kuruluş	Kapsam	Kriter	Mikro Ölçekli İşletme	Küçük Ölçekli İşletme	Orta Ölçekli İşletme
KOSGEB	İmalat Sanayi	İşçi Sayısı	-	1-50 İşçi	51-150 İşçi
Halk Bankası	İmalat Sanayi, Turizm, Yazılım Geliştirme	İşçi Sayısı	-		1-250 İşçi
		Sabit Yatırım Tutarı (YTL)	400.000	400.000	400.000
Hazine Müsteşarlığı	İmalat Sanayi, Turizm, Yazılım Geliştirme, Eğitim, Sağlık, Tarım	İşçi Sayısı	1-9 İşçi	10-49 İşçi	50-250 İşçi
		Yatırım Tutarı, Teşvik Belgesine Konu (YTL)	400.000	400.000	400.000
Dış Ticaret Müsteşarlığı	İmalat Sanayi	İşçi Sayısı	-	-	1-200 İşçi
		Sabit Yatırım Tutarı (\$)	-	-	2.000.000
Eximbank	İmalat Sanayi	İşçi Sayısı			1-200 İşçi
Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)	İmalat Sanayi, Turizm, Yazılım Geliştirme, Eğitim, Sağlık, Tarım	İşçi Sayısı	1-9	10-49	50-99
AB’ye Uyum Çerçevesinde Yeni KOBİ Tanımı*	İmalat Sanayi, Turizm, Yazılım Geliştirme, Eğitim, Sağlık, Tarım	İşçi Sayısı	1-9	10-50	51-250

Kaynak: Ekonomik Forum, Şubat 2005, Devlet Planlama Teşkilatı, 2004, KOSGEB, Halk Bankası, Eximbank, <http://www.fp6.gazi.edu.tr/kobitanimi.htm> 02/9/2005,

*18.11.2005 Tarihli Resmi Gazete.

Tablo 1’den de görüldüğü üzere küçük ve orta ölçekli işletme tanımı, kuruluşlar arasında önemli farklılıklar arz etmekle birlikte 1-250 arası istihdam yaratan işletmeler küçük ve orta ölçekli işletmelerdir tanımlaması KOBİ’ler açısından genel bir tanımlama olarak kabul edilmesi mümkündür. Yurt dışı uygulamalardaki KOBİ tanımı incelendiğinde ise, Avrupa Birliği’nin de (AB)

KOBİ'lerin 250'den daha az sayıda işçi çalıştıran, işletmeler olarak tanımlandığı görülmektedir.

1.3 ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN TANIMI

1.3.1 Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tanımı

ABD'de küçük ve orta ölçekli işletmelerin resmi bir tanımı yoktur. Kuruluşların tanımlamalarında kullanılan nicel ölçüyü ise çalışan işçi sayısı ve satış tutarı oluşturmaktadır. ABD'de küçük işletmelere her türlü bilgi ve finansman desteği veren federal bir kuruluş olan SBA (Small Business Administration) Büyüklük Standartları Bürosu tanımlamasına göre küçük işletme kriteri olarak imalat sanayinde personel sayısı (500-1500 kişi), toptancı kuruluşlarında personel sayısı ve yıllık satış gelirleri (500' e kadar personel ve 25 milyon\$ Satış), perakendeciler ve hizmet işletmeleri için de yıllık satış gelirleri (3 – 13 Milyon \$) göz önüne alınmaktadır (Akgemci, 2001:12)

1.3.2 Japonya'da Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tanımı

Japonya' da küçük ve orta ölçekli işletmeler tanımlanırken, çalışan sayısı ve sermaye miktarları dikkate alınmıştır. Ölçeğe göre daha ayrıntılı bir tanım da, imalat sanayi sektöründe 5'den az işçi istihdam eden işletmeler mikro, 20' den az işçi istihdam eden işletmeler çok küçük, 20 ile 299 işçi istihdam eden işletmeler ise küçük ve orta ölçekli işletme olarak kabul edilmektedir. İmalat sanayindeki küçük ve orta ölçekli işletmelerin sermayesi, 100 Milyon Yen'den fazla olmamaktadır (Tablo 2).

Tablo 2 : Japonya da KOBİ Sınıflandırması

Sektörler	Sermaye Miktarı (Yen)	Çalışan Personel Sayısı
İmalat Sanayi, Maden, Ulaştırma	100 Milyon Yen veya Daha Az	1-300*
Toptancılık	30 Milyon veya Daha Az	1-100
Perakendecilik	10 Milyon veya Daha Az	1-50

Kaynak : Türkiye de KOBİ lerin Kurumsal Gelişimi ve Finansal Sorunları, Askom Yayını, İstanbul, 2003. *(Madencilik Sektörün de 1-1000)

1.3.3 Dünya Bankası'nın Küçük ve Orta Ölçekli İşletme Tanımı

Dünya bankasının kabul ettiği tanıma göre 50 işgücüne istihdam sağlayan işletmeler küçük, 50-200 işgücüne istihdam sağlayan girişimler ise orta ölçekli olarak tanımlanmaktadır (Askom, 2001:10).

1.3.4 Orta Doğu Ülkelerinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletme Tanımı

Orta Doğu Ülkelerinde ülkelerin gelişmişlik seviyelerine göre küçük ve orta ölçekli işletmelerin tanımlanmasında farklılıklar görülmektedir. Bu ülkeler içinde yer alan Irak, Ürdün, Kuveyt, Suudi Arabistan ve Suriye de 1-49 işçi istihdam eden işletmeler küçük ve orta ölçekli işletme olarak kabul edilmektedir.

Mısır da ise 10-100 işçi çalıştıran ve makine parkı değeri 500.000 Mısır Paundu'nu aşmayan işletmeler bu kategoride değerlendirilmektedir (Ekinci, 2003:15).

1.3.5 Avrupa Birliği (AB) Ülkelerinin Küçük ve Orta Ölçekli İşletme Tanımı

KOBİ tanımındaki karışıklıkları önleyebilmek için Avrupa Birliği (AB) ortak bir tanım yapmış ve komisyon bu tanımı bir tebliğ ile yayınlamıştır. Bu tanımın dayandığı temel ölçütler arasında, personel sayısı, ciro ve bilanço tutarı gösterilmektedir. Avrupa Birliği'nin yeni tanımına göre, bir işletmenin KOBİ olarak nitelenmesi için 250'den az personelle çalışması gerekmektedir. Ayrıca yayınlanan tebliğde küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin sınıflandırılmasında kullanılacak oranlar da belirlenmiştir. Buna göre 50'den çok

ve 250'den az işçi çalıştıran ve yıllık toplam cirosu 40 milyon Euro'yu, ya da yıllık bilanço tutarı 27 milyon Euro'yu geçmeyen işletmeler, orta ölçekteki işletmeler olarak tanımlanmaktadır. 50'den az 10'dan çok işçi çalıştıran ve yıllık cirosu 7 milyon Euro'yu yada yıllık bilanço tutarı 5 milyon Euro'yu geçmeyen işletmeler, küçük işletmeler olarak, 10 kişiden az personel çalıştıran işletmeler ise çok küçük işletme olarak sınıflandırılmaktadır (Ege vd.,1995:73).

Ancak Avrupa Birliği'nde işletmeleri gruplamada kullanılan en yaygın ölçüt, istihdam edilen işçi sayısıdır. 1 Ocak 2005'te kabul edilen ve hala geçerli olan yeni KOBİ tanımına göre; 250'den az işçi çalıştıran ve cirosu 50 milyon Euro'nun altındaki firmaların küçük ve orta ölçekli işletme olarak kabul edildiği belirtilmektedir. Orta ölçekli bir işletme 50 ile 250, küçük işletme 50'den az, çok küçük (mikro) işletme ise 10'dan az işçi çalıştıran işletme olarak tanımlanmaktadır (Doğan, 2005:42).

Avrupa Birliği Komisyonu'nun, 2003/361/EC sayılı kararı ile 2007 yılında uygulamaya konulacak yeni KOBİ tanımı ise aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Bu tanım içine giren tüm kuruluşlar Avrupa Birliği Komisyonu'na KOBİ olarak değerlendirilip, kendilerine sunulan tüm fırsatlardan yararlanabileceklerdir. Avrupa Birliği KOBİ tanımlamasını yaparken istihdam edilen personel ve bilanço toplamalarının yanında hisselerin %25 den fazlasının KOBİ olmayan bir kuruluşa ait olmaması şartını da koymuştur.

Tablo 3 : AB Ülkelerinde Uygulamaya Konulacak Olan Yeni KOBİ Tanımı

İşletme Ölçeği	En Fazla Çalışan Sayısı	En fazla Ciro veya Bilanço Toplamı	Bağımsızlık
Orta	250	50 milyon € / 43 milyon €	Hisselerin %25 den Fazlası KOBİ Olmayan Bir Kuruluşa Ait Olmamalıdır
Küçük	50	10 milyon € / 10 milyon €	
Mikro	10	2 milyon € / 2 milyon €	

Kaynak : <http://www.fp6.gazi.edu.tr/kobitanimi.htm> 02/09/2005

Ülkemizde farklı kurumların kullandığı farklı KOBİ tanımları sıkıntı yarattığı için Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca ortak bir KOBİ tanımı oluşturulması ve AB normlarına uygunluğu konusunda çalışmalar sürdürülmektedir.

Tüm bu ortak tanımlamalara rağmen AB ülkeleri kendi bakış açlarına göre de KOBİ tanımlaması yapmışlardır. Bunlardan bir kaçı aşağıda özetlenmiştir.

1.3.5.1 Almanya’da Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tanımı

Avrupa Birliği ülkelerinden Almanya da küçük ve orta ölçekli işletmelerin tanımlanmasında gene kabul görmüş ölçütler olan nicel ve nitel ölçütler dikkate alınmaktadır. Tanımlama da dikkate alınan nitel ölçütlerden en çok üzerinde durulanları şunlardır :

- İşletme ve işletme sahibi arasındaki özdeşleşme,
- Sermaye piyasasındaki finansman sorunları,
- İşletme sahibinin, işletmenin her yönünden sorumlu bulunması,
- İşletmenin diğer işletmelerden tamamen bağımsız oluşudur.

Nicel ölçüt olarak, genel yaklaşıma benzer bir yapı içerisinde işletmede istihdam edilen işçi sayısı esas alınmakla birlikte, yatırılan sermaye ve yıllık satış tutarı da dikkate alınmaktadır. Almanya Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Araştırma Enstitüsü tarafından yapılan sınıflandırma tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4 : Almanya’da KOBİ Sınıflandırması

Sektörler	İstihdam Edilen Personel Sayısı
İmalat Sektörü	
Küçük Ölçekli İşletme	1-49
Orta Ölçekli İşletme	50-499
Toptan Ticaret	
Küçük Ölçekli İşletme	1-9
Orta Ölçekli İşletme	10-99
Perakende İşletme	
Küçük Ölçekli İşletme	1-2
Orta Ölçekli İşletme	3-99
Ulaştırma, Haberleşme ve Hizmet	
Küçük Ölçekli İşletme	1-2
Orta Ölçekli İşletme	3-49

Kaynak : Türkiye de KOBİ lerin Kurumsal Gelişimi ve Finansal Sorunları, Askom Yayını, İstanbul, 2003.

1.3.5.2 Fransa’da Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tanımı

Fransa’da küçük ve orta ölçekli işletmeler Konfederasyonun KOBİ’ler için yaptığı sınıflamada el sanatları (esnaf) da dikkate alınmakta ve mevcut işletmeler içinde tanımlanmaktadır.

Tablo 5: Fransa’da KOBİ Sınıflandırması

İşletme Büyüklüğü	İşçi Sayısı
El Sanatları	1-9
Küçük Ölçekli İşletme	10-50
Orta Ölçekli İşletme	51-500

Kaynak: <http://www.kosgeb.gov.tr>

1.3.5.3 Belçika’da Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tanımı

Avrupa Birliği’ne üye olan ülkelerden biri olan Belçika’da küçük ve orta ölçekli işletmelere ilişkin resmi bir tanım bulunmamaktadır. Bunun yanında yine çeşitli uygulamalarda tanımlamalara rastlamak mümkündür. Ülkede genel olarak istihdam edilen çalışan sayısından hareket edilerek tanımlama yapılırken; KOBİ’lerin belirlenmesinde işletme sahibinin bütün yetkileri elinde toplayıp toplamadığı nitel kriteri olarak kullanılmaktadır (Savaşır, 1999:44).

1.3.6 Küçük ve Orta Ölçekli İşletme Tanımının Gerekliliği

Dünyada ve Avrupa’da KOBİ’lere verilen önem gittikçe artarken, Türkiye’de son yirmi yılda, ekonomi üzerine konuşan hemen herkesin dilinden düşmeyen KOBİ kavramının tanımı üzerinde görüş birliğine varılabilmiş değildir. Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yapılan işin niteliği ve kapasitesine göre küçük ve orta ölçekli işletmeler için farklı tanımlar bulunmaktadır.

Türkiye’de ve yabancı ülkelerdeki, ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan küçük ve orta ölçekli işletmeler tanımlarında dikkati çeken önemli bir özellik, genellikle küçük ve orta ölçekli işletmelere ilişkin resmi bir tanımın mevcut olmamasıdır. Bunun nedeni, küçük ve orta ölçekli işletme tanımının bilimsel değil pragmatik bir içeriğe sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Bu nedenle genel geçerliliğe sahip, herkesin kabul edebileceği, her yerde geçerli bilimsel bir tanım yoktur (Müftüoğlu, 2004:90). Uluslararası literatürde resmi bir KOBİ tanımı bulunmamakla beraber, genellikle istihdam edilen işçi sayısının ölçüt olarak kabul edildiği görülmektedir. Ölçek büyüklüğünün belirlenmesinde istihdam edilen işçi sayısının tek başına kriter olarak alınması çok doğru olmamakla birlikte karşılaştırmalarda kullanılabilir bir kıstastır. Türkiye’de ve seçilmiş bazı gelişmiş ülkelerde istihdam edilen işçi sayısına göre KOBİ sınıflandırılması aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 6: Bazı Ülkelerde İstihdam Edilen İşçi Sayısına Göre KOBİ Tanımları

ÜLKELER	Küçük Ölçekli İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler	Genel KOBİ Tanımı
ABD	100 – 500	501 – 1500	1 – 1500
Avrupa Birliği (AB)	10 – 50	51 – 250	1 – 250
Japonya	1 – 20	21 – 300	1 – 300
OECD	20 – 99	100 – 499	1 – 499
İsviçre	1 – 49	50 – 499	1 – 499
Malezya	5 – 49	50 – 199	1 – 199
Meksika	5 – 49	50 – 175	1 – 175
Arap Ülkeleri	1 – 49	-	1 – 49

Kaynak: <http://kobinet.org.tr>, <http://www.kosgeb.gov.tr>, Ekonomik Forum Şubat 2005:42, Erarı 2001:115, Çakıcı, 2002:7 ‘den yararlanılarak düzenlenmiştir.

Sağlıklı bir yapıya sahip küçük ve orta ölçekli işletmeler her ekonomi için vazgeçilmez bir unsurdur. Küçük ve orta ölçekli kuruluşların ekonomideki fonksiyonlarını dört ana başlık altında toplayabilmek mümkündür: Bunlar kaynak kullanımında etkinlik, bölgesel dengelerin oluşturulması ve gelir dengesine katkı, hayat standardını yükseltme ve kültür taşıyıcılığıdır. Dünyada başarılı olmuş birçok kurum aslında bir çok küçük işletmeden meydana gelmektedir. Mesela Japonların ünlü Toyota firması aslında 3000’in üzerindeki küçük işletmeden meydana gelmektedir. Toyota bir organizasyondur. Bu küçük işletmeler ürettikleri parçaları büyük ölçekli işletmeye satmaktadırlar (Dinçer, Fidan, 2000:70).

1.4 KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERDE ÖLÇEK KRİTERLERİ

Küçük ve orta ölçekli işletmeler için yapılan tanımlara bakıldığında, hemen hemen her ülke ve her kuruluşun farklı tanımlamalarda buldukları ve tanımlardaki sınırların, genelde ülke ekonomilerinin büyüklüğüne bağlı olarak değiştiği görülmektedir. Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, günümüzde dünya literatüründe üzerinde tam olarak fikir birliğine varılmış bir KOBİ tanımı bulunmamaktadır. Ülkelerin ekonomik yapıları değiştikçe KOBİ'leri belirleyen ölçütler değişmekte ve bu ekonomik yapılarıyla bağlantılı olarak farklı ölçütler kullanılabilirlerdir.

Değişik amaçlarla KOBİ'lerin tanımlanmasında çok değişik kriterler kullanılmaktadır. Bazı araştırmalarda işyeri ölçeklerinin belirlenmesinde, sermaye, üretim hacmi, katma değer, ciro, makine sayısı gibi değişik göstergeler kullanılmaktadır. Ayrıca, işyeri büyüklüğünü belirlemek için işyerinde istihdam edilen işçi sayısı da önemli bir gösterge olarak ele alınmaktadır. Kuşkusuz, işyerlerinin sektörel dağılımı dikkate alındığında işçi sayısına dayalı kriterler önemli sorunlar yaratmaktadır (Ekin,1999:140).

Görüldüğü gibi, küçük ve orta ölçekli işletme deyimi, hukuki olmaktan çok ekonomik bir anlam taşımaktadır. Bu anlam ülkelerin ekonomik yapılarına göre değişiklik gösterdiği gibi, aynı ülke içinde bölgeden bölgeye, sektörden sektöre de değişiklik gösterebilmektedir. Ayrıca, ülkelerin ekonomik yapıları değiştikçe, küçük ve orta ölçekli işletmeleri belirleyen ölçütler de değişebilmekte ve ülkelerin ekonomik yapılarıyla bağlantılı olarak, farklı ölçütler kullanılabilirlerdir (Uludağ, 1991:14).

Küçük ve orta ölçekli işletmeler büyük işletmelerin bir minyatürü değildir. Dolayısıyla farklı özelliklere sahip bu işletmeleri büyük işletmelerden ayıran özelliklerin ortaya konması gerekir. Bu özellikler, küçük ve orta ölçekli işletmeler grubunu büyük işletmelerden ayıran belirgin farklılıkları yansıtabilmeli

anlaşılmasına yardımcı olmalıdır. İşte bu tür özellikler küçük ve orta ölçekli işletmelerin nitel ve nicel ölçütlerini (kriterlerini) oluşturur.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin belirlenmesi literatürde genellikle bir işletme büyüklüğü konusu olarak ele alınır. İşletme büyüklüğü ise bir işletmenin iktisadi faaliyet hacmi ve kapasitesi olarak tanımlanır. Bu faaliyet hacminin veya işletme büyüklüğünün ölçülmesi de belirli ölçütlere dayandırılır (Müftüoğlu, 2002:41). Bu ölçütler niceliksel ve niteliksel olmak üzere ikiye ayrılmaktadır

1.4.1 Nicel Ölçütler

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin tanımında en çok başvurulan yol genellikle nicel ölçütlerdir ve küçük ve orta ölçekli işletme tanımı denildiğinde anlaşılan nicel tanımdır. Özellikle, konuyu bir “işletme büyüklüğü” sorunu olarak gören işletme iktisadının genel yaklaşımı bu şekildedir. İşletme büyüklüğünü nicel ölçütlere dayanarak ölçme ve buna göre işletmeleri küçük, orta ve büyük işletmeler şeklinde sınıflandırma, bu tür bir yaklaşımı gerekli kılmaktadır. Fakat bu gereksinim, küçük ve orta ölçekli işletmelerin esas itibariyle nitel bir olgu olduğu gerçeğini unutturmamalıdır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin nicel tanımı, devlet tarafından bu işletmelere yönelik çeşitli teşvik politikalarının uygulanmasında, idari veya bürokratik bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Devlet bu tür politikaların uygulanmasında tarafsızlığını ve objektifliğini koruyabilmek için nicel ölçütlere gereksinim duymaktadır. Çünkü, ancak nicel ölçütlerle küçük ve orta ölçekli işletmelerin kesin çizgilerle sınıflandırılması mümkün olmaktadır. Böylece hangi işletmelerin devletlerin hangi teşvik önlemlerinden yararlanabileceği ve hangi işletmelerin bu uygulamanın kapsamı dışında bırakılacağı objektif bir esasa dayandırılabilir. Bu şekilde nicel sınırlandırmaların bilimsel bir gerekçesi bulunmamaktadır. Fakat söz konusu yaklaşımın devlet politikalarının uygulanabilirliği açısından taşıdığı önem ve dolayısıyla nicel bir tanımlamaya duyulan gereksinim açıktır (Müftüoğlu, 2004:75).

Genellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin belirlenmesinde kullanılan nicel ölçütleri :

- Çalıştırılan personel sayısı,
- Sermaye miktarı,
- Çalışma süresi,
- Ücret toplamı veya işgücü maliyeti,
- Aktifler toplamı,
- Yıllık kar oranı,
- Sabit varlıkların değeri,
- Üretim hacmi,
- Enerji kullanımı,
- Malzeme maliyeti,
- Kullanılan alan,
- Sipariş sayısı,
- İş istasyonu sayısı,
- Sipariş değeri,
- Katma değer,
- Ödenen vergi tutarı,
- Net pazar payı,
- Ciro (Satış hasılatı),
- Vardiya sayısı,
- Yıllık amortisman tutarı,
- Makine parkı,
- Kullanılan makinelerin miktarı ve güçleri,

- Kapasite kullanım değerleri,

olarak sıralamak mümkündür.

1.4.2 Nitel (Kalitatif) Ölçütler

İşletme büyüklüğünün ve özellikle de KOBİ kavramının belirlenmesinde ve tanımlanmasında nicel ölçütler yanında nitel ölçütlerin de kullanılması gerekliliği sık sık vurgulanmaktadır. Bu yaklaşımın temel dayanağı konunun sadece işletme iktisadının dar kalıpları içinde ele alınamayacağı, daha geniş kapsamlı olduğu şeklindeki görüşün sonucudur. Bu görüşe göre, konunun ekonomik, sosyal ve politik yönlerinin de dikkate alınması gerekmektedir. Zira, kimi zaman tüm boyutların nicel olarak ifadesi mümkün olamamaktadır. Genellikle işletmelerin belirlenmesinde ve tanımlanmasında kullanılan nitel ölçütler :

- Yönetim tekniklerinin uygulanmaması veya yetersizliği,
- İşletme sermayesinin tümünün veya büyük bir bölümünün işletme sahibine ait olması,
- İşletme sahipliği ve yöneticiliğin aynı kişide ve/veya kişilerde toplanması,
- İşletme sahibinin (girişimci) işletmede fiilen çalışması,
- Farklı departmanlardaki işbölümü ve uzmanlaşma dereceleri,
- İşletme sermayesinin sınırlı oluşu ve finansal yetersizlik,
- Kuvvetli bir girişimci hissine sahip olmak,
- Bağımsız yönetim,
- Sermayenin gerçek üretim bilgisinden uzak bireysel veya tam olarak örgütlenmemiş küçük sermaye grupları tarafından sağlanması,
- Finansman ihtiyacının sermaye piyasası kaynaklarından sağlanmasının güç veya tamamen imkansız olması,

- Sınırlı pazar payı ve pazarda görece daha az etkinlik,
- Mali bağımsızlık,
- Mevcut aile bireylerinin işletmede fiili çalışması veya çalışmak üzere potansiyel olarak düşünülmesi,
- Yönetimde uzmanlaşmanın çok düşük düzeylerde kalması,
- İşletmenin yönetici ve özellikle çalışanların aynı bölgeden olması,
- İşletmenin gerek alım ve gerekse satım işlemlerinde pazarlık gücünün zayıf olması,
- İşveren ile işçi arasında yakın bir ilişkinin bulunması,
- Yönetim tekniklerinin uygulanmaması ve yetersizliğidir.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin tanımlanması sırasında yukarıda sayılan kriterlerin tamamı kullanılabilmesi gibi, ortak bir tanımlamaya gidilmesinde tek başına uluslararası kriter anlamlı olamamaktadır. Bu nedenlerden ötürü, daha pratik olması açısından, KOBİ tanımı yapılırken, çoğunlukla çalıştırılan işçi sayısı ve sermaye temeline dayanılmaktadır ve genel olarak küçük ve orta ölçekli işletmeler, az sermaye kullanımının yanında daha çok el emeği ile faaliyette bulunan, ayrıca çabuk karar verme imkanına sahip ve düşük düzeyde yönetim giderleri ile çalışan, ucuz bir üretim gerçekleştiren ekonomik teşebbüsler olarak da tanımlanmaktadır.

Bu çerçevede, küçük ve orta ölçekli işletmeleri tanımlarken şu üç karakteristik özellik de dikkate alınmalıdır.

- Küçük ve orta ölçekli işletme büyük ölçekli işletmelere göre, çalıştığı pazarın nispeten küçük bir payına sahiptir.
- Küçük ve orta ölçekli işletme büyük ölçekli işletmelere göre, (profesyonel işletmeciler tarafından değil) bizzat sahipleri veya ortakları tarafından yönetilir.

- Küçük ve orta ölçekli işletme, büyük bir işletmenin bir parçası olmak anlamında bağımsızdır. Öyle ki, firmanın sahipleri (yöneticileri) önemli kararları alırken hiç bir denetime tabi değildir.

Bu özellikler, küçük orta ölçekli işletmelerin “iktisadi” tanımını oluşturmaktadır. KOBİ tanımı ülkeden ülkeye ve sektörden sektöre değişiklik göstermekle birlikte, genel olarak 250 kişiden az işçi çalıştıran işletmeler küçük ve orta ölçekli işletmeler olarak tanımlanmaktadır (Şenyurt, 1995:19).

KOBİ olgusunu nicel ölçütlere dayandırma eğilimi özellikle işletme iktisadı literatüründe çok yaygın bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın en önemli gerekçesi, nitel ölçütlere dayandırılarak, işletmelerin orta ve büyük işletmeler şeklinde açık, objektif ve belirgin bir sınıflandırmaya tabi tutulamayacağıdır (Müftüoğlu,1997:41). Bu sakıncalar dikkate alındığında işletme büyüklüğünün belirlenmesinde nicel ve nitel kriterlerin birlikte kullanılması ve bunların bir bileşiminin alınarak KOBİ tanımı oluşturulması daha gerçekçi olacaktır. Bu bileşimin hangi nitel ve nicel kriterlerden oluşacağı titizlik sonucu seçilmeli ve herkesçe kabul edilebilir nitelik taşınmalıdır. Ama bu kriterin bileşiminin belirlenmesi yine ülkelere ve kurumlara göre farklılıklar gösterebilmektedir.

1.5 KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN ORTAK ÖZELLİKLERİ

Gelişmiş ve gelişmekte olan bütün ülkelerin genel ekonomik performansı içerisinde ve ülkelerin kalkınmasında KOBİ’ler çok önemli roller üstlenmektedirler. Küçük ve orta ölçekli işletmeler, önemli endüstrilerle ilişkileri ve uluslararası ticaret aracılığıyla, küreselleşen dünya ekonomisinde giderek yoğun biçimde yer almaya başlamışlardır. KOBİ’ler esnek bir yapıya sahip olmaları ve kapasitelerinin yeniliklere kolay uyum sağlayabilme özelliği sayesinde yapısal değişimlere çok çabuk uyum sağlayabilmektedirler. KOBİ’lerin temelinde girişimcilik ruhu bulunmaktadır ve toplumsal yapıdaki konumuyla orta sınıfı güçlendirerek siyasi istikrara katkıda bulunmaktadırlar. KOBİ’lerin bulunduğu sektörlerde sayılarının giderek artması sonucunda söz konusu

sektörlerde tekelleşmeyi önlemektedirler. Kısaca, KOBİ'ler ekonominin nabzını en iyi tutan ekonomik birimler haline gelmişlerdir (Kayalı, Aktaş, 2003:31). Küreselleşme süreci içerisinde ortaya çıkan ve önemi her geçen gün artan KOBİ'lerin hemen hemen dünyadaki tüm ülkelerde geçerli olan ortak özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür (Tatlıdil, Candemir,1998:3) :

- Çoğunlukla bireysel veya şahıs ortaklığı hukuki yapısına sahiptirler;
- İşletmelerde “Sahip-Yönetici” modeli egemendir. Diğer bir deyişle, sahiplik ve yöneticilik aynı kişide toplanmıştır. Çok azında veya bazı hizmetlere özgü olmak üzere profesyonel yöneticiden yararlanılmaktadır. İşletme ve sahiplik bütünleşmiştir.
- İşletme sahipleri genellikle aile bireylerinden oluştuğu ve ayrıca sahiplik ve yöneticilik aynı kişide toplandığı için, büyük işletmelerde olduğu gibi; yöneticiler üzerinde işletme sahiplerinden, hissedarlardan gelen doğrudan bir kontrol mevcut değildir. Aynı zamanda yönetici durumunda olan işletme sahibi bağımsız karar alabilme durumundadır.
- Faaliyetler, iş bölümü olmadan veya daha basit işbölümüne dayanan bir organizasyon ile yürütülebilmektedir. Uzmanlaşma çok sınırlı boyutlarda kalmaktadır.
- İşçi-işveren arasında olduğu gibi işletme-tüketiciler arasında da yakın bir ilişki vardır.
- Marjinal istihdam yaratma olanakları büyük işletmelere göre daha fazladır, çünkü daha düşük yatırım maliyetleriyle istihdam imkanı yaratmaktadırlar.
- Talep değişikliklerine ve çeşitliliklerine daha kolay uyum gösterebilmektedirler (Doğan, Marangoz, 2002:3).
- Sınırlı bir sermayeye sahiptirler. Finansman için gerekli fonları genellikle öz kaynaklardan veya öz sermayeden temin etmektedirler.

- Duran (sabit) ve dönen varlıkların hacmi, mal ve hizmet kapasiteleri sınırlıdır. Yatırım güçleri zayıftır.
- Satış hacmi veya pazar payları sınırlıdır; genellikle küçük veya yöresel düzeyde kalmaktadırlar.
- Tedarik ve pazarlamada pazarlık güçleri zayıftır.
- Emek yoğun teknoloji ile faaliyette bulunmaları ve etkili kaynak kullanım özelliğine sahip olmaları nedeni ile istihdam oluşturarak işsizliğin azaltılmasına katkı sağlamaktadırlar (Bedük, vd, 2005,524).
- İstihdam oranı düşüktür. İşletme sahibi ve çoğu zaman aile bireyleri bizzat iş yerinde çalışmaktadırlar.
- Demokratik toplumun ve liberal ekonominin ana sigortalarından biridirler (www.kobi-tr/tez).
- Yeniliğe açık dinamik yapıya sahiptirler.
- Genelde sağlıklı finansal, teknik ve pazarlama analizleri yapmaktadırlar.
- İşyeri, çevresine yöresel bir bağımlılığa sahiptir ve yerleşim yeri genellikle hatalı seçilmiştir.
- Çok çabuk karşılık verme (reaksiyon) yeteneklerine sahiptirler.
- Planlı olduğu kadar şans eseri olarak da işe girişmişlerdir.
- Daha az yatırımla daha çok üretim ve ürün çeşitliliği sağlamaktadırlar.
- Esnek yapıları sayesinde ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenmektedirler (TOBB,1996:8).
- İşletme daha çok el emeği ile faaliyet göstermektedirler.
- Bireysel tasarrufları teşvik etmekte, yönlendirmekte ve hareketlendirmektedirler.

- Bölgelerarası dengeli kalkınmayı sağlamaktadırlar.
- Politik ve sosyal sistemlerin denge ve istikrar unsurudurlar.
- Gelir dağılımındaki çarpıklıkları asgariye indirmektedirler (ATSO, 2004).

1.5.1 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Avantaj ve Dezavantajları

KOBİ'lerin tanımlanması konusunda bir fikir birliği bulunmamasına karşın, büyük ölçekli işletmeler karşısındaki avantaj ve dezavantajları açısından ortak bir görüş bulunmaktadır.

Bu işletmelerde sahiplik ve yöneticilik aynı kişide birleştiği için bu işletmelerin özellikleri genel olarak sahiplerinin özellikleri ile özdeşleştirilmektedir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin esnek bir yapıya sahip olmaları ve dünyanın değişen konjonktürüne hemen ayak uydurabilmeleri , talep değişiklik ve çeşitliliklerindeki farklılıklara hemen uyum sağlayabilmeleri gibi avantajlara sahip iken, sermayenin tek bir kişinin elinde toplanması ve işletme sahibinin teknik bilgi ve beceriden yoksun olması, sermaye kısıtı nedeniyle büyük ölçekli işletmelerin terk ettiği teknolojileri kullanmaları gibi dezavantajlara da sahiptirler. Bu durumda işletmelerin verimliliğinin düşmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Küçük ve orta ölçekli işletme sahiplerinin bağımsız çalışma arzusunun temelinde, kendi işini iyi veya kötü kendisinin yapması ve kendi kararını kendisinin vermesi yatmaktadır. İnsanlar bu arzuları doğrultusunda kendi başlarına iş kurarlarken, iyi bir iş yapmak, güçlülere direnmek, tüm yeteneklerini ortaya koymak, geçimini garantiye almak motifleri (dürtüleri) ile “başarı yönelimli” bir eğilim içinde bulunmaktadır. Böyle olunca da, bağımsız bir biçimde ayakta kalmak için işine karşı büyük bir duygu ve ilgi ile bağlanmakta ve mümkün olan en son sınıra kadar fikirlerini ve yeteneklerini kullanılmaktadırlar (Sarıaslan,1994:21).

Ancak küçük ve orta ölçekli işletme sahipleri günümüzün küreselleşen dünya ekonomisi içinde özellikle sermayenin belirli ellerde toplanması ve yıkıcı rekabet koşulları altında çalışmak zorunda kalması gibi olumsuz faktörlerle karşı karşıya kalmaktadır. KOBİ'ler genellikle büyük ölçekli işletmelerin tamamlayıcısı yani yan sanayi olarak çalışmaktadırlar. Küresel pazar içerisinde yer alan büyük işletmeler ile birlikte çalışma imkanı yakalayamayan KOBİ'ler rekabet ortamının yıkıcılığı nedeniyle ayakta kalabilme şansını yitirebilmektedirler.

1.5.1.1 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Avantajları

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin yapıları itibariyle büyük işletmelere göre daha avantajlı olduğu genellikle kabul gören bir olgudur. Özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin öneminin arttığı küreselleşme sürecinde, tüm ülkelerde, endüstrinin yeniden yapılanmasında KOBİ'lerin stratejik öneme sahip olduğu gözlenmiştir.

Gerçekten, Avrupa ülkelerinde KOBİ'lerin gerek sayısal, gerek üretimdeki payları itibariyle ekonomi içindeki önemlerinin hızla arttığı belirlenmiştir. Özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin, teknik yeniliklere olan daha fazla yatkınlıkları, tüketici tercihlerine yönelik olan daha esnek karakterleri, konjonktürel dalgalanmalara uymadaki üstünlükleri, üretimdeki boşlukları daha hızla doldurmadaki katkıları, yan sanayi olarak büyük firmaların tamamlayıcısı rolüne yönelik olumlu etkileri, bölgelerarası dengeli büyümeye etkileri, rekabetin teşvikinde oynadığı roller, daha az bürokratik yapıları, istihdam artışına yaptıkları katkılar küçük işyerlerinde daha yakın personel ilişkileri gibi özellikleri, çoğu kez olumlu faktörler olarak vurgulanabilmektedir (Ekin, 1999:142)

Küçük ve orta ölçekli işletmeler, yalnızca ekonominin ve sanayinin gelişmesine esnek ve üretken yapıları itibariyle katkıda bulunmayıp aynı zamanda bölgesel ve toplumsal kalkınmanın sağlanmasında, kaynakların üretim sürecine katılan birey ve faktörler arasında yeniden dağılımında da önemli bir role sahiptirler.

Gerçekten, küçük ve orta ölçekli işletmeler özellikleri itibariyle bir eğitim merkezi fonksiyonunu da yerine getirmekte, mal ve hizmet talebindeki çeşitliliğe ve değişikliğe daha çabuk adapte olabilmekte, teknolojik yenilik ve değişikliklere yatkın bir özellik taşımakta, tasarrufların teşvikini yönlendirip belli uzmanlık konularına ve üretime yönelik alanlara kanalize edilmesini sağlamakta, girişimcilerin yetiştirilmesine elverişli ortam ve zemin yaratmakta olup, büyük ölçekli işletmelerin vazgeçilmez destekleyicisi ve tamamlayıcısı durumunda bulunmaktadır (Ekin, 1999:146).

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin, büyük ölçekli işletmelere göre avantajları şunlardır:

1.5.1.1.1 Yönetim İstihdam Sağlama

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin, istihdam sorunları karşısındaki dirençlilik düzeyleri büyük ölçekli işletmelere göre oldukça yüksektir. Bu tür firmalarda bir kişi istihdam etmek için gerekli yatırım harcaması, büyük firmalara oranla %30 daha azdır.

Ayrıca büyük işletmelerle KOBİ'lerin istihdam yapısı ayrı özelliklere sahiptir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerde işgücü daha çok niteliksiz işçilerden oluşurken, büyük işletmelerde işçi daha kıdemli ve eğitilidir (Şenyurt, 1995:20). Küçük ve orta ölçekli işletmelerde eğitilmiş teknisyen ve kalifiye eleman oranı %3 iken, büyük ölçekli işletmelerde bu oran %10 düzeyindedir. KOBİ'lerde finansman sorunlarından dolayı düşük ücret politikaları izlendiği için nitelikli elemanlar büyük işletmeleri tercih etmekte, küçük işletmelerde ise işçiler genelde her işi üstlenmek zorunda kalmakta ve dolayısıyla uzmanlaşma oranı düşük olmaktadır. Ancak KOBİ'lerde firma sahibi veya yöneticileri ile personel arasında daha yakın bir ilişki bulunması, kararların alınmasında birlikte hareket edilmesi ve personelin motivasyonunu, verimliliği yükseltici bir faktörlerdir.

KOBİ'lerde işletme sahibi ile yönetim kadroları genellikle aynı kişilerden oluşmakta, dolayısıyla, üretim istihdam gibi yönetsel ve planlama ile ilgili

kararlar hiç vakit kaybetmeksizin üretim sırasında eş anlı olarak hemen alınabilmektedir. Büyük işletmelerde ise bu süreç daha uzun süre almakta, gerekli fizibilite çalışmaları yapılmadan alınamamaktadır. Bu da talep yapısına hemen uyum sorununu ortaya çıkarmakta ve pazar payı diğer işletmelere yönelebilmektedir. KOBİ'ler esnek üretim/talep yapısı gereği esnek çalışma sistemlerini de beraberinde getirmektedirler. Part-time sistemlerden, serbest çalışma sistemlerine kadar bir çok sistemin hayata geçirilmesi mümkün olmaktadır.

1.5.1.1.2 Değişen Pazar Koşullarına Hızlı Uyum Sağlama

KOBİ'ler tüketici tercihlerinde meydana gelen değişiklikleri izleyip talep yapısında meydana gelen değişikliklere karşı üretim biçimini çok kısa sürede değiştirebilecek esnek bir yapıya sahiptirler. Büyük ölçekli işletmeler uzun dönem üretim planlamasına göre makine, araç, gereç ve işgücü istihdamına yöneldiklerinden KOBİ'lere göre daha düşük maliyetle üretim yapmalarına karşın tüketici tercihlerindeki değişikliklere anında cevap vermede büyük zorluklar çekmektedirler.

1.5.1.1.3 Teknolojik Yeniliklere Uymada Hızlılık

KOBİ'ler, özellikle iç pazarda, büyük işletmelere nazaran tüketicilere daha yakın olmaları sayesinde ihtiyaç ve sorunlarını daha iyi ve çabuk anlama avantajına sahiptirler. Kendilerini bu ihtiyaçların karşılanmasına ve sorunların çözümüne yönlendirmeleri sayesinde de yeni fikir ve buluşların temel kaynağı olma özelliğini kazanmaktadır. Ayrıca sabit maliyetleri düşük olduğu için KOBİ'ler aynı parasal harcama ile büyük işletmelere oranla daha fazla teknik yenilikler bulabilmektedirler.

1.5.1.1.4 Büyük İşletmelerin Tamamlayıcısı Olma

Küreselleşmenin ve küresel rekabetin yıkıcı etkisinin hakim olduğu çağımızda, büyük ölçekli üretim yapan işletmelerin ürettikleri malların hammaddesinin tamamını yada bir malın bütün parçalarını kendilerinin

üretmeleri ekonomik açıdan karlı değildir. Bu nedenle KOBİ'ler büyük ölçekli işletmelerin ihtiyaç duyduğu hammadde yada yarı mamul gibi girdileri, istenilen kalite ve standartlara uygun olarak fason üretimle tedarik etmektedirler. Böylece KOBİ'ler büyük ölçekli işletmeleri ek yatırım ve işletme maliyetinden de kurtararak, onlarında daha verimli çalışmasını sağlamaktadırlar. Bu anlamda KOBİ'lerle büyük ölçekli işletmeler rakip değil daha çok birbirlerini tamamlayıcı nitelikteki işletmelerdir.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde özelleştirme, küreselleşme sürecinin gerçekleşme aracı olarak görülür. Bu ülkelerde ulusal sanayinin yerini yabancı sermayenin ihtiyaçlarını karşılayacak taşeron-atölyecilik sistemi almaktadır. Küçük ve orta ölçekli işletmeler politikasının ön plana çıkartılması bu gelişmelerin bir sonucudur (Yılmaz, Özbek, 1998:2).

Yan sanayi ile ana sanayi arasındaki işbölümü ve işbirliği yeterli düzeyde değil ise, küçük ve orta ölçekli işletmeler, konjonktürel dalgalanma dönemlerinde büyük işletmelere oranla çok daha olumsuz etkilenebilmektedirler (Uludağ, 1996:85). Bununla birlikte KOBİ'ler işçilik ve genel maliyet avantajlarını kullanarak, üretim kapasitelerini atıl tutmaktansa büyük işletmelerin tamamlayıcısı olmaları sayesinde belli bir üretim kapasitesini garantiye almaktadırlar. Bu şekilde pazarlama sorununu çözmekle kalmayıp aynı zamanda tamamlayıcısı olduğu büyük ölçekli işletmelerden tasarım, kalite kontrol, yönetim, kredi vb. konularda destek sağlamaktadırlar.

1.5.1.1.5 Personel ile Yakın İlişki İçinde Olma ve Daha Az Bürokrasi

KOBİ'lerde büyük işletmelere oranla daha az yönetim kademesi olduğundan, tepe yönetim ile üretim arasındaki iletişim de daha sıkı ve hızlı olmaktadır. Ayrıca işveren-işçi ayrımı olmaksızın hep birlikte bir faaliyet içinde olmak, karşılıklı güven duygusunu geliştirmekte, personelin işletme ile özdeşleşmesine ortam sağlamakta ve aynı zamanda bir motivasyon unsuru olarak ortaya çıkmaktadır.

Tüm bu unsurlar ücret politikalarından, üretim tercihlerine, değişimlere ve yeniliklere kadar bir çok konuda KOBİ'leri daha dayanıklı kılmaktadır. Yine KOBİ'lerde büyük ölçekli işletmelere oranla, basit organizasyon yapılarında daha az yönetim kademesi olması sayesinde azalan hiyerarşi oranında bürokrasi de azalmaktadır.

Bu durum KOBİ'lerin etkinlik ve verimliliğini artırmaktadır, yönetim giderlerinin azalmasına ve dolayısıyla da maliyetlerin düşürülmesine yardımcı olmaktadır. Aynı şekilde bu özellik de KOBİ'lerin karar verme sürecini kısalttığı için değişimlere uyumu hızlandırmaktadır.

Rekabetin en sert yaşandığı ihracat pazarlarında esneklik ve hareket hızı en önemli rekabet üstünlüğü olarak KOBİ'lerin tüm dünya da özellikle de az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde önemini artırmaktadır.

1.5.1.1.6 Dengeli Büyümeye Katkısı

Küçük ve orta ölçekli işletmeler makro ekonomik düzeyde bölgelerarası ekonomik dengesizliğin en aza indirgenmesinde önemli bir role sahiptirler. KOBİ'lerin ekonomiye dinamizm kazandırma, istihdam sağlama, yeni iş imkanı yaratma, yenilikleri teşvik ederek ekonomik değişime neden olma gibi temel fonksiyonlarına ek olarak, en önemli üstünlüklerinden birisi de bölgesel kalkınmayı hızlandırmaktır. Küçük ve orta ölçekli işletmeler bir ülke ekonomisinin kapsadığı tüm coğrafik alanlara dağılmışlardır. Bu nedenle, bu işletmeler genellikle büyük şehirler (metropoller) etrafında yoğunlaşmış olan büyük işletmelere göre daha çok bir "taşra" özelliği göstermektedirler. Böylece, bir ülkedeki ekonomik faaliyetlerin bölgeler arasında dengeli dağılımına katkıda bulunurlarken, öte yandan da genellikle emek-yoğun olduklarından bölgesel istihdam imkanının artırılmasına önemli katkıda bulunarak küçük şehirlerden büyük şehir merkezlerine göçün engellenmesine ve bölgenin kendi potansiyeli içinde kalkınmasına temel oluşturmaktadırlar (Sarıaslan, 1994:39).

KOBİ'ler teknolojik yenilikleri daha kolay ve doğrudan absorbe edebildiklerinden, makro-ekonomik ilişkiler içinde büyük işletmelerin hantal ve

katı yapılarına esneklik katarak, talep esnekliğine onları hazırlamaları ve rekabet güçlerini artırmaları olgusu KOBİ'lerin çok önemli bir işlevidir (Olçay, 1999:7).

Büyük işletmelere oranla küçük ve orta ölçekli işletmelerin (sanayi-hizmet sektörü) kurulması ve genişletilmesi daha az sabit sermaye yatırımı gerektirdiğinden (ileri teknolojiler yerine ara teknolojiler kullanılması) teknolojik düzeylerinin daha düşük olması, bunların ülke genelinde daha dengeli kurulmasına yol açmaktadır. Bu durum mülkiyetin tabana yayılması ve dengeli gelir dağılımı gibi unsurları beraberinde getirmektedir (KOSGEB, 2005).

1.5.1.2 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Dezavantajları

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin avantajlı yönlerine karşılık bu işletmelerin kendi bünyelerinden kaynaklanan yapısal özellikleri nedeniyle dezavantajlı yönleri de bulunmaktadır :

1.5.1.2.1 Finansman Sağlama Zorluğu

KOBİ'lerin sermaye yapısı aslında büyük ölçekli işletmelere oranla sağlıklı değildir. Ne var ki çoğunlukla kendi öz kaynakları teminat vermeye yetmediği ve bu bakımdan kredi kuruluşlarına yeterli güvence sağlayamadıklarından, gerek sermaye piyasasından gerekse bankalardan dış kaynak bulmaları oldukça sınırlı düzeyde kalmaktadır. Ayrıca bu firmaların belli bir fona sahip olmamaları sonucunda yatırım harcamalarına özellikle de, teknik gelişme harcamalarına yetersiz kaynak aktarmaları nedeniyle etkinlikleri azalmaktadır. Özellikle kredi darlığı olan dönemlerde küçük ve orta ölçekli işletmelerin uzun vadeli yatırımlarını finanse etmek için gereksinim duydukları krediler de uzun vadeli olacaktır. Ancak aşağıda ana hatlarıyla belirlenen gerçeklerden ötürü bu tip kredileri temin etmeleri oldukça zordur :

- Tamamıyla istikrarlı denilemeyecek bir idari yapı,
- Sınırlı bir büyüklük ,
- Büyük ölçekli firmalarla birlikte çalışma fikrine açık olunmaması,

- Üretim alanının darlığı ve talebe göre üretim yapılması nedeniyle hammadde stoku yapılamaması, dolayısıyla fiyat artışlarından büyük ölçüde etkilenme sayılabilir.

Halbuki küçük ve orta ölçekli işletmeler, düşük faizli, uzun vadeli kredilerle değişen teknolojiye ayak uydurabilir, mevcut tesislerini genişletip modernize edebilir, eksik teçhizatlarını tamamlayabilir, ek yatırımlarda bulunabilir ve kendine bir kalite düzeyi geliştirebilirler. Bunlara paralel olarak da istihdam kapasitesi ve sonuçta da refah düzeylerini artırabilmeleri mümkündür.

1.5.1.2.2 Yönetim ve Organizasyon

Sürekli değişen piyasa koşulları ve teknolojiler karşısında gerekli olan teknik ve mesleki bilgiye sahip yöneticilerin bulunmaması yada yetişememeleri KOBİ'lerin doğru karar vermelerini güçleştirmektedir. İşletme sahiplerine veya yöneticilerine piyasa verilerinin doğru hızlı, akıcı ve zamanında ulaşması çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Hatta bazı KOBİ sahipleri iyi değerlendirildiği takdirde bilginin önemli bir girdi olabileceğini hala kavrayabilmiş değillerdir.

1.5.1.2.3 Pazarlama Sorunları

KOBİ sahipleri genellikle teknik ve mesleki bilgi ve beceriye sahip oldukları kadar, ticari ve pazarlama bilgisine sahip değildirlere. Günümüzde pazarlama faaliyetinin; tüketici istek ve gereksinimlerinin sürekli olarak araştırılıp yerine getirilmesinin zorunlu olduğu ve bu zorunluluğun üretim, finansman ve yönetim, hatta muhasebe gibi diğer işletme fonksiyonlarını da yönlendirmesi gerektiğini önemsemeyen birçok KOBİ piyasadan çekilmek zorunda kalmaktadır. Bu nedenle KOBİ'lerin en zayıf oldukları konuların başında pazarlama zorluğu gelmektedir (Yelkikalan, Kalmış, 2001:503). Bunun nedeni, KOBİ'lerin ölçekleri nedeniyle, ürünlerine pazar oluşturmak amacıyla büyük bir fon ayıramamalarından kaynaklanmaktadır.

Satın alma, pazarlama, personel, üretim, yönetim gibi işletme fonksiyonları, KOBİ'lerin kişisel bilgi, beceri, eğitim ve yetenekleriyle orantılı

olarak ve sınırlı kapasiteyle yürütülmektedir. Gerek üretim kapasitesi açısından gerekse üst pazarlama kuruluşlarıyla kısıtlı ilişkiler çerçevesinde, küçük ve orta ölçekli sanayici, uluslararası pazarlarla ilişkiye geçmek bir yana, yurt içinde bile ancak bölgesel ihtiyaçlara yönelik üretim yapabilmektedir.

Yeni pazarlar araştırmak ve pazara girmek, ürettiği mamullere ihtiyacı olan kişi ve kurumlarla ilişkiye girebilmek belli bir süreç, bir organizasyon, ciddi bir çalışma gerektirmektedir. Bunun yanı sıra rekabetin yoğun olduğu sanayi kesimlerinde pazarlama tekniği önem kazanmaktadır. KOBİ'lerin bu rekabetçi ortamda atıl kapasiteden kurtulabilmesi için, girişimcinin en azından içinde yaşadığı ve hizmet sunduğu toplumun ekonomik, teknolojik, toplumsal, siyasal, kültürel, özelliklerini bilmesi ve bunlara bağlı olarak üretim ve pazarlama tekniği uygulaması gerekmektedir.

Ayrıca KOBİ'lerde pazarlamanın en önemli unsuru olan fiyatlandırma genellikle günlük ve yetersiz maliyet analizlerine bağlı olarak yapılmakta, bu konuda daha çok rakip firmaların piyasa fiyatları belirleyici olmaktadır.

1.5.1.2.4 Teknoloji ve Hammadde Yetersizliği

Teknolojik yenilik, piyasaya yeni mal ve hizmetlerin, yeni üretim yöntemlerinin sunulması, yeni dağıtım kanallarının ve yönetim biçiminin düzenlenip geliştirilmesidir. Yenilik olarak ön planda düşünülmesi gereken daha ucuz üretim ve daha değişik mal türleri üretimidir. Bu ikisi yeniliğin aynı ağırlıkta önem taşıyan iki yönüdür.

Teknolojik yenilikler bir işletmenin yeterli bir ekonomik dengeye ulaşılmasını sağlayacak en önemli unsurlardan birisidir. Başarılarını artırarak gelişmelerini sürdürmek ve uluslararası serbest ticaret alanında söz sahibi olmak isteyen sanayilerin vazgeçemeyeceği bir gelişmedir.

Üretim için önemli olan diğer bir unsur hammaddenin sağlanmasıdır. Malın fiyat ve kalitesini belirlemede en önemli etkenlerden biri de hammadDEDİR.

Girdi fiyatlarındaki sürekli artış da küçük ve orta ölçekli işletmeleri sıkıntıya sokan faktörlerin başında gelmektedir (Öztunalı vd, 1989:24).

Yabancı kaynak sağlanmasındaki güçlükler yanında öz sermayenin de arzulanan iş hacmine göre yetersiz kalması, KOBİ'lerin piyasa kredisi ile yüksek fiyatla girdi temin etmelerine, dolayısıyla üretim maliyetlerinin yüksek olmasına yol açmaktadır.

Enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde, yeterli hammadde stoğu yaparak istenilen üretim hacmini gerçekleştirip yüksek satış gelirine ulaşamayan KOBİ'ler güçlerini giderek yitirebilmektedirler.

Öte yandan içinde buldukları finansal zorluklar nedeniyle de, modern makine parkına sahip olmamaları, hammaddeye kolay ulaşamamaları kalifiye eleman ve alt yapı yetersizliği gibi nedenler üretimin kaliteli ve verimli yapılmasını engellemektedir.

1.5.1.2.5 Niteliksiz İşgücü İstihdamı

KOBİ'lerde belli başlı işletme fonksiyonları için, uzman personelin olmayışı ve personel alımında firma sahibinin işletme maliyetlerini düşürmek amacıyla eğitilmiş personeli tercih etmemesi, firma faaliyetlerinin yetersiz kalmasına neden olmaktadır.

İşyerinde çalışanların genel olarak her işi yapması, bazen yeni ürün ve teknolojiler karşısında mevcut personelin bilgi seviyesinin yetersiz kalmasına yol açmakta ve bu açığın giderilmesi için personelin eğitime ağırlık verilmesi, çoğu kez KOBİ'lerin olanaklarını aşmaktadır. Ayrıca KOBİ'lerde, çalışma saatlerinin büyük ölçekli işletmelere göre çok daha uzun olması ve istihdam edilen işçilerin yöneticiler tarafından aşırı çalışmaya zorlanmaları, üretimde verimliliğin düşmesine neden olmaktadır.

İşgücü konusunda küçük ve orta ölçekli işletmelerin karşılaştıkları bir başka sorun da toplu sözleşmelerdir. Sendikaların, büyük-küçük ayrımı

yapmadan, üyeleri için aynı iş kolundaki tüm işletmelerden aynı ücret artışını ve sosyal hakları istemeleri KOBİ'leri güç durumda bırakmaktadır.

Bu konuda karşılaştıkları güçlükler karşın, KOBİ'ler genelde, genç yöneticilerin ve yetenekli kişilerin konularında deneyim kazandıkları ve eğitim sürdüğüleri yerler olarak kabul edilmektedirler.

1.5.1.2.6 Muhasebe ve Hesap İşleri

Finansman, üretim, pazarlama gibi temel işletme fonksiyonlarının dengeli ve eksiksiz yerine getirilebilmesi bu firmaların sağlıklı muhasebe ve hesap işleri sistemine sahip olmalarına bağlıdır. Ancak KOBİ'ler bu konuyu ihmal etmekte, muhasebe sistemine, devlete karşı olan yükümlülüğün yerine getirilmesi gözü ile bakmaktadırlar. Muhasebe verilerinin incelenip ilgili firma için değerlendirilmesi yapılmamakta, muhasebe ile ilgili vergi ve diğer mevzuatlar yeterince izlenmediğinden, hatalar yapılmakta, bu nedenle de piyasa değişikliklerinin gerisinde kalmaktadırlar.

1.5.1.2.7 Bilgi Akımının Önemsizliği

Büyük işletmelere oranla KOBİ'lerin müşteriye yada tüketiciye daha yakın olmaları nedeniyle, onların sorunlarını keşfedip teknik yeniliklerde bulunma potansiyeli daha yüksektir. Ancak bu potansiyelin harekete geçirilmesi için bu verilerin hızlı, doğru ve zamanında işlenip değerlendirilmesi gerekmektedir.

Oysa uygulamaya bakıldığında birçok KOBİ için söz konusu bilgilerin yeterli ölçüde ve zamanında sağlanamaması yanında piyasa verilerindeki değişikliklere karşı tepki ve esneklik derecesinin düşük olduğu; bilginin, önemli bir üretim girdisi değeri olarak değerlendirilemediği görülmektedir (Yelkikalan, Kalmış, 2001 :503) .

1.5.1.2.8 Rekabet Ortamının Yıkıcılığı

Serbest piyasa mekanizması içinde çalışan bir işletmenin ilk ve en önemli amacı kar elde etmektir. Kar elde edemeyen bir işletme; belli bir süre, eldeki mevcut kaynaklarıyla faaliyetlerini sürdürse de sonunda piyasayı terk etmek zorunda kalmaktadır. Bu nedenle; işletme ürettiği mal veya hizmeti bir şekilde pazarlamak ve bundan kar elde etmek durumundadır.

Gittikçe şiddetlenen rekabet ortamında küçük ve orta ölçekli işletmelerin esnek olma ve piyasa koşullarına çabuk uyum sağlayabilme gibi bir özellikleri olsa da; bu tür işletmeler rekabet ortamının yıkıcı etkisinden hemen etkilenmekte, özellikle de diğer firmaların fiyat konusundaki davranışları küçük ve orta ölçekli işletmelerin ürünlerini satamamalarına ve piyasadan çekilmelerine neden olabilmektedir (Efe, 1998:6).

1.5.1.2.9 Araştırma-Geliştirme (AR-GE) Olanaklarının Sınırlı Olması

Günümüzde, ekonomik ve sosyal gelişmenin temelinde teknoloji, teknolojinin temelinde de araştırma-geliştirme (Ar-Ge) bulunmaktadır. Bu nedenle, araştırma-geliştirme (Ar-Ge) harcamalarının gayri safi milli hasıla (GSMH) içerisindeki payı toplumların bilim ve teknolojiye verdikleri önemin bir göstergesi olarak kabul edilmekte; verilen önemin karşılığı da teknolojide, dolayısıyla rekabette üstünlüğün sağlanmasıyla alınmaktadır. Toplumların refahındaki önemine karşın, dünyada üretilen bilgi, buluş, kazanılan beceri ve deneyimler, yirmi kadar ülkenin tekelinde bulunmakta; stratejik bilgi ve buluşları, yaratıcılığı ortaya koyan ülke sayısı ise beş altıyı geçmemektedir. Ar-Ge, toplumların bu amaçla ayırabilecekleri kaynaklarla yakından ilişkilidir ve bundan küçük ve orta ölçekli işletmeler de etkilenmektedirler.

Sanayileşmiş ülkelerdeki küçük ve orta ölçekli işletmeler bile Ar-Ge konusunda önemli dezavantajlara sahiptirler. Çünkü, Ar-Ge önemli harcamaları ve uzman personeli gerektirmektedir. İstisnaları dışında, küçük ve orta ölçekli işletmeler bu konuya kaynak ayırabilecek finansal güce sahip olmadıkları gibi, bu iş için gerekli elemanları istihdam etme olanağına da pek sahip değildirler. Bu

nedenle, küçük ve orta ölçekli işletmelerin önemli bir bölümünün Ar-Ge olanakları yok denecek kadar azdır. Ar-Ge olanakları sınırlı olan ya da hiç olmayan KOBİ'ler ürün ve ürün iyileştirme konularında pek başarılı olamamaktadırlar. Bu da, zaman içerisinde, Ar-Ge olanaklarına sahip işletmeler karşısında rekabet üstünlüklerinin kaybedilmesi anlamına gelmektedir.

Ülkemizdeki küçük ve orta ölçekli işletmelerinin önemli bir bölümü, Ar-Ge olanakları bir yana, girdi olarak kullandıkları malzemelerin ve ürettikleri mamullerin kalite kontrolünü yapacak olanaklara bile sahip değildirler (Alpugan, 1998:54).

1.6 KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN EKONOMİK VE SOSYAL DENGELERDEKİ YERİ

KOBİ'lerin ekonomik ve sosyal dengeler üzerindeki yeri ve önemi çok yüksektir. Hem ekonomik açıdan, hem de bunun bir uzantısı olarak sosyal dengeyi koruma ve muhafaza etme açısından ülkeden ülkeye değişiklikler göstermesine rağmen, küçük ve orta ölçekli işletmeler büyük önem arz etmektedirler.

KOBİ'lerin ülke ekonomisi ve kalkınma üzerinde ki olumlu etkileri aşağıda incelenmiştir.

1.6.1 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ekonomi İçerisindeki Önemi

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin ekonomik ve sosyal etkilerini veya faydalarını birbirinden ayırmak oldukça zordur. 1970li yıllardan beri ekonomik sorunlarına kesin çözümler bulamayan dünya ülkeleri çeşitli nedenlerle KOBİ'leri desteklemek zorunda kalmışlardır. KOBİ'ler her şeyden önce, artan işsizlik, üretim artışının yetersizliği gibi sorunlara büyük ölçüde çözümler getirmektedir. Her yeni açılan iş yeri toplam işsiz sayısını azaltırken, çalışan sayısını ortalama 3-4 kişi artırmaktadır. Bunun sonucunda daha çok insan, mal ve hizmet talep etmektedir. Yapılan araştırmalarda, 100 yeni işin topluma yaklaşık 2.5 milyon \$ vergi geliri kazandırdığı belirlenmiştir (Gümüsoğlu, 2006).

Bu bakımdan ekonominin ve toplumun dengeli bir şekilde gelişmesine yardımcı olan KOBİ'ler üretime ve istihdama katkıları, değişen pazar koşullarına hızla uyum sağlama esneklikleri, büyük işletmeleri tamamlama yetenekleri, bölgelerarası büyüme ve çevrenin korunmasına olumlu etkileri gibi oldukça önemli roller üstlenmektedirler. Ayrıca KOBİ'ler tekelliliğin kırılmasında ve gelir dağılımına katkı sağlaması konusunda hemen her ülkede önemli roller oynamaktadırlar.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin, çeşitli ülke ekonomilerindeki yeri ve önemine bazı karşılaştırmalarla baktığımızda KOBİ'lerin ne kadar önemli roller oynadıkları görülmektedir.

Tablo 7 : KOBİ'lerin Çeşitli Ülkelerdeki Ekonomik Ağırlığı

	ABD	Almanya	İngiltere	Fransa	İtalya	G.Kore	Japonya	Türkiye
İşletmelere Oranı (%)	97,2	99,8	96	99	97	97,8	99,4	98,5
İstihdama Oranı (%)	50,4	64	36	49,4	56,1	61,9	81,4	65
Yatırımdaki Payı (%)	38	44	29,5	45	36,9	35,7	40	9
Üretimdeki Payı (%)	36,2	49	25,1	54	53,8	34,5	52	40
İhracattaki Payı (%)	32	31	22,2	23,6	17,9	20,2	38	8
Kredilerdeki Payı (%)	42,7	35,6	27,2	48	34,1	46,8	50	5
Reel Kredi Maliyeti (%)	4-7	4-7	4-7	3-7	4-9	2-3	4-8	15-35

Kaynak:Dilber Ulaş, Bader Arslan, Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler CE İşaretine Hazır mı? OSTİM'de Bir Araştırma, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Ankara Üniversitesi, Cilt :4, Sayı:2, Yıl:2005, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Ankara 2004.

Örneğin, Almanya'da mevcut işletmelerin %99,8'i 100'den daha az işçi çalıştıran işletmelerdir. İngiltere'de 300'den daha az işçi çalıştıran işletmeler, mevcut işletmelerin %96'sını kapsamaktadır. ABD'de ise 100'den daha az; işçi çalıştıran işletmelerin mevcut işletmelere oranı %97,2'dir. Fransa'daki işletmelerin mevcut işletmelere oranı, %99'dur.

Diğer taraftan toplam istihdam içinde de KOBİ'lerin paylarının benzer bir durum sergilediği gözlenmektedir. Toplam istihdam içinde KOBİ'lerde çalışan işçilerin oranı ABD'de %50,4, İngiltere'de %36, Almanya'da %64, Fransa'da %49,4, İtalya'da %56.1, G.Kore'de %61,9'dur. Avrupa Birliğinde ise bu oran %71,48'lere yükselmektedir. Ayrıca toplam üretim ve ihracat içinde de, KOBİ'lerin payları oldukça yüksektir. Örneğin, İngiltere'de toplam ihracatın %22,2'si, ABD'de %32'si, Fransa'da %23,6'sı bu tür işletmelerce sağlanmaktadır. Toplam üretim içerisindeki paylarını incelediğimizde en yüksek payın %53,8 ile AB ülkeleri içerisinde Fransa ya ait olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla İtalya (%53,8), Almanya (%49), Türkiye (%40) ve ABD (%36,2) takip etmektedir.

KOBİ'lerin ülke kalkınmasındaki rolünü gösteren en önemli örneklerden birisi de Japonya'dır. Japonya bu konuda özel bir konuma sahip olup, son yıllardaki performansında KOBİ'lerin küçümsenmeyecek bir payı vardır. Japonya'da 300'den az işçi çalıştıran işletmelerin, mevcut işletmeler içerisindeki oranı %99,4, toplam istihdam oranı %81,4, toplam üretimin oranı %52 ve toplam ihracatın oranı ise %51,8'dir (Karabıçak, Altuntepe, 2001:365).

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomiye olan katkıları genel olarak şunlardır :

- Savaş ve benzeri durumlarda büyük ölçekli sanayi kuruluşları zarar görüp, üretim yapamazken, küçük ve orta ölçekli işletmeler üretimini sürdürebilmekte, toplumun bazı temel ihtiyaçlarını karşılayabilmektedirler.
- KOBİ'ler ailelerin küçük tasarruflarının doğrudan yatırımlara kanalize edilmesini sağlamaktadırlar.
- Teknolojik gelişmelerin kırsal bölgelere ulaşmasını sağlayarak, sanayi ötesi dönemlere geçişte önemli bir unsur olmaktadır.
- KOBİ'lerin yönetim ve işletme gideri, çabuk karar verebilmeleri sayesinde daha da azalmaktadır.

- KOBİ'ler tamamlayıcılık rolleriyle ekonomide ön plana çıkmışlar ve büyük sanayinin eksiklerini doldurarak ekonomiye önemli katkı sağlamışlardır.

- Sipariş üzerine üretim yaparak esnek talebe göre üretimlerini yaptıklarından piyasanın taleplerine cevap verebilme imkanları oldukça yüksektir.

- KOBİ'ler, makro ekonomik düzeyde bölgelerarası dengesizliğin düzenleyicisi olmaktadır. Bölgelerarası düzenli gelişmeye katkılarından dolayı gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde, önemleri artarak devam etmektedir. KOBİ'ler, gelişmiş bölgelerden gelişmemiş bölgelere kaynak aktarımı olmaksızın bölgesel farklılıkların azalmasını sağlamaktadırlar. Bu teknolojik yeniliklerin bu bölgelerde KOBİ'ler tarafından kullanılması sayesinde olmaktadır.

- KOBİ'ler esnek üretimi ve esnek talep yapısı ile esnek çalışma sistemini de beraberinde getirmektedir. Part-time çalışma sisteminden serbest çalışma sistemine kadar bir dizi sistemin hayata geçirilmesi mümkün olabilmektedir.

- KOBİ'ler büyük işletmelere girdi ve ara malı sağlamaktadırlar.

- KOBİ'ler çoğunlukla ikinci el sermaye malları satın almakta ve kazandırmakta ve bu suretle iş oluşturmakta ve kaynak kullanımında etkinlik sağlamaktadır. Bu uygulama bütün firmaların riskini azaltmaktadır. Böylece piyasaya girişte ve genişlemede uzun dönemli maliyetler aşağı çekilmektedir.

- KOBİ'ler yeni mal ve hizmetlerin piyasaya girişinde ve tanıtılmasında önemli rol oynamaktadırlar.

- Ekonomik dalgalanmalara büyük işletmelerden daha az duyarlı olmakta bu dalgalanmalardan dolayı olabilecek olumsuzlukları elimine edebilmekte, geçici talepleri karşılamakta ve ani fiyat artışlarını engelleyebilmektedirler.

- KOBİ'lerin birçoğu özel talep hizmeti verebilmekte ve değişik özellikler taşıyan piyasalarda çalışabilmektedirler. Talep değişikliklerine ve

çeşitliliğine daha kolay ve çabuk uyum sağlamaktadırlar. Örneğin tüketim malları yelpazesinde çok çeşit ve zevk farklılığı bulunmaktadır. Bu yönden bu işletmeler piyasanın özel isteklerine göre mal ve hizmetler üretebilmektedirler.

Genellikle ülkelerin ekonomik ve sosyal yapısını yansıtacak şekilde farklılıklar gösteren KOBİ'lerin ekonomik ve toplumsal önemi, gelişmekte olan ülkeler son yıllarda anlamasına karşılık, gelişmiş ülkeler bugünkü gelişmişlik düzeyine önemli ölçüde, geçmişte bu tip işletmeleri önemsemeleri sayesinde ulaşmışlardır (Erarı, 2001:116).

1.6.2 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Kalkınmaya Etkisi

Bütün ülkelerin ekonomilerinde çok önemli bir yeri ve ağırlığı olan KOBİ'lerin özellikle 1970'li yıllardan sonra ekonomi politikalarının ağırlık merkezini oluşturmaları ve günümüzde de çok önemli olmalarının nedeni, bu kuruluşların toplumsal ve ekonomik kalkınmada oynadıkları çok çeşitli ve çok boyutlu rollerinden kaynaklanmaktadır. Her ne kadar gelişmekte olan ülkelerde bu işletmelerin ekonomik ve toplumsal önemi son yıllarda kavranabilmişse de, gelişmiş ülkeler çok daha önceleri bu önemin farkına varmışlar ve bugünkü kalkınmışlık düzeylerini büyük ölçüde bu işletmeler sayesinde gerçekleştirmişlerdir (Sarıaslan, 1996: 9). Örneğin; Amerika Birleşik Devletleri 48 yıl önce "Küçük İşletmeler Kanunu'nu" (The Small Business Act of 1953) yürürlüğe koymuş ve bu işletmelerin desteklenmesi ve teşvikini bütünlük içinde ele almıştır.

KOBİ'lerin ekonomik ve toplumsal kalkınmada oynadıkları rol, farklı ülkelerin kültürel yapısını yansıtacak şekilde değişiklik göstermektedir. ABD'de KOBİ'ler, serbest piyasa ekonomisinin temel taşları olarak kabul edilmekte ve ekonomik dinamizmin temel güçleri olarak görülmektedir. Böyle olunca da, bu işletmelere sosyo-politik ve ekonomik destek önceden olduğu gibi şimdi de artarak devam etmektedir. Japonya'da durum biraz daha farklıdır. Çünkü, Japonya'da KOBİ'ler, büyük işletmelere düşük maliyetli yüksek kaliteli ve genellikle yenilik taşıyan parçalar sağlama biçiminde dolaylı bir rol

oyunmaktadır. Japon kültürünün birlik ve sadakat özelliğinden dolayı parça üreten yan sanayinin küçük işletmeleri ile toplumsal ve kültürel temele dayalı bir birlik oluşturan Japonya'nın büyük firmaları, Avrupa ve Amerika'nın büyük firmalarına göre önemli bir ölçüde içsel esneklik ve teknik ilerleme göstermektedirler (Sarıaslan, 1994: 31). Avrupa'da ise ülkeden ülkeye farklılıklar olmasına rağmen, ilgi genelde ekonominin geleneksel ve orta düzeyde teknolojiye dayalı sektörlerdeki mevcut olan KOBİ'ler üzerinde yoğunlaşmaktadır.

KOBİ'lerin ekonomik ve toplumsal kalkınmadaki rolleri, yalnızca bu işletmelerden beklentiler doğrultusunda ülkeden ülkeye farklılaşmakla kalmamakta, aynı zamanda bir ekonomide, sektöre ve zamana göre değişmektedir. Örneğin; genel olarak mevcut KOBİ'leri destekleme politikalarını benimsemiş olan Avrupa Birliği ülkelerinde, bu işletmelerin istihdam sorunlarının arttığı ve ekonomik durgunluk yaşadığı dönemlerinde yenilik yaratma yeteneklerine olan inanış sonucu, KOBİ'ler üzerine ilgi yoğunlaşmış ve artmıştır (Sarıaslan, 1996:15).

Küçük ve orta ölçekli işletmeler; Türkiye'de ekonomiye bir taraftan yatırım, üretim, istihdam, ihracat ve ödedikleri vergiler açısından katkıda bulunurken diğer taraftan coğrafi açıdan ülkemizin bütün bölgelerinde dağılmış olmaları nedeniyle bölgesel kalkınmada da son derece önemli rol oynamaktadırlar. Bu işletmeler, büyük işletmelerin yapamadığı ya da yapmak istemedikleri yeni fikirlerin, malzemelerin süreçlerin ve hizmetlerin temel kaynağını oluşturmaktadırlar.

Çünkü büyük işletmeler, ölçek ekonomisinin maliyet avantajından yararlanmak amacı ile makine, araç, gereç ve işgücüne yaptıkları büyük yatırımlar nedeni ile aynı ürünü uzun süre üretmeye bağlı kalmaktadırlar. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin ise, büyük ölçekli yatırımlara bağlı kalmak gibi bir sorunları bulunmamaktadır. Çünkü ölçek ekonomileri küçüktür ve büyük işletmelere göre daha esnek bir yapıya sahiptirler (Efe, 1998:3). Bu özellikleri ile ekonominin canlılığının barometresi olan küçük ve orta ölçekli işletmeler,

ekonomik kalkınma süreci içinde her geçen gün önem kazanmışlar ve günümüzde tüm ekonomilerin de en önemli bileşeni olmuşlardır. Bu nedenle KOBİ'ler yalnızca büyük işletmelerin ürettiği aynı mal ve hizmetleri üretip onları rekabetçi ortama çekerek ekonomiye canlılık kazandıran firmalar olarak değil, aynı zamanda büyük işletmelerin kullandıkları mamul ve yarı mamul girdileri üreterek de bu büyük firmaların gelişimini tamamlamaktadırlar. Böylece ekonomide bir “yan sanayi” oluşturarak büyük işletmelerle bir ortak yaşam kurmaktadır. Görüldüğü gibi, KOBİ'ler ekonomik kalkınmaya bir yandan kendi başarılarına büyüklerle rekabet içinde nihai ürün veya hizmet üreterek katkıda bulunurken, diğer yandan da büyük işletmeleri tamamlayarak ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmaktadırlar.

Bir ekonomideki KOBİ'ler kendi başarılarına nihai ürün üretenler veya yan sanayi oluşturanlar biçiminde ayrılırken, bu işletmeleri büyük işletmeler rekabet ortamına çekmektedirler. Bu nedenle, ekonomiye kazandırdıkları dinamizm açısından KOBİ'leri iki gruba ayırmak uygun olacaktır. Çünkü, küçük ve orta ölçekli işletmelerin bir kısmı “geleneksel” diyebileceğimiz küçük firmalardır. Bunlar yenilikler peşinde fazla koşmayan, mevcut durumlarını devam ettirmeyi amaçlayan, her şeyin normal akışında devam etmesini arzulayan ve atak olmayan işletmelerdir. Halbuki diğer bir grup, daha fazla kar ve hızlı büyümek isteyen, yenilikler arayan ve atılgan girişimci işletmelerdir. Bu tür davranışları ile büyük işletmelere sürekli rakiptirler. Çünkü ekonomide darboğaz dönemlerinde talep azaldığında büyük işletmeler sıkıntı çekerlerken, bu işletmeler küçük kapasite ile ekonomik ortamın koşullarına uymaktadırlar. Talep artarsa kapasitelerini aşamalı olarak artırarak büyük işletme biçimine dönüşmektedirler. Böylece, bu grup içinde yer alan KOBİ'ler aynı zamanda büyük işletme olma potansiyeli olan firmalardır. Kuşkusuz, bu sürecin işleyişi, ekonomik ortamın koşullarına bağlı bulunmaktadır. Örneğin, 1973 petrol krizi sonucunda dünya ekonomilerinde enerji ve hammaddelerdeki darboğazlar ve fiyat artışları nedeni ile görülen talep daralmaları sırasında, Batı Avrupa ülkelerinde büyük işletmeler ağır bunalımlara düşerken, KOBİ'ler esnek yapıları nedeni ile bu krizi kolaylıkla atlattırlar.

Petrol krizini izleyen yıllarda sanayileşmiş ülkelerin ekonomileri durgunluk ve yapısal gerileme işaretleri verirken, bu dönemde yapılan pek çok araştırma, KOBİ'lerin yeniden büyümenin “jeneratörleri”, teknolojik değişimin temel kaynakları ve yeni iş yaratmak suretiyle sosyo-ekonomik istikrarı sağlayan temel faktörler olarak açıkça görülmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Hatta kimi zaman sık sık ifade edildiği gibi, büyük kamu işletmelerine dayalı eski Sovyet Bloğu ekonomilerinin çöküşü ve kendilerini yeni düzende toparlayıp istikrar sağlayamamalarının bir nedeni de bu ülkelerde KOBİ'lerin yakın zamana kadar bulunmamasıdır. Yapıları ve kalkınmışlık düzeyleri ne olursa olsun, KOBİ'ler her ekonominin can damarını oluşturan temel bileşenlerdir ve ekonomide büyük bir yeri ve ağırlığı vardır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin ekonomik ve toplumsal kalkınmadaki rolleri, yalnızca bu işletmelerden beklentiler doğrultusunda ülkeden ülkeye farklılaşmakla kalmamakta, aynı zamanda bir ekonomide sektöre ve zamana göre de değişiklik göstermektedir. Bunun nedeni bu işletmelerin her ülke ve ekonomisi için hedeflenen pek çok amaca yaptıkları katkıdan kaynaklanmaktadır. Başka bir ifade ile küçük ve orta ölçekli işletmelerin ekonomik ve toplumsal bir çerçevede içinde düşünülebilecek pek çok önemli faydaları vardır. Ülkeler hangi alana veya amaca ağırlık veriyorlarsa ona göre politikalarda bir farklılaşma ortaya çıkmaktadır. Amaçlanan, hedefler değiştikçe izlenen politikalar da buna bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Son yıllarda ekonomi ve işletme literatürünün ilgi odağını oluşturan küçük ve orta ölçekli işletmeler konusunda yapılan çalışmalar, bu işletmelerin ekonomik ve toplumsal kalkınmada çok önemli roller oynadığını ortaya koymaktadır. Bunlar:

1.6.3 Ekonomiye Dinamizm Kazandırma Aracı Olarak Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler

Bağımsız olarak ayakta kalma ve başarıya güdüsü ile yönlendirilen ve yönetilen küçük ve orta ölçekli işletmeler, bir ekonominin canlılığının kaynağı ve o ekonomiyi durağanlaşmaktan koruyan unsurlardır. Çünkü küçük ve orta ölçekli

işletmelerin ekonomide yarattıkları katma değer, sağladıkları istihdam ve gerçekleştirdikleri ihracat gibi genelde bilinen ve doğrudan ölçülebilen ekonomik yararlarının dışında, bir ekonomiye sağladıkları en önemli katkı o ekonominin tümüne kazandırdıkları “dinamizmdir”. Dünya Bankası’nın bir araştırmasında da belirtildiği gibi, küçük ve orta ölçekli işletmeler bir ekonomide bazı fidanları çürüten ve bazıları da büyüyerek bir orman oluşturan bir “fidanlık işlevini” üstlenmektedirler. Bolton Komitesi bu fidanlık işlevini aşağıdaki gibi ifade etmektedir: “Ekonominin sağlamlığı çok sayıda yeni girişimlerin doğuşunu ve bazılarının mevcut endüstri liderlerine meydan okuyabilecek ve yerini alabilecek bir konuma kadar büyümelerini gerektirmektedir. Büyük firmalar tarafından tamamen kontrol altına alınmış bir ekonominin kendisini kemikleşmekten ve yok olmaktan uzun süre korumayacağından korkuyoruz. Buna karşı bir koruyucu olarak canlı ve gelişen bir küçük işletme sektörünün muhafaza edilmesinden başka uzun dönemli bir alternatif de düşünemiyoruz” diyerek KOBİ’lerin ülke ekonomileri için olan önemini vurgulamışlardır.

Öte yandan küçük ve orta ölçekli işletmelerin bir ekonomide çok fazla sayıda olması ve tüm ülke sathına yayılmış bulunmaları, ekonominin değişim ve gelişim sürecine, toplumun tüm ekonomik birimlerin yaratıcılığının katkıda bulunmasına imkan sağlamaktadır. Böylece, toplumun tüm ekonomik birimlerinin yaratıcı girişimleri sonucu oluşacak rekabet ortamı ve bu ortamın bir ekonomiye kazandıracağı canlılık ve dinamizm küçük ve orta ölçekli işletmelerin en önemli fonksiyonlarından birisi olmaktadır. AB ülkelerinin son yıllarda izlediği politikalar bu yöndedir. AB ülkelerinin küçük ve orta ölçekli işletme politikalarını değerlendiren Avrupa Birliği Komisyonu’nun bir raporunda aynen şöyle denilmektedir: “İrlanda, Danimarka ve Belçika gibi ülkelerde bile, on yıl önce önemli olan salt istihdam yaratma amaçları artık fazla önemli değildir. Küçük ve orta ölçekli işletme politikalarında, dikkatler şimdi daha başlangıç ya da işletme kurma aşamasından başlayarak işletmelerin canlılığını artırma yönünde yoğunlaşmaktadır” (Commission of the European Communities, 1989:19).

Sonuç olarak, 1970’li yıllara kadar tüm AB ülkelerinde genellikle istihdamı muhafaza etme ve yeni iş imkanı yaratma amacı ile izlenen küçük ve orta ölçekli işletmeleri destekleme ve geliştirme politikaları, günümüzde artık terk edilmiştir. Bu politikaların yerine, ekonomiye dinamizm ve rekabetçi bir özellik kazandıracak, canlı, yaşama ve büyüme potansiyeli yüksek olan yeni küçük işletmelerin kuruluşunu ve gelişimini sağlayıcı politikalar izlenmektedir. Avrasya ülkelerinde de 2000’li yılların dünya ekonomisinin ve teknolojinin değişen trendleri ışığında, rekabetçi bir piyasa ekonomisinin temel taşlarını oluşturacak, dinamik ve gelişme potansiyeli yüksek, küçük ve orta ölçekli işletmelerin doğusunu ve gelişimini teşvik edici ve destekleyici politikaların oluşturulması gerekmektedir. Bu amaçla küçük ve orta ölçekli işletmeleri koruyucu değil, piyasa ekonomisi mantığı çerçevesinde üretken kılıcı politikaların bir an önce uygulamaya konulması gerekmektedir (Yılmaz, 2004:15).

1.6.4 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İstihdam Sağlama ve Yeni İş İmkamı Yaratma Etkileri

Gelişmekte ülkelerde, üretim artışı, ekonomik büyüme ve istihdam yaratma açısından küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyük bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Çünkü küçük ve orta ölçekli işletmeler de insan faktörü büyük işletmeler göre daha fazla önem taşımaktadır. Bu özellik esas itibariyle KOBİ’lerde emek-yoğun teknolojiye dayalı üretimin gerçekleştirilmesinin doğal bir sonucudur (Müftüoğlu, Durukan, 2004:72). Dolayısıyla dünya ekonomilerinde küçük ve orta ölçekli işletmelerin ilgi odağı olmalarının ilk ve en önemli nedeni, bu tür işletmelerin öncelikle çok hızlı istihdam sağlama ve yeni iş olanakları yaratmadaki etkileri olmuştur.

1970’li yıllara kadar ekonomik kalkınmanın özünü oluşturan ve hızla gelişen büyük işletmelerin, 1973 petrol krizi ile ABD ve Batı Avrupa ülkelerinin içine girdiği ekonomik durgunluk ve gerileme döneminde iş hacimlerini daraltmaları sonucu işsizlik önemli ölçüde artmıştır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin önemi de bu dönemde anlaşılmıştır. Çünkü bu tür işletmeler esnek

yapıları gereği o dönemdeki ekonomik koşullara kendilerini kolaylıkla uyarlayarak krizi çok kolay atlattımlardır. İstihdam imkanlarını daraltmadıkları gibi büyük işletmelerin boş bıraktıkları pazar bölümlerini doldurarak istihdam imkanlarını artırmımlardır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin istihdam için büyük bir kaynak olduğunun anlaşılması sonucu, bu işletmelerin mevcut olanlarını korumak ve yenilerinin de kuruluşunu teşvik etmek için, özellikle gelişmiş ülkelerde çeşitli destek politikaları uygulamaya konulmuştur. Çünkü küçük ve orta ölçekli işletmelerin istihdam sağlama ve yeni iş yaratma fonksiyonunun önemini ve büyüklüğünü çeşitli ülkelerdeki istatistiksel araştırmalar da açıklıkla ortaya koymuştur.

Örneğın ABD’de küçük ve orta ölçekli işletmelerin toplam istihdam içindeki payı % 58’dir. Yine SBA’nın (Small Business Administration) yaptığı bir araştırmaya göre ABD’de 1978-1988 yılları arasındaki dönemde yaratılan toplam yeni iş imkanlarının % 60’ından fazlasını küçük ve orta ölçekli işletmeler sağlamıştır. Öte yandan, aynı dönemde büyük işletmelerin durumunu görmek için Fortune dergisinin 500 büyük firması üzerinde yapılan bir araştırma 1980-1990 arası dönemde bu büyük işletmelerin 3.5 milyon işçi çıkardığını ortaya koyarken, bu dönemde ekonomide toplam olarak net 17.5 milyon yeni iş yaratıldığını ve bunun yaklaşık 2/3’ünün yalnızca küçük işletmeler tarafından sağlandığını göstermiştir. Bu noktada hemen belirtmelidir ki, ABD’deki araştırmaların belirlediğı gibi, küçük ve orta ölçekli işletmelerin istihdam yaratma gücü ekonomik dönemlerin dalgalanmasına göre değişmektedir. Ekonominin daralmaya girdiğı ve/veya genişlemeye başladığı dönemlerde bu işletmelerin iş yaratma gücü yüksek iken, büyük işletmeler ekonominin genişleme devresine girdiğı dönemlerde daha etkindirler ve daha çok iş yaratırlar. Bu nedenle, Amerikan ekonomisinde küçük ve orta ölçekli işletmeler 1978-1980 yılları arasında yeni işlerin % 89’unu sağlamışlarken, 1990-2000 yılları arası dönemde yeni işlerin ancak % 41’ini yaratmışlardır. İlk dönem genişlemeye başlama dönemi iken ikinci dönem genişlemenin yaşandığı dönem olarak kabul edilmektedir.

Öte yandan, Batı Avrupa ülkelerinde de benzer eğilimler bazı farklılıklarla görülmektedir. Şöyle ki, ABD’de temel amaç canlı ve rekabetçi bir ekonomik sistem yaratmak ve istihdamın kendiliğinden gelişeceği düşüncesi iken, Batı Avrupa ülkelerinde son yıllara kadar küçük ve orta ölçekli işletme politikaları, istihdamı muhafaza etme ve yaratma amacı gütmüşlerdir. Bu tür bir politika, özellikle 1970’li yılların ortasından 1980’li yıllara kadar uzanan dönem içinde, büyük işletmelerdeki istihdamın düşmesi, buna karşılık küçük ve orta ölçekli işletmelerde ise istihdamın nispi olarak yükselmesinin bir sonucudur

Günümüzde, küçük ve orta ölçekli işletmelerin bazı ülkelerde toplam istihdam içindeki payları, İngiltere’de % 36, Almanya’da % 64, Fransa’da % 49,4 ve İtalya’da % 56 civarındadır. Öte yandan, Avrupa Birliği’nde istihdamdaki artışın büyük ölçüde çok küçük (0-9 işçi) ve küçük (10-99 işçi) ölçekli işletmelerdeki istihdam artışından kaynaklandığı araştırmalarla ortaya konmuştur.

Avrupa Birliği ülkelerinde küçük ve orta ölçekli işletmelerin en büyük istihdam kaynağı olmalarının yanı sıra, çok önemli istihdam özellikleri de vardır. Şöyle ki, son yıllarda ülke ve Avrupa Birliği düzeyinde yapılan araştırmalar sonucu, küçük ve orta ölçekli işletmelerin sağladığı istihdamın:

- Geniş ölçüde kısmi çalışma (part time) biçiminde olduğu,
- Büyük oranda kısmi (part time) çalışan kadınlardan oluştuğu,
- Sürekliliğin düşük olduğu,
- Büyük işletmelere göre düşük ücretli olduğu,
- Hizmet sektöründe daha yoğun olduğu görülmüştür.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin istihdam sağlama ve yeni iş imkanı yaratmadaki belirgin fonksiyonu, kimi zaman açıkça kimi zaman da örtülü biçimde önce Avrupa Ekonomik Topluluğu ve sonra Avrupa Birliği’ni oluşturan Avrupa ülkelerinin günümüze kadar bu işletmelere yönelik olarak izlenen politikalarının en temel belirleyici faktörü olmuştur. Ancak daha önce de ifade edildiği gibi, Avrupa Birliği fikri gerçekleşince artık ana politika, Birlik

ülkelerinde canlı ve yaşayabilir küçük ve orta ölçekli işletmeleri geliştirme biçiminde belirginleşmiştir.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin istihdam sağlama ve yaratma konusundaki öneminin ülkemizde de benzer biçimde olması beklenmektedir. Ancak çelişkili de olsa, işsizliğin yüksek olduğu ülkemizde küçük ve orta ölçekli işletmelerin bu önemi çok geç olarak 1980'lerden sonra anlaşılmıştır. İstihdam sağlama ve yaratmanın devletten beklendiği ve hükümetin görevi olarak kabul edildiği bu tarihe kadar, izlenen politikalar genellikle mevcutların korunması biçiminde olmuştur. Ancak 1980'li yıllardan sonra önemi yavaş yavaş anlaşılan küçük ve orta ölçekli işletmelerin, hazırlanan Kalkınma Planlarında istihdamdaki önemleri vurgulanmış, istihdam paylarını artırıcı önlemler alınması gereği açıkça belirtilmiştir.

Türkiye'de küçük ve orta ölçekli (100'den az işçi çalıştıran) işletmelerin istihdam içindeki payı en son yapılan Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı sonuçlarına göre %76,7'dir. 1-49 arası işçi çalıştıran küçük işletmelerin istihdam içindeki payı ise %72,5'dir.

Sonuç olarak, tüm ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de istihdam sağlama ve yaratmada küçük ve orta ölçekli işletmeler büyük bir öneme sahiptir. Bu önem, Avrasya ülkeleri gibi işsizlik probleminin yüksek olduğu ekonomilerde daha da artmaktadır. Toplumsal ve ekonomik kalkınmanın bir göstergesi, eğer ekonominin çalışmak isteyenlere istihdam imkanı yaratması ise, Türkiye ve Avrasya ülkeleri ekonomik kalkınma politikalarında küçük ve orta ölçekli işletmelere özel bir önem vermek zorundadırlar.

1.6.5 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Esneklik ve Yenilikleri Teşvik Etme Yetenekleri

Küçük ve orta ölçekli işletmeler, işletmelerin hızla küreselleşen, uluslararası alana açılan başarılı modelleri olup, yeni üretim ve yönetim tekniklerine ve teknolojik gelişmelere hızla uyum gösteren esnek ve yeniliklere açık işletmelerdir (İTO, 1999:146). Büyük işletmelerin yapamadığı ya da yapmak

istememedikleri yeni fikirlerin, malzemelerin, süreçlerin ve hizmetlerin genellikle temel kaynağını oluştururlar. Çünkü büyük firmalar ölçek ekonomisinin maliyet avantajından yararlanmak amacı ile makine, araç, gereç ve işgücüne yaptıkları büyük yatırımlar nedeni ile aynı ürünü uzun süre üretmeye bağlı kalacaklardır. Halbuki özellikle küçük işletmelerin, büyük ölçekli yatırımlara bağlı kalmak zorunda olmaları gibi bir sorunları yoktur. Çünkü ölçek ekonomileri küçüktür. Dolayısıyla, büyük işletmeler küçük işletmeler kadar esnek değildirlir.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin üretim sürecindeki bu esnekliği ile sahiplik ve yöneticilik fonksiyonlarının birleştiği karar mekanizması, büyük ölçekli işletmelerin bürokratik yapısı ile karşılaştırılınca, küçük ve orta ölçekli işletmelerin:

- Yeni yönetim ve organizasyon yapılarına,
- Yeni üretim yöntemlerine,
- Yeni ölçek tekniklerine,
- Yeni pazarlama stratejilerine,

kendilerini kolaylıkla uyarlayabilecekleri yüksek ölçüde bir esneklik ve yenilik kabiliyetine sahip olacakları açıktır.

Eğer, küçük ya da orta ölçekli bir işletme büyük ölçekli işletmelerle rekabette başarılı olmak istiyorsa, faaliyetlerini yeni ürünler geliştirme ve pazarlama üzerinde yoğunlaştırmak zorundadır. Yani büyük işletmelerin ürettikleri ürünlerin aynısını üreterek değil, esneklik üstünlüklerini iyi kullanarak büyüklerin girmediği pazar noktalarına girmek, talep değişmelerine uymak, hatta gerektiğinde üretim alanlarını değiştirmek biçiminde stratejiler izlemeye çalışmalıdırlar. Böylece, yeniliklere giderek, kendilerine geniş bir hareket alanı geliştirmiş olacaklardır. Yeniliğe ilişkin bu strateji eğilimi, günümüzde özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerde gelişmeye başlayan bilgisayar alanında belirgin bir biçimde görülmektedir. Bu noktada hemen eklenmelidir ki, yenilikler köklü yenilikler olabileceği gibi çok küçük ve kimi zaman yapay yenilikler de

olabilmektedir. Önemli olan yeniliğin teknik niteliğinden çok piyasa değeridir. Çünkü bir işletme açısından yeniliğin değeri piyasa değeri ile ölçülmektedir. Bu ise ulaşılan müşteri sayısı ile değerlendirilmektedir. Bu açıdan konuya bakılınca, küçük ve orta ölçekli işletmelerin genelde pazarın ve talebin, özelde ise üretim ve yönetimin değişen koşullarına uyum bakımından daha yenilikçi olduğu kolaylıkla ifade edilebilir.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin yeniliklere uyum bakımından üstünlüklerine karşılık, yenilikleri yaratmadaki katkılarının ne olduğu bu konuda yapılan araştırmalar çerçevesinde pek açıklık kazanmış değildir. Çünkü bu katkılar ülkeden ülkeye, sektörden sektöre, kalkınmışlık düzeyine ve ekonomik ortamın koşullarına göre farklılık göstermektedir. Örneğin, İngiltere’de uluslararası sektör dışında sermaye yoğun endüstrilerde küçük ve orta ölçekli işletmelerin yok denecek kadar az yenilikçi olduğu düşüncesi hakimken, ABD’de ise işçi, başına büyük firmalara göre iki üç katı oranında daha yenilikçi olduğu biçiminde düşünceler vardır. Ancak hepsi de oldukça tartışmalı sonuçlardır. Çünkü yenilikçiliğe olan katkıyı ölçmek çok zordur. Ancak Batı Avrupa’daki pek çok çalışma, yeni yatırım projelerinin büyük işletmelerden çok nispeten daha küçük işletmelerde daha etkin bir biçimde uygulamaya konulduğunu göstermektedir. Fakat yenilikçi faaliyetlerin yoğunluğunun işletme ölçeği ile artıp artmadığı henüz çözümlenmiş bir konu değildir (Sarıaslan,1996:21).

Tüm bunlara karşılık, İngiltere endüstrisindeki önemli yenilikleri inceleyen bir çalışma yapılmış ve bu araştırmanın sonuçlarına göre işçi başına yenilik küçük ve büyük işletmelerde artış gösterirken, orta ölçekli işletmelerde düşme göstermiştir. Böyle olunca ölçekle ilişkilendirildiğinde yenilikçilik U (geri dönüşlü) biçimli olmaktadır. Ancak sektörel bazda durum incelendiğinde U biçimini destekleyen kanıt fazla değildir. Yalnızca elektronik, elektrik ve müzik aletleri alanlarında U biçimi belirgin bir biçimde görülmüşken incelenen diğer 17 sektörde açık bir biçim görülmemiştir. Tüm bu bilgiler ışığında, önemli yeniliklerin ilk olarak küçük ve orta ölçekli firmalar tarafından geliştirildiği ve piyasaya tanıtıldığı gerçeğinden hareketle denilebilir ki, gerek yeniliklere uyumda

gerekse yenilikleri yaratmada küçük ve orta ölçekli işletmeler oldukça etkilidir. Ancak teknolojik yenilik için küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişmelerini ve büyümelerini sağlamak için, bu işletmelerin bilgiye, vasıflı işgücüne ve finansman kaynaklarına ulaşma imkanlarını sunmak olmazsa olmaz koşuldur.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin esnek yapılara sahip olmaları ve tüketici ihtiyaçlarına daha kısa sürede cevap verebilmeleri için KOBİ'ler tarafından transfer edilmesi ve geliştirilmesi muhtemel olan üç tip teknoloji şu şekilde sıralamak mümkündür :

- Küçük ölçek teknolojileri
- Emek yoğun teknolojileri
- İleri teknoloji know-how

Küçük ölçek teknolojileri, belli bir ölçeğe ulaşmanın birim maliyetlerde meydana getirdiği avantajı, daha küçük ölçeklerde yani daha az sabit yatırımla yakalama imkanı veren teknolojilerdir. Bu şekilde KOBİ'ler hem maliyet avantajları hem de daha esnek olma imkanından yararlanabilmektedirler. Emek yoğun teknolojiler, daha az sermaye ve uzmanlık gerektiren teknolojilerdir. İlk etapta gelişmekte olan ülkeler açısından oldukça cazip görünmekle birlikte, uzun vadeli olarak sadece bu teknolojilere bel bağlamak oldukça yanlıştır. Ancak bu önemli olumsuzluğa rağmen, gelişmekte olan ülkelerde bu tip teknolojilerin belli ölçüde sermaye birikimi sağladığı da unutulmamalıdır. İleri teknoloji know-how'ını edinmek KOBİ'ler açısından önemli avantajlar sağlamaktadır. Bunun için de transferi yapacak KOBİ'lerin nitelikli ve yeterli insan kaynağına ve teknolojiyi geliştirebilme kapasitesine sahip olmaları gerekmektedir.

Küçük ölçek ve emek yoğun teknolojilerin ana işletmeden bağlı işletmelere transfer edilerek, başarılı şekilde uygulanması daha olası görülürken; stratejik ittifakların, ileri teknoloji know-how'ını kullanma hususunda önemli avantajlar sağladığı söylemek mümkündür. Stratejik İttifaklar aracılığı ile KOBİ'ler, kurulan stratejik ortaklığın pazarlama, dağıtım ve üretim fonksiyonlarını ilgilendiren know-how elde edebilmektedir. Bu şekilde stratejik ittifaka gidilmeden ücret karşılığında

alınabilecek know-how, stratejik ittifaklar vasıtasıyla en düşük maliyetle alınarak önemli avantajlar sağlanabilmektedir (Aynural, Kaya, 2001:381).

1.6.6 Bölgesel Kalkınmayı Hızlandırmada Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Etkisi

KOBİ'lerin bölgesel düzeyde istihdam ve dolayısıyla gelir sağlama etkisi, bölgenin kalkınmışlık düzeyine göre farklılıklar göstermektedir. İşletme ölçeği ile ekonomik kalkınma süreci arasındaki ilişkiyi inceleyen Parker ve Anderson'a göre, aşağıda açıklandığı gibi, beş aşamalı bir kalkınma sürecine göre ekonomik kalkınmanın ilk evrelerinde KOBİ'lerin istihdam ve gelir yaratma katkısı daha fazla olmaktadır. Ekonomik kalkınma sürecinin en son aşamasında ise büyük işletmelerin etkisi daha fazla belirginleşmektedir. KOBİ'lerin bölgesel kalkınmayı hızlandırma fonksiyonu, birbirine neden ve sonuç ilişkisi ile bağlı aşağıdaki aşamaları izleyerek zamansal bir gelişme süreci sonucunda etkisini ortaya koymaktadır (Sarıaslan, 1994:39):

1. Aşama: KOBİ'lerin (daha yoğun olarak küçük işletmelerin) ülkenin tüm coğrafik bölgelerine dağılmış bulunması.

2. Aşama: Özellikle kırsal ve/veya taşra bölgelerinde küçük işletmelerin, bölgede istihdam ve gelir yaratarak bölge nüfusunun büyük şehir merkezlerine göçünü engellemesi.

3. Aşama: Duran ya da azalan göç sonucu bölgede ekonomik faaliyetlerin canlanması.

4. Aşama: Bölgenin imkanlarına ve izlenen kalkınma politikalarına bağlı olarak, canlanan ekonomik faaliyetlerin dinamik ve büyüme potansiyeli yüksek işletmelerin doğuşunu teşvik edici bir ekonomik ortamı yaratması.

5. Aşama: Dinamik ve büyüme potansiyeli yüksek işletmelerin kurulması ile bölgesel kalkınmanın hızlanması ve dolayısıyla ülke ekonomisinin gelişmesi.

Kuşkusuz, bu bölgesel kalkınma sürecinin gerçekleşmesi her bölgede aynı etkinlikte olmayacaktır. Çünkü belli bir zaman dönemini kapsayan bu sürecin

işleyişi sırasında, bölgenin kültür, eğitim ve doğal kaynakları gibi pek çok bölgesel faktör ile ülkenin izlediği makro ekonomi politikalarının da değişen derecelerde etkileri olacaktır. Bu nedenle bazı bölgelerde inkübasyon² (incubation) ortamı yaratılamayacağı gibi bazılarında inkübasyon ortamının uygunluğu farklı olacaktır. Örneğin, Türkiye'nin durumu bu açıdan değerlendirildiğinde, Gaziantep, Denizli, Konya, Çorum ve Manisa gibi bazı illerimizin uygun bir inkübasyon ortamı oluşturduklarını ifade etmek mümkündür. Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) ile de bölgesel düzeyde böyle ortamın oluşturulması çok kolay olacaktır.

Dolayısıyla, kalkınmakta olan ülkelerde KOBİ'lerin bölgesel kalkınmaya çok büyük bir katkısının olduğu ve bölgeler arasında kalkınma dengesizlikleri bulunan ekonomilerde bu dengesizlikleri gidermek için çok önemli bir araç olduklarını kolaylıkla söylemek mümkündür. Çünkü bölgesel düzeyde ekonomik faaliyetlerin dağılımını sağlayan KOBİ'lerin istihdam ve gelir sağlamak suretiyle büyük şehir merkezlerine göçü engelleme fonksiyonu, zamansal gelişme süreci içerisinde bölgenin imkanları ve uygulanan ekonomik politikalara bağlı olarak bölgede canlı, yaşama ve büyüme potansiyeli yüksek yeni işletmelerin doğuşuna ortam hazırlayacaktır. Böylece, bölgesel düzeyde ekonomik kalkınma için bir tür inkübasyon ortamı yaratma fonksiyonunu da üstlenmiş olan KOBİ'ler, bölgesel kalkınmayı da hızlandırmış olacaklardır. O halde Türkiye gibi bölgesel kalkınmışlık açısından büyük dengesizliklerin görüldüğü bir ülkede, bu dengesizlikleri aşmanın en etkili yöntemlerinden birisi, geri kalmış bölgelerimizde KOBİ'lerin kurulmasını ve gelişmesini teşvik etmek ve desteklemek olacaktır.

Son olarak bu noktada ayrıca tekrarlanmalıdır ki, KOBİ'lerin genel olarak kalkınma sürecinde bir ülke kalkınmasına yapabilecekleri en önemli katkılardan birisi, o ülkenin tüm yaratıcı potansiyelini ortaya çıkartmalarıdır. Bilindiği gibi ekonomik gelişmeyi hızlandırmanın en etkili yöntemlerinden birisi toplumun tüm yaratıcı potansiyelinin ortaya çıkarılmasıdır. Yeni ve yaratıcı fikirlerin gelişimini

---

² Ekonomik politikaların etkisini göstereceği süreç, gelişme ve yenilik ortamı

tüm toplum kesimlerini kapsayacak biçimde yaygınlaştırmanın en etkin yolu ise, fırsat eşitliğini tüm ekonomik birimlere yaymaktır. Toplumun tüm kesimlerini kapsayan, irili ufaklı tüm yerleşim noktalarına yayılmış ve tüm ekonomik birimlerin yaklaşık %99'unu oluşturan ekonomik birimler de KOBİ'lerdir. O halde ülke coğrafyasının kapsadığı tüm yerleşim birimlerine kadar yayılan küçük ve orta ölçekli işletmelerin doğuşunu ve gelişmesini sağlayıcı bir fırsat eşitliği ortamının yaratılması, hem bölgesel kalkınma hem de ülkenin ekonomik gelişmesi bakımından bir zorunluluk olmaktadır (Sarıaslan, 2001:30-31).

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRKİYE ve AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE
KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME (KOBİ)'LERİN
SANAYİLEŞME SÜRECİNDEKİ YERİ

2.1 TÜRKİYE'DE SANAYİLEŞME SÜRECİNDE KÜÇÜK VE
ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN ÖNEMİ VE GELİŞİMİ

2.1.1 Cumhuriyet Öncesi Dönem

Osmanlı, döneminden Cumhuriyetin ilan edildiği döneme kadar küçük ve orta ölçekli işletmelerin, Türkiye'de gelişimi açısından bakıldığında başka ülkelerde eşine az rastlanabilecek bir geçmişe sahip oldukları görülmektedir. KOBİ'lerin önemini çok iyi takip eden Türk Toplumunu, sosyal ve ekonomik bakımdan bunu iyi değerlendirmiştir (Savaşır, 1999:3). Bu bakımdan ülkemizdeki KOBİ'lerin Türkiye'nin sanayileşme süreci içerisindeki tarihi gelişimi incelendiğinde, başlangıcı 13. yüzyıla dayanan bir geçmişle karşılaşmaktadır. 13. yüzyılda Şeyh Mahmut Ahi EVRAN tarafından kurulan "Ahilik Sistemi" bir taraftan esnafın mesleki eğitim, sosyal güvenlik gibi hizmetlerini yerine getirirken; diğer taraftan esnafı sağlam duygularla birbirine bağlayan mesleki ve insani ahlak kurallarına dayanan manevi bir birliği temsil etmektedir.

Zamanla meydana gelen değişiklikler neticesinde Ahilik Sistemi, yerini "Lonca Sistemi"ne bırakmıştır. Her iş kolunda kurulmuş birlik manasına gelen

Lonca, günümüzdeki üretim kooperatiflerine benzer bir yapıya sahiptir ve en önemli fonksiyonu, malın kalitesini yüksek tutmak ve standart üretim gerçekleştirmektir. Ayrıca usta işçinin yetişmesi, iş ve ticaret ahlakının korunması, işçinin elinden tutulması, belirli zamanda bağımsız sermaye sahibi olması, elde edilen malın müşterinin eline en kısa yoldan geçmesi, malın değerlendirilmesi, değerini koruması, loncaların görevleri arasındadır. Loncalar, esnafı ve sanat sahiplerini sıkı bir disiplin içinde tutan kuruluşlardır. Bu dönemde el sanatları ve küçük sanayideki gelişmeler artmış böylece bir çok şehir sadece kendi bünyesinde üretilen ürün ile dünya piyasalarında ün kazanır hale gelmiştir (KOSGEB,1993:21). Sanayide devlet kontrolü bu tarihlerde kurulmuş ve Dünya standartlarını ilk kez saptayıp uygulayan Osmanlı Devleti olmuştur (Karakayalı, 2003:15).

18. Yüzyıldan itibaren Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesiyle Avrupa'ya ayak uydurmakta geciken Osmanlı İmparatorluğu'nda tarımsal düzenin bozulması ve buna bağlı olarak tarımsal vergilerdeki artışlar neticesinde köyden kente göç akımı, ipek yolunun kontrolden çıkması ve Akdeniz'in önemini yitirmesi gibi olaylar, Lonca Sistemi'ni olumsuz yönde etkilemiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun küçük sanayi alanındaki üstünlüğünün (Karakayalı, 2003:16) 18. Yüzyıldan itibaren yavaş yavaş gerilemeye başlamasının nedeni; bu yüzyıl içerisinde Batı ülkelerinin "Sanayi Devrimi" ile "Fabrika Sanayi" adı verilen modern makineli bir üretime başlaması; küçük sanayinin gelişmelere dayanamayarak Avrupa ürünlerini satan bir aracı haline gelmek zorunda kalmalarıdır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerle ilgili olarak gerek mevzuat, gerekse kurum ve kuruluşların tarihi gelişim süreci kronolojik olarak incelendiğinde Osmanlı İmparatorluğu'nda küçük sanayinin çöküşünü hızlandıran unsurların etkisini gidermek ve sanayi sektörüne bir atılım kazandırmak üzere 1864 yılında bir "İslahı Sanayi Komisyonu" kurulduğu görülmektedir. Bu yolla küçük atölyelerin desteklenmesi ve birleştirilmesi ile rekabet gücünün artırılması

amaçlanmıştır (Karakayalı, 2003:16). Komisyonca öngörülen yeni tedbirlerden olumlu sonuçlar elde edilememiştir. Bu amaçla 1879 yılında “İstanbul Ticaret Odası” kurularak esnaf, sanatkar ve sanayicinin tek bir çatı altında toplanması sağlanmıştır.

İkinci Meşrutiyetle birlikte gelişen milliyetçilik akımlarının etkisiyle her alanda olduğu gibi iktisadi alanda da milliyetçi bir politika izlemeye başlayan “İttihat ve Terakki Hükümeti”, Aralık 1913’de sanayileşmeyi özendirmek amacıyla Teşvik-i Sanayi Kanunu Muvakkatim’i yürürlüğe koymuştur. 1914 yılında Teşvik-i Sanayi Kanunu Talimatnamesi ve 1917’de bu kanunun uygulama yönetmeliği çıkarılmıştır. “Teşvik-i Sanayi Kanunu” kapsamına, en az beş beygir gücü (BG) bir enerji ile ham ve yarı mamul maddelerinin şeklini değiştiren, en az bin liralık bina, araç ve gerece sahip, yılda 750 iş gücü tutarında işçi çalıştıran iş yerleri girmektedir. Özellikle yasayla, sanayi kuruluşlarına gerekli arazinin karşılıksız sağlanması, makine ve araç-gereç vergisi bağışıklığı, vergilerin taksitle ödenmesi, öncelikle bu işletmelerin ürünlerinin satın alınması zorunluluğu gibi kolaylıklar getirilmiştir. Fakat bu ayrıcalıklardan küçük ve orta ölçekli işletmelerden daha çok yabancılar yararlanmışlardır. Yasa, sanayi kuruluşlarını finanse edecek bir kredi kuruluşuna yer vermemesi ve ulusal sanayi kesimini rekabete karşı koruyacak önlemleri içermemesi açısından eleştirilmiştir (Karakayalı, 2003:17).

Cumhuriyetin başlangıç döneminde Anadolu’da ki sanayinin görünümü tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8 : Anadolu’da Sanayi Tesisleri (1921)

Sektör	İşyeri Sayısı	İşçi Sayısı	İşyeri Başına Ortalama İşçi Sayısı
Dokuma	20.057	35.316	1,76
Dericilik	5.347	17.964	3,35
Madeni Eşya	5.273	8.021	2,45
Gıda	1.273	4.493	3,52
Ağaç İşleri	704	3.612	1,93
Kimya	337	802	2,37
Toplam	33.058	76.058	2,31

Kaynak:Türkiye Ekonomisinin Tarihi, Tevfik Çavdar, İmge Kitabevi, s.178 İstanbul, 2003

Tablo incelendiğinde, sanayi diye nitelenen kurumların çok küçük ölçekli işyerleri olduğu görülmektedir. Bu işletmelerin Batı Anadolu'daki önemli bir bölümünü Lozan antlaşması gereği yapılan mübadele ile Yunanistan'a giden Rumlar oluşturmaktadır. Milli Mücadele sonrası yeni Türkiye Devleti elindeki üretken işletmelerinin büyük bir kısmını da yitirmiştir (Çavdar, 2003:179).

2.1.2 Planlı Dönem Öncesi (1923-1960)

Türkiye'de Planlı dönem öncesi sanayileşme süreci 1923-1960 yıllarını kapsamaktadır. 1923 yılında yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti savaştan yeni çıkmış, sanayisinin yok olduğu bir dönemde 1960 yılına kadar liberal ve devletçi uygulamalar arasında gidip gelen ekonomik politikalar izlemiştir (Köksal, İlkın, 1973:3). Cumhuriyet hükümetinin devraldığı ekonomik yapı, yalnızca uzun yıllar süren savaşların sonucu olan yıkım ve ilkel üretim teknolojisi değil, uluslararası sermayenin ve dışa bağımlılığın egemen olduğu bir ekonomik yapıdır. Cumhuriyetin kuruluşu ile başlayan yılların ana sorunu toplumun değişik kesimleri arasında dayanışmayı sağlamak ve birçok özveri ve bedel karşılığında sağlanan siyasal bağımsızlığı ekonomik bağımsızlıkla taçlandırarak yeni ekonomik yapının oluşturulmasıdır. Bunu sağlamanın yolu da yerli sanayi kurmak ve geliştirmekten geçmektedir (KOSGEB, 2003:2).

Yeni Türkiye Cumhuriyeti kuruluşunun ilk yıllarında insan kaynaklarını önemli ölçüde kaybetmiş, büyük bir dış borç, gelişmemiş bir tarım ekonomisi, tamamı yabancı sermaye kontrolünde bulunan hizmet, ulaştırma ve madencilik sektörleri ile el sanatları düzeyinde tekstil, gıda, seramik, ağaç işleri ve basit kimyasallar üreten işyerlerinden oluşan bir görüntü ile yola çıkmıştır.

Teknolojik gelişim için gerekli olan kültürel, bilimsel ve ekonomik alt yapının çok zayıf olduğu cumhuriyetin ilk yıllarında ilerleme oldukça yavaş olmuştur (DPT, 2006)

Türkiye Cumhuriyetinin ilk kuruluş dönemlerinde Türk ekonomisinin durumunun saptanması ve geliştirilmesi alanında atılan ilk adım, 17 Şubat 1923

tarihinde yapılan “İzmir İktisat Kongresi”dir. 29 Ekim 1923’de ilan edilen Cumhuriyetten önce toplanan bu Kongre, yeni kurulan devletin ekonomiye verdiği önemi vurgulamaktadır (Karakayalı, 2003:37). 17 Şubat 1923’te İzmir’de farklı iktisadi gruplardan oluşan 1135 temsilcinin katıldığı bu kongrenin amacı, ekonominin özel girişimciler ile özellikle de Türk girişimcilerinin katkısı ile geliştirilmesi için temel ilkelerin tespit edilmesidir. İzmir İktisat Kongresi’nde ortaya konan ve hükümete tavsiye edilen ilkeler şunlardır:

- Ulusal endüstriyi teşvik edecek yeni kanunların çıkartılması,
- Sanayicilere kredi sağlanması,
- Yerli ürünlerin ulaşım ücretlerinde indirim yapılması,
- Sanayiciler için teknik eleman yetiştirilmesi,
- Eğitimin geliştirilmesidir.

1924 yılında İstanbul Ticaret ve Sanayi Odasının hükümete sunduğu raporda, mevcut imalat sanayinin geliştirilebilmesi için yönetici ve vasıflı işçi yetiştirilmesi üzerinde durulmuştur. Türkiye İş Bankası 1924 yılında kurulmuş ve 1922 Sanayi Teşvik Kanunu hükümlerine paralel bir kredi politikasıyla katılım yoluyla imalat sanayini desteklemiştir. Bunun sonucunda 1924-1933 yılları arasında imalat sanayinde katma değer üç kat artmıştır. Bu dönemde teknoloji transferi yoluyla şeker ve çimento sanayinin kurulması ile ekonomi iki önemli ürüne kavuşmuştur.

Daha öncede değinildiği gibi, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetinin sanayisini canlandıracak ve büyük ölçekli sanayilere öncülük edecek olan KOBİ’ler konusundaki ilk yaklaşımlar, İzmir İktisat Kongresi’nde yapılanmaya başlamıştır. 1 Haziran 1942’ye kadar yürürlükte kalan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 28 Mayıs 1927’de kabul edilen Endüstriyi Teşvik Kanunu’nun da ilk kez küçük ve orta ölçekli işletmeler konusunda 5 işçiden az ve en çok 9 beygirlik güç çalıştıran işyeri, küçük işletmedir şeklinde bir tanımlama yaptığı görülmektedir.

İzmir İktisat Kongresi’nde alınan kararlar doğrultusunda, 655 sayılı “Ticaret ve Sanayi Odalar Kanunu” yayınlanmış ve bu kanunun 4. Maddesi ile de

küçük işletmelerle ilgisi kurulmuştur. Ancak, en önemli teşvik tedbiri olan gümrük korumasının Lozan Antlaşması hükümleri uyarınca 1929 yılına kadar uygulanmaması (bir nevi kapitülasyonların devamı), özel teşebbüse dayanan sanayileşmenin Sanayi Teşvik Kanunu'na rağmen yetersiz kalmasına sebep olmuştur.

1929'da başlayan iktisadi kriz dolayısıyla ülkelerde yavaş yavaş planlı ekonomiye geçiş ve devletlerin ekonomiye müdahaleci yaklaşımları, ülkemize de yansımıştır.

1930'lu yıllardan itibaren kurulan İktisadi Devlet Teşekkülleri (İDT) aracılığı ile 1933 ve 1938 tarihli iki sanayi planı yürürlüğe konmuştur (KOSGEB, KOSGEB, 2003:4-5).

2.1.2.1 Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (1933-1937)

Cumhuriyetin ilk kuruluş yıllarında sanayi politikamızdaki ilk plan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (BBYSP)'dir. Bu plan ile ilgili çalışma yapmak üzere Sovyet uzmanlar kurulu Türkiye'ye davet edilmiş ve Türk uzmanlarla birlikte çalışarak bir rapor hazırlanmış ve bu rapor 1932 yılında hükümete sunulmuştur. 1934 tarihinde yürürlüğe konulmuş olan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı ithal ikamesi sağlamaya yönelik bir plandır. İthal ikamesi yurt dışından ithal edilmekte olan ürünlerin yurt içinde uygulanacak olan özendirici ve koruyucu politikalarla yurt içinde üretilmesini sağlama esasına dayanmaktadır. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nı bir sanayi yatırım programı niteliğinde olup içe dönük bir sanayileşme özelliği gösterdiği görülmektedir (Öztürk, 1987:128). İthal ikamesi ile sanayileşme çabalarının, yerel sanayi odaklarının gelişmesinde ve sanayinin mekansal organizasyonu üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu söylemek mümkündür (DPT, Bölgesel Gelişme, 2000:199). İthal ikamesine dayalı Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın hazırlanma nedenleri şunlardır (İlkin, 1974:319-320):

- 1929 Dünya ekonomik bunalımının, kapitalist ekonomilerde meydana getirdiği sorunların özel kesime ağırlık veren iktisadi politikaların geçerliliği konusunda kuşkular uyandırması,

- Tarım ürünleri fiyatlarında hızlı bir düşüşün meydana gelmesi,
- Lozan Antlaşmasının devlet gelirlerini bağlayıcı ve teşebbüs olanaklarını zayıflatıcı hükümlerinin 1929 yılında son bulması,
- 1923 yılında İzmir İktisat kongresi ile kabul edilen özel kesime dönük iktisadi politikanın istenilen amaçları gerçekleştirilememesi,
- İktisadi nedenlerin dışında, askeri ve sosyal amaçlarla çeşitli alanlara yatırım yapılması gerekliliği,
- Büyük sanayi ülkelerin, tarımsal ülkeleri, hammadde üreticisi durumunda bırakarak bu ülkelerin piyasalarına egemen olmak istemeleri,
- Döviz gelirlerinin azalması,
- Dünya piyasalarında, hammadde fiyatlarının düşmesi sonucunda Türk çiftçi ve işçisine daha karlı faaliyet alanlarının sağlanmak istenmesi,
- Genel konjonktür nedeniyle gerekli yatırım mallarının uygun koşullarla sağlanma olanakları, olarak sıralanabilir.

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planında öngörülen ve geniş ölçüde gerçekleşen sanayiye altı grupta toplamak mümkündür (Öztürk, 1987:128):

- Dokuma Sanayi (Pamuklu Mensucat: Konya Ereğlisi, Kayseri, Nazilli ve Malatya'da Kendir Ketten: Kastamonu ve Batı Anadolu'da. Yün: Bursa Merinos Fabrikasında)
- Maden Sanayi (Demir çelik, silah sanayi: Karabük Kırıkkale Kömürden üretilen yan ürünler, bakır, kükürt)
- Kağıt ve Selüloz Sanayi (Selüloz, kağıt, karton: İzmit'te)
- Toprak ve Seramik Sanayi (Cam, şişe, seramik, çimento)
- Kimya Sanayi (Klor, fosforik asit, süperfosfat, yapay ipek, gülyağı)
- Şeker Sanayi (Turhal Şeker Fabrikası)

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'na göre altı grupta topladığımız bu üretim kollarında yirmi kadar fabrikanın kurulması programa bağlanmış bulunmaktadır. Programlanan sanayi kuruluşlarının üretime geçmeleri ile geniş ölçüde ithal ikamesi sağlanmıştır. Yukarıda belirtilen sanayilerin kuruluşuna geçilirken, bunlarla ilgili mal karşılıkları toplamı ithalatımızın %50'sine yakın bölümünü oluşturmaktadır (Karakayalı, 2003:77) .

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nda özel tasarrufları yatırıma yönlendirmek amacıyla Etibank ve Sümerbank kurulmuştur. Etibank ve Sümerbank'ın kapsamı dışında kalan kamu yatırımlarında da kaynak olarak kamu tasarrufları kullanılmıştır.

1938 – 1940 yılları arasında ekonomide 1.051.000.000 TL tutarında sabit sermaye yatırımı yapılmıştır. Bunun yarısı, özel kesim tarafından gerçekleştirilmiştir. Devlet, yılda ortalama 66,3 milyon TL. yatırım yapmıştır. Bunun % 29'u sanayiye, % 28'i demir yollarına, % 24'ü karayolları ve diğer altyapılara gitmiştir. Sanayi sektöründeki yatırımların özel kesim içindeki payı, sadece % 11'dir. Özel kesim yatırımları içinde ikinci sırada ticaret yer almaktadır.

1932-1939 yılları arasında devletçilik uygulaması çerçevesinde Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT)'lerin sayısı 32'den 111'e çıkmıştır. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı uygulamasının ilk yılı olan 1934'de GSMH (1938 yılı faktör fiyatlarıyla) 1.450.000.000 TL'dir. Bunun % 17.8'i sanayi sektöründen sağlanırken plan dönemi sonunda GSMH 1.895 milyon TL yükselmiş ve sanayi kesiminin payı da % 16.7 olarak gerçekleşmiştir. Dönem boyunca, sanayi sektörünün büyüme hızları diğer sektörleri geçmiş 1935 ve 1936 yıllarındaki büyüme hızı % 10'nun üzerinde gerçekleşmiştir.

1938 – 1939 yıllarında 343.500.000 TL olan sanayi sektörü GSMH'sı 1944 -1945 yıllarında 267.000.000 TL'ye düşmüştür. Aynı dönemde GSMH'da 1.975.000.000 TL'den 1.400.000.000 TL'ye gerilemiştir (KOSGEB, 2003:6).

2.1.2.2 İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı (1938 -1942)

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı, süresinden önce tamamlandığı ve uygulamasında görülen başarılar üzerine bu planın sonuçlarını beklenmeden İkinci Sanayi Planı'nın uygulanması, 1938 yerine 1936 yılına alınmıştır. 1936 yılında 1938-1942 yıllarını kapsaması öngörülen İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı bir uzmanlar gurubuna hazırlanmıştır. Ancak 1938 yılında Atatürk'ün ölümü ve İkinci Dünya Savaşının başlaması nedeniyle uygulanamamıştır. İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın, Birinci Beş Yıllık Sanayi Planından en önemli farklılığı, İkinci Planda yatırım malları üretimine öncelik verilmesi ve ihracatın amaçlanmasıdır. Ayrıca Birinci Sanayi Planı ile özel sektörün gelişmesi ön planda iken; İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nda İktisadi Devlet Teşekkülleri (İDT)'nin ön plana geçtiği görülmektedir. İlk yaklaşımda henüz sanayinin başında olunması dolayısıyla özel sektörün teşviki ve desteklenmesi söz konusu iken; İkinci yaklaşımda İDT'lerin yapısı altında küçük ve orta ölçekli işletmeler yerine dönemin şartlarına göre ileri teknolojilere dayalı büyük işletmeler olan devlet işletmeleri ön plana geçmiştir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansman sorunlarına yardımcı olmak üzere 1933 yılında 2284 sayılı “ Halk Bankası ve Halk Sandıkları Kanunu” ile Türkiye Halk Bankası kurulmuştur.

1943 yılında 4355 sayılı “Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları Kanunu” ile ilgili kuruluşlara ilişkin yasal düzenleme yapılmış ve “Esnaf Odaları” kurulmuştur. 1949 yılında 5373 sayılı “Esnaf Dernekleri ve Birlikleri Kanunu” ile dernekler sistemine geçilmiştir. Daha sonra 5373 sayılı yasaya, 1964 yılında 507 sayılı “Esnaf ve Küçük Sanatkarlar Kanunu” ile yeni şekil verilerek “Dernek, Birlik, Federasyon ve Konfederasyon” şeklinde yapılanmaya gidilmiştir.

İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın hazırlanmasında, özellikle İkinci Dünya Savaşının yaklaşmakta olduğu ve bu nedenle ekonomik gücün hızla artırılması düşüncesi egemen olmuştur. Birinci Planda olduğu gibi ikinci Planda da büyük sermaye ve teknik güce gerek gösteren ve ham maddesi tamamen ülkemizde bulunan, iktisadi yapı ve koşullarımıza uygun sanayi ele alınmıştır.

İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın genel özelliklerine baktığımızda,

- Ülke içinde talebi az fakat dış ülkelerde talebi yüksek olan madenlerimizin gerek hammadde, gerek yarı mamul olarak ihracata elverişli bir duruma getirilmesi öngörülmüştür.

- Su ürünlerimizin ve hayvancılığımızın geliştirilerek, içte ve dışta sürümü temin edecek faaliyetlerde bulunulması planlanmıştır.

- Ülkenin enerji ihtiyacını giderecek elektrik santralleri ve makine sanayine bir başlangıç olmak üzere de kurulmakta olan Karabük Demir ve Çelik Fabrikalarının yarı mamullerini işleyecek fabrikaların kurulması gerektiği vurgulanmıştır.

İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nı bir taraftan devlet sanayinin gelişmesini öngörürken, diğer taraftan özel kesimin ve tarımsal kesimin gelişmesi üzerinde durmakta, sanayileşmenin, sosyal yaşamda ve kentleşmede oluşturacağı sorunları üzerine eğilmektedir (TTK, 1973:3).

İkinci Beş Yıllık Sanayi Planında öngörülen sanayiler şunlardır:

- Madencilik,
- Maden kömürü ocakları işletmesi,
- Bölgesel elektrik santralleri,
- Ev aletleri sanayi ve ticareti,
- Toprak sanayi,
- Gıda maddeleri sanayi ve ticareti,
- Kimya sanayi,
- Makine sanayi,
- Denizcilik,

1927 Sanayi Sayımına göre 1-10 kişilik işyerlerinin birinci dönemin ekonomisine hakim olduğu, bu küçük sanayi işletmeleri tarafından istihdamın çok

büyük bir kısmının sağlandığı görülmektedir. Öte yandan bu dönemde kalifiye eleman yetersizliği, kültür ve teknolojik düzeyin düşüklüğü, ülkenin ekonomik düzensizliğinin başlıca sorunlarıdır. Türkiye’de özel kesimin teşvikine rağmen 1929’larda ortaya çıkan Dünya Ekonomik Krizi, özel sektörün endüstrileşme çabalarını yavaşlatmış ve liberal ekonomi düzenine karşı olan güveni de yıpratmıştır. Ekonomik Kriz, devleti ekonomiyi dışarıdan düzenleyici rolünü oynamaktan vazgeçmeye zorlayarak, ekonomide bizzat oluşturduğu kurumlar vasıtasıyla sanayi faaliyetlerinde öncü bir yönetici olarak öne çıkarmış, piyasadaki arz ve talebi etkilemeye başlamıştır.

2.1.2.3 İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Sanayileşme Süreci

1938 yılında Atatürk’ün ölümü ve 1939 yılında İkinci Dünya Savaşının çıkması ile ülkede harp ekonomisi uygulanmış, dolayısıyla ekonomik sıkıntılar sürekli artmıştır. Sanayileşme de oldukça yavaşlamış ve çok önemli bir sanayileşme hareketi olmamıştır.

Savaş yıllarındaki seferberlik hali, özellikle üretken sektörler üzerinde olumsuz etkisini göstermiş, tarımda hammadde darlığı ve sanayide üretim düşüşüne neden olmuştur. Bu olağanüstü şartlar sonucu özel kesim yatırımları hükümet iznine bağlanmış, yalnızca mevcut tesislerin işletilmesine çalışılmıştır. (KOSGEB, 2003:7).

Bu dönemde, sanayileşmenin durma aşamasına gelmesinin en önemli nedenleri ise, üretici sınıfın silah altına alınması, dış ticaret hacminin önemli ölçüde azalması, yatırım malları ile hammadde temininin zorlaşması, tüketimin kısılması ve bir kısım maddelerin vesikaya bağlanmış olmasıdır. Türkiye’de, 1930’ların sonunda siyasal yönetimde meydana gelen değişme ve İkinci Dünya Savaşı’nın gerekli kıldığı savaş ekonomisine göre ülkenin yönetilmesi, İkinci Beş Yıllık Sanayi Planının uygulamaya konmasına imkan vermemiştir. Savaşın son yıllarına doğru 1945’de hazırlanmış olan Üçüncü Sanayi Planı ile kağıt, çimento ve dokumacılık gibi sanayiler korunmak istenmiştir. Ancak eleştiri konusu

olduğu için bu projeler terkedilmiş, 1945-1946 İvedili Sanayi Planı gereği 1940'ların sonu ile 1950'lerin başlarında bitirilebilmiştir (Yıldırım, 2002:118).

İvedili Sanayi Planı, 1930'lu yıllarda hazırlanan Devletçi sanayi planlarının devamıdır. Bu plan, bir iş planı niteliğinde olup üretim hedefleri tüketim normlarına göre hesaplanmıştır. Böylece plan tüketimi ve üretimi birlikte düzenlenmiştir. 1946 planı, ülke içinde sanayileşmede bölgesel uzmanlaşmayı ve sanayinin enerji kaynakları çevresinde toplanmasını amaçlamaktadır. Ayrıca bu planın diğer hedefleri ile İkinci Sanayi Planının hedefleri arasında büyük benzerlikler olduğu görülmektedir. Fakat bu plan için biriktirilmiş olan finansmanın askeri amaçla tutulma zorunluluğu ortaya çıktığından, plan uygulamaya konulamamıştır. Bunun yanında 1946 yılında yabancı ülkelerin ağır endüstriye önem veren bir planı desteklemeye gönüllü olmamaları nedeniyle, mevcut sanayinin korunmasına ve küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesine çalışılmıştır (Öztürk, 1987:134).

Ancak 1945-1946 yıllarında Türkiye'nin dış ilişkilerinde önemli değişiklikler yaşanmıştır. Bu siyasi değişimler, Türk Hükümetinin ekonomi politikasını büyük ölçüde etkilemiştir. Dış ilişkilerdeki değişikliklerle birlikte içerde, çok partili parlamenter demokrasiye geçiş süreci başlatılmıştır. Türkiye'nin iç ve dış siyasi dengelerinde ortaya çıkan gelişmeler, devletin ekonomideki yaygınlık ve ağırlığını hızla azaltmaya yöneliktir. Bu nedenlerden dolayı Hükümet, 1946 İvedili Sanayi Planı'nı uygulamaktan vazgeçmiş ve Şubat 1947'de yepyeni bir planlama çalışmasını başlatmıştır.

1946 İvedili Sanayi Planı'nda öngörülen harcamalarla ilgili tartışmalar sürerken, Hükümet, Şubat 1947'de Ekonomi Bakanlığı Baş Danışmanı Kemal Süleyman Vaner'in başkanlığında Türk Ekonomi Kurumu üyelerinden oluşan bir kurula, daha sonra kurulun başkanının adıyla "Vaner Planı" diye anılan "İktisadi Kalkınma Planı"nı hazırlatmıştır. Bu kalkınma planı, dış yardım alınacağı ilkesi üzerine kurulmuş ve 1947 Ekonomik Kalkınma Planı'nın temel yaklaşımı şu sözlerle açıklanmıştır: "Türkiye Ekonomik Kalkınma Planı'nın dayandığı ana

fikirlerden biri de, ülkemizde özel girişimlerin etkinlik göstermek istedikleri veya isteyecekleri alanlarda tam bir serbesti ve tam bir güvence içinde gelişmelerini sağlamak ve bireyler tarafından başarılabilir her türlü ekonomik etkinliklerin özel girişimcilere ve sermayelere ayrılması ilkesidir.”

Plan her ne kadar Cumhuriyet Halk Partisi hükümeti tarafından uygulamaya konulmamışsa da, genel ilkeleri, 1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti tarafından benimsenmiş ve bu yıldan sonra izlenen ekonomik siyaseti önemli ölçüde etkilemiştir.

Dış yardım çevrelerinin istekleri doğrultusunda hazırlanan 1947 Kalkınma Planı, 1930’lu yılların Beş Yıllık Sanayi Planlarına ve 1946 İvedili Sanayi Planına göre daha dengeli bir kaynak dağılımı ve büyüme öngörmektedir. Planın başlıca özelliği, tarım, ulaştırma, sulama, enerji, demir ve çelik, maden ve sanayi alanlarına, temel etkinlik noktaları olarak öncelik vermesidir. Özel kesimin tam bir güvenlik içinde ve istediği kesimde çalışabileceğini öngören Plan; madencilik, enerji, demir-çelik ve demiryolları dışında kalan ekonomik girişimlerin zamanla özel kesime devrini, yani özelleştirmeyi öngörmektedir.

Bu Plan’ın bir yeniliği, hem bütünsel, hem de kesimsel olarak ulusal gelir artış hızı hedeflerini belirtmesidir. Çalışma, büyüme hızı kavramını kullanmış olan ilk Türk planıdır. 1948-1952 döneminde sabit fiyatlarla, tarımda %6.5, sanayide %14.8, ticaret kesiminde %10.2, diğer hizmetlerde %1.2, mesken gelirlerinde %5.5, ekonominin bütününde ise %8 oranında yıllık büyüme hızları öngörülmüştür.

Plan’ın öngördüğü toplam yatırım harcamaları, cari fiyatlarla yaklaşık 3.8 milyar TL.’na ulaşmaktadır. Bunun %43.7’si ulaştırma ve haberleşme, %8’i sanayi, %16’sı enerji ve %16.4’ü de tarım kesimine yapılması planlanmıştır. En büyük paya sahip olan ulaştırma yatırımları, o yıllarda sağlanan dış yardımlara da bağlı olarak, karayolu yapımına yöneliktir. Bu noktada, Cumhuriyet döneminin temel ulaşım politikası olan demiryolları bir yana bırakılmış ve karayollarına öncelik verilmiştir. Plan’ın finansmanın %49 gibi büyük bir bölümü dış

kaynaklardan yani dış yardım ve kredilerden sağlanması hedeflenmiştir. Bu durum olabildiğince dış yardım sağlama çabasının bir göstergesi değil, aynı zamanda gelişmenin finansmanı konusunda o zamana kadar izlenen temel politikanın da terk edilmesi anlamına gelmektedir (Karakayalı, 2003:100-101).

2.1.2.4 1950 - 1960 Dönemi Sanayileşme (II. Dünya Savaşı Sonrası)

Özel sektörün ön plana çıktığı dönem olarak 1950-1960 arası gösterilmesine karşılık, liberal döneme damgasını vuran anlayış II. Dünya Savaşı yıllarında gelişmeye başlamış, gerek ekonomik gerekse politik alanda liberal düşünceler 1947 sonrasında yaygınlaşmaya başlamıştır. Devletin ekonomik alandaki faaliyetleri ise çok dar bir çerçeveye içine alınmış ve büyük maden işletmeleri, büyük enerji santralleri, ağır sanayi, savunma sanayi, bayındırlık işleri gibi sektörlerle sınırlandırılmıştır (Talaş, 1980:358).

1946 yılında çok partili döneme geçiş ile başlayan ve 1950 yılında siyasi iktidarın değişmesiyle devam eden liberal politikalar ve olumlu dünya konjonktürünün etkisiyle Türkiye Ekonomisi dinamik bir döneme girmiştir.

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesine kadar süren bu dönemin ekonomi politikalarında gelişmelerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

- İktisadi Devlet Teşekkülleri (İDT) ve devlet yatırımları azalmakla beraber, özel girişim teşvik edilmiştir. Bu dönemde kamu yatırımlarının payının arttığı görülmektedir. Ancak kamunun özel kesimin yerini alacak bir nitelik göstermesine izin verilmemiştir.
- Özel yabancı sermaye akımı teşvik edilmiştir.
- Ulaştırma demiryollarına kıyasla karayollarına ağırlık verilmiştir.
- Özel teşebbüsün teşviki, özellikle imalat sanayi alanında kendini göstermiştir. Özel teşebbüsün öncülüğünde ithal-ikameci tüketim malları sanayi geliştirilmiştir.
- Tarım ve sanayi kesiminin süratle gelişmesi, ticaret kesiminin

gelişmesini de uyarmıştır (Erkan vd, 1994:8).

2.1.3 1960 - 1980 Dönemi Sanayileşme

Türkiye ekonomisi, 1930'larda tanıştığı ve II. Dünya savaşı başlangıç yıllarında kesintiye uğrayan planlı kalkınma sürecine 1960'lardan sonra yeniden geri dönmüş ve Türkiye'de 1963'ten beri uygulanan beş yıllık kalkınma planı dönemlerinde sanayiye dayalı büyüme temel amaçlardan biri olmuştur.

Ancak, 1980 yılı öncesi ve sonrasında benimsenen sanayileşme stratejileri ve uygulanan ekonomi politikaları büyük farklılıklar arz etmiştir. 1980 yılına kadar ithal ikamesi politikası uygulanmış; 1980 yılından sonra ise, ihracata dönük sanayileşmenin uygulamaya konulmasıyla, piyasa ekonomisinin ilke ve esaslarının geliştirilmesi yönünde önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

Bu reformlar özel sektörün dinamizminin artırılmasına önemli katkılar sağlamış ve Türk ekonomisinin iç ve dış etkilere karşı uyum yeteneğini artırmıştır. Böylece, son yıllardaki endüstriyel büyümenin kaynağını özel sektörün yatırımları ve dinamizmi oluşturmuştur (DPT, 2003:2).

Planlı kalkınma döneminde; kamu sektörüne emredici, özel sektöre yol gösterici özellikler taşıyan ekonomik kalkınma politikaları uygulamaya konulmuştur.

1961 Anayasası, iktisadi ve sosyal hayatın, herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir hayat seviyesi sağlaması esasına göre düzenleneceğini belirtmiştir. Bu esaslar çerçevesinde ekonomi politikasının kalkınma planlarına göre sürdürüleceği hükme bağlanmış ve planları hazırlamak ve uygulamaları izlemek üzere Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) görevlendirilmiştir. DPT, ülkenin mevcut ve muhtemel potansiyeline uygun planlar hazırlayarak kalkınma sürecinin hızlanmasına çalışırken, demokratik bir düzen içinde karma ekonominin imkanlarından faydalanarak kalkınmayı gerçekleştirmeye çalışmıştır.

1960-1980 döneminde, ithal ikameci kalkınma politikaları, uygulamada ağırlık kazanmasıyla sanayi sektörüne bu dönemde önemli kaynak aktarımlar

gerçekleşmişse de teşvik-koruma sistemi, sektör öncelikli bir şekilde uygulanamamıştır. Ekonomik gelişme süreci ithalata ve iç piyasaya aşırı bağımlı bir sanayi yapısının oluşmasına neden olmuştur. Bu yapı Türkiye'nin dışarıya açılan, ihracata yönelik bir ekonomik strateji uygulamasını geciktirmiştir (TÜSİAD, 1992:78-79).

Planlı kalkınmanın uygulandığı 1960-1975 yılları arasındaki on beş yıllık sürede, sanayi kesiminde yılda ortalama %5,7'lik bir artışla 298 bin yeni iş imkanı oluşturulmuştur Aynı dönemde katma değer yılda %13,8, sabit sermaye stoku ise %13,4 oranında artmıştır .

Planlı dönemin ilk dört döneminde korumacılık fikri hakim olmuştur. Modern teknolojiden, ekonomik ölçekten söz edilmesine rağmen gerek kamu gerekse özel kesimde ölçek hataları yapılmıştır. Modern teknolojinin temin edilmesinde güçlüklerle karşılaşmış, bazı sektörlerde ise rekabet amacıyla küçük ölçekli verimsiz tesisler kurulmuş teşvik politikaları seçici olamamıştır (<http://ekutup.dpt.gov.tr/bilim>, 2006).

1963 yılından beri her beş yılda bir hazırlanmakta olan Beş Yıllık Kalkınma Planlarında, küçük ve orta ölçekli sanayi konusu değişik açılardan ele alınmıştır. Türkiye'nin kalkınma sürecinin beş yıllık planlar aracılığıyla gerçekleştirilmesinin hedeflendiği bu çalışmalarda, küçük ve orta ölçekli işletmeler ile ilgili politikaların kapsamlı ve tutarlı bir şekilde ele alındığını söylemek mümkün değildir. Bunun başlıca nedeni, ülkemizdeki geleneksel esnaf, sanatkar, el sanatları ve tüccar gibi sınıflandırmalarda küçük sanayinin yerinin tam bir belirginlik kazanamamasıdır (Müftüoğlu, 2002:173).

2.1.3.1 Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963 - 1967)

1963 -1967 dönemini kapsayan ilk beş yıllık kalkınma planında küçük sanayicinin, esnaf ve sanatkarların sorunları ile ilgilenecek ve çözüm önerileri üretecek merkezi bir örgütün kurulması öngörülmüş ve bu yolla söz konusu kesimlerin finansman, kredi, örgüt kurma, kooperatifleşme, iç ve dış pazarların bulunması gibi faaliyetlerini gerçekleştirmesi amaçlanmıştır. Bu

yolla işletmelerin, hammadde ve teknik donanımın yerli ve yabancı piyasalardan temini gibi faaliyetlerin yerine getirilmesi amaçlanmıştır (Resmi Gazete, 1962).

Bu dönemde karma ekonomi sistemi çerçevesinde özel teşebbüsün ve özel yabancı sermayenin teşvik edilmesi planlanmakta ve her ikisinin de, özellikle karlar, fiyatlar ve kullandıkları yerli girdilerin oranı açılarından denetlenmesi öngörülmekte; vergi reformu, iktisadi devlet teşekküllerinin re-organizasyonu, toplum kalkınması ve toprak reformu konularının ele alınması istenmektedir. Planda tarım ve sanayi kesimleri arasında belli bir tercih yapılmamış, yatırımların sektörel dağılımının verimlilik ilkesine göre tespit edileceği belirlenmiştir.

Ayrıca, küçük sanayi ve el sanatlarında uygulanacak politikaları yürütmek için çeşitli bakanlıkların sorumluluğunda bulunan konuların Sanayi Bakanlığı'nda toplanmasına karar verilmiştir (KOSGEB, 2003:10).

Bu planda belirtilen küçük sanayi ile ilgili ana ilkeler ve uygulamalar şunlardır:

- Ülkede dağınık bir durumda bulunan küçük sanayi ve el sanatlarının planlı bir çalışmayla gelişmesini sağlamak için bu sanayi kollarının finansman, kredi, teşkilatlanma, kooperatif kurma ve hammadde, donatım, iç ve dış pazarların bulunması, mevzuat ve kalite kontrol işlerinde yol gösterecek ve yardım edecek bir merkez kurulması öngörülmüştür.

Bu kuruluşun kurulmasıyla, bu konularla ilgili araştırmaları yapmak, bugün çeşitli bakanlıkların ilgilendiği konuları tek elde toplamak, küçük sanayi ve el sanatlarında uygulanacak politikayı yürütmek, bu sanayi kolunun istenilen şekilde gelişimine yardım etmek mümkün olacaktır.

- Küçük sanayiye kredi veren tek kurum olan Halk Bankası, verdiği kredileri iyi işletemediğinden bu krediler Esnaf Kefaletleri Kooperatifleri aracılığıyla dağıtılacaktır. Ayrıca kredinin faizi %22 olarak belirlenmiştir.

- Dağınık ve ayrı çalışan küçük sanayinin, şehir planlamalarında

sanayi bölgelerinde toplanması hedeflenmiştir.

- Küçük sanayi desteklenerek kredi ve çeşitli yardımlarla, küçük sanayinin kooperatifler şeklinde birleşmeleri amaçlanmıştır.
- Atölye açmanın, kendi başına ve usta olarak bir sanatı yapmanın şartları açık olarak tespit edilmiştir.
- Çıraklık için yeni yönetmelikler konularak yeniden düzenlenmiştir.
- Küçük sanayi ile ilgili çeşitli kursların (çıraklar ve yetişkinler için kurslar, gezici köy kursları, hızlandırılmış kısa süreli ve iş başında yetiştirme kursları) çalışmaları aynı yönde düzenlenerek, desteklenmiştir.
- Küçük sanayi ve el sanatları ürünlerinin iç ve dış pazarlarda tanıtılması için iç ve dış fuarlara katılarak ve kataloglar düzenlenmiştir.
- İhraç imkanı olan el sanatları, turistik eşya ve hediyelik eşyaların tescil ve gümrük işlemlerindeki zorluklar giderilmiştir.
- Haksız rekabetinin önlenmesi için kalite kontrol kurumları kurulacak ve her türlü mamul standartları tespit ve ilan edilerek, bu standartlara uyulmaması halinde cezai müeyyideler süratle ve etkili şekilde uygulanmaya konulmuştur.
- Kurulacak bir kurum yardımıyla devlet kesimi ve büyük sanayinin, birleşmiş küçük sanayiye sipariş vermesi amaçlanmıştır.

2.1.3.2 İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968 - 1972)

1968 – 1972 dönemini kapsayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda esnaf ve sanatkarların örgütlenmesi öncelikli olarak ele alınmış olup buna paralel olarak 1970 yılında Sanayi Geliştirme Merkezi ve Birleşmiş Milli Kalkınma Teşkilatı kurulmuştur. Aynı dönemde 17 adet küçük sanayi sitesi tamamlanarak hizmete girmiş ve 35 sitenin yapımına devam edilmiştir. Ayrıca küçük sanayi sitesi ya da çarşılarının kurulması için sanayi ve teknoloji bakanlığına bağlı küçük sanayi geliştirme şubesi görevli olmuştur (Resmi Gazete, 1967)

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında küçük sanayiye ilişkin gerçekleştirilen en önemli husus, I. Plan'da faaliyete geçmesi beklenen KÜSGEM'in (Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi) II. Plan dönemi başlarında Gaziantep'te faaliyete geçmesidir. 1970 yılında Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile UNIDO (Birleşmiş Milletler Sanayi Kalkınma Teşkilatı) tarafından bir pilot proje olarak kurulan KÜSGEM'in hizmet alanı Gaziantep ili sınırları içinde kalmış, ülke genelinde yaygınlaştırılamamıştır. Bu teşkilat, ileride kurulacak olan KÜSGEM'in (Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı) çekirdeğini oluşturmuştur.

Planda küçük sanayi ile esnaf ve sanatkarın örgütlenmesi konusuna ağırlık verilmiş ve ayrı ayrı tedbirler öngörülmüştür. Küçük sanayiye teknik alanda destekler söz konusu olmuş ve büyük sanayi ile işbirliği yapması teşvik edilmiştir. Bu dönemde, küçük sanayi siteleri ya da çarşıların kurulması için Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na bağlı Küçük Sanayi Geliştirme Şubesi görevli kılınmış olup, 17 adet küçük sanayi sitesi tamamlanarak hizmete açılmış, 35'inin de yapımına devam edilmiştir (Ekinci, 2003:31).

Başka bir deyişle İkinci Beş Yıllık Kalkınma planında, ilk plandaki politikalar ve uygulamalar hemen hemen aynı doğrultudadır. Ancak ikinci planda daha da ayrıntılara inilerek KOBİ'lerin gelişmesi için büyük sanayi ile iş birliği halinde olması ve büyük sanayinin konusu dışında kalan alanlarda da geliştirilmesi öngörülmüştür.

Bu amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki kararlar alınmıştır:

- Küçük sanayi merkezinin İkinci Beş Yıllık Plan dönemi başında faaliyete geçmesi sağlanacaktır.
- Sanayi Bakanlığı Teşkilatı, küçük sanayi ve büyük sanayi geliştirme programlarını entegre bir şekilde uygulayacak ve uygulamada koordinasyon sağlayacak şekilde düzenleyecektir.
- Küçük sanayinin kredi sorunu, esnaf kredisi ve küçük sanat kredisi sorunlarından ayrı olarak ve özelliği göz önünde bulundurularak ele alınacaktır.

- Küçük sanayi faaliyetlerinin finansmanında kontrollü kredi uygulamasına geçilecektir.
- Küçük sanayide gelişmenin hızlandırılması için yaygın eğitim ve öğretim metotlarından geniş ölçüde yararlanılacaktır.
- Teknoloji seçiminde küçük sanayiciye yol gösterecek teşkilat kurularak, kıt kaynakların fazla kapasiteyi arttırıcı yönde israfı önlenecektir.
- Küçük sanayinin faaliyet konusu olan bir kısım üretimin büyük sanayiye geçmesiyle, İkinci Beş Yıllık Plan döneminin sonuna doğru belli küçük sanayi dallarında fazla kapasite sorununun öneminin artması beklendiğinden, sorumlu kamu kuruluşları ve meslek kuruluşları bu konuda küçük sanayicilere yardımcı olacak, uzun vadeli tedbirleri alacaktır.
- Küçük sanayiciler için teknik haber ve araştırma hizmetlerinin sağlanması için gerekli tedbirler alınacaktır.
- Küçük sanayide; pazarlama yardımları, büyük sanayi ile işbirliğinin sağlanması, kamu satın almalarında küçük sanayi ürünlerine öncelik verilmesi, kalite kontrol düzeninin kurulması, küçük sanayiciler arasında işbirliğinin, kooperatifleşmenin temini gibi temel sorunlar bir bütün olarak ele alınacaktır.
- Köy İşleri ve Sanayi Bakanlıklarındaki küçük sanayi ile ilgili üniteler birleştirilecektir.
- Tarım araçları imal eden küçük sanayinin gelişmesi üzerinde önemle durulacaktır.

2.1.3.3 Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973 - 1977)

1973 – 1977 dönemini kapsayan üçüncü beş yıllık kalkınma planında alınan önlemlere rağmen küçük ve orta ölçekli işletme (KOBİ)'lerin sorunlarının halen sürdüğü belirlenmiştir. Bu nedenle küçük sanayi ve el sanatları üretiminin geliştirilmesi için dış pazarlara açılmanın teşvik edilmesi, dış talebin karşılanması için gerekli organizasyonların kurulması, finansman sorununun çözümlenmesi,

eğitim teknik ve danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması çalışmaları öngörülmüştür (Resmi Gazete, 1972)

Birinci ve İkinci Kalkınma Planlarında öngörülmekle birlikte, küçük sanayi ve el sanatları ile ilgili olarak merkezi bir kuruluş gerçekleştirilemediği gibi özellikle el sanatları konusunda birçok bakanlığın ayrı ayrı çalışmalar yapmaya başlaması koordinasyon ihtiyacını doğurmuştur. Gaziantep Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi'nin kurulmasına başlanılmış, ancak bu kuruluşun yurt çapında yaygın iş görmesi yerine bölgesel kalması ihtimali belirmiştir. El sanatları için kurulması öngörülen geliştirme merkezi gerçekleştirilememiştir.

nc Kalkınma Planının ana hedeflerine göre sanayi ve el sanatlarının geliştirilmesi için;

- Sanayinin geliştirilmesi,
- Dış pazarlara sipariş yolu ile iş yapımının geliştirilmesi,
- Dış talebin karşılanması için gerekli organizasyonun kurulması,
- Özellikle hatıra ve hediyelik eşya bakımından turizmin geliştirilmesi,
- Finansman ihtiyacının karşılanması için kredilerin sağlanması,
- Eğitim, teknik, yol gösterme vs. hizmetlerinin geliştirilmesi,

gibi faktörlerden etkilenecektir. Bu faktörlerin küçük sanayinin özellikle makine, elektrik makineleri, madeni eşya, tarım makineleri alet ve parçaları, lastik ve plastik alt kollarında, el sanatlarında ise inicilik, el-dokuma halı, kilim üretiminde ve lületaşı işletmeciliğinde hızlı bir gelişme yaratması beklenmiştir.

Bu hedeflere ulaşmak için belirlenen ilkeler ve tedbir maddeleri ise şyledir :

- Küçük sanayi kesiminde mevcut kapasitenin ve beceri gücünün ekonomik kalkınmaya yararlı biçimde yönlendirilmesi ve buna göre küçük

sanayinin konusu, kullanılan teknoloji ve teşebbüsün büyüklüğü vs. açılardan ayrıcalıklı bir teşvik ve yönlendirme politikası esas olacaktır.

- Niteliği gereği yoğun mühendislik hizmeti veya şahsi beceri ile teknik bilgiyi gerektiren ve bu nedenle küçük sanayi çapında kalması uygun olan teşebbüslerin devamlılığı sağlanacaktır.

- Büyüme imkan ve yeteneği bulunan veya büyümekte olan küçük sanayi işletmelerinin kısa sürede ekonomik büyüklüğe erişecek şekilde gelişmeleri teşvik edilecektir.

- Üretim konuları itibariyle büyük sanayi ile yan sözleşmeler yaparak çalışma olanağı bulunan küçük sanayi kuruluşlarının büyük sanayi ile işbirliği kurmaları teşvik edilecektir.

- Hammadde veya diğer şekilde kaynak kaybına yol açan ve büyüyerek gelişmesi mümkün olmayan küçük sanayide çalışanların başka üretim konularına geçmeleri teşvik edilecektir.

- Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi (KÜSGEM) küçük sanayiye yurt çapında, örgütlenme, tedarik, mühendislik hizmetleri, üretim planlaması, pazarlama ve diğer ilgili konularda hizmet sağlayacak biçimde teşkilatlandırılacaktır.

- Küçük sanayi siteleri için ayrılan fon daha çok yerel katkıya dayanan, sadece sanayicileri bir araya toplamayı amaç edinen ortak tesisi bulunan projelere yönlendirilecektir. Küçük sanayi siteleri sadece bir yapı bütünlüğü olarak değil, aynı zamanda sitede bulunanların ortak ihtiyaçlarını karşılayacak, mesleki eğitim, ortak girdi tedariki ve pazarlama teşebbüslerini kapsayacak biçimde uygulanacaktır.

- Gelir artışı ve şehirleşmeye paralel olarak pazar imkanları genişleyen ve daha çok tamirat hizmeti esasına dayanan veya berberlik gibi büyümesi gereği ya da olanağı bulunmayan küçük sanatların mesleki disiplin içinde faaliyetlerinin sürdürülmesi esastır.

- Makine üretimi alanına da giren üretim dallarındaki küçük sanat girişimlerinin üretim, konu ve tiplerinin iç ve dış pazara dönük hatıra ve hediyelik eşya üretimine çevrilmesi teşvik edilecektir. Özellikle küçük el dokuma tezgahlarında bu amaca dönük özel bir programın uygulanması sağlanacaktır.
- Geleneksel, tarihi veya yöresel desen, renk ve şekilleri işleyen özellikle çinicilik, lületaş işleciliği, kilim ve halıcılık gibi küçük sanatların kalite, desen, renk ve şekil yönünden belli standartların üzerinde sürdürülmesi teşvik edilecek, hammadde tedarikleri düzenlenecektir.
- El sanatları, ailelere yan gelir sağlama ve mevsimlik işsizliğe çözüm getirme olanakları dikkate alınarak geliştirilecektir.
- Üçüncü Plan döneminde el sanatlarının özellikle geleneksel sanata dayalı el sanatları ile ev ve köy sanallarının geliştirilmesi için teknik yardım yapılması ve ürünlerin pazarlamasının düzenlenmesi teşkilatlandırılacaktır. Bu teşkilat, süs eşyası vs. ürünlerin özellikle ihracata yönelmesini sağlayacaktır.
- Küçük sanayi kooperatiflerinin kredi yönünden desteklenmesine devam edilmesi yanında kamu satın almaların da ürünlerine öncelik verilmek suretiyle desteklenmeleri sağlanacaktır.

2.1.3.4 Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979 - 1983)

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında ilk kez, küçük sanayi ve esnaf ayrımı yapılmasına gidilmiş ve her iki kesim ayrı ayrı tanımlanmıştır. IV. Planda küçük sanayi, bir dereceye kadar makineleşmiş veya modern araç-gereçlere sahip küçük imalat birimleri olarak tanımlanırken, esnaf; ticaret ve diğer hizmet dalında çalışanları kapsamaktadır. Sanatkar ise imalat alanında ve henüz küçük sanayi kapsamına girmeyen iş sahipleri olarak belirtilmiştir.

Küçük sanayi açısından önemli bir gelişme de 1983 yılında KÜSGET (Küçük Sanayiyi Geliştirme Teşkilatı)'in faaliyete geçmesidir. Bu kurum aracılığıyla küçük sanayi kesimine Türkiye genelinde teknolojik, mali ve idari danışmanlık hizmetleri götürülmesi amaçlanmıştır (Müftüoğlu, 1997:174).

Bu dönemde küçük sanayi siteleri için açılan krediler sonucu 18.300 işyerini ihtiva eden 70 sanayi sitesi kurulmuş; 22.127 işyerini içine alan 62 sitenin inşaatına devam edilmiş ve 25 net proje de ihaleye hazır hale getirilmiştir.

1983 ve 1984 Yılı Geçiş Kalkınma Planı'nda da başta ihracata dönük büyük sanayi ve ticari işletmelerin yarı sanayi durumundaki küçük işletmeler ile kendi aralarında birleşerek çeşitli organizasyonlar gerçekleştirmeleri durumunda bu işletmelere teşviklerde öncelik verilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca, küçük sanayi istatistiklerini düzenlemek amacıyla TÜİK koordinatörlüğünde 1984 yılından itibaren küçük sanayi anketleri yürütülmesi kararlaştırılmıştır. KÜSGET'in daha canlı faaliyetlerde bulunması için birtakım revizyonlar gerçekleştirilmiştir (Ekinci, 2003:32).

Dördüncü Kalkınma Planı döneminde organize sanayi sitelerine, küçük sanayiye ve el sanatlarına ilişkin politikalar belirlenmiş ve uygulamaya konulmuştur:

- Organize sanayi siteleri ile ilgili kuruluş işlemlerini yönetmek, işletmeciliğin ortak ilkelerini belirleyerek gerekli denetimleri yapmak ve yaptırmak, merkezlerin çeşitli sorunlarını çözmek ve bu amaçla gerekli koordinasyon ve işbirliğini sağlamak Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın sorumluluğu altında birleştirilerek gerçekleştirilmesi öngörülmüştür.
- Organize sanayi sitelerinin sanayileşme çabalarında yatay ya da dikey bütünleşmeyi sağlayıcı bir anlayışla kurulmaları amacıyla gerekli koordinasyonlar sağlanması için gerekli oluşumlara gidilmiştir.
- Organize sanayi sitelerinin altyapı gereksinimlerinin ilgili kamu kurumlarınca karşılanması için gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bu altyapı desteği, uygun koşullarla bir geri ödeme planına bağlanmıştır.
- Küçük sanayinin üç alt kesimini (esnaf, sanatkarlar ve el sanatları) oluşturan etkinliklerin temel niteliklerini tanımlama çalışması IV.Plan döneminin ilk yıllarında başlatılmıştır. Tanımlamanın bundan önce çeşitli yasalarda yapılan ve halen geçerli olan değişik tanımlamaların yerine geçmesini

sağlayıcı yasal düzenlemeler öncelikle gerçekleştirilmiştir.

- Yeni küçük sanayi sitelerinin yapımı ve var olan kapasitenin rasyonel yerleşim, gelişim, üretim ve depolama gereksinmelerini karşılanmasına çalışılmıştır. Diğer yandan var olan küçük sanayicilerin birleşmelerine, ortak üretime geçmelerine yönelik benzer yeni birimlerin kurulmasına ve gelişmesine olanak sağlayacak nitelikte bir program çerçevesinde yürütülmesi için gerekli çalışmalar başlatılmıştır.

- Küçük sanayi işletmelerinin, kişisel işletme düzeyinde kalma sorunları ve belirsizliklerine karşı işkolu düzeyinde kooperatifler yada şirketler biçiminde gelişmelerinin özendirilmesi amaçlanmıştır.

- Küçük sanayi işletmelerinin gerek hammadde alım gereksinimlerinin sağlanmasının, gerekse de üretilen ürünlerin satışının aralarında kuracakları kooperatifler yoluyla gerçekleştirilmesi sağlanmıştır.

- Küçük sanayi işletmelerinin eğitim, araştırma, deneme ve benzeri konularda teknik bilgi veren her düzeydeki eğitim ve araştırma kuruluşları ile işbirliği yapmaları için çalışmalar başlatılmıştır.

- Esnaf ve sanatkar ile küçük sanayi işletmelerinin özellikle nitelik ve fiyat konularında bütün üyelerini içine alan meslek örgütleri yoluyla kendi kendilerini etkin bir biçimde denetlemeleri sağlanması amaçlanmıştır.

- Esnaf ve sanatkara girişte devletin ve meslek örgütlerinin işbirliği sağlanarak, meslek öncesi eğitim ve denetim kursları düzenlenmesi için eğitim kurumlarıyla işbirliğine gidilmiştir.

- Küçük sanayi ürünlerinin ve el sanatlarının yurtiçi ve yurtdışı pazarlamasına yardımcı olmak üzere fuar ve sergilere katılarak, sergilerin ve satış merkezlerinin düzenli olarak açılması sağlanmıştır.

- El sanatlarının ulusal değer ve özelliklerini ortaya çıkarmaya ve yaşatmaya yönelik yurdun bütün yerleşim merkezlerini kapsayan, konu bazında bir araştırma ve envanter çalışması yapılmıştır (Sarıkaya, 1995:23-28).

2.1.4. 1980 Sonrası Sanayileşme

2.1.4.1 Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985 - 1989)

12 Eylül 1980 askeri darbesi ile birlikte Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plan dönemi tamamen askıya alınmıştır. Bu plan 24 Ocak 1980’de alınan ekonomik istikrar tedbirlerinin ardından başlayan yeni ekonomik dönem ile yürürlüğe girmiştir.

24 Ocak ekonomik istikrar tedbirleri ile birlikte, dönem başında uygulanmaya başlayan teşvik tedbirleri ve yasal dayanakları gümrük muafiyeti, gümrük vergi ve resimlerinin taksitlendirilmesi, yatırım indirimi, yatırım finansman fonundan faydalanma, bina inşaat vergi istisnası, vergi, resim, harç istisnası, faiz farkı iadesi, ayni ve nakdi dış kredi kullanma imkanı, döviz tahsisi gibi çeşitli uygulamalara gidilmiştir (DPT, 2005)

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’na gelindiğinde uluslararası rekabete açılmanın faydaları üzerinde durulmuş, ekonominin dışa açılmasına yönelik politika tedbirleri getirilmiştir. Daha önceki dönemde sanayinin teknoloji üretebilir bir yapıya kavuşmasını sağlayacak bilinçli bir sanayileşme politikası uygulamaya konulamamış teknoloji transferi, ağırlıklı olarak yurt içine üretim yapan bir tüketim sanayinin oluşmasına fırsat vermiştir.

1980’lerden önce ve sonra ithalatın yatırım ve ara malları arasındaki dağılımına bakıldığında ilginç sonuçlarla karşılaşılmaktadır. 1980 öncesinde yaklaşık eşit oranlara sahip olan yatırım ve ara malı ithalatının toplam ithalat içindeki payları 1980’lerden sonra yatırım malı ithalatı için % 20’lere düşmüş, ara malı ithalatı içinse % 78’lere kadar çıkmıştır.

Türkiye’deki sanayileşme ithal teknoloji ile süregelmiş olup, ihracattan çok iç pazar talebini karşılamaya yönelmiştir. Aslında bu durum belirli bir ithal ikamesi stratejisi içinde bulunulduğunu göstermektedir. Ancak, yurt içi üretimin artmasına rağmen sanayi için ithal talebi de artmıştır. Sanayinin bu yapısı ithalat ihtiyacının arttıran bir sanayileşme sürecini devam ettirmiştir.

Uygulanan politikalar doğrultusunda tüketim malları üretimi ağırlığını korurken ara malları ve sermaye malları üretimi ithal gereğini azaltacak hızda artmıştır, uygulanan ithalat rejimi ve kambiyo mevzuatı sanayinin iç talebe dönük bir yapıya sahip olmasına neden olmuştur.

Ekonomik politikada uygulanan ithal ikameci, özellikle aşırı değerlendirilmiş kur politikaları, yüksek gümrük duvarları ve korumacılık, bilim ve teknoloji politikalarının uygulanmasında eksiklik ve araştırma-geliştirme harcamalarının düşüklüğü yüksek gümrük vergileriyle birleşince yeni teknolojik gelişmelerin izlenmesi, uyarlanması, yerli üretilmesi, verimlilik artışı, dönem boyunca gereksiz bir çaba olarak algılanmıştır (<http://ekutup.dpt.gov.tr/bilim>, 2006).

Bu gelişmeler kapsamında küçük ve orta ölçekli sanayinin gelişmesini sağlamak için Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda KOBİ'lerle ilgili ilke ve politikalar yeniden gözden geçirilerek Esnaf, Sanatkar ve Küçük Sanayi başlığı altında toplanmıştır. Buna göre; 507 Sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Kanunu'nu yeniden düzenleyen 62 Sayılı K.H.K. uyarınca Esnaf ve Sanatkar tanımının belirlenmesi, bu işletmelerde istihdamın artırılması, kalite kontrolünün temini amacıyla gerekli organizasyonun sağlanacağı, küçük sanayi sitelerinin yaygınlaştırılacağı, küçük işletmelerin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan gücünün yetiştirileceği, küçük sanayinin orta ve büyük sanayin yan hizmetlerini görmede daha etkili bir hale gelmesi için gerekli teşvik politikalarının uygulamaya konulmasına ilişkin politika ilkeleri belirlenmiştir (Savaşır, 1999:40).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında esnaf, sanatkar ve küçük sanayi kesimi için öngörülen ilke ve politikalar şunlardır:

- Esnaf ve sanatkar, hizmet, küçük imalat ve sanayi sektörlerinde önemli bir üretim, sosyal açıdan ise, güvenilir bir istikrar unsurudur. Kısıtlı sermaye kullanılarak, insan yeteneği ve çalışma gücünün en verimli şekilde üretime geçirildiği bu kesimin, toplumda istikrarın teminatı olmaya devam etmesini destekleyici sosyal politika tedbirleri alınacaktır.

- 507 Sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Kanunu'nu yeniden düzenleyen

62 Sayılı Kanun Hükmündeki Kararname uyarınca “Esnaf ve Sanatkar Tanımı” belirlenecektir.

- Ülkemizde, önemli bir bölümü küçük teşebbüs özelliklerini taşıyan tarım dışı sektörlerde, istihdamın yaklaşık % 38’ini meydana getiren esnaf, sanatkar küçük sanayici ile bunların yanlarında çalışanların toplam istihdam içerisindeki payını artırıcı yönden tedbirler alınacaktır.

- Esnaf, sanatkar ve küçük sanayi kesiminin ülkemizde mülkiyetin yaygınlaştırılması konusundaki önemli rolü de dikkate alınarak, üretim gücünün artırılmasına ve üretimin yurt içinde ve yurt dışında pazarlanmasına yardımcı olacak mali ve teknik destek sağlanmasıyla ilgili tedbirlere öncelik verilecektir. İç ve dış pazarlama organizasyonu içerisinde, özellikle organize olmamış küçük işletmelerin piyasayla irtibat kurmaları amacıyla teknik danışmanlık hizmetleri sağlanacak ve ihracat için özel teşvik sistemi geliştirilecektir.

- Küçük sanayi geliştirme çalışmaları çerçevesinde, öncelikle ele alınacak iş kolları belirlenecektir.

- Bütün esnaf ve sanatkarların, ülke düzeyinde başlatılmış olan “Esnaf ve Sanatkar Sicili” kapsamına dahil edilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.

- Küçük sanayinin, orta ve büyük sanayinin yan hizmetlerini görmede daha etkili bir hale gelmesi için gerekli teşvik politikaları uygulamaya konacaktır.

- Küçük sanayide kalite kontrolünün yapılması amacıyla gerekli organizasyon sağlanacaktır.

- Aile tasarruflarının yatırıma dönüşmesinde önemli rolü olan küçük sanayi sitelerinin, küçük sanayi potansiyelinin geliştirilmesinde etkili bir araç olarak kullanılması amacıyla, bu sitelerin yaygın bir şekilde yapılmasına ağırlık verilecektir.

- Küçük sanayi sitelerinde yaygın teknik eğitim ile işbaşı eğitiminin bir arada yürütüleceği bir eğitim sistemi oluşturulacaktır.
- Ferdi mülkiyet sistemi içinde önemli bir yere sahip olan küçük işletmelerin birlikler halinde teşkilatlanarak üretim güçlerini artırmaları sağlanacaktır.
- Küçük işletmelerde ihtiyaç duyulan yetişmiş insan gücünün eğitime ve teknik yayın hizmetlerinin yapılmasına önem verilecektir.
- El sanatlarının sosyal ve ekonomik fonksiyonlarını uyum içinde ele alan bir eğitim ve üretim planlaması sağlanarak pazarlama imkanları geliştirilecektir.
- Türk el sanatlarının tanıtılmasına orta öğretim müfredat programlarında yer verilecek, mesleki ve teknik eğitim programlarında ise, bölgesel el sanatlarımız araştırılarak yeni meslek dallarının açılması sağlanacaktır.
- Gelişmekte olan bölgelerdeki küçük ve orta ölçekli imalat sanayi birimlerine vergi, resim, harçtan ve istisna edilmiş işletme kredisi sağlanacaktır (MGK, 1993:274)

2.1.4.2 Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990 - 1994)

1990-1994 yılları arasında kapsayan Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında küçük ve orta ölçekli sanayiye geniş ölçüde yer verilmiş ve bu kesimin geniş ölçüde güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Özellikle bu yıllarda Avrupa Birliği'ne (AB) üye olma yönünde yoğun çalışmalar olması dolayısıyla KOBİ'lere verilen önemin arttığı görülmektedir. Yoğun bir şekilde teşvikler, destekler sağlanmaya çalışılan bu dönemde, küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansmanı ile ilgili bazı çalışmalar da yürütülmüş, bu amaçla yurt dışından kredi ve fon tahsislerine çalışılmıştır.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında esnaf, sanatkar ve küçük sanayinin başlıca ilke ve politikalar aşağıdaki gibi sıralanmıştır :

- Ülke ekonomisine önemli ölçüde katkı sağlayan küçük işletmeler olarak esnaf, sanatkar ve küçük sanayinin desteklenmesine yönelik politikaların gerçekleştirilmesi öngörülmüştür.

- Küçük sanayinin geliştirilmesi amacıyla mevzuatta düzenlemeler yapılarak küçük sanayi ürünlerinin iç ve dış piyasada rekabet gücüne kavuşturulması ile ilgili çalışmaların tamamlanmasına çalışılmıştır.

- Küçük sanayi sitelerinin yapımı, küçük sanayi potansiyeli bulunan yerleşim merkezlerine yoğunlaştırılarak, küçük sanayinin orta ve büyük sanayiye entegre olması ve yan sanayi sistemi içinde gelişmesi için gerekli teşvikler sağlanmasının gerekliliği belirtilmiştir.

- Küçük sanayide, kalitenin yükseltilmesi ve kontrolü ile ilgili düzenleme çalışmaları, AB'ye giriş süreci de dikkate alınarak uluslararası standartlarda rekabet düzeyi yüksek mal ve hizmet üretimini sağlayacak şekilde yaygınlaştırılması öngörülmektedir (Müftüoğlu, 2002:178).

- Küçük ölçekli ve geleneksel yapıdaki sanayilerin modernizasyonları ve kurumlaşmalarının aşamalı olarak gerçekleştirilmesi, uzmanlaşmaları ve büyük sanayiye entegrasyonlarının özendirilmesi hedeflenmiştir.

- Küçük sanayinin geliştirilmesi amacıyla mevzuatta yapılacak düzenlemelerle küçük sanayi mamullerinin iç ve dış piyasada rekabet gücüne kavuşturulması ile ilgili çalışmaların tamamlanması öngörülmüştür.

- Sanayi sitelerinin yapımının, potansiyelin mevcut olduğu merkezler de, yoğunlaştırılması ve küçük sanayinin büyük sanayi ile entegrasyonunun teşvik edilmesi gerektiği kararlaştırılmıştır.

- Başta finans yönetimi olmak üzere küçük işletmelere yönelik müteşebbislik eğitimi programlarının uygulanması hedeflenmiştir. Ayrıca çıraklık eğitimi ve bunun yanında vasıflı işgücünün eğitimi ile ilgili imkanların geliştirilmesi de amaçlanmaktadır.

1991 yılından 1995 yılına kadar KOBİ'lerin geliştirilmesine yönelik politikaların uygulanmasında kullanılacak kaynak ve araçlar, kamuoyunda tartışılmış ve kredi imkanlarının artırılmasına yönelik çalışmalarda yabancı kaynaklı fonların planlı olarak kullanılmasına ilişkin işlemler bu plan dahilinde tamamlanmıştır. Dünya Bankası kaynaklı İkinci Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Projesi'ne ilişkin 200.000.000 \$'lık kredinin kullanımı, 1994 yılında bir yıl süreyle uzatılmıştır (Ekinci, 2003:34).

1964-1995 yılları arasını kapsayan bu altı Beş Yıllık Kalkınma Planında öngörülen politika, hedef ve öneriler genellikle birbirinin tekrarı biçiminde yer almıştır. Bu hedeflerden bir kısmında uzun vadede başarı sağlanırken, önemli bir bölümünde KOBİ'ler için yapılması gerekenler uygulamaya konulamamıştır. Örneğin ikinci Beş Yıllık Kalkınma Plan Döneminde Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi (KÜSGEM) kurulmuş, ancak bu merkez yurt çapında yaygınlaştırılmamıştır.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında ise ilk kez Organize Küçük Sanayi Sitelerine yer verilmiş ve plan dönemi sonuna kadar 70 site bitirilmiştir. Yine aynı dönemde Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı (KÜSGET) faaliyete geçmiştir.

Altıncı Plan döneminde ise Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı kurulmuştur. Küçük Sanayi Sitelerinin sayısı ise 200'ü aşmıştır.

Dikkati çeken bir başka husus Kalkınma Planlarının hemen hepsinde ticaret sektörüne ya hiç yer verilmemiş olduğu, ya da çok az yer verildiğidir, ilk üç programda ticaret sektörüne ilişkin hiçbir ilke ve program yer almazken, ilk kez Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda "esnaf ve sanatkar" terimi, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ise "küçük işletmeler" terimi kullanılmaya başlanmıştır (Sarıkaya, 1995:29-32)

2.1.4.3 Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996 - 2000)

Türkiye'yi 21. yüzyıla taşıyacak Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, küreselleşmenin avantajlarından en üst düzeyde yararlanarak çağı yakalamayı ve AB ülkeleri ile olan gelir ve verimlilik farklarının süratle kapatılmasını hedeflemiştir. Bu amaçla, özgür ve demokratik bir ortamın sağlanmasına, bireyin ön plana çıkarılmasına, toplumun yaşam düzeyinin yükseltilmesi ve gelir dağılımının iyileştirilmesine, üretken istihdamın artırılmasına, sanayileşmenin hızlandırılmasına ve teknolojiye atılım yapılmasına çalışılması öngörülmüştür.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı yeni bir stratejik yaklaşımla ele alınmıştır. Bu amaçla yaratılacak uygun ekonomik ve sosyal ortam için insan gücünün niteliği yükseltilmesi, bilim ve teknoloji politikaları ile ekonomik ve sosyal yapıda köklü değişiklikler yapılması hedeflenmiştir (Karakayalı, 2003:141).

1996-2000 yıllarını kapsayan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda küçük ve orta ölçekli işletmelere de büyük önem verilmiştir. Fakat bu dönemde Beş Yıllık Kalkınma Planlarının ve DPT'nin önemi azalmıştır.

Bu plan döneminde Avrupa modeli esas alınarak oluşturulan bir sanayileşme stratejisi mevcuttur. Bu strateji, daha çok KOBİ'lerin yer aldığı bir strateji olup bu işletmelerin dış piyasalara açılabilmesi için yeni teknolojilere açık, pazar uyumlu, ihracata dönük bir yapıya kavuşturulmasını öngörülmüştür. Planda KOBİ'lerin bir stratejide faal bir konuma sahip olabilmesi için patent yasası ile kalite ve ölçü sisteminin yeniden oluşturulmasına ve teşvik sisteminin değiştirilmesi ile ilgili hukuki temelin oluşturulmasına ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Bunun için de örgütsel bir çözüm olarak; Teşvik İdaresi Başkanlığı ve Teşvik Üst Kurulu'nun kurulması ve teşviklerin ekonomik yönden değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Ürün ve kalite belgelendirilmesi ile personel ve laboratuvar akreditasyonu için bağımsız bir kurumun oluşturulması ve Risk Sermayesi Şirketleri'nin yaygınlaştırılması planlanmıştır. Plan'da KOBİ'lere yönelik kredi sisteminin, tüm

bankacılık sisteminde yaygınlaştırılması, Ar-Ge, çevre ve mesleki eğitim projelerine öncelikli olarak teşvik sağlanması, kredilere vergi muafiyetinin tanınması, organize sanayi bölgeleri dışında kalan yerleşim alanlarındaki yatırımların desteklenmemesi de öngörülmüştür.

KOBİ'lere verilen önemi göstermek amacıyla 1996 yılı KOBİ yılı olarak ilan edilmiştir. Bu konuda başta KOSGEB, TOBB, TESK ve TOSYÖV olmak üzere KOBİ'lere hizmet veren tüm kamu ve özel kuruluşlarla koordineli düzenlenen bu kampanya ile ihracat potansiyeli olup ihracat yapmamış KOBİ'lerin harekete geçirilmesi, bu firmalara ihracat yöntemlerinin anlatılması, özette KOBİ'lerin dış ticarete yönlendirilmesi hedef alınmıştır.

2.1.4.4 Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001 - 2005)

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, küçük ve orta ölçekli işletme (KOBİ)'lere yönelik olarak geliştirilen temel strateji, KOBİ'lerin verimliliklerinin, katma değer içindeki paylarının ve uluslararası rekabet güçlerinin artırılması esasına dayanmaktadır. Bu hedeflere ulaşmak için, piyasa koşulları ve uluslararası anlaşmalar kapsamındaki yükümlülükleri dahilinde, KOBİ'lere daha elverişli bir yatırım ortamı yaratılmasını hedefleyen politika ve programlar geliştirilmiş, kamunun piyasa yapıcı rolü ile müdahale alanları belirlenmekte, bu politika ve programların etkinliğinin artırılmasında özel sektörün oynaması gerekli rolü belirleyen tavsiye kararları oluşturulmuştur. (KOSGEB, 2004:8) . Bu bakımdan VIII. Beş Yıllık Kalkınma planının da, diğer kalkınma planlarından farklı olarak küçük ve orta ölçekli işletmelere farklı bir başlık altında yer verilmiş olması bu işletmelere verilen önemin arttığının göstermektedir .

Bu kalkınma planında “Türkiye'nin Bölge Ülkeleri ve Diğer Ülkelerle Ekonomik İlişkileri” başlığı altında Orta Asya Cumhuriyetleri ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) ülkeleri ile ilgili bazı hedefler belirlenmiştir. Bu ülkelerle ticari alandaki işbirliğinde yoğunlaşmaya önem verilmesi gerektiği belirtilmiş bu çerçevede KOBİ'lerin desteklenmesi ile bu ülkelerde teşebbüslerde

bulunabilmeleri için uygun ortamın hazırlanması hedeflenmiştir. Bu hedefin gerçekleştirilebilmesi, KOBİ'lerin gelişimi ve dolayısıyla Türkiye ekonomisi için son derece önemlidir. (Sarıkaya, 2003:36). Bu amaçla VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planında küçük ve orta ölçekli işletmelere 400 milyon YTL tutarında kaynak ayrılmıştır (DPT, 2001:38).

Sosyal ve Ekonomik Sektörlerle ilgili gelişme hedef ve politikalarının ele alındığı “Turizm ve Tanıtma” başlığı altında şu maddeye rastlanmaktadır:

“Talep yapısındaki yeni eğilimlere bağlı olarak sektörde küçük ölçekli işletmelerin gelişmesine öncelik verilecek ve bunların KOBİ statüsünde değerlendirilmeleri sağlanacaktır.”

Böyle bir kararın alınmış olması, KOBİ'ler açısından çok önemlidir. Çünkü söz konusu olan işletme bir hizmet sektörü işletmesidir. İleride bu tür bir statü değişikliği sağlanabilirse, Türkiye’de KOBİ'lerin tanımı ve yeri ile ilgili ciddi bir gelişme de sağlanmış olacaktır.

Sanayileşme başlığı altında, “KOBİ'lerin Geliştirilmesi” alt başlığı ile belirtilen amaç, ilke, politikalarla birlikte hukuki ve kurumsal düzenlemeler şunlardır:

- KOBİ'lerin verimliliklerinin, katma değer içindeki paylarının ve uluslar arası rekabet güçlerinin artırılması gerekmektedir.
- KOBİ'lerin payının bankacılık sisteminin toplam kredi hacmi içinde artırılması için gerekli imkanlar sağlanacaktır.
- Küçük sanayi siteleri inşaatlarının kredilendirilmesi ve kredi geri ödeme sistemi ile ilgili mevzuat gözden geçirilecek ve inşaatların zamanında tamamlanması sağlanacaktır.
- Küçük Sanayi İhtisas Siteleri kurulması özendirilecek, bu sitelerde sektörel dış ticaret şirketleri kurulması desteklenecektir.
- KOBİ'ler sermaye piyasası ve mali piyasalarda düzenli çalışan bir ortamda modern finansman araçları ve kurumları ile desteklenecektir. Kredi

garanti fonu, risk sermayesi, finansman yatırım ortaklığı, gayri menkul yatırım ortaklığı gibi finansman sağlama uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.

- KOBİ'lerin sermaye piyasasında menkul kıymet ihraç edebilmelerini sağlayacak mevzuat düzenlemesi gerçekleştirilecektir. Kredi garanti fonu sisteminin güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılması, devletin katkısının artırılmasının sağlanması amacıyla gerekli mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

- Risk sermayesi sisteminin gelişmesini sağlayacak düzenlemeler yapılacaktır.

- KOSGEB hizmet merkezlerinin sayısı artırılabacak, fon kaynaklarının kullanımı etkinleştirilecek, üretici ilişkileri güçlendirilecek ve ürün yelpazesinin sanayi politikası ile uyumlu bir şekilde genişletilmesi sağlanacaktır.

- KOBİ'lerde, teknoloji düzeyinin ve ürün kalitesinin yükseltilmesi, verimliliğinin artırılması, bilgiye erişimin kolaylaştırılması, rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin sağlanması, ana – yan sanayi bütünleşmesi, işletmeler arası işbirliği ve elektronik ticaret imkanlarının artırılması desteklenecektir. KOBİ'lerin çağdaş işletmecilik anlayışıyla yönetilmeleri ve yerel kaynakların harekete geçirilmesine öncülük etmeleri sağlanacaktır.

- KOBİ'lerin ihracata yönlendirilmesi için bilgilendirilmesi sağlanacak aynı alanda faaliyet gösteren işletmelerin ihracata dönük örgütlenmeleri yaygınlaştırılacak ve yabancı firmalarla ortaklıklar kurmaları teşvik edilecektir.

- KOBİ'ler Ar-Ge çalışmalarına yöneltilecek ve üniversitelerle teknoparklar içinde kesişmeleri sağlanacaktır.

- Geleneksel el sanatlarına dayalı üretim yapan işletmeler yatırım ve pazarlama aşamalarında desteklenecektir.

- KOBİ'lerin kamu alımları içindeki payının artırılmasına dönük çalışmalar yapılacaktır.

- KOBİ'lerle ilgili mevzuat AB standartları ile uyumlu hale getirilecektir (KOSGEB, 2003:14-15).

2.2 TÜRKİYE EKONOMİSİNDE KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN YERİ

Dünyanın bir çok ülkesinde olduğu gibi, ülkemizde de küçük ve orta ölçekli işletmeler önemli ekonomik ve sosyal işlevleri yerine getirmiştir. Ancak, küçük ve orta ölçekli işletmelerin sisteme olan katkıları uzun yıllar pek önemsenmemiştir. Bunda, ekonomik kalkınma için büyük işletmelerin asıl faktör olarak kabul görmeleri etkili olmuştur.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin ülkemizin ekonomik yaşamında gündeme gelmesi oldukça yakın bir geçmişe sahiptir. Bunda sanayileşmiş ülke deneyimleri, dünya bankası ve diğer uluslararası kalkınma örgütlerinin ve ülkemizdeki küçük ve orta ölçekli işletmeleri temsil eden meslek kuruluşlarının çalışmaları etkili olmuştur.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin ülkemizin ekonomik ve sosyal yapısına uygun kuruluşlar olmaları bir diğer etkiyi oluşturmaktadır. Bu özellikleriyle küçük ve orta ölçekli işletmeler gelecekte de sistem içindeki yerlerini ve önemlerini büyük ölçüde koruyacaklardır. Ancak, küçük ve orta ölçekli işletmelerin önemini bu denli ön plana çıkartmak, büyük işletmelerin sistem içindeki yerlerinin ve rollerinin göz ardı edildiği anlamında kabul edilmemelidir. Aksine, büyük ve küçük işletmelerin birbirine olan bağımlılıkları, hem büyük hem de küçük işletmelerin sistemde olmalarını zorunlu kılmaktadır. Bununla beraber, ülkemiz açısından önemli olan, kalkınma çabalarımızda küçük ve orta ölçekli işletmelerin önemli bir araç olabilecekleri gerçeğidir (Olçay, 1999:1).

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin, ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması ve sürdürülmesine yaptıkları olumlu katkıları, işsizliğin azaltılması ve yeni istihdam alanlarının yaratılmasında oynadıkları rolleri ve meydana gelen değişmelere hızlı uyum sağlayabilen esnek üretim yapısına sahip olmaları, günümüz dünyasında onları daha önemli konuma getirmiştir. Taşıdıkları bu önem

dolayısı ile, başta gelişmiş ülkeler olmak üzere bütün ülkeler, KOBİ'lerin doğması, büyümesi, gelişmesi ve korunması için uygun ortamı hazırlayacak politikalar geliştirmekte ve uygulamaktadırlar.

Günümüzün gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerinde, işletmelerin büyük çoğunluğunu küçük ve orta ölçekli işletmeler oluşturmaktadır. Büyük ölçekli işletmelere göre daha dinamik bir yapıya ve esnek karar alma mekanizmasına sahip olan KOBİ'ler, bu özellikleriyle ekonominin yapı taşlarını oluşturmaktadırlar (Yörük vd, 2005:395).

KOBİ'ler, bir yandan büyük işletmelerle rekabet ederek, nihai ürün veya hizmet üreterek ekonomik kalkınmanın çekim gücünü oluştururken, diğer yandan yan sanayi oluşturmak suretiyle büyük işletmeleri tamamlayıcı görev üstlenmekte ve ekonomik kalkınmaya katkı sağlamaktadırlar (Doğan, Şengül, 2005:291). Ayrıca üretim faktörlerini değerlendirerek ekonomiye katkıda bulunan küçük ve orta ölçekli işletmeler, ülke ekonomisinin gelişmesi, ekonomik refahın sağlanması ve istihdam yaratılarak sürdürülebilir büyümenin teşvik edilmesinde anahtar rol üstlenmektedir. İşletmelerce sağlanan katma değer ise ekonomik, mali ve yasal ortamın yanı sıra mevcut girişimcilik kapasitesi ve faaliyette bulunan işletmelerin yapısal özellikleri gibi çeşitli faktörlerden etkilenmektedir.

Günümüzde işletmelerin büyük çoğunluğunun küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluştuğu dikkate alınırsa büyük firmalara göre daha dinamik bir yapıya ve esnek karar alma mekanizmasına sahip olan KOBİ'ler, bu özellikleriyle istihdam yaratma potansiyelini en iyi değerlendirebilecek işletmeler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Özellikle küreselleşme süreci ile giderek yoğunlaşan ve bilgi ekonomisine dayalı bir kavram haline gelen rekabet, ekonomide ağırlıklı bir yere sahip olan KOBİ'lerin yapısal özelliklerinin daha iyi algılanmasını sağlayarak, KOBİ'lerin rekabet edebilirliklerinin güçlendirilmesine yönelik politikaların izlenmesi gereğini ortaya koymuştur.

KOBİ'lerin yapısal özelliklerini ekonomiye azami fayda sağlayacak şekilde kullanmaları, idari, yasal ve mali düzenlemeler açısından iş ortamını

basitleştirici, çeşitli önlemlerin uygulamaya koyulmasını gerektirirken, aynı zamanda işletmelerin rekabet gücünün artırılması kapsamında araştırma-geliştirme, mesleki eğitim ve diğer alanlarda da destek sağlayıcı önlemleri gerekli kılmaktadır.

KOBİ'lerin faaliyetlerini kolaylaştırarak ülke ekonomisiyle gerçek anlamda bütünleşmelerini sağlayan önlemlerin yanı sıra söz konusu işletmelerin teknolojik gelişmelerden haberdar olarak, bu gelişmeleri kendilerine uyarlamalarını ve yenilikçi faaliyetlere yönelmelerini teşvik edici bir ortamın yaratılması ve sürdürülmesi de kaçınılmaz olmaktadır

Küçük ve orta ölçekli işletme'lerin, faaliyette bulunan işletmeler içinde yaklaşık %99'una karşılık geldiği Avrupa Birliği'nde, işletme politikası KOBİ'lerin ihtiyaçlarını ve karşılaştıkları sorunları dikkate alarak rekabet edebilirliklerini güçlendirecek şekilde yapılandırılmakta ve bu doğrultuda çeşitli mekanizmalar uygulamaya konulmaktadır (Alagöz, Birden, 2000:75).

Gelişmiş ülkelerin bir çoğunda olduğu gibi, küçük ve orta ölçekli işletmeler Türkiye ekonomisinin gelişim ve kalkınmasında da önemli bir yere sahiptirler. Bu işletmeler içinde, özellikle küçük ölçekli sanayi işletmelerinin, ülkemizin ekonomik ve sosyal yönden gelişmesine olan katkıları gözardı edilemeyecek kadar önemlidir. Ülkemizin ekonomik ve sosyal yapısına uygun kuruluşlar olmaları nedeniyle, bugüne kadar olduğu gibi, gelecekte küçük ve orta ölçekli işletmeler sistemdeki yerlerini ve önemlerini korumaya devam edeceklerdir (Alpugan, 1998:3).

2.2.1 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Toplam İşletmeler İçindeki Payı

Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, Türk ekonomisinde de KOBİ'ler önemli bir kalkınma dinamiği olarak kabul edilmektedir. Tarım sektöründe küçük üreticiliğin, hizmet ve sanayi sektörlerinde ise küçük işletmeciliğin yaygın olduğu Türkiye ekonomisinde bu işletmelerin toplam işletmeler içindeki payı göz ardı edilemeyecek büyüklüktedir. Büyük bir kısmı, aynı zamanda büyük işletmelerin

kullandıkları mamul ve yarı mamul malların üreticisi olan ve yan sanayi şeklinde örgütlenerek ortak bir yaşam alanı oluşturan KOBİ'ler Türkiye'nin ekonomik ve toplumsal kalkınmasında önemli bir yer tutmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından çeşitli yıllarda yapılan sanayi ve işyerleri sayımı sonuçlarından çalışan sayısı yönünden küçük ve orta ölçekli işletmelerin bütün sektörlerde önemli bir yere sahip oldukları anlaşılmaktadır. Yapılan sayım sonuçlarına göre, 1964 yılında sanayi sektöründeki işletmelerin %97.7'sini, 1970'de %97.3'ünü, 1980 yılında %95'ini, 1985 yılında, sanayi sektöründeki işletmelerin %94.5'ini, ticaret sektöründeki işletmelerin %98.5'ini, hizmet sektöründeki işletmelerin %98.1'ini küçük ve orta ölçekli işletmeler teşkil etmektedir (TÜİK,1991:12). 1994 yılında küçük ve orta ölçekli işletmelerinin toplam işletmeler içindeki payı %93'tür

1980-1994 yılları arasında sanayi ve işyeri sayımı sonuçlarına göre küçük ve orta ölçekli işletmelerin payı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 9 : İmalat Sanayinde Yıllara Göre Büyüklük Sınıfına Göre İşyerlerinin Dağılımı

Yıllar	Toplam İşyeri Sayısı		1-9		10-49		50-99		100+	
	Sayı	%	İşyeri Sayısı	%	İşyeri Sayısı	%	İşyeri Sayısı	%	İşyeri Sayısı	%
1980	185.869	100	177.159	95.31	6.589	3.54	927	0.50	1.194	0.65
1985	193.753	100	183.106	94.50	8.036	4.15	1.128	0.59	1.483	0.76
1992	198.098	100	186.987	94.34	7.972	4.03	1.404	0.71	1.825	0.92
1993	199.835	100	189.268	94.71	7.283	3.65	1.408	0.70	1.876	0.94
1994	198.265	100	188.138	94.89	6.915	3.49	1.364	0.69	1.848	0.93

Kaynak : TÜİK, Türkiye İmalat Sanayinde Küçük ve Orta Ölçekli İşyerleri, Ankara, 1997

1980 yılından bu güne kadar geldiğimizde küçük ve orta ölçekli işletmelerin Türkiye ekonomisi içerisinde önemini hiç kaybetmediği, hatta öneminin gittikçe arttığı görülmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu tarafından Nisan-Temmuz 2003 tarihleri arasında 2002 yılına yönelik olarak gerçekleştirilen Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı'nda ülkemizdeki tüm işyerlerinin sayımı yapılmıştır.

Sayımın sonuçlarına göre Türkiye’de toplam 1.720.598 adet işletme (girişim) vardır. Bunların 116.598’i çok birimli, 1.604.000’i ise tek ve bağımsız işletmelerdir.

Tablo 10 : Türkiye’de İmalat Sanayinde İşletmelerin Sayısı (2003)

	İşletmelerin Sayısı	İmalat Sanayinde İşletme Sayısı	İmalat Sanayinde İşletme Yüzdesi
Tek Birimli İşletmeler³	1.604.000	227.872	%14,21
Çok Birimli İşletmeler⁴	116.598	19.027	%16,32
Genel Toplam	1.720.598	246.899	%14,35

Kaynak: KOSGEB, Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı İmalat Sanayi Değerlendirmesi, Ekonomik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü, Ankara, Şubat 2005, s.2

Toplam işletmelerin % 46,19’u ticaret sektöründe faaliyet göstermektedir. Bunu % 14,35 ile imalat, % 14,21 ile ulaştırma, depolama, haberleşme sektörü takip etmektedir. Bu üç sektör, toplam işletme sayısının %74.75’ini oluşturmaktadır.

Tablo 11 : Türkiye’deki İşletmelerin (Girişim) Sektörel Dağılımı (2003)

Sektörler	Girişim Sayısı	Girişim Yüzdesi (%)
Madencilik ve Taşocakçılığı	1.809	0,1
İmalat	246.899	14,35
Elektrik, Gaz, Su Dağıtım	1.703	0,1
İnşaat	35.702	2,07
Ticaret	794.715	46,19
Ulaştırma, Depolama, Haberleşme	244.490	14,21
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	13.538	0,79
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyet.	90.473	5,26
Eğitim Hizmetleri	5.692	0,33
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	31.546	1,83
Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hiz.	90.919	5,28
Otel ve Lokantalar	163.112	9,48
Toplam	1.720.598	100

Kaynak : KOSGEB, Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı İmalat Sanayi Değerlendirmesi, Ekonomik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü, Ankara, Şubat 2005, DPT (2004), Sekizinci BYKP-2005 Yılı Programı, Ankara,

³ Tek bir adreste bir veya daha fazla faaliyet gösteren, başka bir işyerine bağlı olmayan, bağımsız girişimdir.

⁴ Aynı yasal birime bağlı birden fazla yerel birimden oluşan, farklı yerleşim yerlerinde bir yada birden fazla faaliyet yürüten istatistiksel birimdir.

Türkiye’de 2002 yılı sanayi ve işyeri sayım sonuçlarına göre; ülkemizde girişim sayısı 1.720.598’dir.

Tablo 12 : Türkiye’de İşletmelerin Ölçeksel Dağılımı (2003)

Ölçek (Kişi)	İşyeri Sayısı	Yüzde (%)
1-9	1.633.509	94,94
10-49	53.246	3,09
50-99	5.080	0,30
100-150	1.804	0,10
151-250	1.387	0,08
251 +	1.810	1,49
Toplam	1.720.598	100

Kaynak:KOSGEB, Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı İmalat Sanayi Değerlendirmesi, Ekonomik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü, Ankara, Şubat 2005, s.6

Mikro ölçekli olarak tanımlanan 1-9 işçi çalıştıran işletmeler toplam işletmelerin %94,94’ünü oluştururken, 10-49 işçi çalıştıran küçük ölçekli işletmeler %3,09’unu, 50-150 işçi çalıştıran işletmeler %0,4’ünü, 151-250 işçi çalıştıran işletmeler %0,08’ini, 251’den fazla işçi çalıştıran işletmeler ise yaklaşık %0,11’ini oluşturmaktadır (Doğan, Şengül, 2005:293). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2003 yılında 2002 yılı Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı sonuçlarına göre Türkiye’deki 1.720.598 işletmenin hemen hemen tamamına yakınının, yani 1.633.509 işletmenin, % 94,94’ile 1-9 kişi çalıştıran çok küçük (mikro) işletme olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle ülkemizdeki küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyük çoğunluğunun çok küçük (mikro) ölçekli işletme olduğunu söylemek mümkündür. İmalat sanayi içerisindeki durum ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 13 : İmalat Sanayinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ölçeksel Dağılımı

Ölçek (Kişi)	İmalat Sanayi İşyeri Sayısı	Yüzde (%)
Sadece İşletme Sahibi	1.509	0.61
1-9	220.030	89.12
10-49	20.325	8.23
50-99	2.453	0.99
100-150	946	0.38
151-250	719	0.29
251+	917	0.37
Toplam	246.899	100

Kaynak:KOSGEB, Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı İmalat Sanayi Değerlendirmesi, Ekonomik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü, Ankara, Şubat 2005

Türkiye’de KOBİ’lerin tanımlanmasında ortak bir görüş birliği bulunmamasına rağmen genellikle 1-250 kişi çalışanı bulunan işletmeler küçük ve orta ölçekli işletme olarak kabul edilmektedir. Küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin teknolojik yeniliklere süratle uyumlarını sağlamak, rekabet güçlerini yükseltmek ve ekonomiye katkılarını ve etkinliklerini artırmak amacıyla 3624 sayılı Kanunla 20 Nisan 1990 tarihinde kurulmuş olan Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOBGEB)’e göre 1-150 kişi çalıştıran işletmeler küçük ve orta ölçekli işletme olarak kabul edildiğinden, imalat sanayinde toplam 249.899 işletmeden 245.263’ü %99,32’lik bir payla KOBİ olarak kabul edilmektedir. İmalat sanayi içerisinde 1-9 kişi çalıştıran mikro ölçekli işletmelerin oranı %89,12’dir. İmalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerin büyük çoğunluğu mikro ölçekli işletmelerdir. Küçük ölçekli imalat sanayi işletmelerinde, KOSGEB tanımına göre 1 – 49 arası çalışanı olan işletmeleri incelediğimizde ise, işletme sayısının % 97,35’lik payla 240.355 olduğu görülmektedir. Yine bu tanım kapsamında 50–150 arası çalışanı olan işletmeler incelendiğinde ise, işletme sayısının 3.399 olduğu ve % 1,37’lik payı aldığı görülmektedir.

2.2.2 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Toplam İstihdam İçindeki Payı

Türkiye’de imalat sanayinde işyeri bakımından, özel sektörde küçük ve orta ölçekli işletme biçiminin yaygın olmasının en önemli nedenlerinden biri, planlı dönemde uygulanan ithal ikameci sanayileşme stratejisidir. Bu dönemde izlenen sanayi politikaları sonucunda, büyük ölçüde dış rekabetten korunan pazar nedeniyle, ülke içine dönük üretim yapan küçük ölçekli, geri teknoloji ve yüksek maliyetle çalışan işletmeler etkinliklerini sürdürebilmişlerdir. Ayrıca Türkiye’de sermaye piyasasının gelişmemiş olması, halkın küçük tasarruflarının üretime yönlendirilmesine engel olmuştur (Karakayalı, 2003:312). Bu olumsuz koşulların ve rekabet ortamının yıkıcılığına rağmen ayakta kalabilen firmalar günümüzün büyük ölçekli işletmelerini oluşturmuşlardır.

Türkiye’de faaliyet gösteren işletmeler içerisinde küçük ve orta ölçekli işletmeler tüm işletmelerin %99,5’ini, yaratılan istihdamın % 76,7’sini oluşturmaktadır (Ankara Ticaret ve Sanayi Odası (ATSO), 2004).

Tablo 14 :Türkiye’de İmalat Sanayi’nde Ölçek Büyüklüğüne Göre Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İstihdam Düzeyleri

İşyeri Büyüklüğü	İşyeri Sayısı	Çalışanların Yıllık Ortalama Sayısı	İşyerlerinin Toplam İçindeki Oranı (%)	İşyerlerinde Çalışanların Toplam İçindeki Oranı (%)
1-9	198.700	527.624	94,70	31,82
10-49	6.970	179.152	3,32	10,80
50-99	1.743	121.679	0,83	7,34
100-150	770	94.242	0,37	5,68
151-250	704	135.424	0,34	8,17
251+	930	599.959	0,44	36,18
Toplam	209.817	1.658.098	100	100

Kaynak: <http://www.die.gov.tr/kobi.arsiv.htm>, 2006

İşletme büyüklüğüne göre firmaların istihdama olan katkılarını, ülke kalkınmasında lokomotif sektör konumunda olan imalat sanayi açısından değerlendirdiğimizde 2001 yılı itibariyle, imalat sanayinde 1-9 işçi çalıştıran işletmelerin %94,7’sini mikro ölçekli işletmeler oluştururken, bu işletmelerin, Türkiye’deki istihdamın % 31,82’sini sağladığı görülmektedir. Aynı dönemde 10-49 işçi çalıştıran işletmelerin toplam imalat sanayi işletmeleri içerisindeki oranı %3,32, işletmelerin istihdama olan katkıları ise %10,80 düzeyinde gerçekleşmiştir. Orta ölçekli olarak ifade edilen 50-150 kişi çalıştıran işletmelerin toplam içerisindeki oranı %1,2 iken, istihdamın ise %13,02 olduğu görülmektedir. 150 ve üzeri işçi çalıştıran işletmelerin imalat sanayi içerisindeki payı sırasıyla %0,78 ve %44,35’dir İşsizliğin önemli boyutlara ve sorunlara yol açtığı ülkemizde toplam işyerlerinin %94,7’sini, imalat sanayi toplam istihdamının ise %55,64’ünü küçük ve orta ölçekli işletmeler oluşturmaktadır. Bu işletmeler kendilerine sağlanacak desteklerle ayakta kalabilir ve işsizlik probleminin çözümünde bir araç olarak kullanılabilirler.

Devlet tarafından sağlanan destekler konusunda KOBİ'lerin ihmal edilmesine ve desteklerin büyük işletmelere verilmesine rağmen, küçük ve orta ölçekli işletmelerin toplam istihdam içindeki payı oldukça yüksektir. İşsizlik sorununun önemli bir yer tuttuğu ülkemizde bu rakamlar, KOBİ'lerin en az büyük ölçekli işletmeler kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Daha öncede değinildiği gibi Türkiye'de küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyük bir çoğunluğunu 1-9 kişi çalıştıran mikro ölçekli işletmeler oluşturduğu dikkat çekmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nin 2004 yılı imalat sanayi istihdam istatistiklerine göre 1980-2001 yılları arasındaki istihdam edilen işgücü sayılarına baktığımızda bu sayının daima yarım milyon dolayında olduğu görülmektedir.

Tablo 15 :Türkiye’de İmalat Sanayi’nde Küçük Ölçekli İşletmelerde İstihdam Düzeyleri

Yıl	İş Yeri Sayısı	Ücretle Çalışanların Yıllık Ortalama Sayısı	Çalışanların Yıllık Ortalama Sayısı	Ücretle Çalışanlara Yapılan Yıllık Ödemeler
1980	177.159	217.634	493.666	14.675
1985	183.106	258.073	526.436	120.643
1992	186.897	274.355	523.103	4.093.395
1993	189.268	282.641	509.014	6.430.168
1994	188.138	279.313	508.759	10.329.972
1995	189.456	302.258	526.850	21.546.222
1996	190.845	303.294	528.310	44.229.205
1997	192.173	331.234	546.452	97.739.877
1998	194.162	332.576	541.307	176.900.440
1999	196.851	331.378	545.373	317.703.752
2000	198.700	315.094	527.624	440.466.422
2001	199.735	291.037	500.721	537.678.400

Kaynak:Küçük Ölçekli İmalat Sanayi İstatistikleri, TÜİK, 2001,s:6 2004 İstatistik Yıllığı, TÜİK Yayınları, 2005, s:203, http://www.die.gov.tr/yillik/yillik_2004.pdf

Başka bir deyişle bu istihdam düzeyleri, küçük işletmelerin imalat sanayi içerisinde toplam istihdama olan katkılarının göz ardı edilemeyecek kadar önemli olduğunu göstermektedir. Çünkü bu işletmeler genelde sermaye yapıları küçük, aile şirketlerinden meydana gelmektedirler. Büyük ölçekli işletmelere göre daha küçük sermayenin yardımıyla kurulan bu işletmeler, Türkiye'deki iş gücünün büyük bir

bölümünü istihdam etmekte bu özellikleriyle de bölgesel ve ulusal kalkınmanın sağlanmasında önemli bir yer tutmaktadırlar. Bu nedenle, küçük ve orta ölçekli işletmelerin ekonomi içerisindeki yerinin korunabilmesi için Avrupa Birliği ülkelerinde olduğu gibi istihdam yatırımlarına yapılan devlet desteklerinin sübvansiyon olarak kabul edilmeyip işletmeye açılan bir kredi olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Çünkü Türkiye’de tam tersi bir uygulama yapılmakta iş gücü adeta cezalandırılmaktadır. İşçi ile işveren analaşarak devlete ödenecek olan vergileri bölüşmekte ve böylece istihdam üzerindeki ağır vergi ve kesintiler nedeniyle kaçak işçi çalıştırılması yaygınlaşmaktadır.

2.2.3 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Toplam Katma Değer İçindeki Payı

Türkiye’de imalat sanayinin %99,5’ini oluşturan küçük ve orta ölçekli işletmelerin toplam imalat sanayi içerisinde, katma değer düzeyine baktığımızda bu oranın çok yüksek olmadığı görülmektedir. Aşağıdaki tabloda 1997-2001 yılları arasında imalat sanayi içerisinde küçük ve orta ölçekli işletmelerin Türk ekonomisinde yarattıkları katma değer miktarları verilmiştir.

Tablo 16 : Türkiye’de İmalat Sanayinde 1-150 İşçi Çalıştıran Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Katma Değer Payları

Yıllar	İmalat Sanayi Katma Değeri (Milyar TL)	KOBİ’lerin Katma Değeri (Milyar TL)	KOBİ’lerin Yarattıkları Katma Değerin İmalat Sanayi İçindeki Oranı (%)
1997	6.693.610	1.910.428	28,5
1998	11.335.981	3.417.589	30,1
1999	17.237.516	5.259.771	30,5
2000	25.541.182	8.189.662	32,0
2001	43.646.701	11.995.265	27,5

Kaynak :Türkiye İstatistik Yıllığı 2004, TÜİK Yayınları, s.203 Ankara 2005 ,Türkiye İstatistik Yıllığı 2002, TÜİK Yayınları, Ankara, 2003, Çalışma İstatistikleri 2000-2001, TÜİK Yayınlarından derlenmiştir.

1997 - 2001 yılları arasında toplam imalat sanayi içerisinde küçük ve orta ölçekli işletmelerin yarattıkları katma değer düzeylerinin %28 ile % 32 arasında gerçekleştiği görülmektedir. 1997 yılında imalat sanayinde 6.693.610 milyar TL'lik katma değer yaratılırken bu miktarın ancak %28,5'lik miktarı KOBİ'ler tarafından yaratılmıştır. Yaratılan katma değer en yüksek olduğu dönem olan 2000 yılında 25.541.182 milyar TL'lik katma değer %32'lik kısmı olan 8.189.662 milyar TL'si 1-150 işçi çalıştıran KOBİ'ler tarafından yaratılmıştır.

Bu verilerden de anlaşılacağı gibi Türkiye ekonomisi içinde %99,5'lik bir paya sahip olan küçük ve orta ölçekli işletmelerin yarattıkları katma değer açısından değerlendirildiğinde ekonomiye katkılarının çok yüksek olmadığı görülmektedir. Bu oranı yükseltmek amacıyla yetersiz sermaye, niteliksiz iş gücü ve ilkel metotlarla üretim faaliyetlerinde bulunan KOBİ'lerin sorunlarına ciddi bir şekilde eğilmek ve bu sorunları en aza indirecek finans ve eğitim sorunları çözümlenmelidir.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler içerisinde %94,7'lik bir payla en çok iş yeri ve %31,8 ile en fazla işçi çalıştıran işletmeler 1-9 kişi çalıştıran KOBİ'lerdir. Mikro ölçekli olarak adlandırılan bu işletmelerin yarattıkları katma değer oranları % 7 dolayında gerçekleşmekte ve bu da mikro ölçekli işletmelerin küçük ve orta ölçekli işletmeler içinde önemli bir paya sahip olduklarını göstermektedir.

Tablo 17 : Türkiye'de İmalat Sanayi'nde 1-9 İşçi Çalıştıran Mikro Ölçekli İşletmelerin Yarattıkları Katma Değer Payları

Yıllar	İmalat Sanayi Katma Değeri (Milyar TL)	KOBİ'lerin Katma Değeri (1-9 İşçi) (Milyar TL)	KOBİ'lerin Yarattıkları Katma Değerin İmalat Sanayi İçindeki Oranı (%)
1997	6.693.610	434261	6,48
1998	11.335.981	722688	6,37
1999	17.237.516	1172230	6,80
2000	25.541.182	1802379	7,05
2001	43.646.701	2469331	5,65

Kaynak :Türkiye İstatistik Yıllığı 2004, TÜİK Yayınları, s.203 Ankara 2005 ,Türkiye İstatistik Yıllığı 2002, TÜİK Yayınları, s.330, Ankara, 2003, Çalışma İstatistikleri 2000-2001, TÜİK, Küçük Ölçekli İmalat Sanayi İstatistikleri 2001, s.6, Ankara (1-9) TÜİK Yayınlarından derlenmiştir.

1997 - 2001 döneminde 1-9 işçi çalıştıran işletmeler, imalat sanayi toplam katma değerinin 1997 yılında %6,48'ini, 1998 yılında %6,37'sini, 1999 yılında %6,8'ini, 2000 yılında %7,05'ini ve 2001 yılında %5,65'ini gerçekleştirmiştir.

2001 yılı itibariyle küçük ve orta ölçekli işletmeler, yaratılan toplam katma değer %27,5 gerçekleştirirken 150 ve üzeri işçi çalıştıran büyük ölçekli sanayi işletmeleri %72,5'lik katma değer yaratmışlardır.

2.2.4 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Toplam İhracat İçindeki Payı

İhracatın ülke ekonomisi ve kuruluşlar yönünden büyük bir öneme sahip olduğu somut bir gerçektir. İhracat, ülke ekonomisinin gelişmesinde ve kalkınmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bununla beraber ekonominin yeterli derecede ihraç edilebilir mal üretmesi, ihracatın gerçekleşmesi ve beklenen faydaların sağlanmasında önemli bir faktördür. Günümüzde ihracat, gelişen ve gelişmekte olan ülkelerde, büyük küçük ekonomilerde ve hatta KOBİ'lerde dünya ticaretindeki gelişmeler ışığında önem verilen, desteklenen bir faaliyet olarak görülmektedir (Akgemci, 2001:30).

Türkiye Ekonomisinin bel kemiğini oluşturan küçük ve orta ölçekli işletmeler, daha çok iç piyasaya hitap etmekte olup Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girme süreciyle birlikte yurt dışı piyasalarına açılmaya başlamışlardır (Eryılmaz, 2004). Ancak KOBİ'lerin ülkemiz ihracatı içindeki payları incelendiğinde, Avrupa Birliği ülkesi KOBİ'lerinin çok gerisinde olduğu görülmektedir.

2004 yılı itibariyle Türk sanayi firmaları tarafından gerçekleştirilen ihracat miktarı 63.075 milyon \$'dır (TÜİK, 2005:275). Ancak KOBİ'ler bu ihracat miktarının yaklaşık olarak %10'unu gerçekleştirebilmişlerdir. (OECD, 2004:24). Türkiye'de yapılan araştırmalar küçük ve orta ölçekli işletmeler içerisinde ihracat yapan firmanın oranının %33,60 olduğunu göstermiştir. Bu işletmelerin en fazla ihracat yaptığı ülke (Tablo 18) Almanya ve Rusya'dır (Ekonomist, 2004: 23).

Tablo 18 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin En Çok İhracat Yaptığı Ülkeler

Ülke Adı	Yüzde Oranı
Almanya	33,3
Rusya	19,2
Irak	14,8
Fransa	14,5
Yunanistan	13,7
ABD	13,3
İsrail	12,0
Hollanda	11,6
Bulgaristan	10,1
İngiltere	10,1

Kaynak : Ekonomist, DBR Yayınları, Kasım – Aralık 2004

Üretim yapıları tüketiciden gelecek talebe göre esnek olan KOBİ'lerin ihracat konusunda büyük potansiyelleri mevcuttur. Gelişmekte olan ülkelerden KOBİ'ler kanalıyla yapılan ihracat zamanla artış göstermiş, fakat ihracat çabalarında bu firmalar çok sayıda problemle karşılaşmışlardır. Teknoloji, finansman, insan kaynakları ve buna benzer eksikliklerinden ötürü KOBİ'lerin çoğunluğu dış ticarete girmekte zorlanmaktadır. Bu ülkelerdeki KOBİ'lerin karşılaştıkları bir diğer problem, ihracatın finansmanına ilişkindir. Üretimi organize etmek için gerekli finansmandan başka, KOBİ'ler genellikle kendi ürünlerinin dış piyasalarda satışı için de krediye gereksinim duymaktadırlar (Khan, 1989: 119).

Çoğunlukla öz sermayeleri küçük olan KOBİ'lerin uluslararası pazarlara açılma durumunda, sermaye gereksinimleri de artmaktadır. KOBİ'lerin üretimlerini ihracata yönlendirmelerinde en önemli unsurlardan birisi rekabet gücü kazanmalarıdır. Bu da finansmanı gerektirmektedir. Buna karşılık birçok gelişmekte olan ülkede ihracat kredisi sağlama düzenlemeleri yetersizdir ve küçük imalatçı/ihracatçılara birtakım kolaylıklardan yararlanma konusunda yeterli fırsatlar verilmemektedir. Bazı ülkelerde mevcut olan ulusal ihracat kredi sistemleri ve mekanizmaları da tutarlı değildir.

Türkiye'de de KOBİ'ler açısından dış rekabette belirleyici olan temel unsurlar, finansman ve girdi maliyetleridir. Bu çerçevede KOBİ'lerin ihracat

performansını olumsuz etkileyen faktörler: yüksek üretim maliyetleri, dış talep yetersizliği, düşük kaliteli mal üretimi, kredi elde etme güçlükleri, taşımacılıkta yaşanan güçlükler, ürün adaptasyonunda yaşanan güçlükler, yüksek ihracat vergileri ve piyasa organizasyonu yetersizlikleri şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Aktan, 1998: 48, 59). Ayrıca mevcut finansman sistemi içinde KOBİ'ler zaten yetersiz olan finansman kaynaklarına erişememekte ve bunlardan yeterince yararlanamamaktadır (Delice, 2005).

2.3 AVRUPA BİRLİĞİ (AB)'NE TAM ÜYELİK SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELER

2.3.1 Avrupa Birliğinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler

1950'li yıllarda ekonomide görülen yüksek büyüme hızı ve genel kalkınma, tüm ülkelerde olduğu gibi Avrupa Birliği'nde de KOBİ'lerin sayısında bir azalmaya yol açmıştır. Büyük işletmelerin hızlı büyümesi, yeni istihdam alanlarının açılmasına ve gelir düzeyinin yükselmesine neden olurken tarımda, zanaatta ve sanayide iş üretmeye çalışan küçük girişimci hızla ücretliler ordusuna katılmıştır. Ancak, hammadde krizleri ve büyümenin durması, Avrupa Birliği'nde bu tür kalkınma modeli üzerine ciddi sorunlar ortaya çıkarmıştır. Krizin etkisiyle birçok büyük ölçekli işletme kapanmak zorunda kalmış ancak, genel istihdamda büyük işletmelere oranla KOBİ'lerin istihdam hacimlerinde ciddi bir gerileme olmadığı görülmüştür. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin yeni piyasa koşullarına ölçekleri nedeniyle iyi uyum sağladıkları ve yeni istihdam alanları yarattıkları ortaya çıkmıştır. Avrupa Birliği'nde 1970'lerden günümüze genel üretim sisteminde yer alan KOBİ'lerin ekonomik ağırlığı fark edilmiş olup, bunun nedenlerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- Büyük işletmelere entegre olan ve KOBİ'lerin faaliyet gösterdiği yan sanayilerin gelişimi, bunun büyük işletmelerde maliyetleri düşürücü rol oynaması,
- Bazı bölgelerde yoğunlaşan KOBİ'lerin ağırlıklarının ulusal ekonomilerde hissedilmesi,

- Bilimsel ve teknik araştırmaların ekonomik yansımalarının KOBİ'lerde rahat uygulanabilir olması sonucu, Ar-Ge'nin getirdiği yenilikler, KOBİ'ler arası işbirliği ve KOBİ'lerin esnek yapıları büyük işletmelere göre daha verimli sonuçlar vermiştir.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin öneminin 1975 yılından itibaren Avrupa Birliği ekonomisinde fark edilmesiyle ilk ciddi adım, 1983 yılının Avrupa'da Avrupa KOBİ yılı ilan edilmesiyle atılmıştır. Aynı yıl Strasbourg Konferansında KOBİ'lere ilişkin Avrupa Birliği programlarının kabulü ile, somut bir yola girilmiştir. 1984-1985 yıllarında küçük ve orta ölçekli işletmelere uygulanacak programların idari, ekonomik ve hukuki çerçevesi çizilmiştir. 1986 yılında KOBİ'lerin sanayi stratejileri içindeki yeri saptanmış olup, bu yönde yapılacak yardımlar, düzenleyici tedbirler gündeme getirilmiştir. 1986 yılında komisyon Avrupa Birliği'nde girişimci zihniyetin geliştirilmesi ve bunun KOBİ seviyesinde hareketlendirilmesi amacıyla "SME's Task-Force; KOBİ Özel Hizmet Gücü" grubunu kurmuştur. 1990 yılında birlik mevzuatının KOBİ'lerin gelişimi doğrultusunda nasıl ayarlanabileceği ve bunun birlik ekonomisine getireceği ekonomik ve sosyal faydaları içeren rapor Konsey'e sunulmuştur. Avrupa Birliği'nde KOBİ'leri destekleme çabaları çeşitli konferanslarla devam etmiştir. 1998 yılında yapılan bir dizi konferans içinde Atina'da yapılan bir konferansta Avrupa Birliği'nde küçük girişimcilik ve taşeronluk ilişkilerinin mevcut durum ve gelecekteki yönelimi ele alınmıştır (Erkan, 1999:43-44).

2.3.1.1 Avrupa Birliği Ülke Ekonomilerinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Önemi

Bugün dünya literatüründe üzerinde fikir birliğine varılmış bir KOBİ tanımı bulunmamaktadır. Ülkelerin ekonomik yapıları değiştikçe, küçük ve orta ölçekli işletmeleri belirleyen ölçütler de değişmekte ve ülkelerin ekonomik yapılarıyla bağlantılı olarak farklı ölçütler kullanılmaktadır (Ekin, 1993:20). Çoğunlukla uygulanan tanımlama kriteri, istihdam edilen işçi sayısıdır. İşletmeleri ölçek bakımından sınıflandırmada bu kriter tek başına yeterli

olmamakla birlikte, karşılaştırma yapılmasında baz olarak alınmaktadır. Bu kritere ilaveten bazı tanımlamalarda sabit sermaye yatırım tutarı ya da yıllık satış tutarı gibi kriterlerin de kullanıldığı görülmektedir (Palas, Oğuzkurt, 1997:467).

Avrupa Birliği, KOBİ tanımları konusunda gerek ulusal gerekse Birlik bazında karışıklığa neden olmamak için yeni bir ortak tanım geliştirmiştir. KOBİ tanımı; işçi sayısı, bilanço büyüklüğü ve bağımsızlık derecesinden oluşan ölçütleri kapsamaktadır. Bu tanıma göre; 250'den az işçi çalıştıran işletmeler KOBİ olarak değerlendirilmektedir. 1 Ocak 2005'ten itibaren uygulamaya giren yeni tanımla birlikte, 250'den az işçi çalıştıran ve cirosu 50 milyon Euro'nun altındaki firmaların küçük ve orta ölçekli işletme olduğu kabul edilirken, 50 ile 250 işçi çalıştıran firmalar orta ölçekli, 50'den az işçi çalıştıran işletmeler küçük ölçekli, 10'dan az işçi çalıştıran işletmeler çok küçük (mikro) işletme olarak tanımlanmaktadır (Doğan, 2005:42).

KOBİ'lerin bir başka ölçütü de, sahip oldukları bağımsızlık düzeyi ile ilgilidir. Büyük ölçekli bir işletmenin veya ortaklaşa hareket eden birkaç büyük işletmenin bir KOBİ'de sahip olduğu hissenin %25'in altında olması koşulu aranmaktadır.

Avrupa Birliği'nde özellikle 1970'li yıllardan itibaren KOBİ olgusunun gelişme kaydettiği belirtilmektedir. Kuşkusuz bunun altında aşağıdaki önemli faktörler yatmaktadır (Töre, 1996:26);

- Güçlü iş dinamiğine sahip olmaları,
- Yüksek işsizlik oranının azaltılmasında KOBİ'lerin istihdam potansiyellerinin önemi,
- Bölgesel sosyo-ekonomik dengelerin sağlanması,
- Atıl işgücüne, özellikle genç nüfusa ve kadınlara çalışırken öğrenme, meslek öğrenme imkanının sağlanması,

- Büyük işletmelerin tekelleşmesini önleyebilme ve ekonomik dinamizmi artırma imkanının rekabet politikaları yoluyla KOBİ'lerce sağlanabilmesi,
- KOBİ'lerin AR-GE çalışmalarında sahip oldukları potansiyellerden yararlanabilecek bir ortam yaratılması.

Tablo 19 : Avrupa Birliği Ülkelerinde KOBİ'lerin Yapısı

Toplam İşletme Sayısı	16.350.000 (99,78'si KOBİ)
Toplam İstihdam	101.350.000 (%71,48'i KOBİ'ler de İstihdam)
Ortalama İstihdam	6 İşçi / İşletme
KOBİ İş gücü Verimliliği	45.000 EURO / İşçi
Katma Değerde İşgücü Maliyetinin Oranı	% 59

Kaynak:Dilber Ulaş, Bader Arslan, Avrupa Birliğine Tam Üyelik Sürecinde Küçük İşletmeler CE İşaretine Hazır mı? OSTİM'de Bir Araştırma, Ankara Avrupa Çalışma Dergisi, Cilt :4, Sayı :2, Ankara, 2005

Avrupa Birliği'nde sosyo-ekonomik fonksiyonları ile KOBİ'ler, şüphesiz ekonominin en dinamik sektörünü ve ekonomik gelişmenin temel taşı oluşturmaktadır. 16.350.000 işletmenin %99,78'ini KOBİ'ler oluşturmaktadır. Bunlardan 15,2 milyon işletmede çalışanların sayısının "10'dan az olduğu" bilinmektedir. Avrupa'daki KOBİ'lerin %50'sinde ise, tek kişi çalışmaktadır. Bununla beraber, özel sektördeki (tarım sektörü hariç), her 10 işten 7'sini KOBİ'ler yaratmaktadır. Yatırımların %50'sinden fazlasını gerçekleştiren küçük ve orta ölçekli işletmeler, toplam istihdam içinde %71,48, toplam ciro ile %68'lik bir paya sahiptir. KOBİ'lerin istihdam artış hızı büyük işletmelerinkinden daha yüksek olup, Avrupa Birliği'ndeki milli hasılanın %60'ını yine küçük ve orta ölçekli işletmeler gerçekleştirmektedir. Bu nedenlerden ötürü, Avrupa ekonomisinde kaydedilen gelişmelerde KOBİ'lerin lokomotif gücü gözardı edilememektedir. Diğer taraftan, büyük işletmelerin gittikçe daha fazla taşeron kullanma ve faaliyet ölçeklerini küçültme eğilimleri, KOBİ'ler açısından önemli bir fırsat oluşturmaktadır. Hızla değişen teknolojik ortam ve piyasaların küreselleşmesi, rekabet koşullarını etkilemekte ve küçük ve orta ölçekli işletmeler için yeni imkanlar tanımaktadır. Bu nedenle küçük ve orta ölçekli işletmeler,

Avrupa Birliği'ndeki ekonomik ve sosyal kaynaşmanın artırılmasında kilit bir role sahip olmaktadır (KOSGEB, 1996:5).

Avrupa Birliği'nde, küçük ve orta ölçekli işletmeler potansiyel olarak dinamik bir istihdam ve refah artışı kaynağı olmalarına karşın, bu işletmelerin özellikle başlangıç evresinde daha zayıf ve başarısızlığa daha açık oldukları unutulmamalıdır. KOBİ'lerin ortalama %50'si, kuruluşlarını izleyen ilk beş yıl içerisinde kapanmaktadır (OECD, 1996:184). Bugün, KOBİ'lerin Avrupa Birliği'nde iş alanları yaratma ve rekabet gücünün ve büyümenin geliştirilmesine hayati bir katkıda bulunduğu hususu geniş çapta kabul görmektedir. Bu nedenle, kısa, orta ve uzun vadede Birlik, bu konularda karşılaşılan sorunları çözmeye yönelik çalışmalar yapmaktadır.

2.3.1.2 Avrupa Birliği'nde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Yönelik Sanayi Politikaları

Küreselleşme eğiliminin giderek hız kazandığı dünyamızda, Dünya ekonomisi ile entegrasyon için yapılması gereken zorunlu çalışmalardan birisi, küçük ve orta ölçekli işletmelere ilişkin ekonomi politikalarımızı gözden geçirip dünya ekonomisindeki gelişmeler ışığında yeni strateji ve politikalar geliştirmektir. Çünkü, toplam işletmelerin %98-99 gibi önemli bir ağırlığını oluşturan bu işletmeler, ekonomiye dinamizm ve rekabetçi bir boyut kazandırarak piyasa mekanizmasının etkinliğini artırma, sürdürülebilir kalkınmayı sağlama, istihdam yaratma, bölgesel sosyo-ekonomik dengesizlikleri giderme ve kalkınmayı tabana yayma gibi önemli fonksiyonları ile bütün ülkelerde ekonominin temel dinamiğini oluşturmaktadırlar.

Avrupa Birliği'nin küçük ve orta ölçekli işletmeler konusunda izlediği politikalar ve kabul edilen rekabet koşulları incelendiğinde AB'nin KOBİ'lere yönelik sanayi politikalarının üç temel amaca yönelik olduğu görülmektedir. Bunlar (Tenekecioğlu, Çalık, Ersoy, 2003:121):

- Pazar ve üretim koşullarının iyileştirilmesi,
- KOBİ'lerin finansal imkanlarının daha iyi hale getirilmesi,
- KOBİ'lerin yenileme çalışmalarının desteklenmesi olarak sıralanabilir.

Bu üç temel amaca göre biçimlenmiş olan AB'de KOBİ'lere yönelik sanayi politikalarının gelişimi tablo 20'de gösterilmiştir.

Tablo 20 : Avrupa Birliği'nin KOBİ'lere Yönelik Sanayileşme Politikalarının Gelişimi

Stratejiler	Eski Sanayileşme Stratejisi	Yeni Sanayileşme Stratejisi	Hedef Sanayileşme Stratejisi
Ürün Stratejileri	-Büyük seri, standart mal üretimi -Ürün /fiyat oranı -Kalite kontrolü	-Küçük seri, özel nitelikli mal üretimi -Çözüm-satış sonrası hizmetler -Performans kontrolü	-Bireysel düzeyde ihtiyaçlara cevap veren özel ürünler -Yüksek kaliteli ürüne yüksek fiyat -Tasarım, üretim ve pazarlamaya eş değerde önem vermek
Üretim Stratejileri	-Miktar, ölçek ekonomisi -Randıman -Bilgi işlem destekli üretim	-Hızlı teslimat, çeşit ekonomisi -Esneklik Lojistik tasarım	-Hızla yeni ürünleri pazara sürmek -Çok işlevli üretim tezgahları -El emeği, taşıma gibi faktörleri asgariye indirmek
Organizasyon Stratejileri	-Karmaşık yapılar -Hiyerarşi	-Organizasyon, otonomi, bireysel sorumluluk	-Üretim ve hizmetleri aksatıcı etkenleri yok etmek -Görevleri bireyselleştirerek hızlı çözüm elde etmek

Stratejiler	Eski Sanayileşme Stratejisi	Yeni Sanayileşme Stratejisi	Hedef Sanayileşme Stratejisi
Doğrudan Yatırım ve Pazara Giriş Stratejileri	-Bölgesel ve ulusal pazarlar -Taşeron iş tarzı -Emek yoğun ağırlıklı yan sanayi ile işbirliği	-Dünya pazarları -Kapsamlı ortaklıklar çerçevesinde taşeron işlerin verilmesi -Anahtar pazarlara doğrudan yatırım	-Mal ve hizmetlerin pazarda gerçek ihtiyaçlara cevap vermesi -Risklerin ve karların paylaşımına ortak olabilmek -Yeni pazarlarda doğrudan rekabete açılmak

Kaynak : KOBİ Rehberi 2002, KOSGEB, Ankara, <http://kosgeb.gov.tr>

Bu tabloya göre AB ülkeleri ortak bir stratejiyle KOBİ'lerin yalnızca bugününü değil, aynı zamanda geleceğini de planlamıştır. Özellikle geleceğe yönelik planlamada sunulan tasarım, üretim ve pazarlamaya eşdeğerde önem vermek, çok işlevli üretim tezgahları üretmek ve el emeği, taşıma gibi faktörleri asgariye indirmek ve yeni pazarlarda doğrudan rekabete açılmak ilkeleri altları çizilmesi gereken kısımları oluşturmaktadır. Türkiye'nin de bu stratejiler çerçevesinde KOBİ'lerin geleceğini planlayarak gerekli teşvik tedbirlerini alması zorunludur (Ören, 2003:110).

2.3.1.3 Avrupa Birliği'nde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Uygulanan Teşvik Politikaları

Ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınma hedeflerine ulaşmak amacıyla izledikleri stratejiler içinde teşvik politikalarının önemli yer tuttuğu bir gerçektir. Ancak uygulanan teşvikler, yani devlet yardımları, bir yandan öngörülen hedeflere ulaşmaya yardımcı olurken, diğer yandan da uluslar arası ticarete olumsuz etkiler oluşturarak diğer ülkelerin aleyhine işleyebilmektedir (İGEME, 1995:4).

Genel olarak, devlet yardımları serbest rekabet prensiplerine dayalı piyasa ekonomilerinde her ne kadar haksız rekabete yol açan bir mekanizma olarak görülse de, teşviklerden tamamen arındırılmış bir ekonominin varlığından söz etmek mümkün değildir. Şüphesiz, devlet yardımlarına ilişkin ülkeleri

İlgilendiren en önemli uluslararası düzenleme GATT⁵ tarafından belirlenen kurallardır. GATT devlet yardımlarını üç ana kısma ayırmıştır. Birincisi, ihracat potansiyelini ilgilendiren ve ithal malı yerine yerli malı kullanımını destekleyen uygulamaları “yasaklanmış sübvansiyon” olarak tanımlamıştır. İkincisi, yasaklanmış olmakla birlikte diğer üye devletlerin çıkarlarını olumsuz olarak etkilemeyecek koşullara bağlanan sübvansiyonları “karşı önlem alınabilir sübvansiyon” olarak ifade etmiştir. Son olarak, spesifik olmayan bölgesel gelişme yardımlarını da “karşı önlem alınmasını gerektirmeyen sübvansiyon” olarak tanımlanmıştır (Dilik, Duran, 1999:68). Avrupa Birliği ve Türkiye’nin de taraf olduğu GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) tarafından belirlenen temel kriterler göz önüne alındığında, uygulanabilir devlet yardımlarının genel çerçevesi ana hatlarıyla ortaya çıkmaktadır. Avrupa Birliği’nde de devlet yardımları GATT tarafından belirlenen ve ana hatlarıyla yukarıda belirtilen kurallara uygun olarak yapılmakta ve Komisyon tarafından denetlenmektedir.

---

⁵ İngilizce adı “General Agreement on Tariffs and Trade” kelimelerinin baş harflerinin bir araya gelmesinden oluşan GATT, “Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması” anlamına gelmektedir. GATT çoktarafli bir anlaşma olup, 1947 yılında İsviçre’nin Cenevre şehrinde toplanan milletlerarası bir konferans sonucu 23 ülkenin imzasıyla oluşmuş ve anlaşmanın sonunda aynı isimle anılan bir teşkilat haline gelmiştir. 1 Ocak 1948’de de fiilen yürürlüğe girmiştir. 1947 yılından beri geçici statü ile çalışan GATT’ın yerine, Uruguay Müzakerelerinin sonucunda, Bretton Woods kurumlarının Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası ile birlikte üçüncü ayağını oluşturacak olan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)’nün kurulması gerçekleştirilmiştir. 1.1.1995 tarihinden itibaren GATT’ın yerine geçen DTÖ, GATT’tan daha kapsamlıdır. Eski ismi ile GATT’ın, yeni ismi ile DTÖ’nün amacı, üye ülkelerin ticaret ve ekonomi alanındaki ilişkilerini geliştirmek, hayat standartlarını yükseltmek, tam istihdamı gerçekleştirmek, reel gelir ile gerçek talep hacmindeki istikrarlı artışı sağlamak, mal ve hizmet üretim ve ticaretini geliştirmek, aynı zamanda da dünya kaynaklarının sürdürülebilir kalkınma hedefine en uygun bir şekilde kullanımına imkan vermek ve gerek çevreyi korumak, gerekse farklı ekonomik düzeydeki ülkelerin ihtiyaç ve endişelerine cevap verecek şekilde mevcut kaynaklarını geliştirmektir. Bu amacına ulaşabilmesi için, üye ülkelerin, mütekabiliyet ve karşılıklı menfaat esası üzerinden hareketle, uluslararası ticarete; ticareti daraltan “Her Türlü Engeli” ve “Farklı Muameleleri” kaldırmaları, öngörülmektedir. Ticareti daraltan her türlü engelin kaldırılmasından kasıt, ithalat ve ihracatta uygulanan her türlü vergi dışı engeli önce vergi (tarife)ye dönüştürmek ve daha sonra da bu tarifeleri kaldırmaktır. Uluslararası ticarete farklı muamelelerin kaldırılması için iki önemli kural geliştirilmiştir. Birincisi, “En Çok Kayrılan Ülke” kuralıdır. Bu kurala göre, bir ülkeye sağlanan kolaylık ya da verilen taviz, ayırım yapılmadan bütün diğer üye ülkelere de aynen geçerli kılınmalıdır (Preferanslar, dampingli ve sübvansiyonlu mallara uygulanan mukabil tedbirler ile kurallara uygun gümrük birliği ve serbest ticaret bölgesi anlaşmaları bu kuralın istisnalarıdır). İkinci kural ise, “Milli Muamele” kuralıdır. Bundan maksat, yurt içinde uygulanan vergi ve muamelelerde yerli mal (hizmet) ve yabancı mal (hizmet) ayırımı yapılmaması ve hepsine eşit muamele yapılmasıdır. Netice olarak, ticaretteki bütün bu engellerin ve ayırmacılığın kaldırılması ile uluslararası ticarete serbestleşme (liberalleşme) sağlanacak ve böylece bütün ülkelerin yararına olarak ticaret hacmi de artmış olacaktır.

Avrupa Birliği'nin uyguladığı sanayi politikaları genel hatlarıyla incelendiğinde, üç ana gruba ayrıldığı görölmektedir. Bunları (Ege, Acar, 1993 :20).

- Yüksek teknolojiye dayalı ve istihdam kabiliyeti yüksek modern sanayi dallarının geliştirilmesi,
- Geleneksel sanayi sektörlerinin desteklenmesi, korunması ve geliştirilmesi,
- KOBİ'lerin desteklenmesi, olarak belirtmek mümkündür.

Göröldüğü gibi, Avrupa Birliği sanayi politikasının üçüncü temel unsurunu, KOBİ'lerin desteklenmesi oluşturmaktadır. Avrupa Birliği'nde KOBİ'lere yönelik destekler, gerek AB düzeyinde gerekse üye ölkelerde öncelikli ve ayrıcalıklı bir yer teşkil etmektedir. Avrupa Birliği özellikle büyüme, rekabet ve istihdam üzerinde önemle durduğundan, KOBİ'lerin büyüme, rekabet gücü ve istihdama yaptıkları katkılarının en yüksek düzeye çıkarılabilmesi için üye devletler ile birlikte, KOBİ'ler yararına olan politikalarını güçlendirmeye ve koordine etmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda, Avrupa Birliği KOBİ'lerin potansiyelini bir dizi önlemlerle desteklemeye çalışmaktadır.

Avrupa Birliği'nde KOBİ'lere destek sağlama politikaları genel olarak üç önemli unsuru içermektedir (Şahin, 2001:54):

- **KOBİ'ler için uygun ekonomik ortamın hazırlanması:** Bürokratik engellerin en aza indirilmesi, sermaye piyasalarına girişin kolaylaştırılması, uygun koşullu krediler verilmesi, istihdam teşvikleri ve vergi alanında sağlanan bazı kolaylıklar bu amaca yönelik alman tedbirler arasında yer almaktadır.

- **KOBİ'lerin gelişmesini ve dış piyasalara açılmalarını sağlamak:** Bu amaca yönelik alman önlemler arasında; mesleki eğitim, çalışanlar ve yöneticiler için hizmet içi sürekli eğitim, yeni teknolojilerin kullanımı, AR-GE destekleri, AB içi ve uluslararası işbirliği programlarına katılım, pazar

araştırmalarının yapılması, dış piyasalara açılım giderlerinin karşılanması gibi hususlar bulunmaktadır.

- **Yeni KOBİ'lerin kurulmasını teşvik etmek:** Bu amaca yönelik olarak, genç girişimcilerin desteklenmesi, danışmanlık, bilgi-hizmet merkezleri oluşturulması, üniversite teknik okul sanayi işbirliği, organize sanayi bölgeleri tesisi, bina ve makine parkı yardımları, geri kalmış bölgelerde KOBİ'lerin yerleşimini ve gelişimini sağlayıcı altyapı yatırımları gibi önlemler alınmaktadır.

Hızlı değişen ekonomik ortam içinde KOBİ'lere yönelik faaliyetlerde uyumun sağlanması ve farklı eylemlerin küçük ve orta ölçekli işletmeler ile doğrudan ilişkili olmasının temin edilmesi ve KOBİ'lerin sorunları, AB Komisyonun politika önceliğini oluşturmaktadır. 1994 Entegre Programı, çeşitli Birlik politikaları çerçevesinde küçük ve orta ölçekli işletmeler yararına Birlik eylemlerine ilişkin bir küresel çatı ortaya koymaya yönelik ilk adımdır. KOBİ gelişiminde yer alan tarafların tüm ortakları arasında büyüme, rekabet gücü ve istihdam konusunda Birliğin tutumunu gösteren ilk resmi rapordur. Avrupa Birliği'nde kısa ve orta döneme ilişkin politika ve stratejilerin belirlendiği "Büyüme, Rekabet Gücü ve İstihdam'a İlişkin Beyaz Kitap"ta yer alan küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik politikalar, "Entegre Program-1994" ile somutlaştırılmış bulunmaktadır.

1995 Madrid Avrupa Doruğu'na sunulan KOBİ Politikası Belgesinde ise Komisyon, KOBİ'ler yararına daha iddialı bir politika geliştirerek KOBİ'lere yönelik yardımların istihdam yaratmada maliyet yönünden etkin bir yol olduğuna işaret etmiştir. Burada sunulan raporda, özellikle KOBİ politikası için yeni Birlik önceliklerini kapsayan 1994 Entegre Programını güncelleştiren ve geliştiren, 1996 yılına ilişkin yeni bir entegre programın uygulanması gündeme getirilmiştir. Bu program doğrultusunda KOBİ politikası, beş temel amaca yönelik olarak ortaya konulmuştur. Bunlar;

- İşletmelerin içinde bulunduğu idari ve düzenleyici ortamın geliştirilmesi,

- Finansal ve mali ortamın geliştirilmesi,
- KOBİ'lerin Avrupalılaşmasına ve uluslararasılaşmasına yardım edilmesi,
- KOBİ rekabet gücünün artırılması,
- Girişimciliğin ve özel hedef gruplarının teşviki olarak sıralamak mümkündür.

Entegre Programın en temel amacı; KOBİ'lere yönelik çeşitli eylemlerin genel bir çerçeve içinde toplanarak, tutarlılıklarının sağlanmasıdır. Böylece, KOBİ'lerin gelişimi ile ilgili bütün taraflar arasında gerek Birlik düzeyinde gerekse ulusal ve bölgesel düzeydeki kuruluşlar arası daha yakın işbirliklerinin oluşturulması ile bunların koordineli etkilerinin ve uyumlarının sağlanması amaçlanmaktadır (Sayın, Fazlıoğlu, 1997:126). Avrupa Birliği Entegre Programı çerçevesinde ele aldığı politikalar çerçevesinde, yürüttüğü KOBİ destekleme programlarını aşağıdaki gibi sınıflandırmaktadır (Sayın-Fazlıoğlu, 1997:13);

- Finansman programları (Başlangıç sermayesi, Eurotech sermayesi),
- Pazara erişim programları (Kamu ihaleleri için bilgilendirme ve Euromarketing),
- Eğitim ve danışmanlık programları (Euromanagement, iş ve yenilik merkezleri),
- Çevre programı,
- İşletmeler arası sınır ötesi işbirliği programları (Interprise, Eoropartenariat, BC-Net, taşeronluk ve işletmeleri yaklaştırma bürosu),
- KOBİ bilgilendirme programı,
- Bölgesel politikalara yönelik teşvik eylemleri,
- KOBİ'lerde insan kaynaklarının geliştirilmesine yönelik programlar,
- KOBİ bilgilendirme programı,

- Teknolojiye erişim, teknoloji transferi ve teknoloji geliştirme programları.

Görüldüğü gibi Avrupa Birliği, 1997-2000 dönemine ilişkin KOBİ perspektifini, “Entegre Program-1996” ile çizmiştir. Bu program, Birlik içindeki tüm KOBİ faaliyetlerini bir araya getirip, bu faaliyetlerin etkinliğini artırmayı amaçlaması açısından önem taşımaktadır. Program çerçevesinde KOBİ teşvikleri, oldukça kapsamlı ve etkin bir şekilde ele alınmaya çalışılmaktadır. Avrupa Birliği’nin Entegre Program-1996 çerçevesinde üzerinde önemle durduğu programlar arasında teknolojiye erişim, teknoloji transferi ve teknoloji geliştirme programlarının yeri büyüktür. KOBİ’leri teknolojik gelişmelere kolaylıkla ulaştırarak rekabet güçlerini geliştirmeyi amaçlayan bu programlar arasında; EUROMANAGEMENT, VALUE, SPRINT, MINT, CRAFT, BRITE-EURAM, TELEMATIQUE, RACE ve ESPRIT yer almaktadır. Bu programlar genel hatlarıyla aşağıda açıklanmıştır (Küçükçolak, 2000:37).

2.3.1.3.1 Ar-Ge Denetimleri (EUROMANAGEMENT)

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin rekabet güçlerini artırmak, çeşitli riskler hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak amacıyla KOBİ’leri sınır ötesi teknolojik işbirliğine erken bir aşamada katılmaya teşvik etmek üzere bu program uygulamaya başlatılmıştır. Bu program çerçevesinde işletmeler; araştırma potansiyelleri ile diğer işletme ve araştırma merkezleriyle teknolojik işbirliğine ne ölçüde açık oldukları konularında danışmanlar tarafından incelenmekte ve beş gün süreli denetime tabi tutulmaktadır (Sayın, Geniş, 1996:12).

Bu kapsamda Komisyon, araştırma ve teknoloji geliştirmeye yönelik Dördüncü Çerçeve Programı’nın sunduğu imkanlardan KOBİ’lerin daha fazla yararlandırılabilmesi için Euromanagement uygulamasının ikinci aşamasına başlatmıştır.

2.3.1.3.2 Teknoloji Paylaşımı (VALUE)

Avrupa Komisyonu, teknolojik gelişme programlarından elde edilen sonuçları KOBİ'lere daha kolay aktarabilmek ve kullanımı sağlamak amacıyla bu programı oluşturmuştur. KOBİ'lere bu kapsamda öneriler geliştirmek için çağrıda bulunmaktadır. Bu çağrı AB'ye üye olmuş veya AB'ye uyum sürecinde bulunan ülkelerde bulunan KOBİ'lere yapılmaktadır. Önceki araştırma çabalarına dayanan bu öneriler, KOBİ'lerin rekabet güçlerini artırmak amacıyla yeni teknolojilere erişimini kolaylaştırmayı hedeflemektedir. Bu amaçla yapılan çalışmalar aşağıdaki gibi desteklenmektedir (Sayın, Fazlıoğlu,1997:34):

- Yeni teknoloji satın almak isteyenlerin ihtiyaçlarını öğrenmek üzere toplantılara katılmak amacıyla yapılan yolculuk giderlerinin en çok %75'i (7000 Euro'yu geçmemek üzere) karşılanmaktadır.
- Teknoloji transferlerinin değerlendirilmesiyle ilgili bütün giderler karşılanmaktadır. Bu sübvansiyonun üst sınırı 100.000 Euro olup, fiilen yapılan bütün giderlerin en çok %50'si karşılanmaktadır.

2.3.1.3.3 Teknolojinin Finansmanı ve Uluslar Ötesi Yatırım Fonları (SPRINT)

SPRINT, iki temel programdan oluşmaktadır. Bunlardan birinci program, teknolojinin finansmanı hakkındadır. Bu program, özellikle KOBİ'lerin yeni teknolojiler edinmesini kolaylaştırmakta olup, teknolojinin performansına göre finansmanına (FTP) dayanmaktadır. Böylece, geleneksel sanayi kuruluşlarının yeni teknolojileri elde etmeleri ve sağlanan teknolojinin performansına göre ödeme yapılması yoluyla kolaylaşmaktadır. Uygulamada teknolojinin performansına göre finansmanı, satıcının sağladığı teknoloji karşılığındaki ödemelerin, bu teknolojinin önceden belirlenmiş hedeflerle ölçülen performansına göre iki ile üç yıl arasında yapılması anlamına gelmektedir. Teknolojinin performansına göre finansmanının temel unsurlarından birisini de üçüncü bir tarafın finansman kaynağı olarak katılımı oluşturmaktadır (EIM, 1996:52).

Teknolojinin performansına göre finansmanı çerçevesinde SPRINT programı, bu tekniği yaygınlaştırmak üzere seçilmiş olan ve büyük Avrupa bankalarından oluşan bir grubu desteklemektedir. Bankaların teknoloji satıcılarına sağlayacağı risk sermayesinin bir bölümü ya da teknolojinin performansına göre finansmanı projeleri çerçevesinde teknik ve ticari destek sağlanması SPRINT tarafından garanti edilmektedir. Teknolojinin performansına göre finansmanı planının uygulanması için, Komisyon tarafından seçilen banka ve mali kuruluşlara başvurulması gerekmektedir. Banka ya da mali kuruluş, önerilen projeyi Komisyon tarafından belirlenen ölçütler ışığında değerlendirmektedir.

Bir diğer SPRINT programı (uluslar ötesi yatırım forumları) ise, büyük gelişme potansiyeli gösteren yenilikçi işletmelerin finansmanına yardımcı olmak amacıyla hazırlanmış olan programdır. Uygulamada yenilikçi projeler yürüten ve başka ülkelerden finansman ve finansör bulmak isteyen ve yatırım imkanları arayan işletmeler bir araya getirilerek forumlar düzenlenmektedir. Aralarında Belçika'da EVCA (Avrupa Risk Sermayesi Birliği) , Fransa'da ANVAR, İspanya'da CDTI ve İtalya'da ENEA'nında bulunduğu çeşitli kuruluşlar bu forumların düzenlenmesinden sorumludur (Sayın, Fazlıoğlu, 1997:35). Genelde, çeşitli ülkelerden risk sermayesi sahipleri, yatırım şirketleri ve uzun vadeli kredi kuruluşlarının ortak girişimlerle ilgilenen sanayi işletmeleri bu forumlara iştirak etmektedir. Bu durum, etkinliğe bir Avrupa boyutu kazandırdığı gibi, sağlanabilecek finansmanın miktar ve kapsamını da genişletmektedir.

2.3.1.3.4 Yeni Teknolojilerin Entegrasyonunun Yönetimi (MINT)

Yeni Teknolojilerin Entegrasyonunun Yönetimi (MINT), SPRINT programı çerçevesinde başlatılmış bir uygulamadır. Yeni Teknolojilerin Entegrasyonunun Yönetiminin amacı, yeni teknolojilerin yönetiminde uzmanlaşmış danışmanların yardımıyla KOBİ'lerin yeni teknolojilere entegrasyonunu desteklemektir. Üye devletler, bireysel danışma görevlerinden sorumlu uzmanlar grubunu seçmek, eğitmek ve denetlemek üzere bölgesel ve ulusal düzeyde 24 koordinasyon kuruluşu belirlemiştir. Danışmanlar, KOBİ'ye

gerçek ihtiyaçları doğrultusunda yeni teknoloji entegrasyon planını ve yönetim tekniklerini hazırlamakta yardımcı olmaktadır. Bu Yeni Teknolojilerin Entegrasyonunun Yönetimi analizinin ardından KOBİ'nin, ihtiyaçlarına en uygun destek uygulamasına kanalize edilmesi sağlanmaktadır.

2.3.1.3.5 Teknolojik Yenilik Bilgi Birimi (TII)

Teknolojik Yenilik Bilgi Birimi (TII), yenilikçi uygulamalar ve sanayi teknolojisine yönelik bilgi transferi konularında faaliyet gösteren bir Avrupa kuruluşudur. Amacı, uluslararası bilgi ağı, veri bankaları ve forum değişim sistemi oluşturarak teknoloji edinimi ve transferini kolaylaştırmaktır (EIM, 1996:53).

2.3.1.3.6 Teknoloji Araştırmalarında İşbirliği (CRAFT)

Daha ileri bir sınai ve teknolojik araştırma yapmayı amaçlayan bazı firmalar, üçüncü bir taraftan kendi adlarına birlikte katılacakları bir Araştırma ve Teknoloji Geliştirme (ATG) sözleşmesi yapmayı istemektedir. Bu program, bu tür amaçları olan firmalara, genellikle KOBİ'lere mali destek sağlamaktadır. Önerilen Araştırma ve Teknoloji Geliştirme sözleşmesinin BRITE-EURAM (sınai teknoloji ve malzemeler) programının amaçlarına uygun olması koşulu aranmaktadır. Teknoloji Araştırmalarında İşbirliği (CRAFT), açık teklif daveti usulü yoluyla uygulanmaktadır. Bu programa Avrupa Birliği'ndeki bütün kuruluşlar katılabilmektedir. Esas teklif sahibinin bir KOBİ olması ve araştırmanın Avrupa'da yapılması, bilimsel ve teknik kalite ve yenilik ile potansiyel rekabet gücü taşıması diğer zorunlu koşullar arasında yer almaktadır.

2.3.1.3.7 AR-GE Sonuçlarının Yaygınlaştırılması ve Kullanımı

Programın temel amacı, Avrupa Birliği'nin araştırma faaliyetlerinin sonuçlarının yaygınlaşması ve verimli biçimde kullanılmasını sağlayarak Avrupa sanayinin, özellikle KOBİ'lerin uluslararası ve ulusal rekabet gücünün artırılmasıdır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için öncelikle Avrupa sanayi araştırma programlarından (ESPIRIT, BRITE, BAP, JOLUE vb.) elde edilen

sonuçların optimum biçimde kullanılması gerekmektedir (Sayın, Fazlıoğlu, 1997:39).

Program, KOBİ'lerin elde ettikleri araştırma ve teknoloji geliştirme sonuçlarının kullanımı ve aktarımında güçlüklerle karşılaşan işletmelere yardım edip, bu süreci hızlandırmaya çalışmaktadır. CORDIS bilgi servisi ile bu hizmet yürütülmektedir. Bir dizi veri tabanından oluşan bu servis, Avrupa Birliği'nin araştırma faaliyetleri ve sonuçları hakkında güncel bilgi vermek amacını taşımaktadır. Avrupa Birliği içinde bilimsel ve teknik bilginin transferini teşvik etmek için uygun yöntemler (yayınlar, konferanslar, veri tabanları vb.) kullanılarak elde edilen sonuçların yayılması sağlanmaktadır. Ar-Ge Programı ayrıca araştırma sonuçlarından yararlanılmasını özellikle piyasa araştırmasını, işbirliği ortağı arayışlarını, uzmanlık fuarlarına katılımı teşvik etmektedir. (Cresson, 1999:48).

Bu amaçlara ulaşmak için KOBİ'lerin rekabet gücünün artırılması araştırma ve teknolojik gelişme alanında da bazı düzenlemeleri gerekli kılmakta; ancak KOBİ'lerin araştırma ve yeni teknolojiler konusundaki gelişmelerden haberdar olmalarını, teknik kapasitelerini güçlendirmelerini ve yenilikçi faaliyetlere yönelmelerini sağlayacak bir ortamın oluşturulması tek başına yeterli olmamaktadır. Bu gelişmelerden somut sonuç alınabilmesi ancak gerekli bilgi, beceri ve deneyime sahip yetişmiş insan gücü ile mümkün olabilmektedir. Bu çerçevede AB'de mesleki eğitim konusuna da ayrı bir önem verilmekte ve bu bağlamda AB'de çeşitli program ve faaliyetler ile mesleki eğitim konusuna destek sağlamaktadır (KOSGEB, 2005:10).

2.3.1.3.8 Uzaktan Hizmet Sağlama (TELEMATIQUE)

Bu program çerçevesinde uzaktan çalışma ve uzaktan hizmet sağlama gibi alanlarda yeni telematik sistemleri ve hizmetlerinin geliştirilmesi yoluyla Avrupa sanayisinin rekabet gücünün teşvik edilmesi ve istihdamın artırılması, diğer ortak politikalar için gerekli olan araştırma politikalarının teşviki, bütün dağıtılmış ve etkileşimli multimedya uygulamalarını kapsayan yeni telematik multimedya

ağırlık verilmesi üzerinde durulmaktadır. Program ile devlet mercileri, sağlık ve ulaştırma alanlarında öncelikli projelere yönelik araştırma ve teknoloji geliştirme faaliyetleri desteklenmektedir. 1994-1998 dönemi için Avrupa Birliği katkısı 898 milyon EURO olup, bunun %5'i KOBİ'lere ayrılmıştır.

2.3.1.3.9 İletişim Sistemlerinin Geliştirilmesi Programı (RACE)

Programın amacı, teknolojiadaki hızlı gelişmeler, mevzuat değişiklikleri ve ileri Trans-Avrupa ağları ve hizmetlerin geliştirilmesi olasılığı dikkate alınarak ekonomik gelişmeye ve toplumsal birleşmeye katkı sağlayacak ileri iletişim sistemlerinin gelişmesini sağlamaktır. Programda ileri iletişimin sosyal ve ekonomik sonuçları, telekomünikasyon ile ulaştırmanın çevre üzerindeki etkisi hesaba katılmaktadır. Telekomünikasyonun dünya ölçeğinde gelişmesi göz önünde tutularak uluslar arası işbirliği projeleri ve sonuçlarının yaygınlaştırılması da planlanmaktadır (Sayın, Fazlıoğlu, 1997:49). Bu programa Avrupa Birliği'nin katkısı 1994-1998 döneminde 672 milyon Euro'dur. KOBİ'ler ise bunun %10'undan istifade etmişlerdir.

2.3.1.4.0 Bilişim Alt Yapısı (ESPRIT)

Bu programda, teknoloji geliştirme faaliyetleri özellikle bilgi toplumunun ihtiyacı olan bilgi altyapısının oluşturulması üzerinde durulmaktadır. Avrupa Birliği'nde rekabet gücünü, istihdam artırma ve yaşam kalitesini yükseltme amacı göz önünde tutularak bu altyapının geliştirilmesine çalışılmaktadır. Program, yazılım teknolojileri, bilgi teknolojisi aksamı ve alt sistemleri ile multimedya teknolojiler olmak üzere üç araştırma alanına yer vermektedir.

ESPRIT programı ayrıca, yüksek teknoloji projelerine yatırım yapmak isteyen risk sermayesi fonlarına destek sağlanarak, bu tip projelerin karşılaştığı finansman sorununun çözümlenmesine yönelik bir yapılanma türüdür. Bu çerçevede yaklaşık 1 milyar Euro tutarında toplam yatırım kapasitesine sahip 14 fon seçilmiş ve sınır ötesi yüksek teknoloji projeleri için kaynak ayrılmıştır. Katılımcı fonlara %4 oranında sermaye katkısının yanı sıra teknoloji ve teknoloji

pazarları hakkında bilgi hizmeti veren Avrupa Teknoloji Veri Bankası (Eurotech Data)'nı ücretsiz olarak kullanma olanakları da sağlanmaktadır (KOSGEB, 2005:6).

2.3.1.4.1 Yeni Sanayi Teknolojilerinin Geliştirilmesi (BRITE-EURAM)

Program kapsamında kısa dönemde, özellikle teknoloji düzeyi düşük olan sektörlerin rekabet gücü üzerinde kaldıraç etkisi yapacak olan yeni sanayi teknolojilerinin geliştirilmesi veya mevcut teknolojilerin uyarlanmasına ilişkin araştırmalara öncelik tanınmaktadır. Ayrıca bunların Avrupa sanayisinin büyük bir bölümünü oluşturan sektörlerdeki KOBİ'ler ile ilgili olmasına özen gösterilmektedir. Orta ve uzun olmak üzere araştırmaları ikiye ayıran bu programda, araştırma çalışmaları yenilikçi teknolojiler ve stratejiler geliştirmekte olan sanayiler üzerinde durulmaktadır. Uzun dönemde ise, araştırmalar sürdürülebilir bir büyüme ortamı içinde yeni sanayilerin kurulmasını mümkün kılacak ürünlerin üretimi ve tasarımını sağlayacak yeni teknolojiler üzerinde yoğunlaşmaktadır. 1994-1998 döneminde söz konusu programa Avrupa Birliği katkısı 1.722 milyon ECU olup, KOBİ'ler ise bunun %15'ini kullanabilmişlerdir.

Görüldüğü gibi Avrupa Birliği, küçük ve orta ölçekli işletmelerin yeni teknolojilere erişimini, teknoloji transferini ve teknoloji geliştirmeyi sağlamak amacıyla önemli programlar geliştirmiş ve uygulamaya koymuştur. Bu programlar bir taraftan, Avrupalı KOBİ'lerin rekabet güçleri artırmakta diğer taraftan da, söz konusu işletmelerin dünya ekonomisi ile entegrasyonunu kolaylaştırmaktadır (Çetin, 2005).

2.4 AVRUPA BİRLİĞİNİN TÜRKİYE'YE YÖNELİK KOBİ GENEL POLİTİKALARI

Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler, 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Anlaşmasının çerçevesini çizdiği Ortaklık Rejimi ile başlamıştır. Ortaklık Rejiminin işleyiş kuralları 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol uyarınca ayrıca düzenlenmiştir. Bu protokolle, Topluluğun Türkiye'den ithal

ettiği sanayi mallarına uyguladığı gümrük vergileri ve miktar kısıtlamalarını protokolün ticari hükümlerinin yürürlüğe girdiği tarihte (1971) sıfıra indirmesi öngörülürken, Türkiye'nin Topluluk çıkışlı sanayi ürünlerinde uyguladığı gümrük vergileri ile eş etkili vergi veya resimleri, tedricen kaldırması öngörülmüştür.

Türkiye ve AB arasında sanayi ürünlerini alanında bir gümrük birliği oluşturulması sürecini tamamlayan 6 Mart 1995 tarihli ve 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler ivme kazanmıştır. Bu kararın beraberinde yer alan Ortaklık İlişkilerinin Geliştirilmesine İlişkin İlke kararında bazı sektörlerde işbirliğinin ilerletilmesi konuları kapsanırken; AB'nin tek taraflı sunduğu bildirim ile de mali işbirliği yeniden başlatılmıştır.

Gümrük birliğinin tesisiyle birlikte Türkiye'de KOBİ'lerin durumunu desteklemek üzere, geniş katılımlı bir çalışma sürecini takip eden, KOBİ Stratejik Eylem Planı hazırlanmıştır (DPT, 2004: 29).

2.4.1 Türkiye'deki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin AB Ülke KOBİ'leri Karşısındaki Durumu

Avrupa Birliği ülkelerdeki KOBİ'lerin ekonomi içindeki payları ile Türkiye'deki KOBİ'lerin ekonomi içerisindeki payları mukayese edildiğinde; Türkiye'deki KOBİ'ler ile gelişmiş ülkelerdeki KOBİ'ler arasında, yatırım miktarları, kredileri kullanım olanakları ve ihracat payların küçümsenmeyecek kadar farklı olduğu (Tablo:7) ortaya çıkmaktadır. Türkiye'deki KOBİ'lerin toplam kredilerdeki, yatırımdaki ve ihracattaki paylarının AB Ülkelerine göre çok düşük olması bir anlamda Türkiye'deki KOBİ'lerin yönetim, pazarlama, finans gibi konularda sorunları olduğu da göstermektedir. (Civan, Tekinkuş, 2005).

Bir başka açıdan Avrupa'daki ve Türkiye'deki KOBİ'ler karşılaştırıldığında, Türkiye'deki KOBİ'lerin daha düşük yönetim ve teknolojik seviyeye sahip olduğu görülmektedir. Türkiye'deki KOBİ'lerin ciddi finansal sorunları olduğu gibi, bu KOBİ'lerin bilgiye ulaşmada, kalite altyapısında, ekonomik istikrar ve kaliteli işgücüne sahip olmada, yasal ve kurumsal faktörler

bazında da zor koşullarda oldukları görülmektedir. Söz konusu durum aşağıdaki tabloda özetlenmiştir (Konrad Adenauer Fondation, 2001):

Tablo 21 :Avrupa Birliği (AB) ve Türkiye’deki KOBİ’lerin Durumu

Avrupa Birliği Ülkeleri’nde KOBİ’ler	Türkiye’de KOBİ’ler
İşletmelerde İstihdam Ortalama 6 Kişidir	İşletmelerde İstihdam Ortalama 2 Kişidir
Yıllık Devlet Yardımları Ortalama 1.700 Euro’dur	Yıllık Devlet Yardımları Ortalama 300 Euro’dur
İşletmelerin %70’inde Finansal Enstrümanları Kullanma Eksikliği Vardır	İşletmelerin %90’nında Finansal Enstrümanları Kullanma Eksikliği Vardır
Kredi Güvenilirliği Açısından Yüksek	Kredi Güvenilirliği Çok Düşüktür
Modern Finansal Enstrümanlar (Kredi Garantisi, Leasing vb.) Kapsamlı Olarak Kullanılmakta	Modern Finansal Enstrümanları Kullanabilme Gücü Düşüktür
Üniversiteler Tarafından Desteklenen KOBİ’lerin Sahip Olduğu Teknoloji Yatırımlarının Payı %20’dür	Çok Önemsiz Düzeydedir
Kamusal Araştırma ve Geliştirme Kurumları Tarafından Desteklenen KOBİ’lerin Sahip Olduğu Teknoloji Yatırımlarının Payı %25’tir	Çok Önemsiz Düzeydedir
İşletmelerin Üretim Hacmi Ortalama 1.170.000 Euro’dur.	İşletmelerin Üretim Hacmi Ortalama 200.000 Euro’dur.

Kaynak: Konrad Adenauer Fondation, 2001:115

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi olumsuz şartlara sahip olan Türkiye’deki KOBİ’lerin ekonomik ve teknolojik yapılarının güçlendirilmesi için AB’ye tam üyelik sürecinde çeşitli politikalar benimsenmiş ve uygulamaya konulmuştur:

2.4.2 AB’ye Tam Üyelik Sürecinde KOBİ’lere Yönelik Politikalar

2.4.2.1 EUREKA (Endüstriyel Araştırma Geliştirme) İçin Avrupa Ağı

AB üye devletleri, Rusya, İsviçre ve Türkiye dahil olmak üzere 26 ülkenin katılımıyla oluşan EUREKA, Avrupa’daki rekabet gücünün artırılmasını hedefleyen hükümetler arası bir organizasyondur. Bu çerçevede, sanayi ve araştırma kurumlarının da içinde yer aldığı pazar güdümlü ortak araştırma ve

teknolojik gelişmenin teşvik edilmesi öngörülmekte; maliyet avantajlı ürün, süreç ve hizmete dönüşecek yüksek teknolojilerin kullanılması üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Bu amaçları gerçekleştirmek üzere, endüstriyel Ar-Ge çalışmaları alanında 1985 yılında hükümetler arası bir ağ oluşturulmuştur. Bu proje ile Avrupa boyutuna sahip yenilikçi ürün veya hizmet geliştirmek üzere, proje üreten iş dünyası, araştırma merkezleri ve üniversiteleri destekleyerek rekabet gücünün artırılmasını hedeflemektedir. EUREKA ağının üye ve aday ülkelerin de dışında çeşitli ortak ülkelerden 36 üyesi bulunmaktadır.

Proje harcamaları için gerekli finansmanın sağlanması katılımcılardan beklenmekle birlikte, üye devletlerin hükümetleri, düzeyini ve yeterlilik koşullarını belirleyerek mali destek sağlayabilmektedirler. Proje önerilerinin EUREKA kapsamında değerlendirilmesi için en az iki farklı EUREKA üyesinin bağımsız ortağının olması, kendi sektörü içinde yenilikçi bir faaliyet yaratması, pazarlanabilir bir ürün, süreç veya hizmete dönüşmesi ve sivil sektöre yönelik olması gerekmektedir.

EUREKA'nın Türkiye'deki ulusal koordinatörlük görevi TÜBİTAK'a verilmiştir. EUREKA kapsamında destek sağlayan kuruluşlar sırasıyla, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, Teknoloji İzleme Değerlendirme Başkanlığı ve TÜBİTAK'dır.

2.4.2.2 Mesleki Eğitim

Yeni teknolojilerin üretilmesi ve bu teknolojilerin izlenerek üretim sistemlerine uyarlanması sadece mali değil, vasıflı insan kaynaklarını da gerekli kılmaktadır. AB'de uygulamaya koyulan programlarla sadece eğitimin yenilikçi faaliyetlere katkı sağlaması değil, aynı zamanda mesleki alanda entegrasyonu kolaylaştırması ve her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırması da amaçlanmaktadır.

2.4.2.3 Leonardo Da Vinci

Avrupa Birliği üyesi ÷lkelerde mesleki eğitim politikalarının desteklenmesi ve eksikliklerinin giderilmesini sağlamaya yönelik uygulamaya koyulan Leonardo Da Vinci programının ilk aşaması 1995 - 1999 yılları arasında gerçekleştirilmiş; 1 Ocak 2000 tarihinde yürürlüğe giren ve 2000 - 2006 yıllarını içeren 1150 milyon Euro (http://europa.eu.int/comm/education/programmes,_2006) bütçeye sahip ikinci aşamanın başlatılması kabul edilmiştir. Aynı Konsey kararı ile program Helsinki Zirvesi ile aday ÷lkeler kapsamına alınan Türkiye'nin de katılımına açılmıştır.

Leonardo Da Vinci II programı çerçevesinde :

- Mesleki alanda bütünleşmenin kolaylaştırılması,
- Eğitim kalitesinin ve eğitime erişimin iyileştirilmesi,
- Eğitimin yenilikçi faaliyetlere olan katkısının geliştirilmesi,
- Avrupa Birliği üyesi ÷lkelerde mesleki eğitime yönelik politikaların desteklenmesi,
- Alanında mesleki eğitim alan gençlerin becerilerinin artırılması,
- Mesleki eğitim kurumları ve KOBİ'ler arasında işbirliğinin artırılması hedeflenmektedir (<http://europa.eu.int/comm/education/>, 2006).

Ayrıca program kapsamında sınır ötesi hareketlilik projeleri; mesleki eğitim kalitesinin geliştirilmesi ve yenilikçi faaliyetlerin mesleki eğitime aktarılmasına yönelik pilot projeler; mesleki eğitimde dil ve kültürel becerilerin teşvik edilmesine yönelik projelerde desteklenmektedir.

2.4.2.4 EQUAL

Equal, uluslararası işgücü pazarı ile bağlantılı her türlü ayrımcılık ve eşitsizlik ile mücadeleyi önlemeyi amaçlayan bir Birlik girişimidir. Equal, aynı zamanda sığınma talebinde bulunan kişilerin sosyal ve mesleki eğitim alanlarında AB ile bütünleşmelerine yönelik çalışmaları da yürütmektedir.

Stratejik işbirliklerinin oluşturulması çerçevesindeki faaliyetlere fon sağlanmakla birlikte bu faaliyetlere iş ve işçi bulma kurumları ve sivil toplum örgütleri aracılığıyla, KOBİ'lerin katılımının sağlanması amaçlanmıştır.

Bu girişimin finansmanı üye devletler ve AB tarafından ortaklaşa sağlanmakta olup, Avrupa Sosyal Fonu'ndan 2000 - 2006 dönemi için sağlanacak toplam katkı 2.847 milyon Euro'dur.

2.4.2.5 Avrupa Ekonomik Çıkar Grupları Ağı

AB'deki mevcut ekonomik çıkar grupları arasındaki bağların güçlendirilmesi amacıyla başlatılmış olan bir girişimdir. Bu girişim özellikle, şirketlerin kuruluşu ve gelişimiyle ilgili pratik soruların cevaplandırılmasını, söz konusu sistemde yer alan firmaların tecrübeleri ve farklı uygulamalarının paylaşılabilmesi amacıyla düzenli olarak konferans organize edilmesini, mevcut bilgi kalitesinin iyileştirilmesini ve enstrümanların iyileştirilmesine yönelik çalışmaların gerçekleştirilmesine yöneliktir (KOSGEB, 2005:11-12).

2.4.2.6 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Avrupa Şartı

AB ile Gümrük Birliği'nin gerçekleştirilmesiyle birlikte ülkemizde KOBİ'leri desteklemek üzere çalışmalar ağırlık kazanmış ve 1998 yılında Cardiff zirvesinde "Türkiye için Avrupa Stratejisi belirlenmiş ancak bu strateji Avrupa Birliği tarafından işleme konulmamıştır. Türkiye'nin 1999'da gerçekleşen Helsinki zirvesi ertesinde Avrupa Birliği'ne aday ülke olması kesinleştikten sonra ülkemizin katılım öncesi yardımlardan faydalanma olanağı doğmuş ve bu miktarların 2004 yılında 250, 2005 yılında 300 ve 2006 yılında 500 milyon Euro'ya ulaşacak şekilde arttırılması öngörülmüştür. Ülkemizdeki KOBİ'lerin Avrupa Birliği üyeleri ve diğer aday ülke KOBİ'leriyle rekabet edebilmeleri için politikalar üretilmesi ve koordinasyon sağlanması ile ilgili gerçekleştirilen çalışmalardan biri de "KOBİ'ler için Avrupa Şartı"dır.

KOBİ'lere yönelik Avrupa Şartı, 19-20 Haziran 2000'de Feira Avrupa Konseyi Zirvesi'nde Avrupa Birliği'ne üye olan ülkelerde küçük ve orta ölçekli

işletmelerin uyması gereken bir sözleşme olarak kabul edilmiştir. Bu sözleşmeye AB ülkelerinde KOBİ politikalarının temelini oluşturmaktadır. KOBİ'ler için Avrupa Şartı aynı zamanda, AB'nin Lizbon hedeflerine paralel olarak KOBİ'lerin teşvik edilmesinde önemli bir araç haline gelmiştir (MESS, 2005). Bu anlaşma sonucu üye ülkeler ve komisyonun KOBİ'leri 10 temel alanda desteklemeleri ve cesaretlendirmeleri istenmiştir. Bu temel alanlar;

- Girişimcilik için eğitim ve öğretim,
- Hızlı ve ucuz iş kurma,
- Daha iyi mevzuat ve düzenlemeler,
- Uzmanlık-ustalıkların geliştirilmesi,
- İnternet üzerinden erişim olanaklarının geliştirilmesi,
- İç pazarın imkanlarından daha fazla yararlanılması,
- Vergilendirme ve finansal konularda iş ortamının iyileştirilmesi,
- Küçük işletmelerin teknoloji kapasitelerinin desteklenmesi,
- Başarılı e-iş modellerinin uygulanmasını teşvik etme
- Küçük işletmelere en üst kalitede iş destek hizmeti sağlama,

ve Avrupa Birliği ve ulusal düzeyde küçük işletmelerin daha etkin ve daha güçlü temsil edilmesi olarak belirlenmiştir.

Anlaşma, küçük ölçekli işletmelerin, Avrupa Birliği'nin en gözde kaynakları olan istihdam, yenilik, ekonomik dinamizm ve daha yüksek sosyal katılımdan azami faydalanmaları niyetinin bir göstergesidir. Aday ülkeler, "Küçük İşletmeler Avrupa Anlaşması"nı 23 Nisan 2002'de Maribor, Slovenya'da imzalamışlar ve Anlaşma için uyarlama raporlarını hazırlamayı taahhüt etmişlerdir. 2003 yılında hazırlanan raporlar, 2004 Uyarlama Raporları olarak sunulmuşlardır. O tarihte aday statüsünde incelenen Çek Cumhuriyeti, Estonya, Güney Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya gibi ülkeler 2004 yılında Avrupa Birliği üyeliğine kabul

edilmişlerdir. Bu kapsamda bulunan Türkiye ise hala adaylık statüsünü korumaktadır (İşeri, Çilingirtürk, 2005:496) .

2.4.3 AB'ye Tam Üyelik Sürecinde Türkiye'nin Uygulamaya Koyduğu KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı

Sosyo-Ekonomik büyümenin ve kalkınmanın önemli faktörü olan KOBİ'ler iktisadi faaliyet hacmi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Avrupa Birliği'ne tam üyelik için hazırlık programı yapmakta olan Türkiye'nin, bünyesindeki KOBİ'leri Avrupa Birliği KOBİ'lerinin standartlarına yakınlaştırmak için gerekli tedbirleri alması gerekmektedir. KOBİ'lerin Türkiye'deki önemi ise, belki de AB'deki KOBİ'lerden fazladır. Çünkü gerek istihdam ve gerekse sermaye oranı açısından KOBİ'ler ekonomimizin önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

Ekonomik sürecin hangi döneminde olursa olsun, ülkemizde KOBİ'ler, ekonomik, sosyal ve politik önemlerini her zaman korumuşlar ve ülkenin politika ve stratejilerinin belirlenmesinde önemli bir yere sahip olmuşlardır. Ancak KOBİ'lere, Türkiye'nin toplam sanayi işletmelerinin büyük bir bölümünü oluşturmasına rağmen, uzun yıllar gereken önem verilmemiştir. Sadece AB'nin 1983 yılını KOBİ yılı ilan etmesinin ardından, Türkiye de KOBİ'lere gereken önemi verdiğini göstermek için 1996 yılını KOBİ yılı ilan etmiştir. Bu vesileyle 16 Ekim 1996 tarihinde KOBİ Teşvik Kararnamesi'ni hayata geçirmiştir. Türkiye'nin KOBİ gerçeğini fark ederek bu tarihten itibaren yeni düzenlemelere gitmesi, KOBİ'lere önem vermeye başladığını göstermektedir. Zira rekabetin yerleşmesi ve sürdürülmesi, ekonominin durgunluktan kurtarılması, ekonomik canlılığın lokomotifini olan KOBİ'lerin önemsenerek desteklenmesine bağlıdır. Değişiklik ve yeniliklere karşı gösterdikleri esneklik sayesinde teknolojik gelişmelerin ana kaynağı durumunda olan KOBİ'ler, kriz dönemlerini de büyük işletmelere göre daha kolay atlatabilmektedirler (Ören, 2003:105).

Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde bulunan Türkiye'nin de imzaladığı KOBİ'ler için Avrupa Şartı'nda yer alan ilke ve politikalar doğrultusunda

KOBİ'lere yönelik bir KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanmıştır. KOBİ Stratejisi ve Eylem Planında yer alan KOBİ'lere yönelik politika ve stratejiler temel olarak Türkiye'nin sanayi sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lerin zayıf noktalarını geliştirmek üzere oluşturulmuştur. Bunu yapmanın en kolay yollarından birisi KOBİ'lerin daha çok büyük işletmelerle ilişki kurmalarını sağlamaktır (OECD, 2004:18).

Türkiye'de, KOBİ'lere yönelik temel stratejileri belirleyen ve bu kesime yönelik faaliyetlerde bulunan Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Türkiye İstatistik Kurumu, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, Türkiye Ticaret Sanayi Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonundan oluşan "KOBİ Çalışma Grubu" tarafından, mevcut politika ve programların kapsamını ve bu kapsam dahilinde belirlenen faaliyetleri detaylı bir şekilde ortaya koymak, arzu edilen hedeflere ulaşma yolunda kamu ve özel sektör kuruluşlarına düşen görevleri açık bir şekilde ifade etmek ve gerekli eylem ve projeler demetini oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır. Bu hedefler içinde önemlileri şunlardır (KOBİ Strateji Eylem Planı, 2004:8):

2.4.3.1 Girişimcilik Eğitimi ve Öğretimi

Ülkemizde son yıllarda girişimcilik konusunun, özellikle KOBİ'lerin önem kazanmasına paralel olarak, ön plana çıkmaya başladığı görülmektedir. Girişimcilik kavramı gerek işletme gerekse iktisat literatüründe öteden beri kullanılmaktadır. Fransız iktisatçı J.B. Say'dan itibaren girişimcilik dördüncü üretim faktörü olarak genel kabul görmüştür. Böylece klasik üretim faktörleri olan emek, sermaye ve tabiat faktörlerine girişimcilik de dahil edilmiştir. Konu J. Schumpeter'in 'dinamik girişimci' kavramıyla daha büyük bir önem kazanmıştır. Burada yeni ürünler, yeni süreçler ve yeni organizasyon şekillerini uygulayarak eskiyi yeni ile ikame eden, kısaca sürekli bir yenilik (innovasyon) süreci içinde eskiyi terkedip daha etkin yeni yolları ve yöntemleri devreye sokarak (yıkıcı

yaratıcılık) yaşayan dinamik girişimciler, ekonomik büyümenin en önemli aktörü olarak ortaya çıkmaktadır (Müftüoğlu, Durukan, 2004:6). En geniş tanımıyla girişimcilik, kar amacına yönelik olsun veya olmasın üretim faktörlerini üretime yönlendirilmesidir (Karakayalı, 2005:51).

KOBİ Strateji Eylem Planına göre, ülke genelinde ekonominin can damarı olan KOBİ'ler açısından girişimciliğin yaratılması ve geliştirilmesi için ülke çapında iş ortamları yaratılması, girişimcilik eğitiminin sağlanması, girişimciliğin konusu içine girmektedir. Bu amaca ulaşmak için, girişimcilik eğitimlerinin yaygınlaştırılması, uygun finansman ve danışmanlık hizmetleri sağlanmasında faaliyetlerin yoğunlaştırılması, kampanyalar düzenlenmesi, lise ve üniversite ders programlarına girişimcilik konularına yönelik dersler eklenmesi gibi uygulamalar yaygınlaştırılacaktır.

Konuyla ilgili kuruluşlar; arasında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Tarım ve Köyşleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, DPT, KOSGEB, İŞKUR, TOBB, TESK gibi kuruluşlarında olduğu kamu ve özel sektör temsilcilikleri sayılabilir.(İşeri, Çilingirtürk, 2005:494). Bu kuruluşlar tarafından kalkınma düzeyi düşük olan bölgelerdeki girişimci ve sanayicilerin bilimsel piyasa ve koşullarına uygun üretim ve işletme yapısına kavuşmaları için çalışmalar yapılacaktır. Ayrıca KOBİ'ler proje ve teknoloji yönetimi konularında bilgilendirilecektir.

2.4.3.2 Hızlı ve Ucuz İş Kurma Süreçlerinin Geliştirilmesi

KOBİ Stratejik Eylem Planı dahilinde küçük ve orta ölçekli işletmelerin ekonominin hızla değişen dinamik yapısına hızlı bir şekilde uyum sağlayabilmeleri için, KOBİ'lerle ilgili kurum ve kuruluşlar arasında gerçekleşecek işlemlerin tek bir merkezde toplanması sağlanarak bürokratik işlemlerin azaltılmasına çalışılacaktır. Temel hedef dünya uygulamaları arasında en iyi örneklerin seçilmesi ve girişimcilerin her türlü bilgiye ulaşabilecekleri merkezlerin kurulmasıdır (İşeri, Çilingirtürk, 2005:497). Bu amaçla bürokratik engellerin azaltılması için gerekli çalışmalar yapılmaktadır.

Ayrıca KOBİ'ler, kuruluş aşamasından itibaren stratejik planlama kavramı çerçevesinde hareket edebilmelerini sağlayacak şekilde bilgilendirilecektir. Girişimciler iş kurma sürecinin başından itibaren kendi alanlarıyla ilgili yatırım ortamı hakkında bilgilendirilecek, imalat sanayi sektörü bazlı gelişme planları ve pazar araştırmaları hazırlanarak girişimcilerin bilgisine sunulacak, KOBİ'lerin istihdam artırıcı faaliyetleri desteklenerek, vasıflı işgücü istihdamına yönelik programlara ayrılan kaynaklar artırılacaktır.

2.4.3.3 KOBİ'lerle İlgili Mevzuat Düzenlemeleri

KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı içinde en önemli kapsam AB uyum yasaları çerçevesinde KOBİ'lerle ilgili mevzuat değişiklikleridir. En başta kavramsal bir sorun olan KOBİ'lerle ilgili tanımsal bir yapının oluşturulması gerekmektedir. Ayrıca KOBİ'lerin faaliyetlerinde verimliliği azaltıcı düzenlemelerin gözden geçirilmesi, yatırım ortamının iyileştirilmesine yönelik çalışmaların tamamlanması gerekmektedir.

Plana göre KOBİ'lerin serbest piyasa ekonomisi koşullarında faaliyet göstermelerinin sağlanması amacıyla, iktisadi devlet teşekkülleri incelenerek, haksız rekabet ortamı yaratılması engellenmeye çalışılacaktır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin serbest piyasa ekonomisi koşullarında faaliyet göstermelerinin sağlanması amacıyla, kamunun bu kesimle aynı alanda verdiği hizmetler gözden geçirilecek, haksız rekabet ortamı yaratılması engellenecektir.

KOBİ'lerle ilgili sivil toplum kuruluşları desteklenerek, bu kuruluşların planlama ve uygulama sürecinde daha etkin rol alabilmeleri için gerekli eğitim ve bilgilendirme çalışmaları düzenlenecektir. Plan küçük ve orta ölçekli işletmelerle ilgili Türk Ticaret Kanununun iyileştirilmesi, mali sıkıntı içindeki firmaların yeniden yapılandırılmaları gibi değişiklikleri de içermektedir.

2.4.3.4 KOBİ'lerde Uzmanlık ve Ustahların Geliştirilmesi

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin en önemli sorunlarından biri yetişmiş elamanın istihdam edilmesidir. Bu tür işletmeler genelde büyük ölçekli

işletmelere geçiş için basamak olarak kullanıldığından kalifiye personel sıkıntısı çekilmektedir. Yetişmiş eleman ücret düzeyi düşük olduğundan KOBİ'lerde çalışmamayı tercih etmekte ve büyük işletmelere geçmeyi istemektedir. KOBİ Strateji Eylem Planı'na göre, Türkiye'de KOBİ'lerin yetişmiş personel ihtiyacını karşılamak için, eğitim kurumlarının belirlenecek meslek ölçütleri çerçevesinde eğitim vermesi sağlanacak, mevcut eğitim programlarının kalitesi yükseltilecek, kapasitesi artırılmaya çalışılacaktır.

KOBİ'lere destek olmak için, hizmet içi eğitimlerin kamu kurum ve kuruluşları ve meslek örgütleri tarafından verilmesini sağlamak için eğitim ve öğretim kavramlarının yerleşmesini sağlayacak eğitim programları geliştirilerek, aktif işgücünün niteliklerinin, gelişen ve değişen ürün ve üretim süreçleri çerçevesinde şekillenen piyasaların taleplerini karşılayacak şekilde sürekli olarak geliştirilmesi sağlanacaktır.

2.4.3.5 KOBİ'lerde Elektronik Ticaret (E-Ticaret) Olanaklarının Geliştirilmesi

Yeni ekonomi anlayışının oluşumunda, teknoloji alanında gözlemlenen devrim niteliğindeki gelişmelerin rolü büyüktür. Yeni teknolojilere dayalı iletişim ağları ile bilginin ticarete konu olma süreci hız kazanmıştır. Bilgisayar ağları aracılığı ile yapılan elektronik ticaret olgusu; yoğun rekabet ortamında, işletmelerin dünya ticaretinden aldıkları payı artırmada kullandıkları etkin araçlardan biri haline gelmiştir.

Özellikle internetin web teknolojisi aracılığı ile geniş kitlelere yayılması; önceleri sadece belli büyüklüğe sahip işletmelerin yararlanabildiği bilişim teknolojilerinin, küçük işletmeler ve hatta girişimci bireyler tarafından dahi kullanılmasını sağlamıştır.

Dünya ekonomisinde önemli bir ağırlığa sahip olan KOBİ'ler için günümüzde elektronik ticaret olgusu; rekabet gücünün yakalanmasında gerekli ve önemli faktörler arasında yer almaktadır. E-ticaret; uluslararası rekabetin

geliştirilmesi yönünde, ticaret, yöntemlerinin farklılaşarak, ticareti ulusların dışına elektronik ağlar ile taşıyan network teknolojisinin kullanımınıdır.

Yeni ekonomi kapsamında yer alan; bilgisayar yazılımları, internete dayalı işlemler, bu iki piyasayı destekleyen iletişim servis ve ekipmanları ile biyoteknoloji, özellikle global rekabet ortamında KOBİ'lerde de yaygın kullanım alanı bulmaktadır. (Aktan, Vural, 2004:150). Bu nedenle, yeni teknolojiler için özellikle e-ticaretin, yenilik ve değişimin günümüzde ulaştığı son nokta olduğunu söylemek mümkündür.

E-ticaretin gelişiminde, e-stratejiler önemlidir. Elektronik ortam ile iş arasında belirli bir ilişki düzeyinin oluşması, 'e' kavramının yapılan işe yansıtılması (bunun gerçekleşmesinde, tecrübe, entegrasyon ve yayılma önemlidir) ve e-ticaretin alt yapısının sağlam kurulması gerekmektedir.

Elektronik ticaret; işletmelerden tüketiciye kadar olan süreçte elektronik ortamı değiş tokuşun aracı olarak kullanan işletme faaliyetleri üzerine odaklanmış bir e-iş girişimi olarak görülmektedir. E-iş ise; taktik veya stratejik olarak, iş ilişkilerinde dönüşüm sağlayan internet girişimi şeklinde ifade etmek mümkündür. E-iş, bir yönü ile şirketten tüketiciye, şirketler arası, şirketten çalışana ve müşteriye kadar ulaşan, ilişkiler bütünü ve bir organizasyonda verimin, hızın, yeniliklerin ve yeni değer yaratımının yürütülmesi ve yönlendirilmesinin yeni yolu olarak değerlendirilmektedir (Koban vd, 2005:596).

Türkiye'de KOBİ'lerde e-ticaretin gelişmesi için, kamu birimleri arasındaki iletişimin artırılması, kamunun KOBİ'lere yönelik verdiği hizmetlerin tanıtımını sağlamak üzere internet üzerinden gerçekleştirilen bilgilendirme faaliyetlerinin artırılması için gerekli çalışmalar yapılmaktadır. KOBİ Strateji Eylem Planına göre, bu sürecin etkinliğinin artırılması için, işletmelerin internet kullanımını aracılığıyla sağlayabilecekleri faydaları anlatan bilgilendirme çalışmaları yapılarak bilgisayar ve internet kullanımının yaygınlaştırılması sağlanacaktır.

Elektronik ticaret (E-Ticaret), firmaların klasik maliyet unsurlarını anlamsız hale getirmektedir. Bu sistemle hammadde temini son derece kolaylaşmakta ve stok maliyeti azalmaktadır. Bu sistemin yerleştirilmesiyle uluslararası rekabet koşullarına uyum sağlamada KOBİ'lerimize büyük olanaklar sağlanmış olacaktır.

Elektronik ticaretin ülkemizdeki KOBİ'lere sağlayacağı faydaları şunlardır (Güleş, Bülbül, Çelebi, 2003:469)

- Elektronik ticaret işletmelere ticari faaliyetlerine 24 saat devam etme imkanı sunmaktadır.
- Elektronik ticaret coğrafi sınırları ortadan kaldırarak işletmelere ekonomik ve teknolojik olarak globalleşme olanağı sağlamaktadır.
- Elektronik ticaret ticari faaliyetlerle ilgili maliyetlerde önemli düşüşler sağlamaktadır.
- Elektronik ticaret kişiye özel satış olanakları sunduğundan müşteriler ile işletmeler arasında özel bir bağ kurulmasını ve müşteri sadakatinin geliştirilmesini sağlamaktadır.
- Elektronik ticaret, hedef piyasalara büyük yatırımlara girmeden hızlı bir şekilde ulaşmayı sağlamaktadır.
- Elektronik ticaret uygulamaları işletmelere bir çok kaynaktan yeni gelirler elde etme fırsatını sunmaktadır. Bu kaynaklar yeni müşteri kazanmak ya da mevcut müşteriler ile işlem hacmini artırmak şeklinde olabilmektedir.
- Uygun bir ortak ile satıcı işletmeler, elektronik ortamda dünya çapında iş yapabilme fırsatına sahip olmaktadır. Bu ortamın sunduğu özel olanaklardan yola çıkarak stratejik işbirliklerinin geliştirilmesi oldukça önemli avantajlar sağlamaktadır.
- Elektronik ortamda iş yapmak, işletmelere marka ve kişiselleştirme konusunda büyük fırsatlar sunmaktadır. Her iki unsur da tüketici sadakati ve müşteri memnuniyeti üzerinde olumlu etkiler yapmaktadır.

- Elektronik ticaret işletmelere üretim sürecinde gereksinim duydukları girdileri en uygun kaynaklardan temin etme olanağı sağlamaktadır.
- Elektronik ticaret ticari işlemlerde ortaya çıkabilecek yanlış anlaşılmaları ve hataları azaltmaktadır.

2.4.3.6 KOBİ'lerde İç Pazar İmkanlarından Daha Fazla Yararlanma ve Yeni Pazar Arayışları

Küreselleşmeyle birlikte ortaya çıkan geniş pazar yapısı beraberinde olumsuz etkileri de getirmektedir. Bu nedenle küreselleşmenin olumsuz etkilerinden korunmak, sektörel ve bölgesel içsel/dışsal bağımlılıktan kurtulmak amacıyla, ihracata yönelik stratejik planlama gerekmektedir. Bunu gerçekleştirmek için ihracat teşvik mevzuatının yeniden yapılandırılması ve KOBİ'leri özendirici bir yapıya kavuşturulması ve KOBİ'lerin ön plana çıkartılması önem kazanmaktadır. Ayrıca, büyük ölçekli işletmelere nazaran dış ticaret ve pazarlama bölümleri olmayan KOBİ'lerin iç pazarların yanı sıra dış pazarlara yönlendirilmesini sağlamak için KOBİ'lerle ilgili kurum ve kuruluşların destek sağlaması gerekmektedir. Ancak planda da belirtildiği gibi, uluslararası pazarlarda rekabet edebilmelerini sağlamak amacıyla üretim süreçlerinin kalitesini artırmak ve uluslararası kalite üretim belgelerinin alınımının özendirilmesi gerekmektedir.

2.4.3.7 KOBİ'lerin Teknoloji Kapasitelerinin Desteklenmesi

Avrupa Birliği'nin 6. Ar-Ge Çerçeve Programı kapsamında KOBİ'lerin teknoloji ve yenilikçi üretim kapasitelerini geliştirilmesine yönelik stratejiler belirlenmiştir. Türkiye'de bu amaçla teknoloji transferi ve know-how artırmaya yönelik faaliyetlere ağırlık verilmiştir. KOBİ'lerin araştırma geliştirme ve yatırım yapmalarının teşvik edilmesi, yaratıcılıkların desteklenmesi için Dış Ticaret Müsteşarlığı, Halk Bankası, KOSGEB, DPT, TOBB, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, görevlendirilmiş ve gerekli finansal destekler sağlanmaya çalışılmıştır.

2.4.4 Türkiye'ye Yönelik Avrupa Birliği Çok Yıllı Programı (2001-2005)

Avrupa Birliği Komisyonu, Feira Zirvesinde belirlenen hedeflere ulaşabilmek amacıyla 4. KOBİ Çok Yıllı Programını geliştirmiştir. 2001-2005 yıllarını kapsayan IV. Çok Yıllı Programıyla ilgili Komisyon kararı 29.12.2000 tarih ve L333 sayılı Avrupa Birliği Resmi Gazetesi'nde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu program, Küçük İşletmeler Avrupa Şartında belirlenen alanlarda bir dizi tedbirin yerine getirilmesini gerektirme ve KOSGEB Türkiye'nin topluluk programına katılımını koordine etmektedir. Yaklaşık 4,5 milyon Euro'luk bir bütçesi olan program kapsamında, Türkiye'nin öncelikleri aşağıdaki faaliyet alanlarında belirtilmiştir :

- KOBİ'leri destekleyen kuruluşlar arasında deneyimin paylaşımı, sinerji yaratımı, kurumlar arasında işbirliğini güçlendirme, atıl kaynakları işletilmesi ve bu kaynakları ihtiyaç duyulan alanlara yönlendirilmesi.
- Politikalar ile Avrupa stratejilerinin uluslararasılaştırılmasının sağlanması.
- 12 adet Avrupa Bilgi Merkezinin kurulması.
- Avrupa Birliği'ndeki KOBİ destek politikalarının, projelerinin, en iyi uygulamaların ve başarılı çözümlerin bu alandaki know-how'ı kazanmak için incelenmesi olarak belirlenmiştir.

Türkiye, bu program altında, bilgi ve teknoloji tabanlı yenilikçi işletmeleri desteklemek için Avrupa Birliği tarafından geliştirilen başlangıç sermayesi, risk sermayesi⁶, teminatlı krediler ve ilgili mali araçları ve mekanizmaları hızla öğrenmeyi ve uygulamayı hedeflemektedir (OECD, 2004:46).

---

⁶ Risk sermayesi yatırımı, girişim şirketlerinin birinci el piyasalarda ihraç ettiği sermaye piyasası araçlarına yapılan uzun vadeli yatırımlar olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye'nin KOSGEB'in koordinasyonunda aday ülke statüsünde katıldığı Çok Yıllı Programda KOBİ Genel Politikaları şu şekilde belirlenmiştir (Çolakoğlu, 2002:23) :

1-KOBİ'lerde istihdam geliştirme önlemlerinin alınması:

- Sosyal önlemler,
- Vergi düzenlemeleri.

2- Bürokratik, mali ve sosyal engellerin azaltılması, basitleştirilmesi çalışma ortamlarının iyileştirilmesi, yeni işletme kurmanın teşvik edilmesi:

- Yasal ve bürokratik engeller,
- Vergi politikalarının düzenlenmesi,
- Sosyal maliyete ilişkin düzenlemeler.

3- İş yönetimi kalitesinin yükseltilmesi:

- Eğitim programlarına katılımın yaygınlaştırılması,
- Enformasyon kaynaklarının geliştirilmesi,
- Danışmanlık/müşavirlik hizmetlerinin geliştirilmesi.

4- Ar-Ge (İnovasyon) çalışmalarının desteklenmesi:

- Ar-Ge programlarına katılımın desteklenmesi,
- KOBİ'lerin Ar-Ge'nin önemi hakkında bilgilendirilmeleri.

5) Finans/kredi kaynaklarının geliştirilmesi:

- Yeni işletme tesisinin desteklenmesi,
- Faaliyet geliştirme projelerinin desteklenmesi,
- Mülkiyet devir maliyetinin azaltılması.

6) KOBİ'lerin iç pazara entegrasyonu ve uluslararası pazarlama açılımının desteklenmesi:

- İç Pazar koşullarının uyumlaştırılması,

- Üçüncü ülkelere ihracatın artırılması.

7) Diğer önlemler:

- Bilgi çağına uyum sağlanması,
- Kamu ihalelerine katılımın desteklenmesi,
- İşletme kültürünün geliştirilmesi.

Çok Yıllı Programı'nın öncelikli hedefleri ise şöyledir;

- KOBİ'lere yönelik yasal ve bürokratik düzenlemelerin sadeleştirilmesi,
- KOBİ'lerin finansal imkanlarının güçlendirilmesi,
- Enformasyon şebekeleri ile KOBİ'lerin uluslar arası pazarlara açılımının teşvik edilmesi,
- KOBİ'lerin rekabet gücünün artırılması, Ar-Ge ve eğitim olanaklarının geliştirilmesi,
- Girişimci ruhunun teşviki ve özel hedef kitlelerin belirlenerek desteklenmesi,

Avrupa Birliği Komisyonu , bu hedef ve politikaları gerçekleştirebilmek için aşağıda belirtilen projeleri yürürlüğe koymuştur:

- Bürokratik engellerin hafifletilmesi:
  - Üye ülkelerle koordinasyon,
  - Komisyon düzeyinde özgün eylemler,
  - İlave politikalar.
- Bilgi/enformasyon şebekelerinin geliştirilmesi:
  - Üye ülkelerle koordinasyon,
  - Topluluk bilgi/enformasyon şebekelerinin geliştirilmesi.
- Eğitim destekleri,

- Ar-Ge ve bilgi toplumuna geçişin hızlandırılması,
- Çevre koruma alanında hedeflere ulaşılması,
- Avrupa ve uluslar arası pazarlara açılımı destekleme hedefleri,
- Kredi/finansman ortamının geliştirilmesi,
- İstişare ve KOBİ politikaları önceliklerinin tespiti.

Türkiye açısından yerel katkısı KOSGEB tarafından sağlanmakta olan Çok Yıllı Program kapsamında, Avrupa Bilgi Merkezi sayısı on ikiye çıkarılarak aşağıdaki çalışmalar yürütülmektedir :

- Teknoloji Geliştirme Merkezlerinin yaygınlaştırılması, hizmetlerin iyileştirilmesi ve bu Merkezlerde teknoloji tabanlı, yenilikçi KOBİ'lere verilen desteklerin çeşitlendirilmesi,
- İşletmelerin bilgisayar yazılımı kullanımının desteklenmesi,
- Bilgisayar yazılımı geliştiren işletmelerin desteklenmesi, Elektronik Ticaretin yaygınlaştırılması,
- KOBİ'lerin internet kullanımını arttırmak amacıyla İnternet Kiraathanelerinin kurulması,
- Teknopark kuruluşunun teşviki ve kitle örgütlerinin bilgilendirilmesi ve motivasyonu,
- Avrupa Birliği Programlarından KOBİ'lerin yararlanması için KOBİ'lerin bilgilendirmesi,
- KOBİ-NET ile yaygın bilgilendirme yapılması,
- KOBİ'ler için yeni finansal araçlar ve modeller geliştirilmesi, KOBİ'ler için yatırım alanları tespiti ve yatırım danışmanlığı,
- İhracat odaklı ortak yatırım ve ticaret işbirliğine yönelik desteklemelerin yapılması,
- İş Geliştirme merkezlerinin yaygınlaştırılması,

- Yeni iş kurma, yönetim ve iş organizasyonu eğitimleri ve danışmanlığı hizmeti verilmesi,
- Test ve analiz hizmetleri verilmesi ve bu hizmetlerin AB standartlarına ve düzenlemelerine uygun niteliğe kavuşturulması.

2.4.5 Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Yönelik Destek Politikaları

Türk sanayisi içinde ağırlıklı bir yapıya sahip olan KOBİ’lere yönelik teşvik politikalarının çok uzun bir geçmişi bulunmamaktadır. Bu süreçte öncelikle sektör tanımlamalarında, uygulanan teşvik araçlarında ve bunlara paralel olarak hukuki alt yapıda çok sık değişiklikler olmuştur. Bu değişiklikler, esas olarak ekonominin dinamik bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmakla birlikte, gerek dünyada kamunun ekonomiye bakışı açısından zaman içerisinde meydana gelen değişiklikler, gerek ülkemizdeki ekonomik yapıya ilişkin dönüşümler teşvik politikalarının yeniden gözden geçirilmesini gerektirmiştir. Genel olarak bütün ülkelerde KOBİ’leri teşvik etmek amacıyla uygulanan desteklerin temelinde KOBİ’lere yönelik,

- Devletin yoğun teşvik, danışmanlık ve eğitim desteği,
- KOBİ’lerin kendi aralarında geliştirdikleri işbirliği sistemleri,
- İstikrarlı bir sosyal, siyasi ve ekonomik ortamın hazırlanması, olduğu görülmektedir (Ören, 2003:108).

Türkiye’de devlet tarafından KOBİ’lerin desteklenmesi, bu kesimin kredi ihtiyaçlarının karşılanması için 1933 yılında Türkiye Halk Bankası’nın kurulması ile başlamıştır. Bunu takiben bugünkü adıyla Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Küçük Sanayi Siteleri ve Organize Sanayi Bölgeleri kurulması için kredi programlarını uygulamaya başlamıştır. 1970’li yıllardan itibaren KOBİ’ler için teknik destek ve eğitim amaçlı yapılanmalar oluşturulmaya başlanmış, 1980li yıllarda bu faaliyet ve hizmetler daha da yaygınlaştırılmıştır (Çamkerten, 2001:102).

Bu doğrultuda 1980'lerin başlarında, doğrudan ihracata yönelik nakdi teşvikler verilirken, 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren bu teşvikler yatırımlara kaydırılmıştır. Uluslararası yükümlülüklerin etkisiyle doğrudan nakdi teşvik araçları uygulamadan kaldırılmış ve seçici teşvik politikası terk edilerek vergisel teşviklerin ağırlıklı olduğu genel destek sistemine geçilmiştir.

1990'larda ise gerek finans, gerekse de hizmet ve destekler daha geniş bir alanda yaygınlaştırılmaya başlanmıştır. 1994'de Birleşmiş Milletler, gelişmekte olan ülkelerde KOBİ girişimcilik politikalarına destek verme kararı almıştır. Bu karar doğrultusunda da, girişimcilik teşvik programları oluşturmuştur.

Türkiye'nin AB'ye aday ülke olarak kabul edildiği 10-11 Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'nde, Binyıl Bildirgesi kabul edilerek, genişleme sürecinde yeni bir aşamaya dikkat çeken kararlar alınmıştır. Bu kapsamda, AB genişleme sürecinde bilim-araştırma-teknoloji üretiminin artması, mesleki eğitimin hızla geliştirilerek, yenilenmesi ve yaygınlaştırılması ve bölgesel kalkınmaya önem verilmesinin yanı sıra KOBİ'lerin geliştirilmesi ve desteklenmesi konularına öncelik verilmesi öngörülmüştür.

Türkiye'de KOBİ'lere sağlanan devlet yardımlarının nitelikleri, çeşitlilikleri ve mali büyüklükleri, KOBİ'lerin sağladığı istihdam, katma değer, ödedikleri vergi miktarı gibi değerlerle orantılı olarak da ele alındığında, AB üyesi ülkelerdeki destek ve hizmetler karşısında görece olarak yetersiz kalmaktadır.

Türkiye'de AB ile tam üyelik öncesi gerçekleştirdiği gümrük birliğinin, KOBİ'ler üzerindeki olumsuz etkilerini telafi edecek etkili sistemler de bulunmamaktadır. Ayrıca, mali sektör bünyesinde KOBİ'lerle çalışacak kurumsal kapasite eksikliği nedeniyle, KOBİ'lerin kredi darboğazını rahatlatmak için AB'deki para ve sermaye piyasalarından yararlanılamamakta, Türkiye'ye sağlanan finansman imkanlarının bile KOBİ'lere aktarılmasında sıkıntılar yaşanmaktadır (DPT, 2004:39).

Bu bakımdan, Türk KOBİ'lerinin AB üyesi ve diğer aday ülkelerin işletmeleri ile rekabet edebilmeleri için, AB ve Türkiye'de uygulanan politikaların koordinasyonu yönünde çalışmalar başlamıştır. Bu kapsamda, AB ülkelerinde uygulanan önemli girişimcilik teşvikleri ve destek programlarına Türkiye'nin katılımı ve uyumu, KOBİ'lerin finansman sorunlarının çözümü için önem kazanmıştır (Doğan, Şengül,2005:297).

2.4.5.1 Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Yönelik Devlet Teşvik ve Destekleri

Türkiye'de küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansman sorunlarının çözümü ve yatırımlarının desteklenmesi uygulamalarından sorumlu kuruluş olarak Hazine Müsteşarlığı görevlendirilmiştir. Bu kapsamda KOBİ'lere yönelik teşvikler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Schmahl, Koch, 2001:58-59):

- **Yatırımları Teşvik Fonundan Sağlanan Krediler :** Fon kaynaklı krediler sadece makine ve teçhizat ile hammadde (enerji hariç) alımlarına yöneltilmektedir.
- **Gümrük Vergisi ve Fon İstisnası Sağlanması :** Teşvik Belgesi kapsamındaki makine ve teçhizat ithalatı gümrük vergisi ve fon tahsilatından muaf tutulmaktadır.
- **Yatırım İndirimi Sağlanması :** Yatırım tutarının yatırımcının elde ettiği karlardan indirilmesi ve böylece yatırım tutarının vergi matrahından düşülmesi öngörülmüştür.
- **Makine ve Teçhizat Alımında Katma Değer Vergisi Desteği Verilmesi :** Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında yurt içinde imal edilmiş makine ve teçhizatın satın alınması halinde bunlara ilişkin Katma Değer Vergisi Fonundan KDV desteği olarak yatırımcılara ödemenin yapılmasının temini.
- **Vergi, Resim ve Harç İstisnası :** Yatırımcının yatırımını tamamlamasını müteakip 2 yıl içerisinde 10.000 \$ tutarında ihracat yapacağına

dair taahhütte bulunması kaydıyla, bu istisnalardan yararlanması mümkün olmaktadır.

Devlet yardımları ise aşağıdaki başlıklar altında toplanmaktadır:

- **Araştırma – Geliştirme (Ar-Ge) Yardımları** : Bünyelerinde veya Türkiye’de bünyeleri dışında Ar-Ge faaliyetinde bulunan kuruluşların belirtilen faaliyetlerine ilişkin harcamaları, temel destek oranı olarak en fazla %50 oranında ve ilave desteklerle beraber en fazla %60’a kadar desteklenmektedir.

- **Uluslararası Nitelikteki Yurtiçi İhtisas Fuarlarının Desteklenmesi** : Bu destek; Türkiye’de uluslararası nitelikte ihtisas fuarları düzenleyen ve DTM’ce belirlenecek kriterlere uygun yerli organizatörlerin fuar öncesinde ve fuar süresince gerçekleştirecekleri tanıtım ve promosyon faaliyetlerine ilişkin giderlerin %50’sinin Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu’ndan karşılanmasını kapsamaktadır.

- **Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi** : Bazı geleneksel tarım ürünlerinin ihracatı uluslararası yükümlülükler çerçevesinde nakdi olarak desteklenmeye devam edilmektedir.

- **Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi** : Bu desteğin amacı, uluslararası pazarlarda KOBİ’lerin çevre, kalite ve insan sağlığına yönelik teknik mevzuata uyumunun sağlanmasıdır. Bu destek ile, KOBİ’lerin TSE veya akredite edilmiş kuruluşlardan alacakları kalite güvence belgeleri (ISO 9000 serisi), çevre yönetim sistemi belgeleri (ISO 14000 serisi), AB tarafından onaylanmış kuruluşlardan alacakları CE işareti ve diğer uluslararası kuruluşlardan alacakları kalite ve çevre belgelendirme harcamalarının %50’si karşılanmaktadır.

- **Pazar Araştırması Desteği** : Potansiyel pazarlar hakkında sistematik ve objektif bilgi sağlanması, firmaların pazarlara giriş konusunda karar vermelerine yardımcı olunması ve ürünlerinin yeni pazarlarda gerektiği şekilde tanıtılmasının sağlanması için ulaşım, konaklama, doküman ve satın

alınan hizmetlere ilişkin harcamalarının belirli bir oranı karşılanmaktadır.

- **Eğitim Yardımı:** Bu destek ile ilgili kurumlarca belirlenecek standartlara uygun eğitim faaliyetlerine ilişkin harcamalar %50-75 oranında desteklenmektedir.

- **İstihdam Yardımı:** KOBİ'lerin dış ticarete ilişkin faaliyetlerini yürütmek üzere istihdam edecekleri bir yönetici ve iki elemanın ücretlerinin %75'i karşılanmaktadır.

- **Yurtdışında Ofis-Mağaza Açma, İşletme ve Marka Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi :** Türkiye'de ticari ve sanayi faaliyette bulunan KOBİ'lerin pazar potansiyellerini realize ederek pazar paylarını artırması ile ürünlerimizin geniş çaplı ve uzun süreli tanıtımının yapılmasını teminen yurt dışında mal ticaretine yönelik faaliyette bulunacak şirket kurmaları, depo ve mağaza açmaları ve işletmelerinden doğacak giderlerinin uluslararası kurallara göre belirli miktarlarla sınırlı olmak üzere karşılanmasıdır.

- **Patent ve Endüstriyel Tasarım Harcamalarının Desteklenmesi :** İhracat potansiyeli bulunan, teknoloji yoğun yeniliklerin, yeni ürünlerin ve yöntemlerin geliştirilmesinin desteklenmesi amacıyla, Türkiye'de yerleşik gerçek kişiler tarafından yapılan çalışmalar neticesinde, patent, faydalı model belgesi veya endüstriyel tasarım tescili ile sonuçlanan bir buluş veya tasarımın ortaya çıkması durumunda da, buluşa patent veya faydalı model belgesi, endüstriyel tasarıma da endüstriyel tasarım tescili alınması sırasında yapılan harcamaların %75'i karşılanmaktadır.

- **Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması, Tanıtım ve Tutundurulması İle Türk Malı İmajının Yerleştirilmesine Yönelik Faaliyetlerin Desteklenmesi :** Türkiye'de kendi ünvan veya markasıyla ticari ve/veya sanayi faaliyette bulunan şirketler ile Sektörel Dış Ticaret Şirketleri'nin (SDŞ) uluslararası pazarlarda ürünlerine Türk malı imajı ve marka oluşturmak amacıyla yurtdışında yapacakları marka tescili dahil tanıtım ve tutundurma ile Türk malı imajının yerleştirilmesine yönelik faaliyetleri dolayısıyla yaptıkları

giderlerin uluslararası kurallara göre devletçe karşılanması amaçlanmaktadır.

2.4.5.2 Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Verilen Krediler

KOBİ’ler kredi kullanma imkanlarının oldukça sınırlı olması nedeniyle kuruluş sermayelerini özel tasarruf kaynaklarından sağlamaktadırlar. Ülkemizde imalat sanayi işletmelerinin finans kurumlarından sağladıkları krediler, genel kredilendirme hacmi içinde son derece yetersiz kalmakta ve KOBİ’lerin banka kredilerinden %4 civarında pay aldıkları görülmektedir (Gündoğdu, Emsen, 2000:397).

Özellikle kredi hacminin daraldığı dönemlerde KOBİ’lerin uzun vadeli yatırımlarını finanse etmek için ihtiyaç duydukları kredileri elde etmeleri daha da güçleşmektedir. Halbuki KOBİ’lerin gelişip büyümeleri ve ekonomik ortamda etkin bir konuma ulaşabilmeleri için özellikle orta ve uzun vadeli kredilere ihtiyaç vardır. Bu durum KOBİ’lerde etkili bir finansman planlamasının oluşturulmasını da sınırlamaktadır. Bir işletme sahibi tamamen kendi sermaye birikimiyle tesisin kuruluşunu tamamlasa bile işletmenin faaliyete geçebilmesi için hammadde temini, işçi ücreti ve diğer masrafların da karşılanması gerekir. Bütün bunlar işletme sermayesini de gündeme getirmektedir. İşletme sermayesini kendi öz kaynaklarıyla çözemeyen firmalar, işletme sermayesi temini konusunda kısa vadeli kredi ihtiyacı ile karşı karşıya kalmaktadır.

Küçük işletmelerin yararlanabilecekleri finansman kaynaklarının sınırlı oluşu nedeniyle, uygun koşullarda sağlanabilen krediler, yetersiz işletme sermayesini gereği kadar besleyememektedir. Bu durum küçük sanayi işletmelerinde kapasite kullanım oranının düşmesine ve mevcut kapasitesinin atıl kalmasına neden olmaktadır. Bilindiği gibi ülkemizde küçük sanayi işletmelerinin tek finansman kaynağı Türkiye Halk Bankası’dır. Türkiye Vakıflar Bankasının da KOBİ’lere destek amacıyla bazı çalışmalar yaptığı bilinmektedir. Ancak bu destekler kredilendirmeden daha çok KOSGEB’le işbirliği halinde bilgi desteğinden ibarettir. Halk Bankası’nın küçük işletmelere Mesleki Krediler adı altında vermiş olduğu sanayi kredileri Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Derneği

Kefaleti altında dağıtılmaktadır. Ancak verilen krediler yeni işyeri için işyeri kredisi bir yana, mevcut işletmelere gelişip büyümeleri için yeterli kaynak sağlamaktan dahi uzaktır. Yeni girişimcinin başlangıç sermayesi kaynağı, girişimcinin kendi tasarrufundan öteye gidememektedir. KOBİ'lerin sınırlı büyüklükleri ve yetersiz dayanışmaları, mali kurumlar karşısında güçsüz kalmalarına neden olmaktadır.

Sonuçta KOBİ'lere gereği gibi kredi sağlanamamaktadır. Sağlansa dahi miktar, vade, teminat, faiz oranı yönünden elverişsiz koşullar ortaya konmakta ve ekonomideki sağlıksız gelişmelerden ve ekonomik krizlerden büyük ölçüde etkilenilmektedir. KOBİ'lerin kredi sağlayamamasındaki en önemli etkenlerden birisi verilen kredilere teminat istenmesidir. Diğerleri ise işletme banka ilişkilerinin seyriyle kredi faiz oranlarının maliyetler üzerindeki olumsuz baskısıdır.

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin kredi sağlamada karşılaştıkları en önemli sorun, bankalar tarafından teminat olarak gayrimenkul ipoteği istenmesidir. Özellikle uzun vadeli kredilerde işletmede gayrimenkul dışındaki hiçbir varlık teminat ipoteği olarak kabul edilmemektedir.

Bu durumda hem KOBİ'ler hem de bankalar genelde KOBİ kredilerine fazla ilgi göstermemektedir. Bu ilgisizlik işletme ölçeği küçüldükçe daha da belirginleşmektedir. Bankalar çok sayıda küçük miktarlarda kredi isteyen müşterilerle uğraşmak yerine daha büyük miktarlarda kredi alan az sayıda müşteriye hizmet etmeyi çıkarlarına uygun görmektedir. Banka kredilerinin yetersiz oluşu faiz oranlarının yüksekliği, yeterli teminat gösterilememesi, Türk Bankacılık sisteminin yapısı gereği, bankaların daha çok büyük kuruluşların kontrolü altında bulunuşu bunda etkili olmakta ve kredi kaynaklarını büyük işletmelere doğru yönlentmektedir (Karabıçak, Altuntepe, 2001: 371).

Ayrıca bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçülmesi ve değerlendirilmesine ilişkin olarak Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS)

bünyesinde oluşturulan Basel Bankacılık Denetim Komitesi (BCBS) tarafından yayınlanan ve 2007 yılının başında Avrupa Birliği'nde, 2008 yılında da Türkiye'de yürürlüğe girmesi beklenen Basel II⁷ Kriterleri, KOBİ'leri yeni finansal sıkıntılara sokacaktır. Basel II Kriterlerine göre ticari kredi kullanmak isteyen KOBİ'lerin göstermek zorunda kalacakları teminatlar (Öner, Gülel, 2005:169) :

- Nakit, mevduat veya mevduat sertifikası,
- Altın,
- Derecelendirme notuna göre veya likit ve bankalarca çıkarılmış olmasına göre,
- Borçlanma senetleri,
- İMKB (İstanbul Menkul Kıymetler Borsası) 100 hisse senetleri,
- Yatırım fonları,
- İMKB (İstanbul Menkul Kıymetler Borsası) dışında, ancak organize piyasalarda işlem gören senetler,
- İMKB (İstanbul Menkul Kıymetler Borsası) dışında, ancak organize piyasalarda işlem gören senetleri de kapsayan,

---

⁷Bankaların dünya çapında ortak standartlarda çalışmasını sağlamak üzere, 1974 yılında BIS (Bank for International Settlements) bünyesinde "Basel Komitesi" oluşturulmuştur. Basel Komitesi tarafından 1988'de yayınlanan "Basel-I Standartları" ile bankaların uymaları, gereken çalışma kriterleri belirlenmiş ve bankaların krizlere karşı dayanıklılığını artırmak üzere, banka sermayelerinin, riskli aktiflere oranının yüzde 8'den az olamayacağını, ifade eden sermaye yeterlilik rasyosu getirilmiştir. Zamanla mali piyasaların, daha da gelişmesi ve işlemlerin karmaşıklaşması sonucu Basel-I kriterlerinin yetersiz kaldığı görülmüş ve yeni standartlar için çalışma başlatılmıştır. Böylece, Basel-II Standartları ortaya çıkmıştır. Basel-II 2007 yılı başından itibaren uygulamaya başlanması planlanmaktadır. Basel-II ile, risk odaklı sermaye yönetimi, risk odaklı kredi fiyatlamasını beraberinde getirecektir. Risk odaklı kredi fiyatlaması doğal olarak KOBİ'lerin kullanacakları kredilerin miktarını/fiyatını, olumlu/olumsuz etkileyecektir. Kullanılan kredinin türünden vadesine, teminatından firma derecelendirmesine kadar çeşitli kriterler, kredilerin fiyatına yansımaktadır. Mevcut uygulamada kredi riski, ileri tekniklerle ölçülmeden belirlendiğinden aynı firma hakkında bankalar arasında farklı değerlendirmeler yapılabilmekte, farklı kredi fiyatları ortaya çıkabilmekteydi. Basel-II ile birlikte, riskin ölçümü iki ana unsura dayanmaktadır; kredi kullananın (firmanın) risk seviyesi ve kredi işleminin risk seviyesi. Kredi kullananın riski, firmanın finansal verileri (bilanço, gelir tablosu vb.) ile niteliksel faktörlerinin (yönetici ve ortakların geçmişi, yönetim ve organizasyon yapısı, ürün/hizmet gelişimi, ithalat-ihracat, pazar payı vb) değerlendirilmesi sonucu tespit edilen "firma derecelendirme notu" ile ifade edilmektedir. Böylece kredi çok riskli az riskli olarak belirlenmekte ve buna göre fiyatlandırılmaktadır.

- Fonlar,
- İkamet amaçlı veya ticari amaçlı olarak kullanılmasına göre değişebilecek gayrimenkul ipotekleri olarak sayılabilir.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen küçük ve orta ölçekli işletmelerin üretim, yatırım, pazarlama gibi ekonomik faaliyetleri yerine getirebilmek için ihtiyaç duydukları teşvik ve destekleri sağlamak amacıyla çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından çok sayıda kredi verilmektedir. 2005-2010 yılları arasında verilen krediler ve kaynakları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 22 : Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Verilen Krediler ve Kapsamları

Kredi Türü	Kredi Kaynağı	Alan	Kredi Kapsamı	Banka
İhracat Finansmanı Aracılık Kredisi	Dünya Bankası	İhracatı Olan Firmalar	İhracatı olan firmaların kısa/orta vadeli işletme sermayesi ve yatırım kredisi ihtiyaçlarını sağlamak amaçlıdır. Toplam kredi tutarı 300 Milyon Dolar’dır. Vade ve faiz: Ticari bankalar ve finansal kiralama şirketleri tarafından belirlenecektir.	İşbankası TSKB
Yenilenebilir Enerji Kredisi	Dünya Bankası	Su, Rüzgar, Jeotermal Gibi Kaynaklardan Elektrik Üretimi	Özel sektöre ait su, rüzgar, jeotermal gibi yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanarak elektrik üretecek firmaların yatırım projelerine finansman sağlamak amaçlıdır. Kredi tutarı:Finansman tutarı toplam yatırım tutarının %50’ sine kadar olup bir Firmaya en fazla 20 milyon \$ kullandırılabilir. Vade ve faiz: Vade yapısı projenin verimliliğine göre belirlenecektir.	TSKB 150 Milyon Dolara kadar TKB 50 Milyon Dolara kadar

Kredi Türü	Kredi Kaynağı	Alan	Kredi Kapsamı	Banka
AYB Kredisi	Avrupa Yatırım Bankası	İmalat Sanayi Tarıma Dayalı Sanayi Turizm Hizmet Sektörü	<p>Özel sektöre ait imalat sanayi, tarıma dayalı sanayi, turizm ve hizmetler sektöründe faaliyet gösteren firmaların yatırım projelerine finansman sağlamak amaçlıdır.</p> <p>Finansman tutarı toplam Yatırım tutarının %50'sine kadar olup bir firmaya en fazla 12,5 milyon Euro kullanılabilir. Çalışan kişi sayısı 500 kişinin altında olmalıdır. Net sabit kıymetler 75 milyon \$'in altında kalmalıdır. Yatırımların kişi başı gelir seviyesi Türkiye ortalamasının altında olan illerde gerçekleşmesi veya eğitim, sağlık sektörlerinde yapılması halinde 500 kişi şartı aranmaz.</p> <p>Vade ve faiz: 2+5=7 yıl (ilk 2 yıl anapara ödemesiz)</p>	Vakıfbank TKB Halkbank
AYB Çevre Kredisi	Avrupa Yatırım Bankası	Endüstriyel Kirliliği Azaltmaya Yönelik Yatırımların Finansmanı	<p>Organize sanayi bölgeleri ve organize sanayi bölgeleri içinde veya dışında yer alan özel sektör kuruluşlarının, büyüklük kısıtlaması olmaksızın, endüstriyel kirliliği azaltmak için gerçekleştirdikleri yatırımlarına finansman desteği sağlamak içindir. Kullanılabilecek kredi miktarı toplam Yatırım tutarının %50'si olup, asgari Yatırım tutarı 500.000 Euro olmalı ve 25 milyon Euro'yu aşmamalıdır. Firmaların ISO 14000 Çevre Yönetim Standardı alabilmek için yapmış oldukları Yatırımlar veya enerji Yatırımları sonucu yapılması gereken çevre Yatırımları bu kredi kapsamında finanse edilebilmektedir. Çalışan sayısı kısıtlaması bulunmamaktadır.</p> <p>Vade ve faiz: 2+5=7 yıl (ilk 2 yıl anapara ödemesiz)</p>	Vakıfbank TSKB

Kredi Türü	Kredi Kaynağı	Alan	Kredi Kapsamı	Banka
Küçük İşletmeler Aracılık Kredisi	Avrupa Yatırım Bankası	İmalat Sanayi Turizm Hizmet Sektörü	Özel sektöre ait imalat sanayi, turizm ve hizmetler sektöründe faaliyet gösteren Firmaların Türkiye sınırları içerisindeki yatırım projelerine finansman sağlamak amaçlıdır. Firmaların çalışan sayısı 250'nin altında olmalıdır. Toplam kredi tutarı 150 Milyon Euro'dur. Vade ve faiz: Ticari bankalar ve finansal kiralama şirketleri tarafından belirlenecektir.	TSKB
Sanayileşme Fonu	Alman Kalkınma Bankası (KfW)	İmalat Sanayi Tarıma Dayalı Sanayi Turizm Hizmet Sektörü	Özel sektöre ait imalat sanayi, tarıma dayalı sanayi, turizm ve hizmetler sektöründe faaliyet gösteren Firmaların Yatırım projelerine finansman sağlamak amaçlıdır.	TKB TSKB
Çevre Kredisi	Alman Kalkınma Bankası (KfW)	Sıvı Atıkların Azaltılmasına Yönelik Yatırımların Finansmanı	Endüstriyel kirliliği azaltma amacına yönelik olarak sinai faaliyetler sonucu oluşan sıvı atıkların azaltılmasına yönelik Yatırımlar içindir. Kriter: Kredi, KfW tarafından seçilen 58 ilde kullanılacaktır. Projelerin toplam Yatırım tutarının %70'inin finansmanı için kullanılabilir ve tutar firma bazında en fazla 2,5 milyon Euro olacaktır. Vade ve faiz: 2+5=7 yıl (ilk 2 yıl anapara ödemesiz)	TSKB
KOBİ Kredisi	Alman Kalkınma Bankası (KfW)	KfW Tarafından Belirlenen 51 İldeki İmalat Sanayi	Türkiye'nin KfW tarafından seçilen 51 ilde yer alan, imalat sanayinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin Yatırım projelerinin ve/veya işletme sermayelerinin finansmanında kullanılacaktır. Kriter: Çalışan kişi sayısı 150 kişinin altında olmalıdır. Kredi Tutarı kredi genelinde ortalama 100.000 Euro olmak şartıyla en fazla 200.000 Euro olacaktır. Vade ve faiz: Ticari banka belirleyecektir.	İşbankası, Vakıfbank, Akbank

Kredi Türü	Kredi Kaynağı	Alan	Kredi Kapsamı	Banka
AKKB Kredisi	Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası (AKKB)	İmalat Sanayi Tarıma Dayalı Sanayi Turizm Hizmet Sektörü	Özel sektöre ait imalat sanayi, tarıma dayalı sanayi, turizm ve hizmetler sektöründe faaliyet gösteren Firmaların Yatırım projelerine finansman sağlamak amaçlıdır. Finansman tutarı toplam Yatırım tutarının %50'sine kadar olup bir Firmaya en fazla 10 milyon Euro kullanılabilir. Çalışan kişi sayısı 500 kişinin altında olmalıdır. Net sabit kıymetler 75 milyon doların altında kalmalıdır. Vade ve faiz: 7 yıl	TKB TSKB Halkbank Vakıfbank
FKA Kredisi	Fransız Kalkınma Ajansı (FKA)	Enerji Sağlık Eğitim Sektörü Öncelikli Özel Sektör KOBİ'lerinin Desteklenmesi	Başta enerji, sağlık ve eğitim sektörlerinde olmak üzere tüm iktisadi sektörlerde faaliyet gösteren özel sektör KOBİ'lerinin yatırımlarına finansman sağlamak. Enerji, sağlık ve eğitim hariç; diğer sektörlerde yapılacak yatırımlarda çalışan kişi sayısı 500 kişinin altında olmalıdır. Net sabit kıymetler 75 milyon Euro'nun altında olmalıdır. Kullanılabilecek kredi miktarı toplam yatırım tutarının azami %85'idir Vade ve faiz: 14 ile 6 yıl arasında	TSKB
JBIC Kredisi	Japon Kalkınma Bankası (JBIC)	İmalat Sanayi Tarıma Dayalı Sanayi Hizmet Sektör	Özel sektöre ait imalat sanayisi, tarıma dayalı sanayi, hizmet sektöründe faaliyet gösteren firmaların projelerine finansman sağlamak amaçlıdır. JPY cinsinden kullanılır. Çalışan sayısı 500 kişinin altında, net sabit kıymetler 75 milyon\$'ın altında olduğu firmalara kullanılır. Vade ve faiz: 1+5=6 yıl (ilk 1 yıl anapara ödemesiz)	TSKB

Kaynak :Hazine Müsteşarlığı, TSKB, TKB, Vakıfbank, Halkbank, İTO, KOBİ'lere Yönelik Destekler, Yayın No : 2005-24, İstanbul 2005

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MANİSA SANAYİ BÖLGELERİNDE FAALİYET GÖSTEREN
KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME (KOBİ)'LERİN
KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ VE BÖLGENİN
SANAYİLEŞMESİNE KATKILARININ DEĞERLENDİRİLMESİNE
YÖNELİK YAPISAL PROFİL ANALİZİ

3.1 MANİSA İLİ İMALAT SANAYİNDE FAALİYET GÖSTEREN
KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN GENEL YAPISI

3.1.1 Manisa İlinin Sosyo - Ekonomik Yapısı

3.1.1.1 İktisadi Faaliyet Konularına Göre Sektörel Yapı

Ege bölgesi içinde önemli tarım, ticaret ve sanayi alanlarına sahip ve bölgenin gelişme potansiyeli en yüksek illerinden biri olan Manisa'nın 1970'li yıllara kadar tarıma dayalı iktisadi faaliyet kolları, organize sanayi bölgesinin 1971 yılında faaliyete geçmesiyle birlikte daha da genişletmiştir. Tarıma dayalı iktisadi faaliyet kollarının yanında, sanayi kesimi de gelişmeye başlamıştır. Manisa günümüzde Türkiye'nin ve dünyanın önde gelen sanayi şehirleri arasında ilk sıralarda olma yolundadır.

1980 yılında uygulamaya konulan teşvik tedbirlerinin etkisiyle Manisa'da planlı ve kararlı sanayileşme hareketi başlamıştır. 1980 yılından bu güne kadar uygulanmaya devam edilen tarım ve sanayi kesimine yönelik teşvik ve tedbirler Manisa'da iktisadi faaliyet kollarının gelişimini hızlandırmıştır.

Günümüzde, nüfusunun iktisadi faaliyet kollarına göre dağılımına bakıldığında tarım, ormancılık, avcılık ve balıkçılık, alanları Türkiye’de % 53,66, Ege Bölgesi’nde % 54,08 iken Manisa ilinde bu oran % 65,57 ile ilk sıradadır. İmalat sanayinin toplam nüfus içindeki payı ise Türkiye de % 11,90, Ege Bölgesinde % 12,54 Manisa’da ise % 10 ile ikinci sıradadır. İktisadi faaliyet kollarına göre nüfusun içinde en son sırada ise, Türkiye’de % 0,34, Ege Bölgesi’nde ve Manisa’da % 0,42 ile elektrik, gaz ve su gelmektedir (KOSGEB, 2001:7). Genel itibariyle Manisa’da iktisadi faaliyet kollarının dağılımının yüksek olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle tarım ve sanayi kenti olan Manisa’nın gelecekte iktisadi faaliyet kolları açısından Türkiye’nin gelişme potansiyeli çok yüksek illerinden biri olduğu ortadadır.

Tablo 23 :İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Nüfus (12 ve Yukarı Yaştaki Nüfus)

İktisadi Faaliyet Kolları	Türkiye		Ege Bölgesi		Manisa	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Tarım, Avcılık, Ormancılık Ve Balıkçılık	13677098	53,66	2068404	54,08	421503	65,57
Madencilik ve Taşocakçılığı	142597,1	0,56	32247,65	0,84	7712,84	1,20
İmalat Sanayi	3032072	11,90	479565,1	12,54	64258,77	10,00
Elektrik, Gaz ve Su	87553,16	0,34	15930,35	0,42	2702,11	0,42
İnşaat	1290824	5,06	191267,8	5,00	20127,94	3,13
Toptan ve Perakende Ticaret, Lokanta ve Oteller	2021194	7,93	307594,7	8,04	35240,79	5,48
Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama	845215,4	3,32	116168,9	3,04	12064,12	1,88
Yardımcı İş Hizmetleri	590498,8	2,32	82487,93	2,16	6774,35	1,05
Toplum Hizmetleri Sosyal ve Kişisel Hizmetler	3644996	14,30	506490,3	13,24	70011,79	10,89
İyi Tanımlanmamış Faaliyetler	154216,5	0,61	24880,34	0,65	2457,95	0,38
Toplam	25486263	100,00	3825038	100,00	642853,7	100,00

Kaynak : 2005 Yılı TÜİK Verileri ve Yıllık Nüfus Artış Oranları kullanılarak oluşturulmuştur.

3.1.1.2 Manisa İlinin Türkiye Ekonomisi İçerindeki Yeri

1971 yılından itibaren sanayi bölgelerinin kurulup gelişmesi Türkiye ekonomisi içinde Manisa'nın önemli bir yere sahip olmasını sağlamıştır. 81 il içinde ilin ekonomik değerler itibariyle ülke ekonomisine katkısı oldukça yüksektir.

Tarım ve sanayi ağırlıklı bir yapıya sahip olan Manisa, cari fiyatlarla 2001 yılı GSYİH (Gayri Safi Yurt İçi Hasıla) düzeylerine göre Türkiye'deki 81 il içinde 10., KBGSYİH (Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla) bakımından 15. sıradadır. İlde yaratılan GSYİH'nın %33'ü tarımdan, %26'sı sanayiden, %18'i ticaretten, %5'i inşaat sektöründen, %7'si ulaştırma-haberleşmeden ve %11'i de diğer sektörlerden oluşmaktadır.

Tablo 24 : Cari Fiyatlarla GSYİH ve KBGSYİH'nın İllere Göre Dağılımı

İLLER	GSYİH (MilyarYTL)			Kişi Başına GSYİH (\$)			
	Sıra No:	GSYİH	İllerin Payı	Gelişme Hızı	GSYİH	Gelişme Hızı	Sıra No:
İstanbul	1	38010	21,3	38,0	3063	33,8	7
Ankara	2	13537	7,6	30,5	3333	28,0	9
İzmir	3	13383	7,5	47,2	3894	44,1	6
Kocaeli	4	9160	5,1	61,7	7468	57,4	1
Bursa	5	6510	3,6	42,1	3037	38,5	13
Adana	6	5312	3,0	39,6	2834	37,3	18
İçel	7	5040	2,8	47,2	2970	43,5	16
Antalya	8	4705	2,6	51,0	2657	45,3	20
Konya	9	4237	2,4	36,7	1883	33,8	43
Manisa	10	3769	2,1	45,0	2978	44,1	15
Muğla	11	2918	1,6	53,4	4006	50,0	5
Balıkesir	13	2627	1,5	38,3	2429	37,2	27
Gaziantep	14	2535	1,4	49,6	1929	46,2	39
Samsun	15	2449	1,4	39,5	2035	39,4	37
Aydın	16	2342	1,3	34,1	2444	32,7	25
Kayseri	17	2335	1,3	54,0	2188	51,0	31
Diyarbakır	18	2200	1,2	52,9	1591	49,8	54
Denizli	20	2192	1,2	48,0	2584	46,5	22
TÜRKİYE		178412	100	43,2	2600	40,8	-

Kaynak : 2004 Türkiye İstatistik Yılığ ve 2006 TÜİK Yayınları verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 24'deki verilerden de izleneceği gibi Diyarbakır, Gaziantep, Konya, Samsun, İstanbul ve Antalya gibi illerimiz yaratılan GSYİH değerlerine göre 81 il içerisinde ilk sıralarda yer almasına rağmen KBGSYİH'de bu sıralamanın aleyhte bozulduğu, Manisa'da ise nispeten yaratılan GSYİH'nın kişi başına dağılımında daha adaletli bir dağılım gösterdiği görülmektedir.

3.1.1.3 Manisa'da Sanayi Sektörü'nün Gelişimi

Sanayi toplumu, 18.Yüzyılda İngiltere'de gerçekleştirilen teknolojik ve ekonomik devrimle, Fransa'da başlayan politik devrimin (1789) ortak sonucu olarak oluşmuştur. İngiltere ve Fransa'yı zamanla diğer Batı Avrupa Ülkeleri ve ABD izlemiştir. Türkiye'nin sanayileşme sürecine yoğun katılımı ise Cumhuriyet Döneminde başlamış olup, 150 yılı aşan bir gecikme göstermektedir (Erkan, 1991:182). Osmanlı Devleti'nin ekonomisi tarıma dayalı bir yapıya sahip olduğu için, sanayinin göreceli olarak ikinci planda kaldığı görülmektedir. Bu durumun, Osmanlı ekonomisinin gelişmemesinin en büyük nedeni olarak kabul etmek mümkündür. Osmanlı Devletinin ekonomik düzeni, toprak ve tarımsal üretime dayanan bir sistemdir. İmparatorluğun ekonomik düzeni için tarımın vazgeçilmezliği o kadar önemlidir ki Osmanlı Devleti kendisini en çok korunan ve kontrol edilen topraklar diye tanımlamaktadır(Nişancı, 2002:67).

XV. ve XVI. Yüzyıllarda, Osmanlı İmparatorluğu Avrupa ülkelerine göre ileri bir el sanatlarına ve küçük bir sanayiye sahiptir. O dönemlerde ipekli dokuma, deri, çinicilik ve gemi yapımı gibi ürünler dış piyasalarda aranan el sanatları ürünleridir. Sanayinin örgütlenişi ise meslek kuruluşları, (Loncalar) şeklinde olmaktadır. Bunların, sağlam ve titiz meslek tutumları imalat kalitesinin korunmasını sağlamakta ve Osmanlı ürünlerini her tarafta aranır hale getirmekteydi. Sanayide devlet kontrolü bu tarihlerde kurulmuştur. Dünya standartlarını ilk kez saptayıp uygulayanın Osmanlı Devleti olduğunu söylemek mümkündür.

Osmanlı İmparatorluğunda, özellikle Türkler arasında, gözde uğraş alanı askerlik ve devlet adamlığı olmuş, ticaret ve sanayiye yeterince önem

verilmemiştir. Bu nedenle, Türklerde girişimcilik yeterince gelişmemiştir. Özellikle XVII. Yüzyılın ilk yarısında kamu kesimi olarak daha çok askeri gereksinimleri karşılamak üzere tophane, baruthane, tersane, fişekhane, dökümhane, doğramahane gibi sanayilerin kurulu bulunduğu saptanmıştır. Böylesi bir bakış açısının varlığı Osmanlı ekonomisindeki sanayi ve ticari faaliyetlerin, azınlıkların elinde toplanmasına neden olmuştur. Nitekim Alman İçişleri Bakanlığının 1913'de saptadığına göre, sanayiciler arasında Türkler bulunmamaktadır. 1914 yılında Osmanlı İmparatorluğunda yer alan girişimci ve işçilerin ancak % 15'i Türk'tür (Kepenek, 1987:24).

Avrupa ülkelerinde, 18.Yüzyılın ortalarına doğru sanayide makine gücünden yararlanılmaya başlanması bir devrime neden olmuştur ve dünya ekonomisinin yönünü tamamıyla değiştirmiştir. İngiltere'de başlayan bu büyük dönüşüm, buradan dünyanın başka ülkelerine de başta Almanya, ABD ve Japonya olmak üzere Avrupa, Amerika ve Asya ülkelerine de yayılmıştır (Karakayalı, 2003:15).

19. Yüzyılın ikinci yarısında sanayi devriminin etkileriyle sanayileşmeye ilişkin düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır ve ilk olarak Teşvik-i Sanayi Kanunu yürürlüğe konulmuştur.

Cumhuriyetin ilanı ile son dönemlerde Osmanlı Devletinin ekonomik açıdan dışa bağımlı olması bazı devlet adamlarını radikal kararlar almaya zorlamış ve 1923 yılında İzmir Birinci İktisat Kongresi Toplanmıştır.

Birinci İktisat Kongresinin toplandığı yıllarda Manisa ili, tarımsal ve doğal kaynaklara dayalı, bitkisel üretim ve hayvan varlığına dayalı gıda, dokuma, ve deri sanayileri ile gelişen önemli bir il konumdaydı. En gelişmiş sanayi dalları; gıda, dokuma ve dericiliktir. Bunların yanı sıra, Turgutlu İlçesinin nitelikli topraklarından yararlanılarak tuğla ve kiremit üretilmektedir. İlin özelliklerinden biri de, uzmanlaşmış fabrikaların dışında, karma üretim yapan, unu, zeytinyağı ile dokumayı aynı tesiste üreten kuruluşların bulunmasıdır.

Tablo 25 :1927 Sanayi Sayımına Göre Manisa İli Sınırlarında Faaliyet Gösteren İmalat Sanayinin Ana Sektörlere Göre Dağılımı

Sanayi Ana Sektörleri	İşyeri Sayısı	Çalışan Sayısı
Maden Çıkarma Sanayi	5	68
Tarıma Dayalı Sanayi	1.012	2.220
Dokuma Sanayi	220	889
Ağaç Ürünleri Sanayi	259	546
İnşaat Sanayi	133	613
Maden, Maden İşletmesi ve Makine San.	456	886
Kağıt ve Basım Sanayi	5	8
Kimya Sanayi	20	67
Karma Sanayi	2	14
Diğer Sanayi Dalları	10	27
Toplam	2.122	5.338

Kaynak : TÜİK 1927 Sanayi Sayımı

1927 sanayi sayımı sonuçlarına göre İldeki 2.122 işyerinde toplam 5.338 kişi çalışmaktadır. Bunların 1.093'ü tek kişilik, 917'si 2-5 kişilik işletmelerdi. 6-10 arası işçi çalıştıran işyeri sayısı 90, 10'dan çok işçi çalıştıran işyeri sayısı ise 22'dir. 1920'lerde işyerlerinin 1.012'si tarıma dayalı sanayi dalındadır. Ancak, bunlardan yalnızca 6'sı, 10'dan çok işçi çalıştırmaktadır. Bunlar, un, zeytinyağı, sabun üreten kuruluşlardır.

Metal eşya, makine imalat dalında ise 456 işletme vardır. Bunların çoğu tarım araçları üreten atölyelerdir. Ağaç işleme sanayindeki işyerleri, sayıları 259'u bulan bıçkı-hızır ve doğrama atölyeleridir.

1932 yılında Teşvik-i Sanayi Kanunundan 46 küçük ve orta ölçekli işletme yararlanmış ve bu işletmeler arasında ağırlıklı yeri toplam 241 işçi çalıştıran zeytinyağı, un ve çırçır fabrikaları ağırlıklı olarak yer almaktadır (Karaköse, 2004:28-29).

Manisa sanayisine damgasını vuran büyük ölçekli kamu yatırımları 1950-1970 yılları arasında gerçekleşmiştir. Yoğunlaşma alanları bakımından ise, İl sanayinin yapısında önemli bir değişiklik olmamıştır. 1964 yılında İlde 10 kişiden fazla işçi çalıştıran 44 kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşların 2'si kamu, 42'si özel kesim işletmeleridir. Kamu işletmeleri ortalama 750 kişi çalıştıran

büyük ölçekli işyerleriydir. Özel kesim işletmeleri ise ortalama 64 kişi çalıştıran orta ölçekli kuruluşlardır.

1950-1970 arası dönemde, özellikle 1960'larda özel kesim girişimlerinin sayısı artmıştır. Ancak yeni girişimler de Cumhuriyet'in ilk yıllarında olduğu gibi, imalat sanayimin temel yoğunlaşma alanları olan dokuma, gıda, deri ve taş-toprağa dayalı sanayi dallarına yönelmiştir.

Kamu girişimlerinden Manisa Pamuklu Dokuma Mensucat A.Ş. 1955'te, Soma Termik Santralı 1957'de ve Demirköprü Hidroelektrik Santralı 1960'da işletmeye açılmıştır. Özel girişim olan ve bu dönemde İl sanayisine önemli katkı sağlayan Ege Mensucat A.Ş 1957 yılında Kula İlçesinde, TUKAŞ Konserve Fabrikası da 1962 yılında Turgutlu İlçesinde işletmeye açılmışlardır.

Önceleri evlerde, atölyelerde küçük tezgah veya işletmeler halinde basit imalat özelliği taşıyan dokuma sanayi toplumun ihtiyacını tam olarak karşılayamadığından 1955 yılında 12 Milyon TL. Sermaye ile Manisa Pamuklu Mensucat A.Ş işletmeye açılmıştır. Yıllık üretimi 5 Milyon metre dokuma olan işletme, yılda 4.000 bin ton mahliç pamuk alımı yapmaktaydı. Aynı yıllarda Salihli'de özel şahsa ait bir pamuk ipliği ve dokuma fabrikası açılmıştır.

Bu dönemde İlde gıda sanayi dalında, un, yağ, konserve fabrikaları ile şeker, helva, sütlü yiyecek üreten imalathaneler önemli yer tutmaktadır. 1960'larda gıda dalındaki başlıca işyerleri, Merkez İlçedeki un, yağ, yem, zeytinyağı, gazoz, ispirto, içki fabrikaları, Akhisar'daki 12, Alaşehir'deki 2 zeytinyağı fabrikası ile 3 adet lokum-helva tahin imalathanesi, Kırkağaç'taki 7 zeytinyağı, Kula'daki 1 un, Salihli'deki un ve şarap, Saruhanlı ve Soma'daki 5'er, Turgutlu'daki 2 zeytinyağı fabrikası, un ve pamuk, konserve, şarap fabrikası gösterilebilir. 1968 yılında yabancı ve yerli ortaklarca kurulan TARIŞ'ın ispirotolu içkiler sanayi, yılda 140.000 ton litre şarap ve 210.000 ton litre vermut kapasiteli işletmelerdir.

1980 ve sonrasında gerçekleşmeye başlayan hızlı sanayileşme hareketi ile Manisa sanayisinde hızlı bir değişim ve gelişim başlamıştır. Çeşitli sektörlerde

genellikle orta ölçekli yatırımlar gerçekleştirilmiş ve dış ticaret kapıları açıldıkça sektörler hızla ölçek kapasitelerini büyütüp geliştirmişlerdir.

Tablo 26 : Manisa’da İmalat Sanayinin Ana Sektörlere Göre Dağılımı (2004)

Sanayi Ana Sektörleri	İşletme Sayısı	Yüzde	İstihdam	Yüzde
Gıda içki ve Tütün Sanayi	72	23.1	4.972	20.4
Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi	70	22.5	4.418	18.1
Metal Eşya, Makine ve Teçhizat San.	66	21.2	9.411	38.5
Tekstil, Giyim ve Deri sanayi	54	17.4	3.379	13.8
Kimya Sanayi	22	7.1	931	3.8
Diğer imalat Sanayi	11	3.5	466	1.9
Kağıt ürünleri ve Basım Sanayi	9	2.9	577	2.4
Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayi	4	1.3	273	1.1
Metal Ana Sanayi	3	1.0	-	-
Toplam	311	100	24.427	100

Kaynak :Manisa’da Sanayileşme ve Ekonomik Gelişme, Erdinç Karaköse, Şafak Basım, 2004 Manisa

Yukarıda ki tablodan da görüldüğü 2004 yılı itibariyle gibi Manisa’da imalat sanayi işletmelerinin % 23,1’ini gıda, içki ve tütün sanayi işletmeleri, %22,5’ini taşa ve toprağa dayalı işletmeler, %21,2’sini metal eşya, makine ve teçhizat işletmeleri, %17,4’ünü tekstil, giyim ve deri sanayi işletmeleri oluşturmaktadır. Hammaddesi büyük oranda tarıma dayanan gıda ve tekstil sektörü işyeri sayısı bakımından sanayi işletmelerinin % 40,5’ini, istihdam bakımından % 34,2’sini kapsamaktadır. İmalat sanayi içinde istihdam edilen personel sayısı 24.427’dir.

Sanayi işletme sayısı bakımından 70 işletme ile ikinci büyük sektör olarak görünen taş ve toprağa dayalı sanayi sektörü, Manisa’daki sanayi işletmelerinin % 22,5’ini oluştururken, toplam sanayi işgücünün %18,1’ini istihdam etmektedir. 2000’li yıllara gelinirken Manisa Organize Sanayi Bölgesinde kurulu işletmelerin teknoloji yoğun yatırımları sonucu metal eşya, makine ve teçhizat sanayi İlde en önemli sanayi sektörü konumuna ulaşmıştır. Metal eşya, makine ve teçhizat

sanayi 66 işletme ile toplam içinde %21,2'lik bir paya sahipken, sağladığı istihdam % 38,5 oranı ile 9.411 kişidir.

3.1.1.4 Manisa Organize Sanayi Bölgesi (MOSB)

3.1.1.4.1 Manisa Organize Sanayi Bölgesindeki (MOSB) Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler

Manisa'da, 1971 yılında hizmete açılan Organize Sanayi Bölgesi ile sanayi gelişme trendi hızlanmış, daha büyük ölçekli sanayi kuruluşlarının Manisa'ya yönelmesine olanak sağlanmıştır. Bu gelişme doğrultusunda özellikle teşvik tedbirlerinin de etkisiyle, 1980 yılından itibaren planlı ve kararlı bir sanayileşme hareketi izlenmektedir (Manisa 95, 1995:110).

Sanayileşme Türkiye'de planlı dönemde ve öncesinde kalkınmanın temel ilkesi olarak kabul edilmiş ve sanayileşmede ilk girişimler Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında başlamıştır. 1933 yılında uygulamaya konulan Birinci Beş Yıllık Sanayileşme Planı bu yoldaki girişimleri desteklemiş ve arttırmıştır. Ülke çapında başlayan sanayileşme hareketine Manisa, tarıma dayalı sanayileşme ile katılmıştır. Bu dönemdeki başlıca sanayi dalları gıda, dokuma, dericilik ve toprak sanayi olarak görülmektedir. 1960'dan sonra planlı döneme geçilmesi ile birlikte sanayileşme alanında yeni öneriler ve tedbirler öngörülmüştür. Sanayileşme hareketine kazandırılan önerilerden biri de organize sanayi bölgelerinin kurulmasıdır. Organize sanayi bölgesini gerçekleştiren ilk örnekler Bursa ve Manisa İlleridir.

Planlı dönemin başında uygulamaya konulan organize sanayi bölgeleri Manisalı girişimci gücünün de dikkatini çekmiştir. Manisa Organize Sanayi Bölgesinin (MOSB) kuruluş çalışmalarına 1963 yılında başlanmıştır. Yer seçimi ve fizibilite raporu çalışmalarının yapıldığı 1966 yılına kadar süren hazırlık aşaması, aynı yıl içinde kredi anlaşması yapılarak sonuçlandırılmıştır. İnşaatına 1968 yılında başlanan MOSB 1970 yılı sonunda tamamlanmıştır (Uzun, 1995:40). Bursa dışında ülkemizin kendi öz kaynaklarıyla gerçekleşen ilk organize sanayi bölgesi olma özelliğini taşımaktadır.

Manisa Organize Sanayi Bölgesi içindeki firmalar çeşitli sektörlerden büyük ve orta ölçekli işletmelerdir. Firmalar yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası seviyede üretim yapmaktadır. 2006 yılı itibariyle aralarında uluslararası firmaların bulunduğu MOSB’de 119 faal sanayi tesisi, faal durumda olmayan 3 adet tesis, yapım aşamasında olan 14 adet tesis bulunmaktadır. İstanbul Sanayi Odası (İSO) kriterlerine göre Türkiye’deki 500 büyük sanayi kuruluşunun 5’i Manisa Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet göstermektedir.

Tablo 27 : İstanbul Sanayi Odası (İSO) Kriterlerine Göre Türkiye’deki 500 Büyük Tesis İçine Giren Manisa Sanayi Kuruluşları

İl Sıra No	Türkiye Sıra No	Sanayi Kuruluşunun Adı	İlçesi
1	8	Vestel Elektronik San.ve Tic. A.Ş.	Merkez
2	35	Vestel Beyaz Eşya San.ve Tic. A.Ş.	Merkez
3	159	Bosch Isıtma Ürünleri San.ve Tic. A.Ş.	Merkez
4	188	Polinas Plastik San.ve Tic. A.Ş.	Merkez
4	305	Hayes Lemmerz Jantaş A.Ş.	Merkez
5	367	Yonca Ege Yağ San. Tic. A.Ş.	Merkez

Kaynak : Sayılarla Manisa 2006, Manisa Valiliği, İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü

Manisa Organize Sanayi Bölgesi dışında Kenan Evren Küçük Sanayi Sitesi ve halen kurulum aşamasında olan Orta Ölçekli Sanayi Bölgelerinde 4.404 işletme faaliyette de olup yaklaşık 15.000 kişi istihdam edilmektedir.

3.1.1.4.2 Manisa Sanayi Bölgelerindeki Küçük ve Orta Ölçekli İşletme (KOBİ)’lerde İstihdam Yapısı

Ege bölgesi içinde imalat sanayi alanında oldukça önemli bir yere sahip olan Manisa’da organize sanayi bölgesi, orta ölçekli ve küçük ölçekli sanayi bölgeleri içinde istihdam edilen personel sayısı 36.545’dir.

İl’de gelişen sanayiler, gıda, inşaat ve toprak, tekstil, metal eşya-makine, kimya, elektrik-elektronik, deri-konfeksiyon, gıda, yem, oto yan sanayi, tarım araçları ve gereçleridir. İlde ki sanayi tesislerinin %30’una yakın bir kısmı MOSB’nde faaliyet göstermekte olup istihdam açısından bakıldığında da ise sanayi sektöründe çalışanların %63’ünün MOSB’de çalıştığı ve bu firmalarda istihdam edilen kişi sayısının toplam 23.072 kişi olduğu görülmektedir.

İli geneline bakıldığında Merkez ilçe ve ilçelerinde 2005 yılı sonu itibarıyla 6948 sayılı kanuna göre sanayi sicil belgesine sahip 631 işyeri faaliyet göstermektedir. Bu işletmeler içerisinde 25’den fazla işçi çalıştıran işyeri sayısı 239 olup, 33.552 kişi istihdam edilmektedir.

3.1.1.4.3 Manisa Sanayi Bölgelerindeki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Dış Ticaret Durumları

Günümüzde sanayi ve ticaretteki canlılık, Manisa’da faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletme (KOBİ)’ler ile büyük ölçekli işletmelerin dış ticarete olan katkısını da arttırmıştır. 2004 yılında Manisa Gümrüğünden yapılan ihracat tutarı 255.012.116\$ iken bu oran 2005 yılında %49,6 artışla 513.912.172\$’a yükselmiştir. İlimizin en önemli ihraç malları, kombi, kombi aksam ve parçaları, televizyon, buzdolabı, DVD player, su ısıtıcıları, jant, teneke kutu, ayçiçek yağı ve çeşitli gıda maddeleridir. Bu ürünlerin ihraç edildiği başlıca ülkeler ise Almanya, Fransa, İtalya, Ukrayna, Kazakistan, KKTC, Suriye, Bulgaristan, Romanya, Portekiz, İngiltere, Rusya, Bulgaristan, Yunanistan, Gürcistan, Çek Cumhuriyeti, Suriye ve Hollanda olarak sıralanabilir.

3.2 MANİSA İMALAT SANAYİ’NDE FAALİYET GÖSTEREN KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN BÖLGENİN SANAYİLEŞMESİNE ETKİLERİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK AMPİRİK BİR ÇALIŞMA

3.2.1 Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Ülkelerin sanayileşmesinde çok önemli bir yere sahip olan küçük ve orta ölçekli işletmelerin aynı zamanda ilin gelişip kalkınmasına katkılarının olduğu bir gerçektir. 1970 yılına kadar tarıma dayalı bir ekonomiye sahip olan ve önemli bir sanayi tesisi bulunmayan Manisa’da, 1970’lerin başında Organize Sanayi Bölgesi’nin kurulması ile sanayileşme faaliyetleri hız kazanmaya başlamıştır.

Organize Sanayi Bölgesinin kurulması il dışındaki sermayenin Manisa’ya yönelmesini sağlamış ve Manisa Organize Sanayi Bölgesindeki (MOSB) pek çok

kuruluş İzmir ve İstanbul'dan sanayicilerin doğrudan yatırımları yada katılımları ile gerçekleşmiştir. Ayrıca, daha önceleri tarım ve ticaretten elde ettikleri gelirleri sanayiye aktarmaktan çekinen ya da küçük ölçekli un, çırçır, yağ. dokuma ve tuğla fabrikalarına yönelen Manisalı sanayiciler, 1970'lerde büyük ölçekli yatırımlara girişmeye başlamışlardır. 1980 ve sonrası dönemde çok daha büyük hız kazanan sanayileşme çabaları ve bölgeye gelen yerli ve yabancı yatırımcıların kurduğu yeni işletmelerle MOSB Türkiye'nin en önemli sanayi bölgelerinden biri haline gelmiştir. 2004-2005 yılında düzenlenen yarışmada 200 Avrupa şehri arasında doğrudan yabancı yatırım için en uygun maliyetli şehir seçilen Manisa, ve Manisa Organize Sanayi (MOSB) 2005 yılında en iyi yatırıma uygun organize sanayi bölgesi seçilmiştir (<http://www.investinturkey.gov.tr/cms/index.php?modul=news.events.php:2006>).

Organize sanayi bölgesindeki bu gelişmeler büyük ölçekli işletmeleri desteklemekte, küçük ve orta ölçekli işletmelerin kurulup gelişmesi için de zemin hazırlamaktadır. İl'de faaliyet gösteren KOBİ'lerin önemli bir kısmı sanayi bölgesinde yer alan işletmelerin bazı ara girdilerinin üretimini gerçekleştirmektedirler.

Bu bağlamda tanımlayıcı ve belirleyici nitelikte olan bu araştırmanın amacı, Manisa İlinde imalat sanayinde faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelerin ilin sosyo-ekonomik yapısı içindeki yerini, sanayileşmesine katkılarını, dış ticaret içindeki durumunu, temel sorunlarını saptamak ve elde edilen verilerin değerlendirilmesi sonucunda çözüm önerilerini sunmaktır.

3.2.2 Veri Toplama Yöntem ve Araçları

Manisa İlindeki KOBİ'lerin bugünkü durumunu ve gelişme olanaklarını incelemeye yönelik araştırmanın gerçekleştirildiği küçük ve orta ölçekli işletmelere ilişkin bilgiler (sayıları, ticari unvanları, faaliyet alanları, adresleri, telefon numaraları vb.) Manisa KOSGEB'den temin edilmiştir. Özellikle araştırmaya konu olan ve KOSGEB'e kayıtlı olan KOBİ'lerin seçilmesine özen

gösterilmiştir. Genellikle orta ölçekli işletmelerin daha kurumsal bir yapıya sahip olmalarından bu işletmeler üzerine yoğunlaşmaya çalışılmıştır.

İmalat sektöründeki işletmelerin hem bölgenin hem de ülkenin sanayileşmesine katkılarının saptanması ve sanayileşme politikalarının geliştirilmesine ilişkin bilgi ve verilerin toplanmasında anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırma evresinin örnekleme gurubunun ve anket sorularının belirlenmesi kadar, anket sorularının da sağlıklı bir şekilde cevaplanması ve toplanıp değerlendirilmesi çok önemlidir. Anketin önsözünde, ankete katılan kişilerin soruları etki altında kalmadan ve hiç bir endişe taşımadan cevaplamaları için gerekli açıklamalar yapılmış, ayrıca cevapların ve cevaplardan elde edilecek bilgilerin gerçekçi bir yapıya sahip olması için kontrollü sorular sorulmuştur.

Anket 100 kişilik bir örnekleme gurubunun tümü tarafından yanıtlanmak üzere hazırlanmıştır. Anket katılan kişileri sıkımayacak şekilde hazırlanan oldukça geniş kapsamlı 55 sorudan oluşturulmuştur. Ancak, anket cevaplarının değerlendirilme aşamasında sağlıklı sonuçlara ulaşmak için soruları tam olarak cevaplamayan yada inandırıcı olmayan 40 kadar KOBİ'nin anketi değerlendirme dışı bırakılmış, 60 işletmenin cevapları dikkate alınmıştır. Dolayısıyla yanıt alma oranı %60'dır. Araştırmanın bulguları, bu 60 KOBİ'nin örneklem gurubuna dayandırılmıştır.

Manisa Ticaret Borsası ve Manisa Ticaret ve Sanayi Odasının yardımlarıyla gerçekleşen anket çalışmasında verilerin toplanması yetkililerle yüz yüze görüşmeler yapılarak sağlanmıştır.

3.2.3 Verilerin Değerlendirilmesinde Kullanılan Yöntemler

Araştırmada elde edilen verileri değerlendirmede SPSS (Statistical Package for Social Sciences) kullanılmış, alınan cevaplar frekans dağılımına göre değerlendirilmiş, yüzde yöntemi ile tablo haline getirilmiştir. Ayrıca sorulara verilen cevaplar arasında çaprazlama yapılarak cevapların birbirleri arasındaki ilişkiler incelenmeye çalışılmıştır.

3.2.4 Araştırmanın Güvenilirliği

Küçük ve orta ölçekli işletmeler üzerine uygulanan araştırmada genellikle işletme sahipleriyle yada yöneticileriyle anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle sorulara verilen cevaplarda yönetici yada sahiplerinin kişisel sorumlulukları bulunmaktadır. Diğer taraftan bu tür araştırmaların değerlendirilmesinde kullanılan SPSS programının doğru sonuçların elde edilmesinde güvenilir ve etkili bir program olduğu kabul edilmektedir.

3.3 MANİSA İMALAT SANAYİ'NDE FAALİYET GÖSTEREN KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERE YÖNELİK ANKET ÇALIŞMASI SONUCUNDA ELDE EDİLEN BULGULARIN ÇÖZÜMLENMESİ

3.3.1 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Genel Özellikleri

3.3.1.1 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Kuruluş Yılları

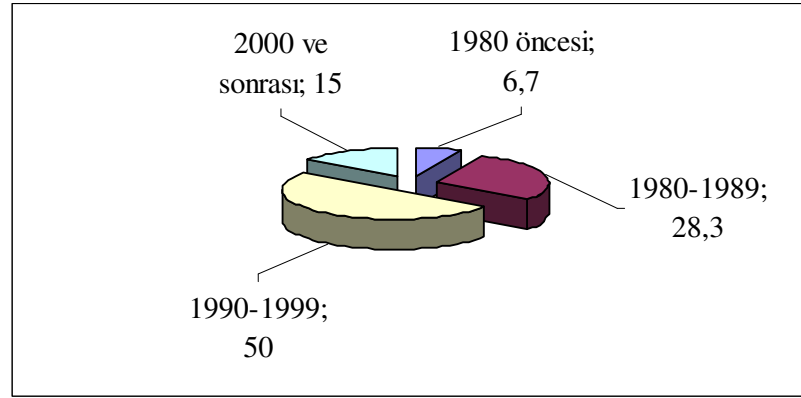
Manisa Küçük Sanayi, Orta Ölçekli Sanayi ve Organize Sanayi Bölgelerinde faaliyette bulunan işletmeler arasında uygulanan anket çalışması sonucunda, ankete cevap veren 60 (Altmış) küçük ve orta ölçekli işletmenin kuruluş yılları itibariyle dağılımına bakıldığında, işletmelerin %50'sinin 1990-1999 yılları arasında faaliyete geçtiği görülmektedir. Bu yıllar itibariyle üretime geçen işletme sayısı 30'dur.

Sırasıyla 1980 öncesi kurulan işletmeler 4 (% 6,7), 1980-1989 yılları arasında 17 (% 28,3), 2000 ve sonrasında 9 (%15) işletmenin faaliyete geçtiği görülmektedir. Başka bir deyişle küçük ve orta ve ölçekli işletmelerin yarısının 1990-1999 yılları arasında kurularak üretime geçtikleri söylemek mümkündür (Tablo 28).

Tablo 28 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Kuruluş Yılları

Kuruluş Yılı	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	Birikimli Yüzde (%)
1980 öncesi	4	6,7	6,7
1980-1989	17	28,3	35,0
1990-1999	30	50,0	85,0
2000 ve sonrası	9	15,0	100,0
Toplam	60	100,0	

Grafik 1 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Kuruluş Yılları

3.3.1.2 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Faaliyet Alanları

Manisa sanayi bölgelerinde faaliyet gösteren ve araştırmaya katılan 60 (altmış) küçük ve orta ölçekli işletme (KOBİ)'nin imalat sanayi içerisindeki faaliyet alanlarına göre dağılımına bakıldığında imalat sanayi sektörleri arasında en fazla sayının gıda sektörüne ait olduğu görülmektedir (Tablo 29).

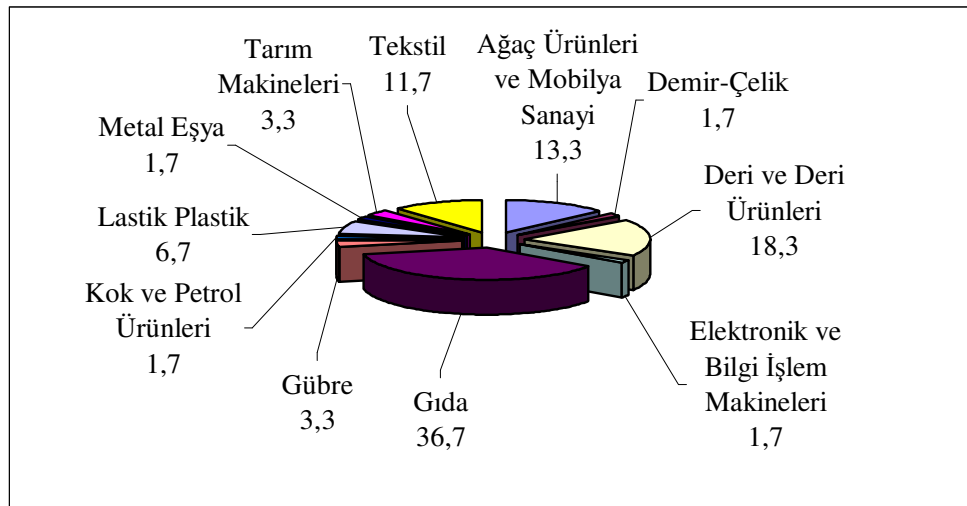
60 imalat sanayi sektörü arasında, gıda sanayi 22 işletme ile %36,7'lik bir paya sahiptir. Gıda sektörünü %18,3'lük payla 11 deri ve deri ürünleri işletmesi takip etmektedir. Bu işletmeler özellikle ayakkabı ve deri tabaklaması üzerine faaliyet göstermektedirler. Ayakkabı ve ürünleri imalat eden KOBİ'ler Manisa Organize Sanayi Bölgesi içerisinde kendilerine ait üretim bölgelerinde faaliyet göstermektedirler. Deri ve Deri Ürünleri işletmelerini 8 küçük ve orta ölçekli işletme ile Ağaç ürünleri ve Mobilya Sanayi firmaları %13,3'lük payla takip etmektedirler. Bu firmalar arasında ürettikleri ürünlerin büyük bir bölümünü yurt dışına ihraç eden küçük ve orta ölçekli işletmeler bulunmaktadır.

Çeşitli sanayi bölgeleri içinde faaliyet gösteren diğer işletmeler ise 7 işletme ile (% 11,7) Tekstil Sanayi, 4 işletme ile Lastik-Plastik (% 6,7), 2 işletme ile (%3,3) Tarım Makineleri, 2 işletme ile (%3,3) Suni Gübre İmalatçıları, birer işletme ile Demir-Çelik (%1,7), Elektronik ve Bilgi İşlem Makinaları (%1,7), Kok ve Petrol Ürünleri (%1,7), Metal Eşya (%1,7) imalat sanayi firmalarıdır.

Tablo 29 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Faaliyet Alanları

İmalat Sanayi Alanı	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	Birikimli Yüzde (%)
Ağaç Ürünleri ve Mobilya Sanayi	8	13,3	13,3
Demir-Çelik	1	1,7	15,0
Deri ve Deri Ürünleri	11	18,3	33,3
Elektronik ve Bilgi İşlem Makineleri	1	1,7	35,0
Gıda	22	36,7	71,7
Gübre	2	3,3	75,0
Kok ve Petrol Ürünleri	1	1,7	76,7
Lastik Plastik	4	6,7	83,3
Metal Eşya	1	1,7	85,0
Tarım Makineleri	2	3,3	88,3
Tekstil	7	11,7	100,0
Toplam	60	100,0	

Grafik 2 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Faaliyet Alanları

3.3.1.3 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Kuruluş Yılları ve Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı

Ankete katılan ve Manisa'da faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelerin imalat sanayi faaliyet alanları ve kuruluş yılları dikkate alınarak incelenmesi durumunda işletmelerin %50'sinin 1990-1999 yılları arasında kurularak faaliyete geçtikleri görülmektedir. Bu yıllar içerisinde faaliyete geçen ve ankete katılan 60 işletme içinde 30 küçük ve orta ölçekli işletme bulunmaktadır.

1990-1999 yılları arasında imalat sanayi faaliyet alanı itibarıyla en yüksek paya 11 işletme (%18,3) ile gıda sanayi işletmelerine aittir. Diğer küçük ve orta ölçekli işletmeler ise, Deri ve Deri Ürünleri 6 işletme (%10), Ağaç Ürünleri ve Mobilya Sanayi 5 işletme (%8,3), Lastik –Plastik Sanayi 3 işletme (%5), Tekstil sanayi 2 (%3,3), Tarım Makineleri 2 (%3,3) ve Metal Eşya 1 (%1,7)'dir (Tablo 30).

1990-1999 yılları arasında kurularak faaliyet gösteren işletme sayısının fazla olmasının nedeni ekonominin gelecek yıllar itibarıyla iyiye gideceği beklentisinin yanında IMF ile yapılan stand-by anlaşmalarının da piyasaya güven verdiğini göstermektedir. Ayrıca bu yıllar arasında küçük ve orta ölçekli işletmelerin kurulmasını teşvik etmek amacıyla uygulamaya konulan düşük kredili ve uzun vadeli faiz oranları, ile bu işletmeleri destekleyecek olan KOSGEB gibi kurum ve kuruluşların sayısının artması da etkili olmuştur.

Tablo 30 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Kuruluş Yılları ve Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı

Faaliyet Alanı		... - 1980	1981-1989	1990-1999	2000 - ...	Toplam
Ağaç Ürünleri ve Mobilya Sanayi	İşletme Sayısı	-	3	5	-	8
	Yüzde (%)	-	37,5	62,5	-	100
	Kuruluş Yılı (%)	-	17,6	16,7	-	13,3
	Toplam (%)	-	5	8,3	-	13,3
Demir-Çelik	İşletme Sayısı	1	-	-	-	1
	Yüzde (%)	100	-	-	-	100
	Kuruluş Yılı (%)	25	-	-	-	1,7
	Toplam (%)	1,7	-	-	-	1,7
Deri ve Deri Ürünleri	İşletme Sayısı	-	3	6	2	11
	Yüzde (%)	-	27,3	54,5	18,2	100
	Kuruluş Yılı (%)	-	17,6	20	22,2	18,3
	Toplam (%)	-	5	10	3,3	18,3
Elektronik ve Bilgi İşlem Makinaları	İşletme Sayısı	-	1	-	-	1
	Yüzde (%)	-	100	-	-	100
	Kuruluş Yılı (%)	-	5,9	-	-	1,7
	Toplam (%)	-	1,7	-	-	1,7
Gıda	İşletme Sayısı	1	6	11	4	22
	Yüzde (%)	4,5	27,3	50	18,2	100
	Kuruluş Yılı (%)	25	35,3	36,7	44,4	36,7
	Toplam (%)	1,7	10	18,3	6,7	36,7
Gübre	İşletme Sayısı	-	1	-	1	2
	Yüzde (%)	-	50	-	50	100
	Kuruluş Yılı (%)	-	5,9	-	11,1	3,3
	Toplam (%)	-	1,7	-	1,7	3,3
Kok ve Petrol Ürünleri	İşletme Sayısı	1	-	-	-	1
	Yüzde (%)	100	-	-	-	100
	Kuruluş Yılı (%)	25	-	-	-	1,7
	Toplam (%)	1,7	-	-	-	1,7
Lastik Plastik	İşletme Sayısı	-	-	3	1	4
	Yüzde (%)	-	-	75	25	100
	Kuruluş Yılı (%)	-	-	10	11,1	6,7
	Toplam (%)	-	-	5	1,7	6,7

Faaliyet Alanı		... - 1980	1981-1989	1990-1999	2000 - ...	Toplam
Metal Eşya	İşletme Sayısı	-	-	1	-	1
	Yüzde (%)	-	-	100	-	100
	Kuruluş Yılı (%)	-	-	3,3	-	1,7
	Toplam (%)	-	-	1,7	-	1,7
Tarım Makineleri	İşletme Sayısı	-	-	2	-	2
	Yüzde (%)	-	-	100	-	100
	Kuruluş Yılı (%)	-	-	6,7	-	3,3
	Toplam (%)	-	-	3,3	-	3,3
Tekstil	İşletme Sayısı	1	3	2	1	7
	Yüzde (%)	14,3	42,9	28,6	14,3	100
	Kuruluş Yılı (%)	25	17,6	6,7	11,1	11,7
	Toplam (%)	1,7	5	3,3	1,7	11,7
Toplam	İşletme Sayısı	4	17	30	9	60
	Yüzde (%)	6,7	28,3	50	15	100
	Kuruluş Yılı (%)	100	100	100	100	100
	Toplam	6,7	28,3	50	15	100

2000 yılı ve sonrasında kurulan küçük ve orta ölçekli işletme sayısı Avrupa Birliği'ne uyum yasaları çerçevesinde KOBİ'lere verilen önemin ve KOBİ desteklerinin çok önem kazanması sonucunda artarak devam etmiştir. 2000 yılından sonra faaliyete geçen işletme sayısı 9 olup tüm işletmeler içindeki payı %15'dir

3.3.1.4 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Üretim Yerleri

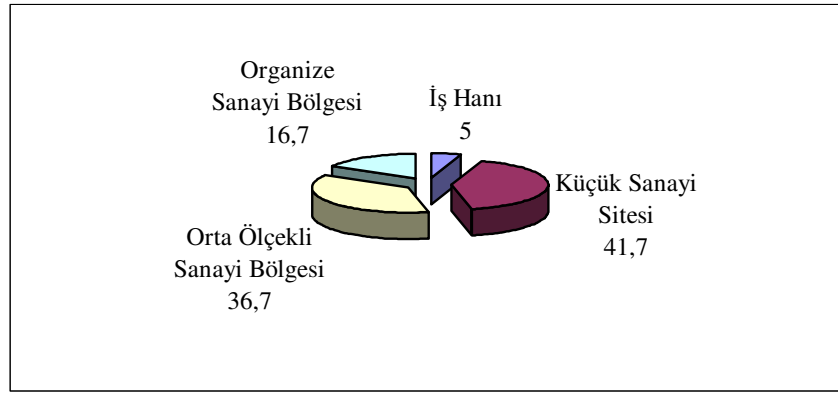
Manisa sanayi bölgelerinde faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletme (KOBİ)'lerin imalat sanayi içerisindeki üretimlerini gerçekleştirdikleri alanlar itibariyle dağılımını incelediğimizde, ankete cevap veren 60 işletmenin büyük çoğunluğunun, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Bölgelerinde toplandığı görülmektedir. Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi henüz yapılanmasını tam anlamıyla tamamlayamadığından işletmelerin büyük bir kısmı Küçük Ölçekli Kenan Evren Sanayi Sitesi içinde üretimlerini gerçekleştirmektedirler.

Tablo 31 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Üretim Yerleri

Üretim Yerleri	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	Birikimli Yüzde (%)
İş Hanı	3	5,0	5,0
Küçük Sanayi Sitesi	25	41,7	46,7
Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi	22	36,7	83,3
Organize Sanayi Bölgesi	10	16,7	100,0
Toplam	60	100,0	

Grafik 3 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Üretim Yerleri

Kenan Evren Sanayi Sitesi içinde faaliyet gösteren KOBİ sayısı 25 olup %41,7'lik bir paya sahiptir. Küçük Ölçekli Sanayi Bölgesini 22 işletme ile %36,7'lik payla henüz kurulum aşamasında bulunan Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi takip etmektedir. 60 küçük ve orta ölçekli işletme içinde yalnızca ankete cevap veren 10 (%16,7) işletme Manisa Organize Sanayi Bölgesi'nde bulunmaktadır. 3 işletmenin ise (% 5,0) şehir merkezi içinde bulunan iş hanlarında üretimlerini gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bu işletmelerin büyük çoğunluğunu tekstil sektörü imalatçıları oluşturmaktadır (Tablo 31).

Tablo 32 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Üretim Yeri ve Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı

Faaliyet Alanı		İş Hamı	Küçük Sanayi Sitesi	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi	Organize Sanayi Bölgesi	Toplam
Ağaç Ürünleri ve Mobilya Sanayi	İşletme Sayısı	-	8	-	-	8
	Yüzde (%)	-	100	-	-	100
	Üretim Yeri (%)	-	32	-	-	13,3
	Toplam (%)	-	13,3	-	-	13,3
Demir-Çelik	İşletme Sayısı	-	-	-	1	1
	Yüzde (%)	-	-	-	100	100
	Üretim Yeri (%)	-	-	-	10	1,7
	Toplam (%)	-	-	-	1,7	1,7
Deri ve Deri Ürünleri	İşletme Sayısı	-	1	9	1	11
	Yüzde (%)	-	9,1	81,8	9,1	100
	Üretim Yeri (%)	-	4	40,9	10	18,3
	Toplam (%)	-	1,7	15	1,7	18,3
Elektronik ve Bilgi İşlem Makinaları	İşletme Sayısı	-	1	-	-	1
	Yüzde (%)	-	100	-	-	100
	Üretim Yeri (%)	-	4	-	-	1,7
	Toplam (%)	-	1,7	-	-	1,7
Gıda	İşletme Sayısı	1	9	7	5	22
	Yüzde (%)	4,5	40,9	31,8	22,7	100
	Üretim Yeri (%)	33,3	36	31,8	50	36,7
	Toplam (%)	1,7	15	11,7	8,3	36,7
Gübre	İşletme Sayısı	1	-	-	1	2
	Yüzde (%)	50	-	-	50	100
	Üretim Yeri (%)	33,3	-	-	10	3,3
	Toplam (%)	1,7	-	-	1,7	3,3
Kok ve Petrol Ürünleri	İşletme Sayısı	-	-	1	0	1
	Yüzde (%)	-	-	100	-	100
	Üretim Yeri (%)	-	-	4,5	-	1,7
	Toplam (%)	-	-	1,7	-	1,7
Lastik Plastik	İşletme Sayısı	-	3	-	1	4
	Yüzde (%)	-	75	-	25	100
	Üretim Yeri (%)	-	12	-	10	6,7
	Toplam (%)	-	5	-	1,7	6,7

Faaliyet Alanı		İş Hamı	Küçük Sanayi Sitesi	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi	Organize Sanayi Bölgesi	Toplam
Metal Eşya	İşletme Sayısı	-	1	-	-	1
	Yüzde (%)	-	100	-	-	100
	Üretim Yeri (%)	-	4	-	-	1,7
	Toplam (%)	-	1,7	-	-	1,7
Tarım Makinaları	İşletme Sayısı	-	2	-	-	2
	Yüzde (%)	-	100	-	-	100
	Üretim Yeri (%)	-	8	-	-	3,3
	Toplam (%)	-	3,3	-	-	3,3
Tekstil	İşletme Sayısı	1	-	5	1	7
	Yüzde (%)	14,3	-	71,4	14,3	100
	Üretim Yeri (%)	33,3	-	22,7	10	11,7
	Toplam (%)	1,7	-	8,3	1,7	11,7
Toplam	İşletme Sayısı	3	25	22	10	60
	Yüzde (%)	5	41,7	36,7	16,7	100
	Üretim Yeri (%)	100	100	100	100	100
	Toplam (%)	5	41,7	36,7	16,7	100

Ankete katılan işletmelerin üretim yerlerine göre dağılımının daha çok küçük ölçekli ve orta ölçekli sanayi bölgesinde olduğu dikkati çekmektedir (Tablo 32). En fazla küçük ve orta ölçekli işletmenin bulunduğu üretim alanı 25 (%41,7) işletme ile Kenan Evren Küçük Sanayi Bölgesinde yer almaktadır. Bu alan içinde de en fazla işletmeye sahip olan sektörün 9 işletme ile gıda sanayine ait olduğu gözlenmektedir. Gıda sektörünün toplam işletmeler arasında, Küçük Sanayi Bölgesindeki oranı %15'dir. Bu sektörü 8 işletme ile, toplam işletmeler arasında %13,3'lük paya sahip ağaç ürünleri ve mobilya sanayi firmaları takip etmektedir.

Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi alanında dericiler için kurulmuş olan bölgede, 9 deri ve deri ürünleri küçük ve orta ölçekli işletmesi yer almaktadır. Bu işletmeler üretim yapıları gereği tek bir bölge içinde toplanmışlardır. İşletme sayısı 9 olup, Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi içindeki toplam 60 işletme arasındaki

oranı %15'dir. Deri ve deri ürünleri işletmelerini 5 (%8,3) işletme ile tekstil sektörü takip etmektedir.

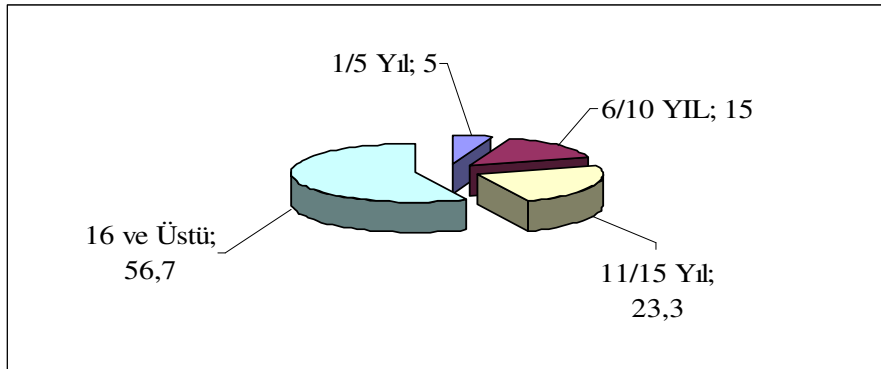
3.3.1.5 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İmalat Sanayi Faaliyet Alanındaki Çalışma Yılı

Manisa sanayi bölgeleri içinde üretimde bulunan firmaların imalat sanayi faaliyet alanları içindeki çalışma yıllarına baktığımızda 34 küçük ve orta ölçekli işletmenin (%56,7)'sinin on altı yıl ve üzerinde üretimlerini sürdürdükleri görülmektedir. Ankete katılan firmalar arasında 2000 yılı ve sonrası kurulan işletme sayısı çok az olup işletmeler içindeki payı 3 işletme ile %5'dir. İşletmelerin % 80'inin 11 yıl üzerinde faaliyette bulunarak ve bölgenin sanayileşmesine katkı sağladıkları ortadadır (Tablo 33).

Tablo 33 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İmalat Sanayi Faaliyet Alanındaki Çalışma Yılı

Faaliyet Yılı	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	Birikimli Yüzde (%)
1-5	3	5	5
6-10	9	15	20
11-15	14	23,3	43,3
16 ve Üstü	34	56,7	100
Toplam	60	100	

Grafik 4 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İmalat Sanayi Faaliyet Alanındaki Çalışma Yılı

3.3.1.6 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İmalat Sanayi Faaliyet Alanında ki Çalışma Yılı İtibariyle Dağılımı

Manisa'da faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelerin işkolundaki çalışma yılları itibariyle dağılımına baktığımızda ankete katılan işletmelerin %56,7'sinin 1990'lı yıllarda üretime başladıkları görülmektedir. Tablo 34'de gösterilen verilerden de izlenebileceği gibi 60 KOBİ'den 1990-2006 yılları arasında on altı yıl ve üzeri üretimini sürdürmekte olan en fazla işletme sayısına sahip imalat sanayi sektörü 14 (%23,3) işletme ile gıda sektörüne aittir.

On altı yıl ve üzeri faaliyette bulunan 34 küçük ve orta ölçekli işletme arasında gene en yüksek paya %41,2 ile sahip olan imalat sanayi kolu, gıda sektörüdür. Bu sektörü deri ve deri ürünleri sanayi 7 küçük ve orta ölçekli işletme ile takip etmektedir. Ankete katılan işletmeler içinde on altı yıl ve üstü faaliyette bulunan deri ve deri ürünleri işletmelerinin oranı %11,7'dir.

Gıda ve deri ve deri ürünleri sektörlerini ağaç ürünleri ve mobilya sanayi (% 10), tekstil (% 5), demir – çelik (%1,7), gübre (%1,7), Kok ve petrol ürünleri (% 1,7), Metal Eşya (% 1,7) sektörleri takip etmektedir.

Tablo 34 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İmalat Sanayi Faaliyet Alanında ki Çalışma Yılı İtibariyle Dağılımı

Faaliyet Alanı		1-5 Yıl	6-10 Yıl	11-15 Yıl	16 Yıl ve Üstü	Toplam
Ağaç Ürünleri ve Mobilya Sanayi	İşletme Sayısı	-	-	2	6	8
	Yüzde (%)	-	-	25	75	100
	Faaliyet Yılı (%)	-	-	14,3	17,6	13,3
	Toplam (%)	-	-	3,3	10	13,3
Demir-Çelik	İşletme Sayısı	-	-	-	1	1
	Yüzde (%)	-	-	-	100	100
	Faaliyet Yılı (%)	-	-	-	2,9	1,7
	Toplam (%)	-	-	-	1,7	1,7
Deri ve Deri Ürünleri	İşletme Sayısı	-	1	3	7	11
	Yüzde (%)	-	9,1	27,3	63,6	100
	Faaliyet Yılı (%)	-	11,1	21,4	20,6	18,3
	Toplam (%)	-	1,7	5	11,7	18,3
Elektronik ve Bilgi İşlem Makinaları	İşletme Sayısı	-	-	1	-	1
	Yüzde (%)	-	-	100	-	100
	Faaliyet Yılı (%)	-	-	7,1	-	1,7
	Toplam (%)	-	-	1,7	-	1,7
Gıda	İşletme Sayısı	3	2	3	14	22
	Yüzde (%)	13,6	9,1	13,6	63,6	100
	Faaliyet Yılı (%)	100	22,2	21,4	41,2	36,7
	Toplam (%)	5	3,3	5	23,3	36,7
Gübre	İşletme Sayısı	-	1	-	1	2
	Yüzde (%)	-	50	-	50	100
	Faaliyet Yılı (%)	-	11,1	-	2,9	3,3
	Toplam (%)	-	1,7	-	1,7	3,3

Faaliyet Alanı		1-5 Yıl	6-10 Yıl	11-15 Yıl	16 Yıl ve Üstü	Toplam
Kok ve Petrol Ürünleri	İşletme Sayısı	-	-	-	1	1
	Yüzde (%)	-	-	-	100	100
	Faaliyet Yılı (%)	-	-	-	2,9	1,7
	Toplam (%)				1,7	1,7
Lastik Plastik	İşletme Sayısı	-	3	1	-	4
	Yüzde (%)	-	75	25	-	100
	Faaliyet Yılı (%)	-	33,3	7,1	-	6,7
	Toplam (%)	-	5	1,7	-	6,7
Metal Eşya	İşletme Sayısı	-	-	-	1	1
	Yüzde (%)	-	-	-	100	100
	Faaliyet Yılı (%)	-	-	-	2,9	1,7
	Toplam (%)	-	-	-	1,7	1,7
Tarım Makinaları	İşletme Sayısı	-	-	2	-	2
	Yüzde (%)	-	-	100	-	100
	Faaliyet Yılı (%)	-	-	14,3	-	3,3
	Toplam (%)	-	-	3,3	-	3,3
Tekstil	İşletme Sayısı	-	2	2	3	7
	Yüzde (%)	-	28,6	28,6	42,9	100
	Faaliyet Yılı (%)	-	22,2	14,3	8,8	11,7
	Toplam (%)	-	3,3	3,3	5	11,7
Toplam	İşletme Sayısı	3	9	14	34	60
	Yüzde (%)	5	15	23,3	56,7	100
	Faaliyet Yılı (%)	100	100	100	100	100
	Toplam (%)	5	15	23,3	56,7	100

3.3.2 Küçük ve orta ölçekli işletmelerde İnsan Kaynakları

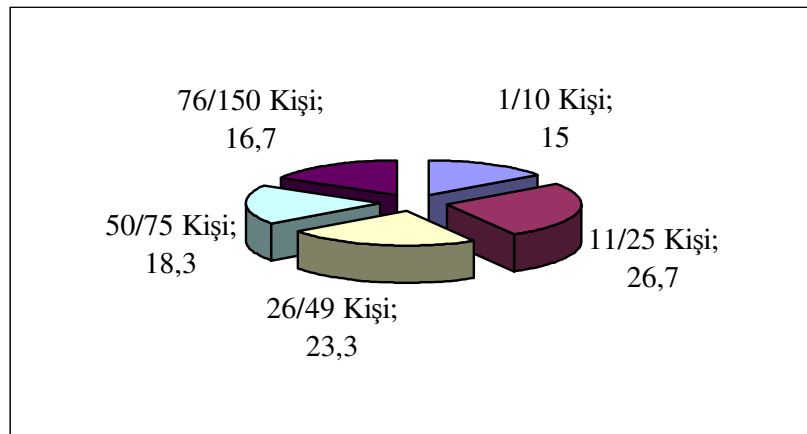
3.3.2.1 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ölçeksel Dağılımı

Araştırmanın küçük ve orta ölçekli işletmelerde istihdam edilen personel sayısına ilişkin bölümünde, anket kapsamındaki 60 işletmeden 18/11/2005 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan AB uyum yasaları çerçevesinde uygulamaya konulacak olan yeni KOBİ tanımına göre 1-10 kişi çalıştıran 9 (%15) işletme mikro ölçekli, 11-49 işçi çalıştıran 30 (%50) işletme küçük ölçekli, 50 ve üzeri işçi istihdam eden 21 (% 34,9) orta ölçekli işletme olduğu tespit edilmiştir (Tablo 35). Bu sonuçlara göre Manisa’da faaliyet gösteren işletmelerin büyük çoğunluğunu küçük ölçekli işletme kapsamında olup, genelde küçük aile işletmeleridir.

Tablo 35 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ölçeksel Dağılımı

İstihdam edilen Personel Sayısı	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	Birikimli Yüzde (%)
1-10	9	15	15
11-25	16	26,7	41,7
26-49	14	23,3	65
50-75	11	18,3	83,3
76-150	10	16,7	100
Toplam	60	100	

Grafik 5 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ölçeksel Dağılımı

3.3.2.2 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İşletme Sahibinin Eğitim Durumu

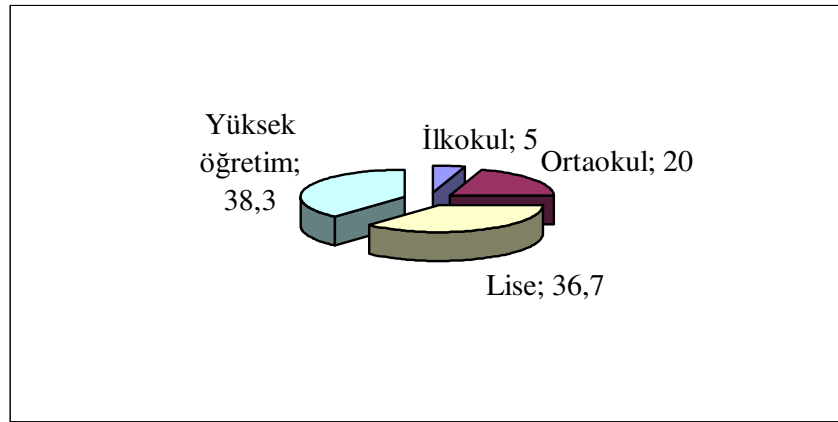
Araştırmaya katılan küçük ve orta ölçekli işletmeler arasında işletme sahiplerinin eğitim durumları incelendiğinde %38,3'ünün bir yüksek öğretim kurumundan mezun olduğu görülmektedir. Lise mezunu işletme sahipleri %36,7, orta öğretim mezunu kişiler ise % 25'lik bir paya sahiptir (Tablo 36).

Araştırma sonuçlarına göre, işletme sahiplerinin eğitim düzeyleri iyi bir profil çizmektedir. Türkiye koşullarına göre oldukça yüksek sayılabilecek bir düzeyde yüksek öğretim ve lise mezunu işletme sahiplerinin bulunması Manisa'da ki KOBİ'lerimizin dinamik ve çağın hızlı değişim sürecine ayak uydurabilecek bir yapıda olduğunu vurgulamaktadır.

Tablo 36 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İşletme Sahibinin Eğitim Durumu

	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	Birikimli Yüzde (%)
İlkokul	3	5	5
Ortaokul	12	20	25
Lise	22	36,7	61,7
Yüksek öğretim	23	38,3	100
Toplam	60	100	

Grafik 6 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İşletme Sahibinin Eğitim Durumu

3.3.2.3 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İşletme Sahiplerinin Yaş Guruplarına Göre Dağılımı

Ankete cevap veren işletme sahiplerinin büyük bir çoğunluğunun 41-50 yaş gurubunda olduğu (%40) görülmektedir. 51 yaşından büyük işletme sahiplerinin sayısı 18 (%30)'dır. İşletme sahiplerinin yaş guruplarına göre dağılımına bakıldığında 31-50 (% 68,3) yaşları arasında bir yoğunlaşmanın olduğu dikkati çekmektedir (Tablo 37).

Tablo 37 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İşletme Sahiplerinin Yaş Guruplarına Göre Dağılımı

İşletme Sahibinin Yaşı	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	Birikimli Yüzde (%)
21-30	1	1,7	1,7
31-40	17	28,3	30
41-50	24	40	70
51' ve Üzeri	18	30	100
Toplam	60	100	

3.3.2.4 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Vardiya Sayıları

Küçük ve orta ölçekli işletmeleri genelde tek vardiyada üretim yapmaktadırlar. Tek vardiya üretim yapan işletme sayısı 48 olup araştırmaya katılan işletmeler arasındaki payı %80'dir (Tablo 38). Başka bir deyişle işletmelerin üretimlerini tek vardiya olarak yoğunlaştırdıkları söylenebilir.

Tablo 38 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Vardiya Sayıları

Vardiya Sayısı	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	Birikimli Yüzde (%)
Tek Vardiya	48	80	80
İki vardiya	9	15	95
Üç Vardiya	3	5	100
Toplam	60	100	

3.3.3 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansman Durumu

3.3.3.1 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Özsermayesi

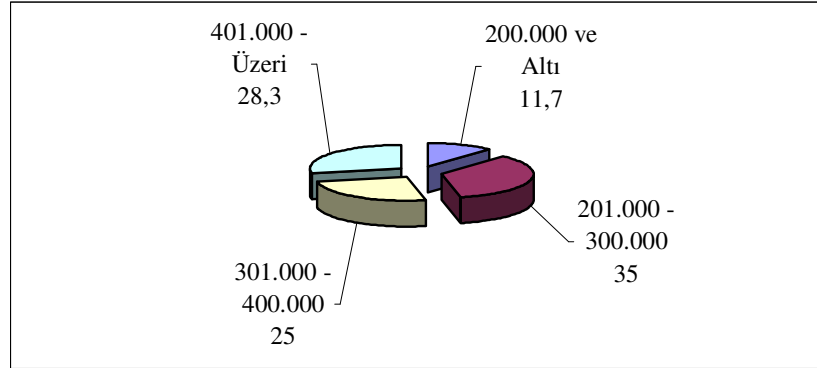
Araştırmaya cevap veren küçük ve orta ölçekli işletmelerin özsermaye dağılımları tablo 42'de özetlenmiştir. İşletmelerin özsermayelerinin 201.000-300.000 YTL arasında bulunduğu ve bu özsermayeye sahip KOBİ sayısının 21

olduğu (%35,0) görülmektedir. Sermaye yapısı 301.000 ile 400.000 YTL arasında bulunan KOBİ sayısı 15 (%25), 401.000 YTL ve üzeri (%28,3) sermayeye sahip işletme sayısı 17'dir (Tablo 39).

Tablo 39 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Özsermayesi

İşletmenin Özsermayesi (YTL)	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	Birikimli Yüzde (%)
200.000 ve Altı	7	11,7	11,7
201.000 - 300.000	21	35,0	46,7
301.000 - 400.000	15	25,0	71,7
401.000 - Üzeri	17	28,3	100,0
Toplam	60	100,0	

Grafik 7 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Özsermayesi

3.3.3.2 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İmalat Sanayi Faaliyet Alanlarının Kuruluş Yılları ve Özsermaye Yapılarına Göre Dağılımı

1990-1999 yılları arasında kurulup üretime geçen ve 201.000-300.000 YTL arasında özsermayeye sahip işletmeler içinde gıda, deri ve deri ürünleri, ağaç ürünleri ve mobilya sanayi işletmeleri 12 (%20) küçük ve orta ölçekli işletme ile çoğunluktadır (Tablo 40). Bu özsermayeyi 401.000 ve üzeri YTL ile 7 (%11) işletme, 301.000-400.000 özsermaye yapısı ile 4 (%6,6) işletme, 51.000-150.000 özsermaye ile işletme 2 (% 3,3) işletme takip etmektedir.

Tablo 40 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İmalat Sanayi Faaliyet Alanlarının Kuruluş Yılları ve Özsermaye Göre Dağılımı

Faaliyet Alanı / Özsermaye (000 YTL)		Kuruluş Yılları				
		...- 1980	1980-1989	1990-999	2000 - ...	
Ağaç Ürünleri ve Mobilya Sanayi	İşletmenin Özsermayesi	1-50	-	-	-	-
		51-150	-	-	1	-
		151-200	-	-	-	-
		201-300	-	2	2	-
		301-400	-	1	2	-
		401 - üzeri	-	-	-	-
	Toplam					
Demir-Çelik	İşletmenin Özsermayesi	1-50	-	-	-	-
		51-150	-	-	-	-
		151-200	-	-	-	-
		201-300	-	-	-	-
		301-400	1	-	-	-
		401 - üzeri	-	-	-	-
	Toplam	1	-	-	-	
Deri ve Deri Ürünleri	İşletmenin Özsermayesi	1-50	-	-	-	-
		51-150	-	-	-	1
		151-200	-	1	-	-
		201-300	-	-	5	1
		301-400	-	2	1	-
		401 - üzeri	-	-	-	-
	Toplam	-	3	6	2	
Elektronik ve Bilgi İşlem Makinaları	İşletmenin Özsermayesi	1-50	-	-	-	-
		51-150	-	-	-	-
		151-200	-	-	-	-
		201-300	-	1	-	-
		301-400	-	-	-	-
		401 - üzeri	-	-	-	-
	Toplam	-	1	-	-	
Gıda	İşletmenin Özsermayesi	1-50	-	-	-	1
		51-150	-	-	-	-
		151-200	-	-	-	-
		201-300	-	3	1	-
		301-400	-	1	-	-
		401-üzeri	-	1	4	1
	Toplam	1	6	11	4	
Gübre	İşletmenin Özsermayesi	1-50	-	-	-	-
		51-150	-	-	-	-
		151-200	-	-	-	1
		201-300	-	-	-	-
		301-400	-	-	-	-
		401 - üzeri	-	1	-	-
	Toplam	-	1	-	1	

Faaliyet Alanı / Özsermaye (000 YTL)			Kuruluş Yılları			
			...- 1980	1980-1989	1990-999	2000 - ...
Kok ve Petrol Ürünleri	İşletmenin Özsermayesi	1-50	-	-	-	-
		51-150	-	-	-	-
		151-200	-	-	-	-
		201-300	-	-	1	-
		301-400	-	-	-	-
		401- Üzeri	-	-	-	-
	Toplam		-	-	1	-
Lastik Plastik	İşletmenin Özsermayesi	1-50	-	-	-	-
		51-150	-	-	-	-
		151-200	-	-	-	-
		201-300	-	-	1	-
		301-400	-	-	1	-
		401 - üzeri	-	-	1	1
	Toplam		-	-	3	1
Metal Eşya	İşletmenin Özsermayesi	1-50	-	-	-	-
		51-150	-	-	1	-
		151-200	-	-	-	-
		201-300	-	-	-	-
		301-400	-	-	-	-
		401 - üzeri	-	-	-	-
	Toplam		-	-	1	-
Tarım Makinaları	İşletmenin Özsermayesi	1-50	-	-	-	-
		51-150	-	-	-	-
		151-200	-	-	-	-
		201-300	-	-	1	-
		301-400	-	-	-	-
		401 - üzeri	-	-	1	-
	Toplam		-	-	2	-
Tekstil	İşletmenin Özsermayesi	1-50	-	1	-	-
		51-150	-	-	-	-
		151-200	-	-	-	-
		201-300	-	-	1	1
		301-400	-	1	-	-
	401 - üzeri	1	1	1	-	
Toplam		1	3	2	1	

3.3.3.3 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansman Kaynakları

Çok çeşitli finansman sorunları ile karşı karşıya bulunan KOBİ'lerin ihtiyaç duydukları finansmanı kredi faiz oranlarının yüksek olması ve risk taşınması nedeniyle öncelikle kendi öz kaynaklarıyla temin etme yoluna (%95) gittikleri, ikinci olarak banka kredilerini (%76,7) tercih ettikleri görülmektedir (Tablo 41).

Tablo 41 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansman Kaynakları

Finansman Kaynakları	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
Özkaynaklar	57	95
Banka Kredileri	46	76,7
Leasing	13	22

3.3.3.4 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin ülkemizin ekonomik ve sosyal yaşamındaki önemine karşılık, gerek yapısal gerekse ekonomik ortamdan kaynaklanan çok sayıda finansal sorunları bulunmaktadır. Finansal kaynaklara sahip olma konusunda KOBİ'ler büyük ölçekli işletmelere nazaran çok güçlü değillerdir. Güçlü finansal yapıya sahip olmadan firmanın ayakta kalması çok zor olmakta ve uluslararası alanlarda rekabet etme şansı bulunmamaktadır.

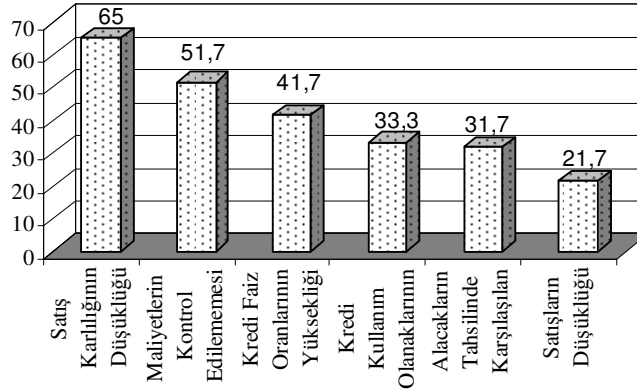
Finansman kaynakları yetersiz ve kar marjları düşük olan KOBİ'lerin gerek yatırım, gerekse işletme sermayesi oluşturmada uzmanlaşmış bankaların yetersizliğinden dolayı, genel banka sistemine uygulanan kredilerle ve yüksek faiz oranlı ödeme koşulları ile karşılaşmaları firmaları olumsuz yönde etkilemektedir. KOBİ'lerde ayrı bir finansman bölümünün olmaması ve işletmenin iflası durumunda küçük işletme sahibinin işletmesindeki varlıklara ilave olarak tüm kişisel varlığını da kaybetmek durumunda kalması kredi kullanma imkanlarını sınırlamaktadır. Bütün bu olumsuz şartlar KOBİ'lerin gelişmesi için gerekli şart olan finansman sağlama zorluklarını daha da arttırmaktadır.

Tablo 42'den de görüleceği üzere araştırmaya katılan küçük ve orta ölçekli işletmelerin, finansal sorunları arasında, kar marjının düşük olması (%65), üretim maliyetlerinin kontrol edilememesi (%51,7) ve uzun vadeli düşük faizli kredi imkanlarının yetersizliği (%41,7) ön sıralarda gelmektedir.

Tablo 42 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları

Finansal Sorunlar	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
Satış Karlılığının Düşüklüğü	39	65
Maliyetlerin Kontrol Edilememesi	31	51,7
Kredi Faiz Oranlarının Yüksekliği	25	41,7
Kredi Kullanım Olanaklarının Düşüklüğü	20	33,3
Alacakların Tahsilinde Karşılaşılan Güçlükler	19	31,7
Satışların Düşüklüğü	13	21,7

Grafik 8 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları

3.3.4 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Üretim Yapısı

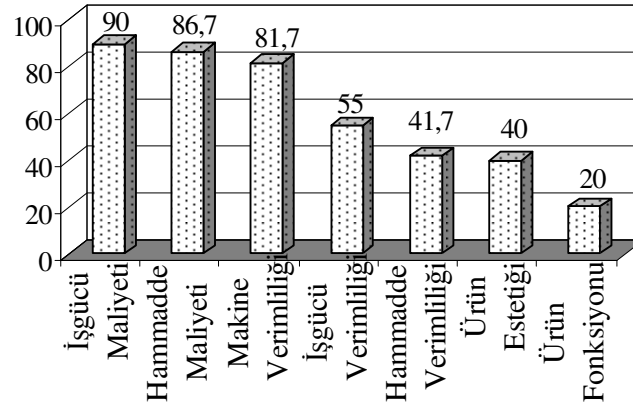
3.3.4.1 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Üretim Düzeylerini Etkileyen Faktörler

Ankete cevap veren ve Manisa Sanayi Bölgeleri içerisinde bulunan küçük ve orta ölçekli işletmelerin üretimi gerçekleştirirken temel aldıkları değerle itibariyle incelenmesi durumunda firmaların en fazla işçilik maliyeti, hammadde maliyeti ve makine verimliliği üzerinde durdukları görülmektedir (Tablo 43). Ankete cevap veren firmalar arasında en yüksek paya sahip olan temel unsur işçilik maliyeti olup 60 küçük ve orta ölçekli işletmeden 54'ü (%90) işçilik maliyetlerinin önemini belirtmiştir.

Tablo 43 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Üretim Düzeylerini Etkileyen Faktörler

Üretim Unsurları	Evet		Hayır		Toplam	
	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
İşgücü Maliyeti	54	90	6	10	60	100
Hammadde Maliyeti	52	86,7	8	13,3	60	100
Makine Verimliliği	49	81,7	11	18,3	60	100
İşgücü Verimliliği	33	55	27	45	60	100
Hammadde Verimliliği	25	41,7	35	58,3	60	100
Ürün Estetiği	24	40	36	60	60	100
Ürün Fonksiyonu	12	20	48	80	60	100

Grafik 9 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Üretim Düzeylerini Etkileyen Faktörler

Üretim unsurları arasında ikinci olarak önemli kabul edilen hammadde maliyetinin oranı 52 firma ile %86,7'dir. KOBİ'lerin üretimleriyle direkt ilişkili olan, işçilik ve hammadde maliyetlerini doğrudan etkileyen üçüncü önemli unsur ise, üretimde kullanılan makinelerin verimliliğidir. İşletmelerin üretimlerinin tamamına yakın bir bölümünün makineler tarafından gerçekleştirildiği

günümüzde, ankete katılan 60 küçük ve orta ölçekli işletmeden, 49'u % 81,7'lik bir payla makine verimliliğinin önemli olduğunu koymaktadır.

3.3.4.2 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Hammadde Temininde Karşılaştıkları sorunlar

Üretimlerini gerçekleştirmek amacıyla hammadde temininde bulunan küçük ve orta ölçekli işletmelerin karşılaştıkları sorunlarına baktığımızda firmaların yeterli hammadde ve malzeme bulamaması, hammadde fiyatlarının yüksek olması ve malzeme kalitesinin düşük olması gibi sorunlarla karşı karşıya buldukları görülmektedir. Bu üç etken, KOBİ'lerin üretimlerini ve pazar paylarını doğrudan doğruya etkileyecek olan unsurlardır. Üretim ve pazar payları üzerinde doğrudan etkili olan bu üç sorunun yüzde paylar itibariyle dağılımına baktığımızda %50'nin üzerinde önem teşkil ettikleri görülmektedir (Tablo 44). KOBİ'lerin hammadde temininde karşılaştıkları sorunlardan hammadde kıtlığı %78.3, hammadde kalitesinin düşüklüğü %75'lik paya sahiptirler. KOBİ'lerin hammadde temininde karşılaştıkları diğer önemli sorun zaten yetersiz olan hammaddelerin fiyatlarının da çok yüksek olmasıdır. Bir diğer etken ise hammadde ödemelerinde yapılan kısa vadeli ödeme planlarıdır.

Zaten ürettiği malı ne kadar zamanda satabileceğini bilemeyen KOBİ'ler kısa vadeli ödeme planları altında ezilmekte ve bu finansman sıkıntılarını KOBİ'lerin üretim miktarının azalmasına neden olmaktadır.

Tablo 44 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Hammadde Temininde Karşılaştıkları Sorunlar

Sorunlar	Evet		Hayır		Toplam	
	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
Hammadde Kıtlığı	47	78,3	13	21,7	60	100
Hammadde Fiyatı Yüksekliği	45	75	15	25	60	100
Hammadde Kalitesi Düşüklüğü	33	55	27	45	60	100
Ödeme Güçlükleri	22	36,7	38	63,3	60	100
Yüksek Nakliye Giderleri	13	21,7	47	78,3	60	100

3.3.4.3 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Üretim Giderlerinin Toplam Maliyetler İçindeki Yeri

Ankete katılan küçük ve orta ölçekli işletmelerin toplam üretim maliyetleri içinde işçilik ve hammadde maliyetinin %31-40 arasında yoğunlaştığı tespit edilmiştir (Tablo 45). İşçilik giderlerinin toplam maliyetler içindeki yeri %31-40 arasında yer aldığını belirten işletme sayısı 20 (%33,3)'dir. Aynı şekilde hammadde maliyetlerinin toplam maliyetler içindeki payının %31-40 olduğunu ifade eden işletme sayısının ise 19 (%31,7) olduğu görülmektedir. Kira, elektrik, amortisman gibi genel giderlerin payı ve finansman maliyeti, toplam maliyetler içinde %11-20 arasında yer almaktadır.

Tablo 45 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletme (KOBİ)'lerin Üretim Giderlerinin Toplam Maliyetler İçindeki Yeri

	% 1-10		% 11-20		% 21-30		% 31-40		% 41-50		% 51-60		% 61-70		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İşçilik	2	3,3	12	20	8	13,3	20	33,3	14	23,3	4	6,7	-	-	-	100
Hammadde	-	-	1	1,7	10	16,7	19	31,7	12	20	11	18,3	7	11,7	-	100
Genel Giderler	15	25	25	41,7	15	25	5	8,3	-	-	-	-	-	-	-	100
Finansman Maliyeti	16	26,7	12	20	16	26,7	15	25	1	1,7	-	-	-	-	-	100

3.3.4.4 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sahip Olduğu KOBİ Teşvik Belgeleri

KOBİ Teşvik Belgesi, Avrupa Birliğine tam üyelik sürecinde, ekonomik uyum sorunları ile karşı karşıya kalacağı düşünülen KOBİ'lerin kalkınma planı ve yıllık programlara uygun olarak korunmaları, teşvik edilmeleri, üretim, kalite ve standartlarını artırmaları veya ürün geliştirmeye yönelik taleplerini karşılamaları, istihdam yaratmaları ve rekabet edebilmeleri amacını taşımaktadır.

KOBİ teşvik belgesinden aşağıdaki kriterlere sahip KOBİ'ler yararlanabilmektedirler :

- Faaliyetleri ve yatırımları imalat sanayi sektöründe olan,

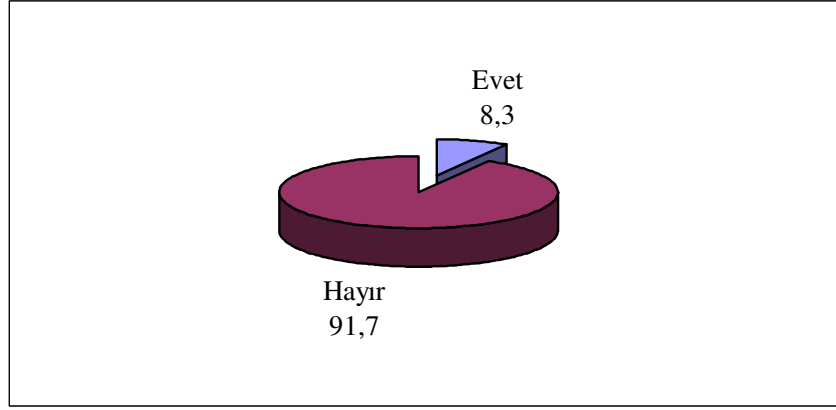
- 250 kişiye kadar işçi çalıştıran,
- Kanuni defter kayıtlarında arsa ve bina hariç, makine - teçhizat, tesis, taşıt, araç ve gereçleri, döşeme ve demirbaşları toplamı net 400.000 YTL'yi aşmayan,
- Kalkınmada Öncelikli Yörelere de %30, Diğer Yörelere %40 olmak üzere, yatırımı gerçekleştirebilecek özkaynağa sahip olan,
- Protesto, çek yasağı, haciz veya icrası, konkordato veya iflası olmayan,
- Türkiye Halk Bankası tarafından yapılacak mali ve teknik değerlendirmelerde olumlu bulunan, piyasada ticari itibar sahibi olan ve yaptığı işle ilgili bilgi ve tecrübesi bulunan, küçük ve orta ölçekli işletmeler yararlanabilmektedir.

Manisa'da araştırmaya katılan ve 60 küçük ve orta ölçekli işletmeden KOBİ Teşvik Belgesine sahip işletme sayısının çok düşük olduğu belirlenmiştir. KOBİ Teşvik Belgesine sahip işletme sayısı 5 (%8,3)'dir (Tablo 46). KOBİ teşvik belgesine sahip olmayan işletme sayısı ise 55 (%91,7)'dir.

Tablo 46 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sahip Olduğu KOBİ Teşvik Belgeleri

	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	Birikimli Yüzde (%)
Evet	5	8,3	8,3
Hayır	55	91,7	100
Toplam	60	100	

Grafik 10 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sahip Olduğu KOBİ Teşvik Belgeleri

3.3.5 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Teknolojik Yapısı

3.3.5.1 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Araştırma Geliştirme (AR-GE) Bölümü

Küreselleşmenin etkisiyle teknolojik yenilikler çabuk eskimekte veya dünyanın her hangi bir yerinde ortaya çıkan bir yenilik çabuk taklit edilebilmektedir. Bu nedenle firmaların rekabet üstünlüğü sağlayabilmelerinin bir koşulu da sürekli yeni ürün ve hizmetleri piyasa sunmalarıdır. Bunun içinde Ar-Ge çalışmalarına ayrılan payın artması veya en azından yeterli düzeyde olması gerekmektedir (Doğan, Marangoz, 2003).

Ulusal ve uluslararası pazarlarda rekabet avantajı sağlamak ve bu avantajlarını sürekli kılmak isteyen işletmelerin rakiplerine göre daha kaliteli ürünü daha kısa sürede üretebilecek uygun teknolojiyi seçmeleri gerekmektedir. Üretim teknolojisinin önemi kadar, yapılan AR-GE faaliyetlerinin yoğunluğu da rekabet gücünü etkin kılan faktördür (Doğan, 2000:15).

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde teknolojik düzey, rekabet yapısını önemli ölçüde etkilemektedir. Rekabet yapısının korunabilmesi için KOBİ'ler de teknolojik gelişmelerin takip edilmesi için AR-GE harcamalarına ayrılan pay artırılmalı büyük ölçekli işletmeler ile KOBİ'ler arasındaki işbirliği olanakları geliştirilmelidir.

Teknolojik yeniliklerin takip edilmesini, geliştirilmesini ve üretim sürecine adapte edilmesini ve işgücünde niteliğin artırılması AR-GE faaliyetlerinin geliştirilmesi ile sağlamak mümkündür (Doğan, Marangoz, 2003).

Bu amaçla, Manisa Sanayi Bölgelerinde faaliyette bulunan küçük ve orta ölçekli işletmelerin araştırma geliştirme bölümleri itibariyle incelenmesi sonucunda AR-GE bölümüne sahip işletme sayısının 16 (%26,7) olduğu görülmektedir (Tablo 47). Bu firmaların içersinde Ar-Ge bölümüne sahip olmamasına rağmen kendi kaynaklarıyla ürün geliştirdiğini ifade eden firma sayısı %76,7 ile 46 KOBİ'den oluşmaktadır. Ancak Ar-Ge bölümüne sahip olan 16 işletmenin Ar-Ge departmanlarına baktığımızda gerçek anlamada görevlerini yerine getirebilecek düzeyde olmadıkları gözükmektedir. Ar-Ge bölümlerinin tam anlamıyla fonksiyonel olarak yerine getiren işletmeler büyük ölçekli işletmelerdir.

Büyük ölçekli işletmeler, genelde bütün işlevlerini ekonomik açıdan inceleyebilmekte, analiz edip yorumlayabilmekte ve bu yolla birtakım ekonomik sonuçlar ortaya koyabilmektedirler. Başka bir deyişle büyük ölçekli işletmeler, yeni mal ve üretim süreçlerinin ortaya çıkarılmasına yönelik sistemli ve bilinçli çalışmalar yapabilmektedirler. Ne var ki, bu olgular küçük ve orta ölçekli işletmeler açısından oldukça kısıtlıdır. Gelişen endüstriyel yapılanmalar, küresel rekabet, değişen tüketici zevk ve alışkanlıkları ve benzeri gelişmelerin KOBİ' ler açısından izlenebilmesi bir çok zorluk doğurmaktadır.

Orta büyüklükteki işletmelerden ancak bir kısmının Ar-Ge eylemlerine yönelip; ilgili verilere ulaşabilmeleri, bilgileri anlamlı hale getirebilmeleri, teknolojik yenilikleri izleyebilmeleri, temel araştırma ve uygulamalı araştırma yapabilmeleri ve nihayet geliştirme eylemlerinde bulunabildikleri görülmektedir. Özellikle küçük işletmeler pazara ilişkin nedenler, toplumsal nedenler ve örgütsel nedenlerle Ar-Ge departmanı kurmayı düşünseler bile, buna ilişkin program ve bütçe oluşturamayabilmektedirler. Ar-Ge ile ilgili sorunlar kapsamında teknolojik gelişmelerin yadsınamaz bir yeri vardır. Türkiye'deki KOBİ'ler,

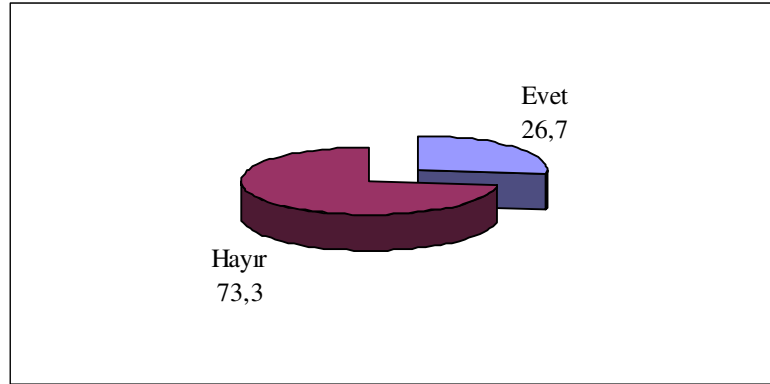
yenilik ve değişen teknolojiler karşısında yetersiz kalmakta ve bu konuda imkanları değerlendirememektedirler. Bu işletmelerin büyük işletmelerle rekabeti, onların ürettikleri ürünleri üretmek olarak değil, tam tersine, onların üretmedikleri ürünleri üretmek yoluyla yürütülmelidir. Bu işletmeler, uyum avantajlarını iyi kullanarak büyük işletmelerin giremedikleri piyasalara girmeye çalışmalıdırlar.

Yeniliklerin taşıdığı önem, Türk işletmelerinin uluslararası piyasalarda boy göstermeye başladığı son yıllarda açık bir şekilde anlaşılmıştır. Zira yeniliklere açık olmayan ve bu konuda başarılı olamayan bir işletme, uzun bir süre piyasada kalamamakta ve önünde duran büyüme imkanlarını değerlendiremeyerek faaliyetlerini nispeten küçük ölçeklerde devam ettirmeye mahkum olmaktadır (Akgemci, 2001:36).

Tablo 47 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Araştırma Geliştirme (AR-GE) Bölümü

	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	Birikimli Yüzde (%)
Evet	16	26,7	26,7
Hayır	44	73,3	100
Toplam	60	100	

Grafik 11 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Araştırma Geliştirme (AR-GE) Bölümü

3.3.5.2 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yıllık Kar'dan AR-GE'ye Ayırdıkları Pay

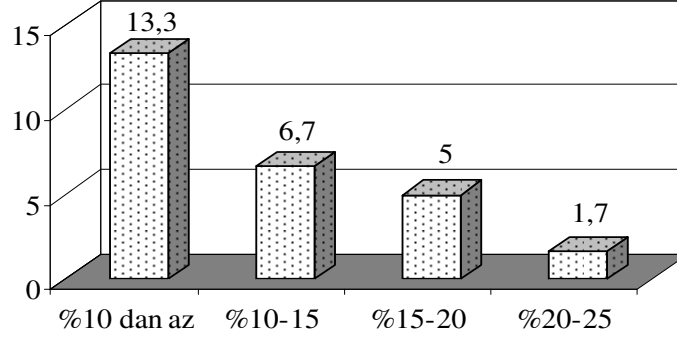
Ar-Ge bölümüne sahip 16 işletmenin yıllık kardan araştırma geliştirme için ayırdıkları payın genellikle %1 ile %25 arasında olduğu görülmektedir. Ankete cevap veren firmalar arasında Ar-Ge bölümüne sahip toplam 16 firmanın yıllık kardan ayırdıkları pay itibariyle sıralamasına baktığımızda %10'dan daha az pay ayıran firmaların yüzdesi %13.3, %10-15 arasında Ar-Ge payına sahip KOBİ'ler %6.7, %15-20 arasında yıllık kardan pay ayıran KOBİ'ler %5'dir (Tablo 48).

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin AR-GE bölümlerinin sayısına ve yıllık kardan ayırdıkları paya göre değerlendirdiğimizde, KOBİ'lerin yeni bir ürün geliştirmek yerine genellikle büyük işletmelerin üretimini bıraktığı ürünleri yeniden üretmeyi tercih ettikleri ve bu ürünler üzerinde çok küçük değişikliklere gittikleri görülmektedir. Bu da bu tür işletmelerin pazar paylarını olumsuz yönde etkilemekte ve giderek küçülmelerine neden olmaktadır.

Tablo 48 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yıllık Kardan AR-GE'ye Ayırdıkları Pay

	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	Birikimli Yüzde (%)
%10 dan az	8	13,3	50
%10 - 15	4	6,7	75
%15 - 20	3	5	93,8
%20 - 25	1	1,7	100
Toplam	16	26,7	

Grafik 12 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yıllık Kardan AR-GE'ye Ayırdıkları Pay

3.3.5.3 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Teknoloji Durumu

İşletmelerin sermaye yapılarıyla doğrudan ilişkili olan teknolojik duruma baktığımızda Manisa'da faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelerin teknolojik yapılarının çok kötü olmadığı görülmektedir. Ankete katılan 60 KOBİ'den sahip olduğu üretim teknolojisinin biraz eski olduğunu belirten işletme sayısı 24 (% 40)'dır (Tablo 49). Ancak bu KOBİ'ler, kullanmış oldukları makinelerin yeni teknolojik makinelerden çok farklı olmadıklarını da belirtmektedirler. KOBİ'lerin genellikle kuruluş aşamasında kendi alanlarında üretim yapan başka bir işletmeyi kendilerine örnek aldıkları görülmektedir. Modern işletmelerin teknolojisini kullanan KOBİ sayısı 22 (%36,7)'dir.

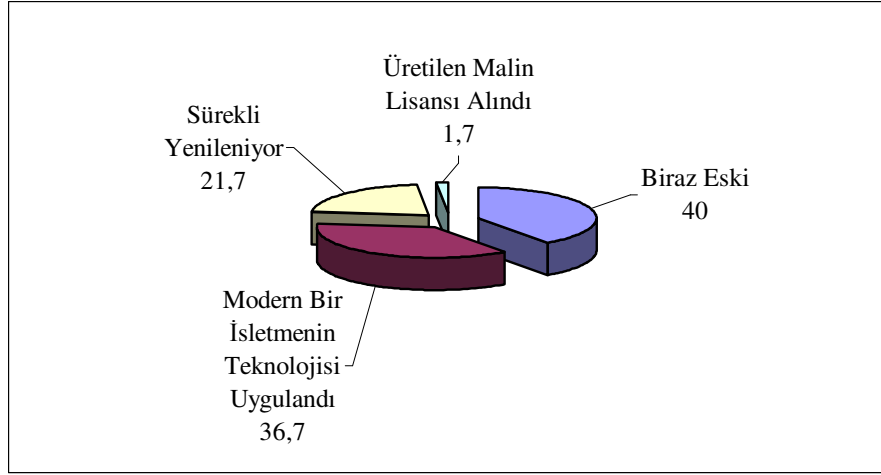
Manisa'daki KOBİ'lerin sahip oldukları teknoloji açısından değerlendirilmesine baktığımızda genelde teknolojik yapılarının ve uyumlarının iyi olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 49 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Teknoloji Durumu

Teknik Durum	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	Birikimli Yüzde (%)
Eski	24	40,0	40,0
Modern Bir İşletmenin Teknolojisi Uygulandı	22	36,7	76,7
Sürekli Yenileniyor	13	21,7	98,3
Üretilen Malin Lisansı Alındı	1	1,7	100,0
Toplam	60	100,0	

Grafik 13 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Teknoloji Durumu

3.3.5.4 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Teknoloji Takip Etme Yolları

Küçük ve orta ölçekli işletmeler de, teknoloji en önemli üretim faktörünü oluşturmaktadır. KOBİ'lerin teknolojiyi yakından izlemeleri sahip oldukları kaynakların verimli kullanılması için gerektiği gibi firmanın sürekli büyümesi ve piyasadaki durumunu koruyup geliştirebilmesi için zorunludur. Teknolojik gelişmeleri yakından takip etmeyen firmaların pazarda etkinliklerini sürdürmeleri mümkün değildir.

Bir işletmenin sahip olduğu makine parkı, küçük ve orta ölçekli işletmenin üretim kapasitesini meydana getirmektedir. Ancak küçük ve orta ölçekli işletmelerin yeni teknolojiler konusunda yetersiz kaldıkları görülmektedir. Bu nedenle KOBİ'ler finansman imkanları ölçüsünde yeni teknolojiyi takip ve uygulama şansı yakalayabilmektedirler. Bu tür işletmelerin yeni teknolojiyi takip etme ve edinmede kullandıkları yöntemler arasında internet (%71,7) yoluyla yapılan özel araştırmalar, üretici fuarları (%68,3) ve genellikle aynı sektörde çalışanların tavsiyeleri (%51,7) gelmektedir (Tablo 50).

KOBİ'lerin kendi üretimlerine ilişkin teknolojik değişimleri yakından takip etmeleri ve gerektiğinde yeniliklere giderek uyum sağlamaya çalışmaları

olumlu bir durum olarak yansımaktadır. Manisa'daki küçük ve orta ölçekli işletmelerin yeni teknolojiyi istemelerinin en önemli nedeni, KOBİ'ler arasındaki rekabet yapısının çok güçlü olmasından kaynaklanmaktadır. Bu neden, KOBİ'leri itici ve yönlendirici bir faktör gibi gözükse de yeterli sermayeye sahip olmayan işletmeleri büyük sıkıntılara sokmakta, piyasa paylarının düşük kalmasına neden olmaktadır.

Tablo 50 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Teknoloji Takip Etme Yolları

Teknoloji Edinme Yolları	Evet		Hayır		Toplam	
	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
İnternet	43	71,7	17	28,3	60	100
Fuarlar	41	68,3	19	31,7	60	100
Aynı Sektörde Çalışanların Tavsiyesi	31	51,7	29	48,3	60	100
Tanıtım Broşürleri	19	31,7	41	68,3	60	100
Yabancı Makine Üreticileri	9	15	51	85	60	100
Dergi vb.	7	11,7	53	88,3	60	100
Sempozyumlar	1	1,7	59	98,3	60	100

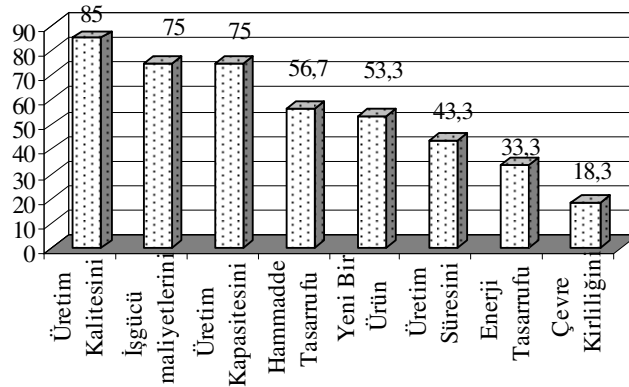
3.3.5.6 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yeni Teknoloji Edinme Nedenleri

İşletmeler, pazar paylarını korumak ve belli bir tüketici potansiyeline sahip olmak için yeni teknolojik gelişmeleri takip etmek zorundadır. Günümüzün rekabetçi ortamında yenilikçi olmayan ve yeni ürünler üretemeyen işletmelerin var olma şansları çok azdır. Bu nedenle ankete katılan küçük ve orta ölçekli işletmelerin yeni teknoloji edinmedeki en önemli hedefleri arasında üretim kalitesini artırmak (%85), işgücü maliyetlerini azaltmak (%75), üretim kapasitesini artırmak (%75) ve hammadde tasarrufu sağlamak (%56,7) gelmektedir (Tablo 51). KOBİ'ler tarafından %50'nin üzerinde önemli bulunan bu faktörler işletmelerin rekabet gücünü artıracığı gibi, işletmenin büyüyüp gelişmesine de katkı sağlayacaktır.

Tablo 51 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yeni Teknoloji Edinme Nedenleri

Yeni Teknoloji Edinme Nedenleri	Evet		Hayır		Toplam	
	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
Üretim Kalitesini Artırmak	51	85	9	15	60	100
İşgücü maliyetlerini azaltmak	45	75	15	25	60	100
Üretim Kapasitesini Artırmak	45	75	15	25	60	100
Hammadde Tasarrufu Sağlamak	34	56,7	26	43,3	60	100
Yeni Bir Ürün	32	53,3	28	46,7	60	100
Üretim Süresini Azaltmak	26	43,3	34	56,7	60	100
Enerji Tasarrufu Sağlamak	20	33,3	40	66,7	60	100
Çevre Kirliliğini Azaltmak	11	18,3	49	81,7	60	100

Grafik 14 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yeni Teknoloji Edinme Nedenleri

3.3.6 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Pazar Durumu ve İhracat Yapıları

3.3.6.1 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ürünlerinin İthal ve Yerli Ürünler Karşısındaki Durumları

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin üretmiş oldukları ürünlerin piyasada bulunan yerli ve yabancı ürünler karşısındaki durumlarını çeşitli faktörler itibarıyla incelediğimizde ankete katılan KOBİ'ler genellikle ürünlerini rakip ürünler karşısında eşit düzeyde görmektedirler (Tablo 52).

Ankete katılan 60 küçük ve orta ölçekli işletmenin kendi ürünlerini, rakip ürünlerin kalitesi açısından değerlendirmelerinde %36,7 ile kendi ürünlerini daha yüksek kalitede gördüklerini ifade etmektedirler. Bunda, Manisa'da faaliyette bulunan KOBİ'lerin AB'ye uyum yasaları çerçevesinde kendilerini yenilemeleri ve iç piyasayla birlikte ihracata dönük mal üretmeleri etkin olmaktadır. Ayrıca iç piyasada yaşanan yoğun rekabet firmaları, piyasada bir pazar payına sahip olabilmeleri için kaliteli mal üretmek zorunda bırakılmaktadır.

KOBİ'ler ürünün piyasadaki rakip ürünler karşısındaki fiyatında %70, maliyetlerinde ise %45 ile eşit olarak değerlendirmişlerdir. Firmaların ürünlerinin piyasa fiyatlarının ve maliyetlerinin yaklaşık olarak birbirlerine yakın rakamlarda seyretmesinin nedeni genellikle KOBİ'lerin üretim yapılarının birbirlerine benzemesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü kullanmış oldukları teknoloji ve üretim maliyetleri aynı düzeydedir. Kendi ürünlerinin piyasa fiyatını yüksek bulan 6 (%10) işletme ile maliyetlerini yüksek bulan 12 (% 20) işletmenin ise daha çok eski teknoloji ve düşük kapasite ile üretim yaptıkları saptanmıştır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin ürün çeşitliliği (% 45), ürün pazarlaması (%48,3) ve taşıma giderlerine (%50) göre değerlendirmelerinde eşit düzeyde yoğunlaştıkları görülmektedir.

Tablo 52 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ürünlerinin İthal ve Yerli Ürünler Karşısındaki Durumları

	Düşük		Orta		Eşit		Yüksek		Çok Yüksek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ürün Kalitesi	-	-	2	3,3	19	31,7	22	36,7	17	28,3	60	100
Ürün Fiyatı	5	8,3	7	11,7	42	70	6	10	-	-	60	100
Ürün Maliyeti	3	5	18	30	27	45	12	20	-	-	60	100
Ürün Çeşitliliği	2	3,3	3	5	27	45	23	38,3	5	8,3	60	100
Ürün Pazarlama	1	1,7	1	1,7	29	48,3	24	40	5	8,3	60	100
Taşıma Giderleri	-	-	4	6,7	30	50	23	38,3	3	5	60	100

3.3.6.2 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Üretimde Kullandıkları

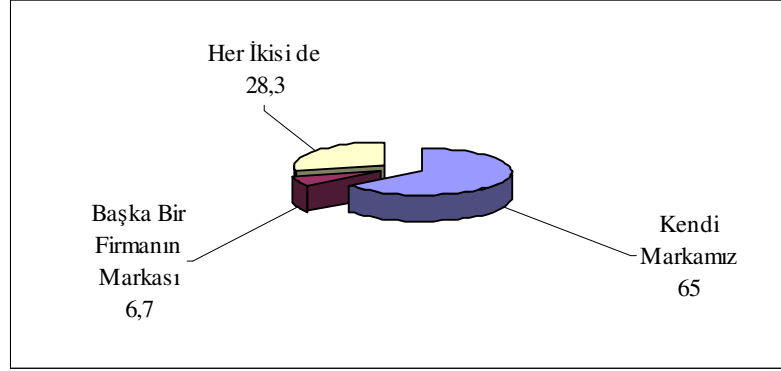
Markalar

Ankette yer alan işletmelerin %65'i ürettikleri ürünleri kendi markaları altında piyasaya sürerek pazarladıklarını, %6,7'si başka bir işletmenin markası ile üretimlerini gerçekleştirdiklerini, %28,3'ü ise hem kendi hem de başka etiketler altında ürünlerini piyasaya sürdüklerini belirtmişlerdir (Tablo 53).

Tablo 53 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Üretimde Kullandıkları Markalar

Markalar	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	Birikimli Yüzde (%)
Kendi Markamız	39	65	65
Başka Bir Firmanın Markası	4	6,7	71,7
Her İkisi de	17	28,3	100
Toplam	60	100	

Grafik 15 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Üretimde Kullandıkları Markalar

3.3.6.3 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sahip Olduğu Kalite Güvence Belgeleri

Manisa'da faaliyette bulunan küçük ve orta ölçekli işletmelerin sahip oldukları üretim belgelerine bakıldığında en fazla TSE⁸ belgesine sahip oldukları görülmektedir (Tablo 54). Türk Standartları Enstitüsü (TSE) belgesine sahip işletme sayısı 30 olup, üretim belgesine sahip işletmeler arasında %50 ile oldukça yüksek bir yoğunlaşma olduğu tespit edilmiştir. Ancak hiçbir kalite güvence belgesine sahip olmadan üretimlerine devam eden KOBİ'lerin sayısı da oldukça fazladır.

⁸ Türk Standartlarına Uygunluk Belgesi (TSE); Türk Standardı bulunan konularda, İmalata Yeterlilik Belgesi almaya hak kazanmış firmaların söz konusu ürünlerinin ilgili Türk Standardına uygunluğunu belirten ve akdedilen sözleşme ile TSE Markası kullanma hakkı verilen firma adına düzenlenen ve mallar üzerinde markası, cinsi, sınıfı, tipi ve türünü belirten bir belgedir.

Tablo 54 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sahip Olduğu Kalite Güvence Belgeleri

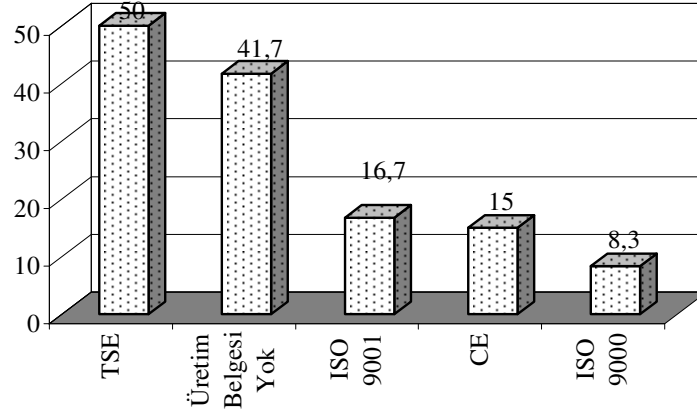
Kalite Güvence Belgeleri	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
TSE	30	50
Üretim Belgesi Yok	25	41,7
ISO 9001⁹	10	16,7
CE¹⁰	9	15
ISO 9000¹¹	5	8,3

⁹ ISO 9001, ISO 9000 Kalite Standardının devamı olup, Yönetim Sistemlerinin kurulması esnasında uygulanması gereken şartların tanımlandığı ve belgelendirme denetimine tabi olan standarttır. ISO 9001 standardı, her 5 yılda bir ISO tarafından gözden geçirilmekte ve uygulayıcıların görüşleri ve ihtiyaçlar doğrultusunda gerekli revizyonlar yapılarak yeniden yayınlanmaktadır.

¹⁰ CE İşareti, Avrupa Birliği'nin, teknik mevzuat uyumu çerçevesinde 1985 yılında benimsediği Yeni Yaklaşım Politikası kapsamında hazırlanan Yeni Yaklaşım Direktifleri kapsamında yer alan ürünlerle ilgilidir. Ürünlerin AB'nin ilgili direktiflerindeki temel gereklere uygun olduğunu ve gerekli bütün uygunluk değerlendirme faaliyetlerinden geçtiğini gösteren bir Birlik işaretidir. Yeni Yaklaşım Politikası kapsamında yayımlanan direktiflerde; ürünün tanımı, taşıdığı riskler, sahip olması gereken asgari güvenlik koşulları, uygunluk değerlendirme prosedürleri ayrıntılı bir şekilde belirlenmektedir. CE İşareti büyük oranda ürünlerin güvenliğine ilişkin bir işaret olmakla birlikte 89/336/EEC sayılı Elektromanyetik Uyumluluk Direktifinde olduğu gibi bazen güvenlik dışındaki hususları da temsil edebilmektedir. Yeni Yaklaşım Politikasıyla sisteme genel olarak bakıldığında, ürünlerin karşılamak zorunda olduğu temel gereklerin direktiflerde belirlendiği, uyumlaştırılmış standartlara atıfta bulunularak bu standartlara uygun ürünlerin direktifteki temel gerekleri karşıladığı varsayılmaktadır. Başka bir ifadeyle, ülkemizdeki uzun yıllar süren uygulamanın tersine standartlar ihtiyarı kabul edilmekte, temel gerekleri karşılayan başka çözüm yollarına da imkan tanınmaktadır. Uyumlaştırılmış standartlar ise Avrupa Komisyonu'nun görevlendirmesiyle Avrupa Standardizasyon Kuruluşları olan CEN, CENELEC ve ETSI tarafından yerine getirilmektedir. CE İşareti, tüketiciye bir kalite güvencesi sağlamaz, yalnızca ürünün, asgari güvenlik koşullarına sahip olduğunu gösterir. Ancak, CE İşareti ilişitirilebilmesi için bir kalite güvencesi sisteminin varlığını gerektiren ürün direktifleri için CE İşareti ile kalite güvencesi kavramı bir noktada bir araya gelmiş olmaktadır. CE İşareti, bir yandan tüketiciye ürünün güvenli olduğu bilgisini verirken, diğer taraftan, ticari açıdan, ürünlerin bir üye ülkeden diğerine dolaşımı sırasında bir çeşit pasaport işlevi görmektedir. Bu işareti taşıması gereken, Yeni Yaklaşım Direktifleri kapsamı bir ürünün, bir Avrupa Birliği ülkesine girişi için, üzerinde CE İşareti bulunması zorunludur.

¹¹ ISO 9000 Serisi Kalite Standartı ilk olarak 1987 yılında International Standards Organisation (Uluslararası Standartlar Organizasyonu) tarafından Kalite Güvence Sistem Standardı olarak yayınlanmıştır. Standart, ağırlıklı olarak doğru üretim ve hata önleme/yakalama konularına odaklanmıştır. ISO 9000 Kalite Güvence Sisteminin Yararları Şunlardır: Çalışanların kalite bilincinde artış sağlanması, İşletmenin piyasa itibarında artış sağlanması (prestij), Pazarlama faaliyetlerinde rakiplerden farklılık sağlanması, İşletmenin uluslararası geçerliliğe sahip bir kalite belgesi edinmesinin getirdiği ticari avantajlardan yararlanabilme (ihracat için kalitenin belge ile ispatlanabilmesi), Müşteri memnuniyetinde ve müşteri sadakatinde artış sağlanması, Hata oranlarında, firelerde, yeniden işlemlerde azalma sağlanması, Girdi, üretim ve son kontrollerin etkin olarak yapılabilmesi, Tedarikçilerin seçiminde, değerlendirilmesinde ve takibinde kolaylık sağlanması, İşletme içi yetki ve sorumlulukların tespitinde ve dağıtılmasında kolaylık sağlanması, İşletme faaliyetlerinin standartlaştırılmasını sağlayacak altyapının oluşturulması, Geçmişe yönelik kayıtların düzenli bir şekilde tutulmasını sağlayacak altyapının oluşturulması, Veriler ve istatistiksel ölçümler doğrultusunda durum analizlerinin yapılabilmesi ve geleceğe yönelik kararlarda bu analiz sonuçlarının kullanılabilmesi, Kurumsallaşma yolunda önemli bir adım atılmış olmasıdır.

Grafik 16 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sahip Olduğu Kalite Güvence Belgeleri

3.3.6.4 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Kalite Güvence Belgelerinin İmalat Sanayi Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı

İşletmelerin sahip olduğu kalite güvence belgelerinin imalat sanayi faaliyet kollarına göre dağılımına baktığımızda en fazla yoğunlaşmanın TSE belgesinde ve gıda sektöründe olduğu görülmektedir. Toplam ankete katılan 60 küçük ve orta ölçekli işletme içinde gıda sektörünün 18 işletme ile %30'luk bir paya sahip olduğu görülmektedir. TSE belgesine sahip bu sektörü, ağaç ürünleri ve mobilya sanayi, deri ve deri ürünleri sanayi ve tekstil sektörü takip etmektedir. Tablo 55'de de görüldüğü gibi Manisa da faaliyet gösteren KOBİ'lerin büyük çoğunluğunun kalite güvencesi bulunmamaktadır.

AB'ye tam üyelik sürecinde kalite ve standartların rekabet için en önemli faktör olduğu göz önüne alınırsa, kalite güvence sistemlerinin yerleşmesinde KOBİ'lerin desteklenmesi ve özendirilmesi çok önemli bir konu olmaktadır.

Tablo 55 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Kalite Güvence Belgelerinin İmalat Sanayi Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı

Faaliyet Alanı		Kalite Güvence Belgeleri			
		TSE	ISO 9000	ISO 9001	CE
Ağaç Ürünleri ve Mobilya Sanayi	İşletme Sayısı	3	-	1	1
	Yüzde (%)	37,5	-	12,5	12,5
	Toplam (%)	5	-	1,7	1,7
Demir-Çelik	İşletme Sayısı	1	-	-	-
	Yüzde (%)	100	-	-	-
	Toplam (%)	1,7	-	-	-
Deri ve Deri Ürünleri	İşletme Sayısı	3	2	-	2
	Yüzde (%)	27,3	18,2	-	18,2
	Toplam (%)	5	3,3	-	3,3
Elektronik ve Bilgi İşlem Makineleri	İşletme Sayısı	-	-	-	-
	Yüzde (%)	-	-	-	-
	Toplam (%)	-	-	-	-
Gıda	İşletme Sayısı	18	3	8	2
	Yüzde (%)	81,8	13,6	36,4	9,1
	Toplam (%)	30	5	13,3	3,3
Gübre	İşletme Sayısı	-	-	-	-
	Yüzde (%)	-	-	-	-
	Toplam (%)	-	-	-	-
Kok ve Petrol Ürünleri	İşletme Sayısı	1	-	-	-
	Yüzde (%)	100	-	-	-
	Toplam (%)	1,7	-	-	-
Lastik Plastik	İşletme Sayısı	-	-	1	1
	Yüzde (%)	-	-	25	25
	Toplam (%)	-	-	1,7	1,7
Metal Eşya	İşletme Sayısı	-	-	-	-
	Yüzde (%)	-	-	-	-
	Toplam (%)	-	-	-	-
Tarım Makineleri	İşletme Sayısı	1	-	-	1
	Yüzde (%)	100	-	-	50
	Toplam (%)	1,7	-	-	1,7
Tekstil	İşletme Sayısı	3	-	-	2
	Yüzde (%)	42,9	-	-	28,6
	Toplam (%)	5	-	-	3,3
Toplam	İşletme Sayısı	30	5	10	9
	Yüzde (%)	50	8,3	16,7	15
	Toplam (%)	50	8,3	16,7	15

3.3.6.5 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Pazarlama Sorunları

Pazarlama, ürün ve hizmetlerin üretim noktasının bitiminden son kullanıcı veya tüketicilere veya tedarik kaynaklarından ara kullanıcılara kadar akışını gerçekleştiren işletme faaliyetidir.

Başka bir deyişle pazarlama, tüketicilerin ihtiyaçların gidermek ve işletmelerin amaçlarına ulaşmalarını sağlamak için ürün ve hizmetlerin üreticiden tüketiciye doğru akışını yöneten işletme faaliyetlerinin görülmesidir. Pazarlama yalnızca kar amaçlı ticari ve sanayi işletmelere özgü bir faaliyet olarak değil her türlü örgüt, kurum, kuruluş ve insan tarafından söz konusu olan bir faaliyettir.

Günümüzde, pazarlama işletmelerin faaliyetlerine süreklilik kazandıran, bir bakıma üretim kadar önemli bir unsurdur. Özellikle dış pazarlara açılmayı hedefleyen küçük ve orta ölçekli işletmelerin üzerinde durması gereken bir konudur. Ancak küçük ve orta ölçekli işletmeler pazarlama, konusunda uzman kişilerin istihdam edildiği ayrı bir departman yerine alım-satım işlerini yürüten kişiler tarafından tali bir iş olarak gerçekleştirilmektedir.

KOBİ'lere ilişkin başka bir özellik de pazarlama araçlarından yeterince yararlanamamasıdır. Bunun nedeni parasal imkanların yetersizliğidir. Ayrıca pazarlama araçlarının (reklam, satış sonrası hizmetler, kredili satış vb.) ekonomik olarak kullanımı genellikle bu işletmelerin faaliyet hacmini aşan boyutlara ulaşmaktadır. Bu konu özellikle ihracat pazarlamasında çok belirgin olarak kendini göstermektedir. Bu nedenle genellikle daha büyük pazarlara hitap eden büyük ölçekli işletmeler, modern pazarlama araçlarının kullanılmasında daha avantajlı bir konuma sahip olmaktadır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde düzenli bir piyasa araştırması yapılamamaktadır. Dolayısıyla, piyasa araştırmasına dayanan geleceğe yönelik talep projeksiyonları hazırlanamamaktadır. Pazarlama kararları çoğunlukla işletme sahibinin sezgilerine ve nispeten yetersiz tecrübelerine dayanılarak alınmaktadır. Genelde bu durum tipik bir küçük ve orta ölçekli işletme özelliğidir.

Fakat ülkemizde büyük işletmelerin de pazarlama kararlarını yeterli bir piyasa araştırmasına dayandırdıklarını söylemek güçtür.

Genel olarak küçük ve orta ölçekli işletmelere ihracat pazarları kapalıdır veya bu işletmelerin ihracat pazarlarına girmeleri çok zordur. Bunun en önemli nedeni bir dış pazara girme maliyetinin çok yüksek olmasıdır. Ayrıca dil sorunu, yabancı ülke mevzuatına hakim olamama gibi engellerin aşılması bu işletmeler için kolay olmamaktadır.

Bu nedenle, birçok ülkede devlet, küçük ve orta ölçekli işletmelerin ihracat piyasalarına girmesini kolaylaştırıcı çeşitli teşvik önlemleri uygulamaktadır. Ayrıca bu işletmelerin yerel veya sektörel bazda ihracat birlikleri kurarak bu engeli aşmaları desteklenmektedir.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler genellikle ürünlerinin pazarlanmasında pahalı ve karmaşık satış kanalları ve satış örgütleri kullanamamaktadırlar. Bunun yerine müşteri ile doğrudan ilişki kurmayı tercih etmektedirler. Satış hacimlerinin nispeten düşük olması, küçük ve orta ölçekli işletmelere böyle bir imkan sağlamaktadır. Büyük işletmeler ise üretimlerini pazarlayabilmek için genellikle pahalı ve karmaşık satış örgütleri kurmak zorunda kalmaktadırlar.

Aslında, KOBİ'lerin pazarlama sorunlarını üretim sorunlarından ayrı düşünmemek ve nasıl ki bir ürün üretilirken belirli standartlara sahip olması bekleniyorsa, o ürüne ait pazarlamanın da bu belirli standartlara uyup uymadığına bakılması gerekmektedir. Pazarlama, üretilen bu malların satışa sunulması faaliyetleri olduğuna göre, KOBİ'lerin pazarlama ve üretim sorunlarının içiçe olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Pazar araştırmalarına gereken önemin verilmemesi, özellikle uluslararası pazarlara açılma sürecinde KOBİ'lerin olumsuz yönde etkilenmelerine ve sonuçta başarısız olmalarına neden olmaktadır. Ayrıca KOBİ'ler, tanıtımlarını sağlayacak reklam yapabilme gücünden de yoksundurlar. Üretim örneklerinin teşhir ve sergilenmesinde çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Yeterli bir pazarlama bilincine sahip olmayan KOBİ'lerin çekindikleri en önemli konu, dış pazarlarda

rekabet edip edemeyecekleridir. Gerek standart, gerekse de kalite bakımından yeterli rekabet gücüne sahip olmamaları, KOBİ'lerin dış pazarlara açılmasını engelleyici bir rol oynamaktadır.

Bunlara ek olarak, uluslararası dağıtım kanallarında, karar verme sorunlarını azaltmak için, özellikle pazara girme biçimi ve dağıtım kanalının seçimi arasında bir ayırım yapmak gerekmektedir. KOBİ'lerin dış pazarlarda kendi dağıtım kanalını kurması oldukça maliyetli bir iştir. Pek çok KOBİ, bu konuda zorluklarla karşı karşıya bulunmaktadır.

KOBİ'ler için önem taşıyan diğer bir konu da, çevre analizi yapılması ve erken uyarı sistemlerinin kurulmasıdır. Çünkü, Türk ekonomisi dışa açıldıkça, ekonominin değişim süreci hızlanmakta, çevredeki değişikliklerin işletme üzerindeki etkisi artmaktadır. Ancak, KOBİ'ler mükemmel bir çevre analizinin ve dış piyasalara kadar uzanan etkin bir erken uyarı sisteminin gerektireceği harcamalara katlanacak güçte değildirler (Özgen,Doğan, 2001).

Tablo 56'dan görülebileceği gibi ankete katılan küçük ve orta ölçekli işletmelerin pazarlama sorunları konusunda en fazla sıkıntı çektikleri alanların başında pazarlama için gerekli olan reklam, satış sonrası hizmetler gibi pazarlama maliyetlerinin yüksekliği (%71,7), piyasadaki ithal ürünlerin ve özellikle de dünya piyasalarında önemli bir yer teşkil eden Çin kökenli ucuz malların bulunması (%55) ve piyasanın gerek ithal malların çokluğu, gerekse de KOBİ'ler arasındaki aşırı rekabet nedeniyle bir fiyat politikasının (%55) uygulanamamasıdır.

Tablo 56 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Pazarlama Sorunları

Pazarlama Sorunları	Evet		Hayır		Toplam	
	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
Reklam Maliyetlerinin Yüksekliği	43	71,7	17	28,3	60	100
İthal Ürünlerin Çokluğu	33	55	27	45	60	100
Fiyat Politikasının Uygulanamaması	33	55	27	45	60	100
Pazarlama Kuruluşlarının Yetersizliği	24	40	36	60	60	100
Kalifiye Pazarlama Elemanı Azlığı	22	36,7	38	63,3	60	100

3.3.6.6 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Fiyat Politikası Belirleme Yöntemleri

Piyasadaki bir malın bir biriminin, değişim değerini ifade eden fiyatın belirlenmesinde çeşitli faktörler etkilidir. Manisa da faaliyet gösteren ve ankete katılan küçük ve orta ölçekli işletmelerin, ürettikleri mallar için piyasada fiyatı belirlemelerinde etken olan faktörlere baktığımızda, genel eğilimin malların üretim maliyetleri, işletmeler arasındaki rekabet düzeyi, üretilen mallara yönelik talep yapısı ve uluslararası standartlara uygun kalitede mal üretimi olduğu görülmektedir.

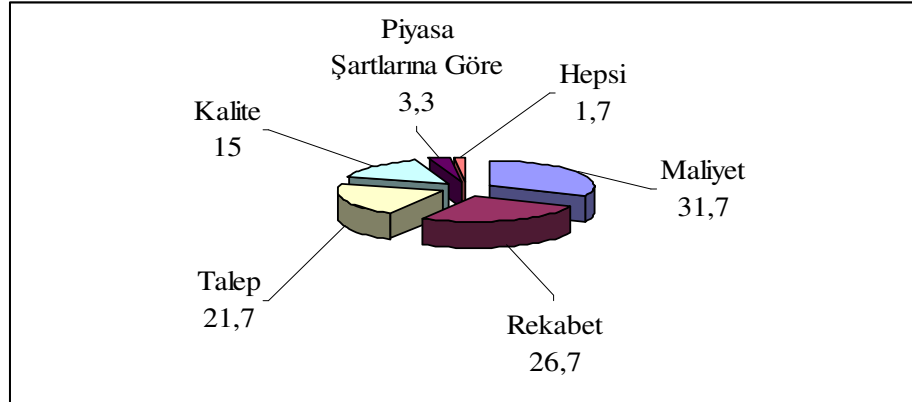
Bir piyasada ürünler için tek bir faktöre göre fiyat belirlemesinin yapılması uygun değildir. Çünkü piyasa koşulları aynı zamanda bir çok faktörü kapsayan bir yapıya sahiptir. Fiyat politikasını, malın maliyet yapısını dikkate almadan yalnızca talebe yada KOBİ'ler arasında ki rekabete göre belirlemek işletmenin finansal yapısının bozulmasına neden olabilecektir. Bu nedenle KOBİ'ler fiyat politikalarını belirlerken tek bir faktöre bağlı kalmamakta, birbirleriyle etkileşim içinde bulunan birden çok faktöre göre belirlemektedirler.

Manisa’da ki küçük ve orta ölçekli işletmelerin fiyat politikası belirlemede etken olan faktörlere baktığımızda ankete katılan KOBİ’lerin %31,7’si ürünün maliyet yapısına, % 26,7’si piyasanın rekabet düzeyine, %21,7’si mala olan talep yapısına, %15’i de kalite standartlarına göre fiyat politikasını belirlemektedir. İşletmelerin fiyat politikasını belirlemede tablodaki bütün faktörlerin ülkenin ve piyasanın ekonomik şartlarına göre farklı oranlarda etki yapması mümkündür.

Tablo 57 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Fiyat Politikası Belirleme Yöntemleri

	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	Birikimli Yüzde (%)
Maliyet	19	31,7	31,7
Rekabet	16	26,7	58,3
Talep	13	21,7	80,0
Kalite	9	15,0	95,0
Piyasa Şart. Göre	2	3,3	98,3
Hepsi	1	1,7	100,0
Toplam	60	100,0	

Grafik 17 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Fiyat Politikası Belirleme Yöntemleri

3.3.6.7 Küçük ve Orta Ölçekli İşletme (KOBİ)’lerin Pazarlama ve Dağıtım Kanalları

Pazarlama kanalları büyük ölçekli işletmelerin olduğu kadar, küçük ve orta ölçekli işletmelerin pazar paylarını ve gelişmelerini yakından etkileyen bir unsurdur. Bu bakımdan pazarlama kanalları, ürün mal ve hizmetlerin pazarlanmasını sağlamak amacıyla işletme içi birimler ile, işletme dışı

toptancılar, perakendeciler gibi aracılı ve aracısız kuruluşların oluşturduğu bir örgüt yapısı olarak tanımlamak mümkündür.

Pazarlama kanallarının seçimi işletmelerin üretim piyasaya sürmek istedikleri malların yapısal özellikleri ile doğrudan ilişkilidir. Örneğin beyaz eşya (TV, Çamaşır Makinesi, vb.) bazı malların pazarlaması yalnızca üretici-bayi yoluyla gerçekleştirilirken, gıda ürünleri gibi bazı mallarda üretici-toptancı-bayi yoluyla pazarlanmaktadır.

Genellikle KOBİ'ler pazarlama kanalları olarak toptancılar (%61,7), bireysel satış (%45), perakendeciler (%16,7) ve bayiler (%10) kanallarıyla ürünlerini pazarlamaktadırlar (Tablo 58).

Tablo 58 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Pazarlama ve Dağıtım Kanalları

Pazarlama Kanalları	Evet		Hayır		Toplam	
	İşletme Sayısı	Yüzde	İşletme Sayısı	Yüzde	Toplam	Yüzde
Toptancılar	37	61,7	23	38,3	60	100
Bireysel Satış	27	45	33	55	60	100
Perakendeciler	10	16,7	50	83,3	60	100
Bayiler	6	10	53	88,3	60	100

3.3.6.8 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Dış Ticaret Durumları

Türkiye Ekonomisinde 1980 sonrası dönemde en önemli değişimler dış ekonomik ilişkiler alanında gerçekleşmiştir. Dış ticaret işlemlerinde serbestleşme ve ekonominin dışa açılması bu değişimin en önemli öğeleri olmuştur.

Dış ticaretin serbestleşmesi iki açıdan önemlidir. Bunlardan birincisi, ekonominin belirli bir süreç içinde dış rekabete açılmasıdır. İthalatın liberalleşmesi, yabancı ürünlerin iç pazara girmesini ve uluslararası rekabet baskısının bu pazarlara taşınmasını, ihracatın özendirilmesini ve yerli ürünlerin dış pazarda rakipleriyle rekabete girmesini sağlayacaktır.

Türkiye'de 1980'den sonra liberal ekonomi politikalarının uygulanması ve Türk pazarının yabancı rakiplere açılmasıyla birlikte büyük ölçekli işletmelerin

yansıra küçük ve orta ölçekli işletmeler de yabancı rakiplerle rekabet edebilmek için ürün ve hizmetlerinin kalitelerini artırmak zorunda kalmışlardır. Ancak KOBİ'ler üretim kalitelerini oldukça iyi gerçekleştirmelerine rağmen pazarlama faaliyetlerinin yetersizliği halen devam etmektedir. Türkiye'de sanayi ve madencilik gibi ekonominin temel sektörlerinde faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelerin yatırım, yaratılan katma değer, istihdam ve üretim açılarından ekonomideki önemli yerlerine karşılık dış ticaretimiz içindeki rolleri büyük ölçekli işletmelere oranla kısıtlı kalmaktadır. Bunun nedeni :

- KOBİ'leri ihracata yöneltmek veya ihracatlarını geliştirmek için planlı bir strateji izlenmemesi,
- Küçük ve orta ölçekli sanayi sektörünü geliştirmeyi ve bu sektörün ihracata katkısını artırmayı hedefleyen amaçların açıkça ortaya konmaması,
- Mevcut amaçların küçük sanayi sektörünün ihracatının gerçekleştirilmesine yönelik olmaması,
- KOBİ'leri desteklemek için belirlenmiş bir hedef olsa dahi alınan önlem ve uygulamaların bu amaca uygun olmaması,
- İç piyasa şartlarının dış piyasaya göre daha kolay ve cazip olması,
- İhracatta mevcut uygulamaların KOBİ'leri yeterince desteklememesi,
- Bürokratik engellerin özellikle küçük ölçekli işletmelere zor gelmesi,
- Teşvik tedbirlerinin yetersizliği,
- KOBİ'lerin organize olmadaki zorlukları olarak saymak mümkündür.

Türkiye'deki ihracat yapan firma sayısı arttıkça ihracatın değer olarak artmasına karşın, KOBİ'lerin gerçekleştirdiği ihracat miktarının çok fazla artmamasının nedeni Avrupa Birliği piyasalarına yönelik kalite ve standartlar da üretimin ve pazarlamanın gerçekleşmemesidir.

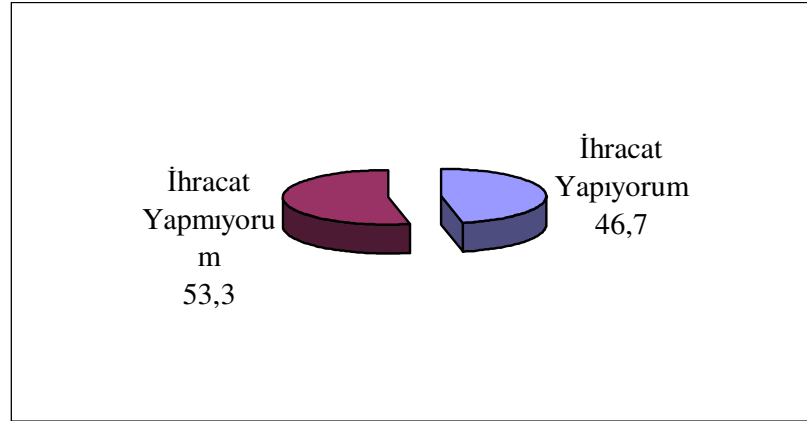

Ankete katılan Manisa’da ki küçük ve orta ölçekli işletmelerin dış ticaret durumlarına baktığımızda Türkiye’nin en iyi sanayi bölgesi içinde yer alan küçük ve orta ölçekli işletmelerin ihracat düzeylerinin oldukça iyi olduğu görülmektedir (Tablo 59). Ankete katılan 60 küçük ve orta ölçekli işletmeden ihracat yapan KOBİ sayısı 28 olup %46,7’lik orana sahiptir.

Tablo 59 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Dış Ticaret Durumları

	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	Birikimli Yüzde (%)
İhracat Yapıyorum	28	46,7	46,7
İhracat Yapmıyorum	32	53,3	100
Toplam	60	100	

Grafik 18 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Dış Ticaret Durumları

3.3.6.9 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Dış Ticaret Durumlarının İmalat Sanayi Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan ve ihracat yaptığını ifade eden 28 (% 46,7) küçük ve orta ölçekli işletmenin, imalat sanayi faaliyet kollarına göre dağılımına bakıldığında en fazla dış pazarlara açılan ve bu piyasalarla rekabet edebilecek olan sektörlerin gıda (% 20), deri ve deri ürünleri (% 10), tekstil (% 5) ve ağaç ürünleri ve mobilya sanayi (% 6,7) işletmeleri olduğu görülmektedir (Tablo 60).

Tablo 60 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Dış Ticaret Durumlarının İmalat Sanayi Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı

Faaliyet Alanı		İhracat Yapıyorum	İhracat Yapmıyorum	Toplam
Ağaç Ürünleri ve Mobilya Sanayi	İşletme Sayısı	4	4	8
	Yüzde (%)	50	50	100
	Toplam (%)	6,7	6,7	13,3
Demir-Çelik	İşletme Sayısı	1	-	1
	Yüzde (%)	100	-	100
	Toplam (%)	1,7	-	1,7
Deri ve Deri Ürünleri	İşletme Sayısı	6	5	11
	Yüzde (%)	54,5	45,5	100
	Toplam (%)	10	8,3	18,3
Elektronik ve Bilgi İşlem Makineleri	İşletme Sayısı	-	1	1
	Yüzde (%)	-	100	100
	Toplam (%)	-	1,7	1,7
Gıda	İşletme Sayısı	12	10	22
	Yüzde (%)	54,5	45,5	100
	Toplam (%)	20	16,7	36,7
Gübre	İşletme Sayısı	-	2	2
	Yüzde (%)	-	100	100
	Toplam (%)	-	3,3	3,3
Kok ve Petrol Ürünleri	İşletme Sayısı	-	1	1
	Yüzde (%)	-	100	100
	Toplam (%)	-	1,7	1,7
Lastik Plastik	İşletme Sayısı	1	3	4
	Yüzde (%)	25	75	100
	Toplam (%)	1,7	5	6,7
Metal Eşya	İşletme Sayısı	-	1	1
	Yüzde (%)	-	100	100
	Toplam (%)	-	1,7	1,7
Tarım Makineleri	İşletme Sayısı	1	1	2
	Yüzde (%)	50	50	100
	Toplam (%)	1,7	1,7	3,3
Tekstil	İşletme Sayısı	3	4	7
	Yüzde (%)	42,9	57,1	100
	Toplam (%)	5	6,7	11,7
Toplam	İşletme Sayısı	28	32	60
	Yüzde (%)	46,7	53,3	100
	Toplam (%)	46,7	53,3	100

3.3.6.10 İhracat Yapan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Dış Ticarete Yönelme Nedenleri

İşletmelerin uluslararası piyasalara açılmadaki başarısını, işletmenin uluslararası piyasaya girmeye istekli olması, ürettiği mal ve hizmetlerin rekabet edilebilir yapıda bulunması, finansman imkanlarının ve insan kaynaklarının yeterli olması, uluslararası nitelikte sağlam bir pazarlama yaklaşımına sahip olması gibi faktörler olumlu yönde etkiler (Karadal, 2001:190).

Firmaların dış ticarete yönelme nedenleri genellikle şu şekilde sıralamak mümkündür :

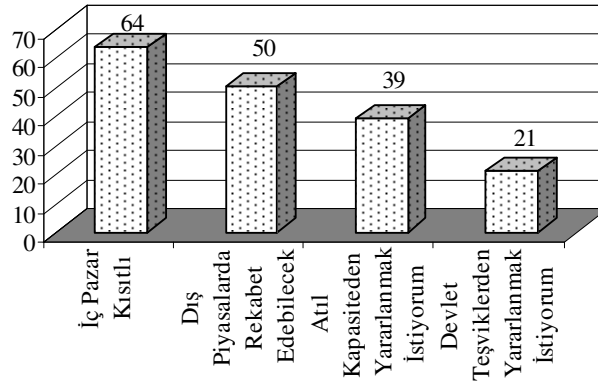
- İşletme sahiplerinin dış pazarlara ulaşmayı aktif olarak hedeflemeleri,
- İşletme sahiplerinin ihracatı, işletmenin gerçek büyüme amaçlarının bir parçası olarak görmeleri,
- Fazla üretim kapasitesinin uluslararası pazarlara kaydırılması,
- Yurt içi piyasalarda karlılık oranının azalması,
- İhracatla ilgili devlet teşvikleri,
- KOSGEB, İGEME, Ticaret ve Sanayi Odaları vb. ulusal, yerel ve kamusal kuruluşların yurt dışındaki müşterilerle kurduğu bağlantılar (Yörük, Özgöz, 2005:129)

Tablo 61’de görüldüğü gibi araştırmaya konu olan küçük ve orta ölçekli işletmelerin dış pazarlara açılma nedenleri incelendiğinde, dış ticarete açılmada en önemli nedenler arasında iç pazar paylarının özellikle ithal mallarının yoğunluğu nedeniyle kısıtlı olması (% 64), uluslararası piyasalarla rekabet edebilecek malların üretilebilecek düzeyde olması (% 50), KOBİ’lerin iç pazar paylarının düşük olması nedeniyle boştaki kalan atıl kapasiteleri kullanmak istemeleri (% 39) ve dış piyasalara açılmada işletmeler üzerinde oldukça etkili olan dış ticaret teşviklerinden yararlanılmak istenmesi (% 21) gelmektedir.

Tablo 61 : İhracat Yapan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Dış Ticarete Yönelme Nedenleri

İhracat Yapma Nedenleri	Evet		Hayır		Toplam	
	İşletme Sayısı	%	İşletme Sayısı	%	İşletme Sayısı	%
İç Pazar Kısıtlı	18	64	10	36	28	100
Dış Piyasalarda Rekabet Edebilecek Düzeydeyim	14	50	14	50	28	100
Atıl Kapasiteden Yararlanmak İstiyorum	11	39	17	61	28	100
Devlet Teşviklerden Yararlanmak İstiyorum	6	21	22	79	28	100

Grafik 19 : İhracat Yapan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Dış Ticarete Yönelme Nedenleri

3.3.6.11 İhracat Yapan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Dış Ticarete Mallar Üzerinde Yaptıkları Değişiklikler

Uluslararası pazarlara açılan küçük ve orta ölçekli işletmelerin dış piyasalarda başarılı olma şansını doğrudan etkileyen en önemli unsur, ürünlerin satışa sunulan ülkenin standartlarına uygun olmasıdır. Genellikle yurt dışına mal ihraç eden firmaların büyük bir kısmı ürünlerinin gerek içerik, gerekse de ambalajında ve fiyatında bir takım değişikliklere gittiklerini belirtmektedir. İhraç ürünleri üzerinde üzerin de en çok yapılan değişiklik ürünün dış piyasalarda daha kolay pazar payı bulmasını sağlayacak ambalajlama ve ürün boyutunda olmaktadır. Özellikle AB ülkelerine ihraç edilen gıda mallarında, öncelikle AB

standartlarına uygun kalite güvence belgeleri aranmaktadır. Aynı zamanda bu kalite güvence belgeleri insan sağlığına aykırı maddeleri içermediğini de ifade ettiğinden yurt içi piyasalara verilen ürünlerdeki mal bileşimleri ile ihrac ürünlerinin bileşimleri farklı olmaktadır.

Araştırmaya katılan ve ürünlerini ihrac eden 28 KOBİ'nin dış pazarlara açılırken mallar üzerinde yaptıkları en önemli değişiklikler ürünün ambalajında (%79), fiyatında (%50), içeriğinde (%32) ve boyutlarında (%25) yoğunlaşmaktadır (Tablo 63).

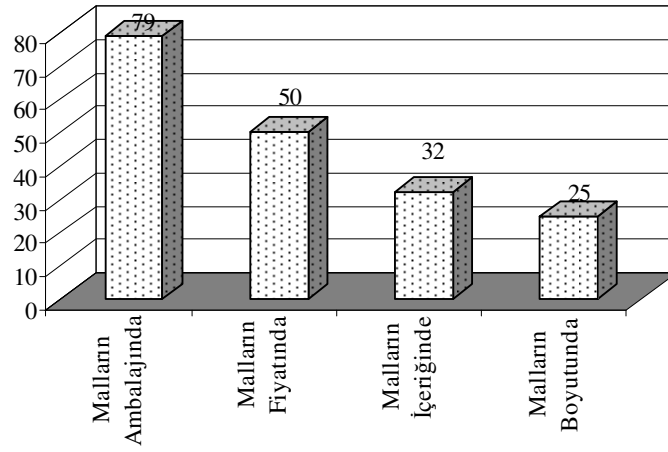
Tablo 62 : İhracat Yapan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Dış Ticarete Mallar Üzerinde Yaptıkları Değişiklikler

Mallar Üzerinde Yapılan Değişiklikler	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
Değişiklik Yapıyorum	22	36,7
Değişiklik Yapmıyorum	6	10
İhracat Yapan İşletme Sayısı Toplamı	28	46,7
İhracat Yapmayan İşletme Sayısı Toplamı	32	53,3
Toplam	60	100

Tablo 63 : İhracat Yapılan Mallar Üzerinde Yapılan Değişiklikler

Mallar Üzerinde Yapılan Değişiklikler	Evet		Hayır		Toplam	
	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
Malların Ambalajında	22	79	6	21	28	100
Malların Fiyatında	14	50	14	50	28	100
Malların İçeriğinde	9	32	19	68	28	100
Malların Boyutunda	7	25	21	75	28	100

Grafik 20 : İhracat Yapılan Mallar Üzerinde Yapılan Değişiklikler

3.3.6.12 İhracat Yapan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhracat Yaptıkları Ülkeler

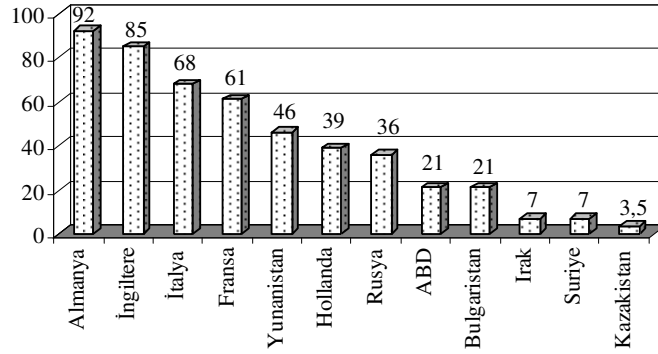
Araştırmaya katılan ve dış pazarlara açılan KOBİ'lerin ihracat yaptıkları ülkeler arasında ilk sırayı Avrupa Birliği ülkeleri almaktadır. Daha sonra sırasıyla dış ticaretin gerçekleştirildiği ülkeler Rusya, ABD, Bulgaristan, Irak, Suriye ve Kazakistan'dır.

Tablo 64'deki verilerden izleneceği üzere AB ülkeleri arasında en fazla ihracatın gerçekleştirildiği ülke %92 ile Almanya'dır. Bu ülkeye yapılan ihracatın fazla olmasının nedeni Almanya da yaşayan Türk vatandaşlarının çok olmasıdır. Almanya'yı %85 ile İngiltere, % 68 ile İtalya, %61 ile Fransa takip etmektedir.

Tablo 64 : İhracat Yapan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhracat Yaptıkları Ülkeler

Ülkeler	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
Almanya	26	92
İngiltere	24	85
İtalya	19	68
Fransa	17	61
Yunanistan	13	46
Hollanda	11	39
Rusya	10	36
ABD	6	21
Bulgaristan	6	21
Irak	2	7
Suriye	2	7
Kazakistan	1	3,5

Grafik 21 : İhracat Yapan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhracat Yaptıkları Ülkeler

3.3.6.13 İhracat Yapan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhracat Gerçekleştirme Yolları

Dış pazarlara açılmanın en hızlı ve kolay yolu işletmenin kendisinin ya da başkasının mal ve hizmetleri yurt dışına satmasıdır. İhracat genellikle iki yolla gerçekleştirilmektedir :

- Birincisi, bağımsız, uluslararası pazarlama aracılıyla dolaylı ihracat,

- İkincisi ise, firmanın kendi kurduğu örgüt ve örgütler aracılığı ile doğrudan ihracattır.

Dış ticaret şirketleri aracılığıyla gerçekleştirilen dolaylı ihracat fazla bir yatırım gerektirmediğinden daha çok ihracata yeni başlayan firmalar tarafından tercih edilen bir yöntemdir. İhracatını yaptırdığı uluslararası pazarlama şirketi, kendi konusunda uzman olduğundan ve fazla hata yapmayacağı için bu yöntemin firma için fazla bir riski yoktur.

Dolaylı ihracat aşağıdaki şirket ve organizasyonlar aracılığıyla yapılmaktadır. Bunlar:

- İhracat Yönetim Şirketleri (Export Management Companies) (EMC)
- İhracatçı Birlikleri (Export Associations)
- Dış Ticaret Sermaye Şirketleri (Export Trading Companies)
- Yabancı Tüccar (Foreign Merchant) ve Temsilciler (Foreign Representative)
- Yurt İçinde Üslenmiş Dışsatım Acentesi
- Kooperatif Örgütler (Örgütleşme)
- Piggyback İhracatı (Uluslararası Dağıtım Faaliyetini Yürüten Kuruluş)
- Komisyoncular
- Yerli Tüccarlar (Export Merchant)

Dış ticaret gerçekleştirme yollarından bir diğeri de, işletme bünyesinde kurulan ihracat departmanı aracılığıyla yapılan doğrudan ihracattır. Bu yöntem uluslararası pazarlamada en çok karşılaşılan yöntemlerden birisidir. Sadece ihracat işiyle uğraşanlarca yapıldığı gibi, uluslararası pazarlama yöntemleriyle (lisans, ortak girişim vb.) çalışan firmalar tarafından da yapılmaktadır.

Doğrudan ihracat genellikle firma bünyesinde ihracat departmanı kurularak gerçekleştirilmektedir. Bir ihracat koordinatörü ve yardımcıları satış işlemlerini yürütmektedir. İhracatın hız kazanması veya çok sayıda yabancı pazara girilmesi, ihracat departmanının yeterli olamamasına neden olmaktadır. Bu durumda genel müdür yardımcısı veya başkan yardımcısı unvanlı bir üst düzey yöneticinin yetki ve sorumluluğunda dış ticaret bölümü kurulmaktadır. Daha ileriki, aşamalarda ise, işletmeler dış pazarlarda etkinliklerini arttırabilmek ve başlıca dünya pazarlarından pay alabilmek için çokuluslu organizasyonlara girmektedirler Doğrudan ihracat aşağıdaki yöntemlerle yapılmaktadır (Yörük, Özgöz, 2006:130) :

- Yurt Dışı Satış Büroları,
- Yurt Dışı Satış Temsilcilikleri (Manufacturer's Representatives),
- Satış Görevlileri,
- Uluslararası Pazarlarda Toptancılar ve Perakendeciler,
- Acenta ve Distribütör,
- Elektronik Ticaret.

Ankete katılan KOBİ'lerin AB ve dünyanın diğer ülkelerine ihraç edilen malları dünya piyasalarına açarken izledikleri yöntemlere, başka bir deyişle ihracatın gerçekleştirilme yollarına bakıldığında küçük ve orta ölçekli işletmelerin %46'sının dış ticaret konusunda uzmanlaşmış olan dış ticaret şirketleri yardımıyla (dolaylı ihracat), %32'sinin kendi imkanlarıyla, firma içinde kurdukları ihracat departmanı aracılığıyla (doğrudan ihracat) mallarını ihraç ettikleri görülmektedir. Dünya pazarlarına açılmada izlenen bir başka yol da aynı sektörde faaliyette bulunan işletmelerin birleşerek ürünlerini ihraç etmesidir. Bu yöntemi kullanan işletmelerin oranı %11'dir. Yurt dışında işletmenin kendisine ait veya anlaşmalı bir temsilciliği bulunan KOBİ sayısı ise yalnızca %7 'dir (Tablo 65).

Tablo 65 : İhracat Yapan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhracat Gerçekleştirme Yolları

	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
Dış Ticaret Şirketleri Yardımıyla	13	46
Kendi İmkanlarımızla	9	32
Diğer İşletmelerle İşbirliği Yaparak	3	11
İşletmenin Yurt Dışı Temsilcilikleriyle	2	7

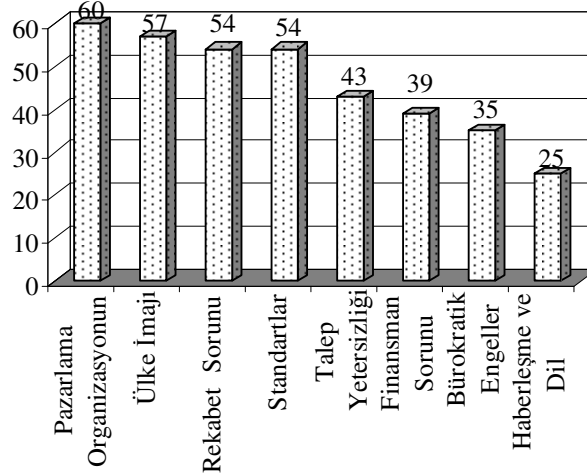
3.3.6.14 İhracat Yapan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhracatta Karşılaştıkları Sorunlar

KOBİ'lerin ihracatta karşılaştıkları en önemli sorun dış pazarlama organizasyonunun yetersizliği (%60)'dır (Tablo 66). Dış pazarlama organizasyonunun yanı sıra KOBİ'ler dünya piyasalarına açılma konusunda ülke imajı (%57), piyasalarda yaşanan rekabet düzeyi (%54), ihraç yapılan ülkenin üretim ve satış standartları (%54), dış pazarlardaki talep yetersizliği (%43), işletmenin finansman sorunu (%39), ihracat için gerekli olan bürokratik engellerin çokluğu (%35) ve yabancı dil sorunları (%25) gibi önemli sıkıntılarla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Tablo 66 : İhracat Yapan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhracatta Karşılaştıkları Sorunlar

İhracat Sorunları	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
Pazarlama Organizasyonunun Eksikliği	17	60
Ülke İmajı	16	57
Rekabet Sorunu	15	54
Standartlar	15	54
Talep Yetersizliği	12	43
Finansman Sorunu	11	39
Bürokratik Engeller	10	35
Haberleşme ve Dil	7	25

Grafik 22 : İhracat Yapan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhracatta Karşılaştıkları Sorunlar

3.3.7 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ortak Sorunları ve İhtiyaç Duydukları Danışmanlık Hizmetleri

3.3.7.1 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sorunları

Manisa'nın sanayileşmesine çok büyük katkıları olan ve büyük ölçekli sanayi kuruluşlarına ürettikleri ara mallar ile destek sağlayan küçük ve orta ölçekli işletmelerin sorunlarına baktığımızda, ülkemizdeki bütün sanayi kuruluşlarının genel yapısını görmek mümkün olmaktadır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin en önemli sorunları kalifiye işgücü (%71,7), üretilen malların piyasaya sürümü sırasında yaşanan pazarlama zorlukları (%68,3), kısa vadeli finansman ihtiyacı (%66,7) ve üretim kalitesi (%65)'dir (Tablo 67).

Türkiye'deki Küçük ve orta ölçekli işletmelerin genel yapısı göz önüne alındığında bu tür işletmelerin sermaye yapıları zayıf küçük aile işletmeleri olduğu görülmektedir. Bu tür işletmelerde istihdam edilmek istenilen kalifiye elemana verilecek olan ücretin çok düşük düzeylerde tutulması, sektörde, yetişmiş elaman sıkıntısını doğurmaktadır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerde karşılaşılan önemli bir sorun yetişmiş elemanların bu işletmeleri daha büyük işletmelere geçiş için kullanmasıdır. Yetişen ve eğitilen işgücü, tecrübe kazandıkça daha güvenli iş bulma eğilimine girmekte ve daha güvenli işyerine

geçmektedir. Dolayısıyla KOBİ'ler sürekli eğitici durumuna düşmekte, yetiştirdiği elemandan yeterli verimliliği alamamaktadır.

Ankete katılan küçük ve orta ölçekli işletmelerin ikinci sırada sorun olarak kabul ettikleri pazarlama sorununun temelinde bu tür işletmelerin uzman kişilerce istihdam edilen bir pazarlama bölümünün olmaması yatmaktadır. Orta ölçekli işletmelerde pazarlama konusu ancak tali bir iş olarak kabul edilmekte ve pazarlama işlevini genellikle işletmenin sahibi yerine getirmektedir. Bu açıdan küçük ve orta ölçekli işletmelerde az gelişmiş bir pazarlama anlayışından söz etmek mümkündür.

KOBİ'lerin pazarlama işlevinden yeterince yararlanamamasının bir başka nedeni de pazarlama araçlarından yeterince yararlanamamasıdır. Bunun nedeni reklam, satış sonrası hizmetler, kredili satış vb. pazarlama araçlarının kullanımı ekonomik olarak genellikle bu işletmelerin faaliyet hacmini aşan boyutlardadır. Ayrıca küçük ve orta ölçekli işletmelerde düzenli piyasa araştırması yapılmaması ve geleceğe yönelik talep projeksiyonlarının hazırlanmaması pazarlama işlevinin yeterince kullanılmasını engellemektedir.

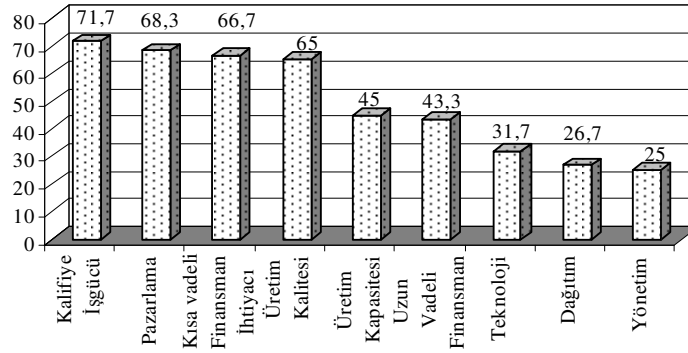
Küçük ve orta ölçekli işletmelerde üçüncü olarak belirtilen finansman ihtiyacı sorunu, ülke genelinde de çok önemli boyutlardadır. Bu durumunun nedeni Türkiye'de dağıtılan toplam kredilerin yalnızca %3'ünün bu tür işletmelere tahsis edilmesidir.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde üretim kalitesinin düşük olmasının nedeni, bu tür işletmelerde daha çok emek yoğun teknolojinin kullanılmasıdır. Büyük işletmelerde daha çok sermaye yoğun kitle üretim tarzı geçerli iken küçük ve orta ölçekli işletmelerde atölye tipi üretim tarzı yaygındır. Üretimde kalitenin düşüklüğü sorunu temelde KOBİ'lerin finansman yetersizliğinin bir sonucudur.

Tablo 67 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sorunları

KOBİ'lerin Sorunları	Evet		Hayır		Toplam	
	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
Kalifiye İşgücü	43	71,7	17	28,3	60	100
Pazarlama	41	68,3	19	31,7	60	100
Kısa vadeli Finansman İhtiyacı	40	66,7	20	33,3	60	100
Üretim Kalitesi	39	65	21	35	60	100
Üretim Kapasitesi	27	45	33	55	60	100
Uzun Vadeli Finansman İhtiyacı	26	43,3	34	56,7	60	100
Teknoloji	19	31,7	41	68,3	60	100
Dağıtım	16	26,7	44	73,3	60	100
Yönetim	15	25	45	75	60	100

Grafik 23 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sorunları

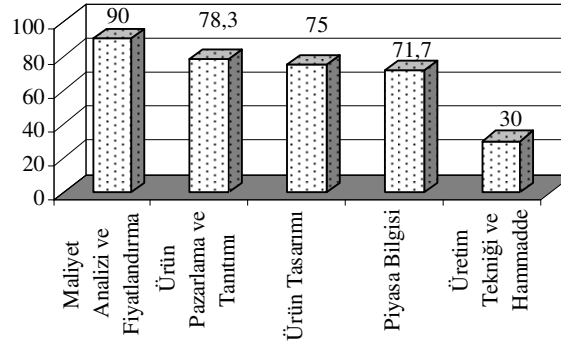
3.3.7.2 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhtiyaç Duydukları Danışmanlık Hizmetleri

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin teknik anlamda danışmanlık hizmetlerine büyük ölçüde ihtiyaç duyduklarını görülmektedir. En fazla ihtiyaç duyulan danışmanlık hizmetleri maliyet analizi ve fiyatlandırma politikası (%90), ürün pazarlama ve tanıtımı (%78,3), ürün tasarımı (%75) ve iç ve dış piyasalar hakkında bilgi akışı (%71,7)'dir (Tablo 68).

Tablo 68 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhtiyaç Duydukları Danışmanlık Hizmetleri

Danışmanlık Hizmetleri	Evet		Hayır		Toplam	
	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	İşletme Sayısı	Yüzde (%)	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
Maliyet Analizi ve Fiyatlandırma	54	90	6	10	60	100
Ürün Pazarlama ve Tanıtımı	47	78,3	13	21,7	60	100
Ürün Tasarımı	45	75	15	25	60	100
Piyasa Bilgisi	43	71,7	17	28,3	60	100
Üretim Tekniği ve Hammadde Seçimi	18	30	42	70	60	100

Grafik 24 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhtiyaç Duydukları Danışmanlık Hizmetleri

3.3.7.3 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İmalat Sanayi Faaliyet Kollarına Göre İhtiyaç Duydukları Danışmanlık Hizmetleri

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin gerek devletten, gerekse de meslek örgütlerinden sağlanmasını istedikleri teknik danışmanlık hizmetinin imalat sanayi faaliyet kollarına dağılımına baktığımızda en fazla teknik danışmanlık hizmetine ihtiyaç duyan sektörlerin gıda, deri ve deri ürünleri, tekstil, ağaç ürünleri ve mobilya sanayi olduğu görülmektedir. Bu imalat sanayi kolları, Türkiye ekonomisinin olduğu kadar Manisa sanayinin de bel kemiğini oluşturan sektörlerdir.

Teknik danışmanlık hizmet türleri içinde en fazla ihtiyaç duyulan alan maliyet analizi ve fiyatlandırma. Maliyet analizi ve fiyatlandırma konusunda gıda sektörünün %33,3 ile başı çektiği görülmektedir. Bu sektörü deri ve deri ürünleri (%18,3) ve ağaç ürünleri ve mobilya sanayi (13,3) takip etmektedir. Ankete katılan bütün işletmeler içinde maliyet analizi ve fiyatlandırma konusunda ihtiyaç hisseden sektörlerin oranı %90'dır (Tablo 69).

İkinci olarak ihtiyaç duyulan teknik danışmanlık hizmetine baktığımızda, KOBİ'lerin en fazla önem verdikleri ve sorun yaşadıklarını belirttikleri ürün satışı ile ilgili olan ürün pazarlama ve tanıtımının geldiği görülmektedir. Ürün pazarlama ve tanıtımının da 60 küçük ve orta ölçekli işletme içindeki payının %78,3 olduğu görülmektedir. Diğer teknik danışmanlık hizmetleri olan ürün tasarımı, iç ve dış piyasalar hakkındaki bilgi akışının oranı ise %75 ve %71,7 olarak yoğunlaşmıştır.

Tablo 69 : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İmalat Sanayi Faaliyet Kollarına Göre İhtiyaç Duydukları Danışmanlık Hizmetleri

Faaliyet Alanı		Danışmanlık Hizmetleri				
		Maliyet Analizi ve Fiyatlandırma	Ürün Pazarlama	Ürün Tasarımı	Piyasa Bilgisi	Üretim Tekniği
Ağaç Ürünleri ve Mobilya San.	İşletme Sayısı	8	6	5	5	5
	Yüzde (%)	100	75	62,5	62,5	62,5
	Toplam (%)	13,3	10	8,3	8,3	8,5
Demir-Çelik	İşletme Sayısı	1	1	1	-	1
	Yüzde (%)	100	100	100	-	100
	Toplam (%)	1,7	1,7	1,7	-	1,7
Deri ve Deri Ürünleri	İşletme Sayısı	11	7	9	8	4
	Yüzde (%)	100	63,6	81,8	72,7	40
	Toplam (%)	18,3	11,7	15	13,3	6,8
Elektronik ve Bilgi İşlem Makineleri	İşletme Sayısı	1	-	-	1	-
	Yüzde (%)	100	-	-	100	-
	Toplam (%)	1,7	-	-	1,7	-
Gıda	İşletme Sayısı	20	18	17	17	5
	Yüzde (%)	90,9	81,8	77,3	77,3	22,7
	Toplam (%)	33,3	30	28,3	28,3	8,5
Gübre	İşletme Sayısı	1	2	2	2	-
	Yüzde (%)	50	100	100	100	-
	Toplam (%)	1,7	3,3	3,3	3,3	-

Faaliyet Alanı		Danışmanlık Hizmetleri				
		Maliyet Analizi ve Fiyatlandırma	Ürün Pazarlama	Ürün Tasarımı	Piyasa Bilgisi	Üretim Tekniği
Kok ve Petrol Ürünleri	İşletme Sayısı	-	1	-	1	1
	Yüzde (%)	-	100	-	100	100
	Toplam (%)	-	1,7	-	1,7	1,7
Lastik Plastik	İşletme Sayısı	4	3	4	3	-
	Yüzde (%)	100	75	100	75	-
	Toplam (%)	6,7	5	6,7	5	-
Metal Eşya	İşletme Sayısı	1	1	-	1	-
	Yüzde (%)	100	100	-	100	-
	Toplam (%)	1,7	1,7	-	1,7	-
Tarım Makineleri	İşletme Sayısı	1	2	2	-	-
	Yüzde (%)	50	100	100	-	-
	Toplam (%)	1,7	3,3	3,3	-	-
Tekstil	İşletme Sayısı	6	6	5	5	2
	Yüzde (%)	85,7	85,7	71,4	71,4	28,5
	Toplam (%)	10	10	8,3	8,3	3,3
Toplam	İşletme Sayısı	54	47	45	43	18
	Yüzde (%)	90	78,3	75	71,7	30
	Toplam (%)	90	78,3	75	71,7	30

3.4 MANİSA'DA İMALAT SANAYİ'NDE FAALİYET GÖSTEREN KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELER İÇİN SWOT ANALİZİ

Manisa ilinde imalat sanayinde, üretimlerini gerçekleştirmekte olan ve ilin sosyo-ekonomik kalkınmasında önemli bir paya sahip bulunan küçük ve orta ölçekli işletme (KOBİ)'lerin gerek faaliyet gösterdikleri bölgenin, gerekse de Türk ekonomisinin genel yapısı itibariyle gelecekte olumlu gelişmeler gösterip gösteremeyeceği ve bu gelişmelerin KOBİ'ler açısından sağlayacağı güçlü ve zayıf yönler ile fırsat ve tehditlerin değerlendirilmesi amacıyla SWOT analizi yapılmıştır.

3.4.1 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Güçlü Yanları

- Genellikle aile şirketi yapısına sahip olduklarından şirket içi dayanışmanın çok fazla olması,
- Yapıları nedeniyle her alanda karar alma süreçlerinin hızlı olması,
- Çalışanların işi sahiplenme güduları çok yüksek olması,

- İşletme sahiplerinin eğitim durumlarının iyi olması nedeniyle gelişip büyümeye açık olmaları,
- Dış pazarlara açılmaya istekli olmaları,
- Büyük ölçekli işletmelerin yüksek maliyetli ve idaresi zor tesis kurmak yerine yan sanayiden faydalanarak üretimlerini gerçekleştirmek istemelerinden dolayı KOBİ'lerin vazgeçilmez olması,
- KOBİ'lerin büyük işletmelere oranla sayısal fazlalığı nedeniyle kriz dönemlerinde riskin dağılması,
- Esnek ve çözümsel girişimci zekası,
- Ülkenin ekonomik şartlarında meydana gelebilecek dalgalanmalara karşı çabuk adapte olabilmesi,
- Tüketici ve işletme çalışanları daha yakın ilişkiler kurulabilmesi,
- Usta çırak ilişkisinin daha kolay kurulması ve hizmet içi eğitimin maliyetinin düşüklüğü,
- Üretim teknolojilerinin basit olması nedeniyle yatırım maliyetlerinin az olması,
- Düşük kapasite ile üretim yapmalarından sabit giderlerin az olması nedeniyle, üretim maliyetlerinin düşük olarak gerçekleşmesi,
- İşgücü maliyetlerinin düşüklüğü,
- Küçük öz sermaye ile üretime geçebilmeleri,
- Genellikle öz kaynağa dayalı finansman sistemine sahip olmaları,
- İşletme içi bürokrasinin az olması nedeniyle üretim ve yönetim mekanizmalarının hızlı işlemesi,
- İşletmede çalışan personel sayısının az olması,
- İstihdam elden personel sayısının az olması nedeniyle kontrollerinin kolay olması ve iş verimliliğinin üst düzeylerde gerçekleşmesi,

- Kurulum ve üretim maliyetlerinin az olması sebebiyle aynı sektörde faaliyet gösteren işletme sayısının çok olması ve tekelleşmeyi önlemesi,
- Bölgeler arası dengeli kalkınmaya imkan sağlaması,
- Büyük ölçekli işletmelerin bölgeye gelmesini özendirme için, dışsal faktörler yaratması,
- Pazarlama, üretim ve hizmet konularında esnek olunması,
- Tüketicilerin özel isteklerine göre anında üretim yapabilmeleri,
- Küçük ölçekli olsa da binlerce kişiye iş imkanı yaratabilmeleri

3.4.2 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Zayıf Yanları

- Özsermaye yetersizliği,
- Aile işletmelerinin kurumsallaşma zorlukları,
- Öz sermayenin yetersiz olmasından dolayı yüksek kapasitede üretim gerçekleştirememeleri,
- Mali kayıt tutma alışkanlıklarının olmamasından dolayı kayıt dışı faaliyetlerin fazla olması,
- Ücret düşüklüğü nedeniyle kalifiye elemanların istihdam edilememesi,
- KOBİ'lere yeterli danışmanlık hizmetlerinin verilememesi,
- Üretim konusunda genellikle eski teknolojiyi kullanmaları,
- Geleneksel üretim tarzını korumak istemeleri,
- AB'ye uyum yasaları çerçevesinde KOBİ'lere verilen devlet desteklerinden yeterince bilgi sahibi olmamalarından çok fazla yararlanamamaları,
- İşletmedeki yönetim kademelerinin eğitim ve tecrübeye göre değil, aile içi yakınlıklara göre saptanması,

- Modern pazarlama tekniklerinden yeterince yararlanamamaları,
- Araştırma – Geliştirme (AR-GE) faaliyetlerinin önemsenmemesi,
- Yeni çeşit mallar üretmekte geç kalmaları,
- Taklit üretim yolunu seçmeleri,
- Dünya standartlarına göre üretim yapmakta yetersiz olmaları,
- Kalite güvence belgelerine sahip olmamaları,
- Teknik danışmanlıklardan yeterince yararlanamamaları,
- Yabancı ortaklıklara karşı soğuk bakmaları.
- Üniversite sanayi işbirliğinin yetersiz kalması.

3.4.3 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler İçin Fırsatlar

- AB'ye tam üyelik sürecinde KOBİ'lerin öneminin yeterince anlaşılması,
- KOBİ'lere yönelik gerekli hukuksal alt yapının oluşturulmaya başlanması
- KOBİ'leri üretim, pazarlama, finansman ve teknoloji açısından destekleyecek kurum ve kuruluşların artmaya başlaması,
- Uluslararası finansman kuruluşlarının KOBİ'lere kredi imkanları sağlaması,
- Özsermaye yetersizliğine rağmen banka finansman maliyetlerinin düşmesi,
- KOBİ Strateji Eylem Planının uygulamaya konulması,
- KOBİ'lerdeki girişimci ve personelin genç bir nüfusa sahip olması,
- Yabancı ortakların verimli KOBİ'lere ortak olmak istemeleri,

- İstihdam ve kaynak sağlamada ki öneminin anlaşılmasının üzerine KOBİ'lere yönelik küçük ve orta ölçekli sanayi bölgelerinin yapımına hız verilmesi ve mevcut olanlarında iyileştirilmesi,

- Coğrafi konumun KOBİ'lerin gelişmesine fırsat tanınması.

3.4.4 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler İçin Tehditler

- Ekonomide meydana gelen dalgalanmalardan dolayı talep yapısının olumsuz etkilenmesi,

- Hükümet politikaları konusundaki belirsizlik,

- KOBİ'lerin, büyük ölçekli işletmelerin varlığını daima bir tehdit olarak algılamaları,

- Çeşitli vergi uygulamalarının üretim yapıları üzerindeki olumsuz etkisi,

- Küreselleşmenin rekabet ortamını daha da arttırması,

- Çok düşük maliyetle üretim yapan ülke mallarının iç ve dünya pazarlarındaki yıkıcı etkisi,

- AB üyesi olmayan ülkelere uygulanan gümrük kotaları,

GENEL DEĞERLENDİRME SONUÇ VE ÖNERİLER

Sanayi Devriminin başladığı 18.Yüzyıl'ın ikinci yarısından 1960'lı yılların başlarına kadar hızlanarak devam eden süreçte ekonomik, sosyal, politik ve özellikle de yeni tip üretim teknolojisi alanındaki hızlı değişim ve gelişmeler işletmeleri başta finansman, üretim, pazarlama ve insan kaynağı olmak üzere çeşitli ulusal ve uluslararası sanayileşme ve rekabet sorunlarıyla karşı karşıya getirmiştir.

Gelişmiş ve gelişmekte olan bütün ülkelerde yaşanan bu tarz değişimler, hem ekonomide hem de sanayide standartlaşma çabaları ve dünya talebindeki hızlı artışlar nedeniyle büyük ölçekli işletmelere daha çok önem verilmiştir.

Daha sonra 1970'lerde ortaya çıkan ekonomik kriz, büyük ölçekli işletmelerin gözden düşmesine yol açmıştır. Çünkü, büyük ölçekli işletmeler dünya ekonomisindeki değişime kolayca uyum sağlayamamış, ekonomilerde meydana gelen hızlı değişimlere karşı fazla esnek olmadıkları anlaşılmış, işsizliğe çözüm olamamışlardır. İkinci Dünya Savaşında bile ayakta kalabilmeyi başarabilen ve savaş ortamının yıkıcı etkisine rağmen üretimlerini değişen şartlara göre ayarlayabilen KOBİ'ler bu esneklikleri sayesinde günümüzün ekonomik krizlerini daha az maliyetle geçirmişler ve krizlerin aşılmasında KOBİ'lerin ekonomik ve sosyal hayattaki rolü daha iyi anlaşılmıştır.

Sonuçta, KOBİ'lerin büyük ölçekli işletmeler karşısında yok olması yerine onlarla birlikte varlıklarını sürdürebilecekleri ve gelişebilecekleri anlaşılmıştır. Bu yüzden 1970'li yılların sonlarına kadar sanayileşmenin vazgeçilmez bir unsuru olarak görülen büyük ölçekli işletmeler ve bunun temel dayanağı olan ölçek ekonomileri ideolojisi, yerini 1980'li yıllardan itibaren küçük ölçekli işletmelere bırakmak zorunda kalmıştır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin, büyük ölçekli işletmeler karşısındaki bu avantajları, işletme ölçeklerinin esneklik gücünün yeniden gözden geçirilmesini gündeme getirmiştir. Özellikle iletişim, bilgisayar ve teknoloji gibi alanlardaki değişme ve gelişmelere büyük ölçekli işletmelerin hızlı bir şekilde

entegre olamaması, ekonomik ve siyasi konjonktürdeki değişmeler karşısında hareket kabiliyetlerinin sınırlı olması nedeniyle büyük işletmelerin ekonomik gelişmenin ve kalkınmanın motoru olduğu görüşü yavaş yavaş önemini kaybetmiştir. Dünya genelinde bu gelişmeler ekonomik ve sosyal yapıdaki istikrarın ve mülkiyetin tabana yayılmasının sağlanmasına büyük katkısı olan küçük ve orta ölçekli işletmelerin daha da önem kazanmasına neden olmuştur. Çünkü gerek ulusal pazarlarda gerekse uluslararası pazarlarda etkin bir rekabetin sürdürülmesine büyük katkısı olan KOBİ'ler endüstriyel yapının ve serbest piyasa ekonomisinin, vazgeçilmez bir parçası olmuşlardır.

Serbest piyasa ekonomisinin bütün kurum ve kurallarıyla var olduğu günümüz dünyasında ekonomik sosyal ve teknolojik kalkınmanın ana unsurlarını; eğitim, kalite, bilim, girişimcilik ve insan oluşturmaktadır. Dünya piyasalarının yoğunlaşan rekabet ortamında; esnek üretim, bilgi ve teknoloji arasında yoğun ilişkiler ağırlık kazanmaktadır.

Gelişmiş ülkeler başta olmak üzere, gelişmekte olan ülkelerde ekonominin gelişim çizgisine şekil vererek sanayi-teknoloji-ekonomi ilişkilerini yeniden değerlendirmek, gerekli tedbirleri zamanında almak durumundadırlar. İnsan kaynakların en rasyonel şekilde değerlendirerek yenilikçi, aktif, dinamik bir bilgi toplumu için gerekli ortamların hazırlanmasına yönelik stratejik hedefler için küçük ve orta ölçekli işletmeler önemli bir potansiyel arz etmektedir.

Çünkü :

- Pazar ekonomilerine kolay uyum sağlayabilen,
- Esnek yapıları itibariyle ekonomik dalgalanmaları rahat göğüsleyebilen,
- Düşük öz sermaye kullanabilen,
- Daha az yatırımla daha fazla istihdam imkanı sağlayan,
- Teknolojik yeniliklere daha yatkın işletmelerdir.

Yan sanayi olarak da büyük işletmelerin tamamlayıcısı rolünü üstlenen bu işletmeler dünyada ilgi odağı olmuş ve anahtar çözüm niteliği kazanmıştır. Bu işletmeler sadece ekonominin ve sanayinin değil, aynı zamanda sosyal gelişmelerin yönlendirilmesi için de güvenilir mekanizmalardan biridir. Artık çağımızda, dünyanın en büyük entegre tesislerini kurmaktan değil, küçük ve orta ölçekli işletme anlayışı içinde, girişimcilik potansiyelinin harekete geçirilebileceği, esnek ve yalın üretim niteliklerine sahip, ana sanayi-yan sanayi bütünleşmesini esas alan sanayileşme ve ekonomik gelişme modellerinden söz edilmekte ve uygulanmaya çalışılmaktadır.

Küçük ve orta ölçekli işletmecilik olgusu, dünün sanayi toplumunun değil, yarının bilgi toplumunun ürünüdür. Sanayi toplumu, büyük ölçekli işletmeciliğin egemen olduğu bir dünyadır. Bilgi toplumunun elektronik dünyası ise, sanayi toplumunun mekanik dünyasından hem çok daha hızlı hem de çok daha esnek bir dünyadır. Burada, sanayi toplumundaki mono ekonomilerin yerini çeşit ekonomiler, entegre tesislerin yerlerini ise ana sanayi-yan sanayi bütünleşmesine yönelik, daha esnek ve daha hızlı modeller alacaktır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin dünya ekonomilerinde ilgi odağı olmalarının en önemli nedenlerinden biriside, bu işletmelerin istihdam sağlama ve yeni iş yaratmadaki büyük gücüdür. Özellikle de ekonomik durgunluk dönemlerinde istihdam imkanlarını daraltmadıkları gibi, ekonomik koşullara kendilerini kolaylıkla uyarlayarak ve büyük işletmelerin boş bıraktıkları pazar bölümlerini doldurarak istihdam imkanlarını artırmaktadırlar. Bu özelliklerinden dolayı bugün tüm ülkelerde istihdamın ana kaynağı olmuşlardır.

Diğer taraftan küreselleşen piyasa ekonomisinin temeli olan rekabetin yerleşmesi ve sürdürülmesi küçük ve orta ölçekli işletmelerin varlığına bağlıdır. Ekonomik hayatta ayakta kalmak ve başarmak güdüsüyle yönlendirilen ve yönetilen bu işletmeler, rekabet ortamının oluşturulmasını sağlayarak ekonomiyi kemikleşmekten ve çökmekten korumaktadır.

Günümüzde, ulusal sınırlar ülke ekonomisine dar gelmeye başlamıştır. Böyle bir dünyada, insanların yaşam düzeylerini yükseltebilmek için, coğrafi sınırların düşürülmesi gerekmektedir. Artık, dünya rekabet şartları içerisinde, KOBİ'lerin kendilerini mutlaka yenilemeleri gerekmektedir. Büyüklüğü ne olursa olsun, tüm işletmelerin değişen dünya şartlarına ayak uydurması bir zorunluluktur..

Türkiye'de, KOBİ'ler açısından çok önemli bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin değerlendirilmesi, Türk Sanayi'nin özellikle Gümrük Birliği (GB) sonrasında, Avrupa Birliği'ne (AB) tam üyelik sürecinin sağlayabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, KOBİ'lerin başlıca sorunlarının, özellikle de finansman ve pazar sorunlarının, belirlenmesi ve sorunlara ilişkin etkin çözüm önerileri geliştirilmesi gerekmektedir. KOBİ'lerin meydana getirdiği kesimin önemi kadar, karşı karşıya buldukları, çözümü gerektiren bir dizi sorunlarının varlığının anlaşılması ile, bu konuda kamu kesiminde KOBİ'lere yönelik bir şeyler yapmanın gerektiğinin ortaya çıkması, kalkınma çabalarımızın başarıya ulaşmasını sağlama açısından olumlu bir gelişmedir.

Bu nedenle, KOBİ'lerin başarısı etkili kararlar ve sorunların çözümüne bağlı olacaktır. Bu durumda, KOBİ'lerin temel sorunlarını saptayarak, etkili ve yapıcı tedbirlerin alınması, yatırımların ekonomik değerinin yükseltilmesi, kapasitelerinin verimli kullanımı, ürünlerin kaliteli ve rekabet gücü sağlayacak şekilde, uluslararası pazarlarda yer alması için gerekli düzenlemelerin yapılmasına zemin hazırlamak gereklidir.

Adeta ülke sınırlarının ortadan kalktığı küreselleşme sürecinde küçük ve orta ölçekli işletmelerin karşılaştıkları sorunlar şunlardır :

- **Yatırım Konularının Tespitinde Belirsizlik** : Bu sorunun temelinde pazar bilgisi, teknoloji bilgisi, proje değerlendirmesi gibi bilgilerindeki yetersizlikler gelmektedir.
- **Finansman Sorunu** : Küçük ve orta ölçekli işletmelerin en önemli sorunları başında finansman sorunları gelmektedir. Bu nedenle uluslararası

pazarlarda rekabet edebilmek ve teknolojik gelişmeler ayak uydurabilmelerini sağlamak için uzun vadeli kredilerle desteklenmeleri gerekmektedir

- **Nitelikli İşgücü ve Elemanı :** Teknoloji veya sermaye yoğun işletmelerin azlığı veya bulunmaması nedeniyle kalifiye elemanlara yüksek ücretler ödenememesi KOBİ'lerin gelişimini güçleştirmektedir. Vasıflı işçi eğitimi sorununun da çözülememesi sorunu daha da kronikleştirmektedir.

- **Pazar ve Pazar Bilgilerine Ulaşma Zorluğu :** Bu durum uygulanmaya çalışılan projeleri hem kuruluş, hem de işletme aşamasında olumsuz yönde etkilemektedir.

- **Dışa Açılma Güçlükleri :** Dış ilişkilerde karşılaşılan güçlükler, finansman olanaklarının kısıtlılığı ve kambiyo işlemlerini yapmada yeterli bilgi ve elemanlara sahip olamama ve benzeri nedenler dışa açılmamanın temel nedenlerini oluşturmaktadır.

- **Ortaklık :** Türk girişimcisi genel olarak KOBİ'lere ortaklığa soğuk yaklaşmaktadır. Bunda kayıt dışılığın önemli bir payı vardır. Bir işletme için kayıt altına girme, kayıt dışı işlemler yapan işletmeler varoldukça rekabet açısından önemli bir dezavantaj olarak kabul edilmektedir. Ayrıca işletme sahibinin parasal harcamaları ile işletme kasanın birbirine karışması da çokça rastlanan bir durum olduğundan yabancı ortaklık bir yana, aile içi ortaklık da bile ciddi problemlere ortaya çıkmaktadır.

- **Borçlanma ve Finansal Kurumlarla İlişkiler :** Girişimcilerin çoğunluğunun kendi kaynaklarını kullanmayı tercih etmesi ve borçlanmaya gitmemesi, yeni finansman tekniklerden haberdar olmaması ve çeşitli nedenlerle faizden kaçınmaları birçok yatırım alternatifinin gerçekleşmemesine veya maliyetlerin optimizasyonunun sağlanmasına engel teşkil etmektedir.

- **Teknik Yardım Kuruluşlarından Faydalanma :** KOBİ'lerin pek çoğu teknik yardım almayı ve danışmanlık hizmetlerinden faydalanmayı gereksiz görmektedirler. Yardım almak isteyenler ise hangi konuda ve kimden

yardımlar ve danışmanlık hizmetleri alacaklarına karar verememekteyiz

- **Bürokrasi** : Bürokrasi ve devlet kurumları, ekonomideki gelişme hızına uygun hareket edememekteyiz. Bürokrasinin yoğunluğu ve devlet kadrolarının politizasyonu ile devletin ortam hazırlamaktan çok denetçi görevini yüklenmesi yatırımları engelleyici bir portreyi ortaya koymaktadır.

- **Teşvikten Yararlanma** : Teşviklerden, mevcut düzenlemeler gereği, daha çok büyük ölçekli işletmeler faydalanmaktadır. Kayıt dışılık, zaten başlı başına bir cazibe olduğu için teknik yardım ve bilgilendirme ile ucuz kredi haricindeki teşvikler zaten cazip değildir. Ayrıca bürokrasinin yoğunluğu teşvik almak isteyen girişimciyi yıldırma ve çoğu zaman yatırım bittikten sonra girişimci teşviki alamamaktadır.

KOBİ'lerin karşılaştıkları bu sorunların aşılabilmesi, izlenen kalkınma politikalarında köklü bir değişimi, ilgili kurumsal yapıda yeniden organizasyonu ve bugüne kadar izlenen değişik bir yaklaşımın benimsenmesini gerektirmektedir. Uluslararası pazarlarda, büyük işletmelerin yanısıra KOBİ'lere de rekabet imkanları sağlanması, ancak onlara destek vermek ve sorunlarına çözüm bulmak sureti ile sağlanabilecektir.

Bu sorunların çözümüne ilişkin bazı öneriler aşağıda açıklanmıştır:

- **İşletme Performans Düzeyinin Yükseltilmesi** : İşletmelerin, özellikle de KOBİ'lerin, uluslararası pazarlarda mal satmaları oldukça zor bir süreçtir. İster büyük, ister küçük ve orta ölçekli olsun, işletmeler düşük performansta çalışıyorlarsa, yeni pazara yeteri kadar ulaşamıyorlarsa, ürün ve hizmet kalitesi düşük ise, tahminlerinde sürekli yanılıyorlarsa, maliyete uygun üretim yapamıyorsa, böyle bir durum yönetimde çeşitli sorunlarla karşı karşıya bulduklarını göstermektedir. Bu sorunlar; işyerinde düşman bir çevrenin varlığına inanma, karar almada gecikmeler, sorumluluktan kaçma eğilimlerinin artması, bireyselleşme, yeniliklere direnme, düşük yaratıcılık gücü, teslimatta gecikmeler ve nihayet yönetimde, kırmızı alarmların artması v.b. şekilde açığa çıkabilecektir. Yukarıdaki tüm sorunlar, Türk KOBİ'lerin de görülmektedir.

Böyle bir durumla karşı karşıya olan bir işletmede, performans artırma bir tedavi şekli olabilecektir.

- **Yönetim Tekniklerinin Geliştirilmesi :** KOBİ'lerde, yönetimdeki sorunlar finansman, pazarlama gibi faaliyetlere de yansımaktadır. Bu nedenle, KOBİ'ler her şeyden önce sağlıklı bir yönetime kavuşma konusunda gereken gayreti göstermelidirler. Yönetim tekniklerini, eksiksiz ve doğru olarak kullanmalıdırlar. Bu konudaki eksiklikler, hizmet içi eğitim ve danışmanlık imkanlarından yararlanılarak büyük ölçüde karşılanabilecektir.

- **Danışmanlık Hizmetlerinden Yararlanılması :** Yenilik ve teknoloji transferi alanında yapılacak konferansların ve KOBİ'lere teknolojik yenilik, teknoloji transferi ve yöneticilik konularında, danışmanlık hizmetleri yapma yönünde, uluslararası işbirliğinin desteklenmesi gerekmektedir. Danışmanlık ve kalite geliştirme merkezleri, ihtisas merkezleri, ortak kullanım atölyeleri, teknoloji geliştirme, pazar araştırma, yatırım geliştirme ve KOBİ eğitim merkezleri oluşturulmalıdır. Ayrıca, yönetim danışmanlığından yararlanma bilincinin hızla artmasına karşın, istenilen seviyede olmadığı görülmektedir. Bu nedenle, KOBİ'lere yönetim danışmanlığı hizmetleri veren KOSGEB, TOSYÖV ve MPM gibi kuruluşların artması gerekmektedir.

Yönetim danışmanlığı hizmetlerinin ekonomiye doğrudan katkısı göz önüne alındığında, bu hizmetlerin ülke çapında yaygınlaştırılmasının ve desteklenmesinin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Çünkü, yönetim danışmanlığı, yönetim işlevlerine yönelik uzmanlık dallarında, bağımsız politika, strateji ve taktiklerin geliştirilmesine katkıda bulunmakta, öneriler üretmekte ve destek sağlamaktadır. Bilgi teknolojisi ve sistemleri kategorisindeki yönetim danışmanları, KOBİ'lerde üretim, finans, pazarlama ve dağıtım, ofis yönetimi gibi alanlarda hizmet verebilmektedir. KOBİ'ler için, gerek yöneticiler gerekse de çalışan personele yönelik eğitim kursları düzenlenmeli ve böylece yönetimde uzmanlaşma sağlanmalıdır.

- **Geleceğe Yönelik Stratejik Planlamanın Yapılması :** KOBİ'lerin uzmanlıktan ve kaynaktan yoksun olması, günlük işlerin içinde boğulması ve işe başlama güçlüğü çekmeleri gibi nedenlerle, stratejik planlama konusunda başarısız oldukları bir gerçektir. Bu konuda, KOBİ'lerin bilinçlendirilmesi şarttır. KOBİ'lerde stratejik planlamanın yapılması da, büyük ölçüde yöneticinin eğitilmesine bağlı olacaktır. Stratejik planlama ile, çevre faktörleri analizi, işletmenin güçlü ve zayıf yönleri, rakiplerin analizi, işletmenin amaç ve hedeflerinin belirlenmesi, bunlara uygun stratejiler tayin edilmesi, planların hazırlanarak uygulamaya konulması ve kontrolü mümkün olabilecek, bunu gerçekleştirebilen KOBİ'ler uluslararası pazarlarda başarılı olacaklardır.

- **İşletme Sahip/Yöneticilerinin Kendisini Geliştirmesi :** KOBİ'lerde, sahip/yöneticilerde sık sık rastlanan “Körleşme” sorunlarından biri de, işletmeyi içerden veya dışarıdan zorlayan dinamiklerin yarattığı değişmelerde ortaya çıkan “Liderlik Krizi”dir. İşletmede çalışanların birikimi artarken, sahip/yöneticinin kendisini geliştirmemesi, işletme içerisinde görüş ayrılıklarına, bu da çatışmalara neden olmaktadır. Sahip/yöneticilerin, aşırı özgüveni, yetki devretme konusundaki düşünceleri, paylaşma gibi çağdaş yönetim tekniklerini işletme içerisinde uygulamamaları da, yönetim sorunlarına neden olmaktadır. Yeni liderlere fırsat vermeyen, mevcut lideri de değişmeyen KOBİ'lerde, büyümenin önemli engellerinden biri olan “Liderlik Krizi”, AB'ye tam üyelik süreciyle birlikte ülkemizde de yaygınlaşacaktır. Eğer, KOBİ'lere içtenlikle yardımcı olmak isteniliyorsa, arsadan, binadan, makine donanımından daha önemli olan “Liderlik Krizi”ne karşı çözümler üretilmelidir. Ancak, çözümü üretecek olanlar da, öncelikle KOBİ'lerde yönetici konumunda bulunan kişiler olacaktır. Onlar ancak, kendilerine ayna tutup, yanlışlarını görürlerse, değişme ve gelişme sağlanabilecek, sorunlara çözümler üretilebilecektir. Şu halde, KOBİ'lerde liderlik krizinin çözümü, işletme sahip/yöneticilerinin çalışanların yönetime katılmasının faydalarına inanmalarını sağlamak ve bu konuda onlara yardımcı olmaktır.

• **Ürünlerin Pazarlamasının Uzman Bir Kurum Tarafından Yapılması :** KOBİ'lerin pazarlama sorunlarının çözümünde kooperatifleşme bir çözüm yolu olarak önerilebilir. Pazarlama kooperatifleri, vergi muafiyeti veya kredi vermek için öncelik sağlama yolu ile teşvik edilmelidir. Ayrıca, maliyeti KOBİ'lerin ödeyebileceği tutarda olmak koşulu ile, pazarlama araştırmaları yapan bölgesel araştırma servisleri oluşturulmalıdır. İşletmeyi yönetenlerin arzu ettikleri mal ve hizmet üretmek yerine, mevcut ve potansiyel müşterilerin beklentilerine cevap verebilecek nitelikte mal ve hizmet üretmelidirler. KOBİ'lerin yararlanabilecekleri bilgi bankaları kurulmalıdır. Böylelikle, yurt içi ve yurt dışından gelen bilgiler KOBİ'lere kolayca ulaştırılabilecektir.

KOBİ'lerce üretilen mal ve hizmetleri gerek yurt, gerekse de dünya ölçüsünde tanıtılabilecek, pazarlayacak, gerektiğinde bunlar adına yurt içinde veya dışında büyük çaplı ihalelere girebilecek, tam bir bilişim ağına sahip, büyük ölçekli pazarlama kuruluşlarına ihtiyaç vardır. Böyle bir örgütlenme, bu kuruluşların dış pazarlara açılmasına olduğu kadar, ürettikleri mal ve hizmetlerde belirli kalite normlarına ulaşmalarına da yardımcı olacaktır.

Türkiye'de ve dünya pazarlarında, satış potansiyeli olan ürünler hakkında gerekli bilgilerin sağlanması ve bunların üretimini gerçekleştirecek doğrultuda teşvik programlarının uygulanması gerekmektedir. Ayrıca, dünya piyasalarındaki yoğun rekabet göz önüne alındığında, franchising¹² sisteminin KOBİ'lerin

---

¹² Franchising bir ürün veya hizmetin imtiyaz hakkına sahip tarafın, belirli bir süre şart ve sınırlamalar dahilinde işin yönetim ve organizasyonuna ilişkin bilgi ve destek (know-how) sağlamak sureti ile, imtiyaz hakkını ticari işler yürütmek üzere ikinci tarafa verdiği imtiyazdan doğan, uzun dönemli ve sürekli bir iş ilişkilerinin bütünüdür. Franchising, birbirinden bağımsız iki taraf arasında meydana getirilen sözleşmesel bir ilişkidir. Franchising, sistemin yaratılma ve ilk uygulama yeri olan A.B.D' de başlamıştır. Bu sistem ile çalışan yaklaşık 60 iş kolu mevcuttur. Bunlar arasında; Otomobil Kiralama, Otomobil Servis Ürünleri, İş Yardım Servisleri, İş Araçları, Giyim ve Ayakkabı, Yapı Dekorasyon, Bilgisayar, Kozmetik, Perakende Satış Mağazaları, Eğitim, Yiyecek, Sağlık Ürünleri, Ev Aletleri, Kuru Temizleme, Fast-Food, Otelcilik ve Lokanta vb. sektörler bulunmaktadır. Özellikle hizmet sektöründe çeşitlendirme hızla artmaktadır. Sözlük Anlamı imtiyaz olan Franchise, İngilizce bir kelimedir. Fransızca Affanchir olan franchise sözcüğünden Franchising İmtiyaz Verme kelimesi türetilmiştir. Franchisor; ürüne, hizmete veya bilgi birikimine ve bunlara ait denenmiş, kalitesi kanıtlanmış ve başarılı bir markaya, isme sahip ve bunların satış dağıtım veya işletme hakkını belirli bir bedel karşılığı veren taraftır. Franchisor, kendisi ve bireysel Franchise'lerinden oluşan franchising sisteminin kurucusu ve uzun vadeli koruyucusudur. Franchisee; doğrudan veya dolaylı bir malı bedel karşılığında Franchisor'un ticari adını ve/veya hizmet markasını, know-how'ını iş görme ve teknik yöntemlerini, sistemini ve diğer sınai ve/veya fikri mülkiye haklarını kullanma hak ve zorunluluğunu,

pazarlama sorunlarına büyük ölçüde çözüm olabileceği daha iyi anlaşılacaktır. Bu sistem sayesinde KOBİ'ler bile tek başlarına altından kalkamayacakları teknolojilere sahip olma, ücretsiz eğitim hizmeti sağlama, ana firmanın promosyon hizmetlerinden yararlanma ve yeni geliştirilmiş bir ürüne sahip olabilme şansını elde etmektedir. Bu sistemle KOBİ'lere bilgi ve deneyim aktarılmakta ve KOBİ'lerin uluslararası pazarlardaki rekabet şansları artmaktadır. Ayrıca, yabancı ortaklıklara gitmeleri de gerekmektedir.

• **Özel Yada Devlet Kuruluşları Tarafından Dış Pazar Organizasyonlarının Sağlanması** : KOBİ'lerin ihracatta karşılaştıkları sorunların çözümünde ihracat organizasyonları önerilebilir. İhracatta iyi bir organizasyon ise, bilgi, tecrübe, sermaye v.b. elemanları gerektirmektedir. Ancak, KOBİ'lerimiz bu elemanlara sahip değildir. Bu nedenle, söz konusu organizasyon için devletin öncülük etmesi gerekmektedir.

İhracat Organizasyonu, ihracat gruplaşması veya kooperatifleşme yolu ile gerçekleştirilebilir. Dünya piyasalarına giriş, özel bir beceri ve uzmanlık gerektirmektedir. Bu nedenle, uluslararası pazarlara açılmanın en iyi yolu ihracat gruplaşmasıdır. Yani, artık KOBİ'lerde klasik aile mülkiyeti geleneği ortadan kalkmalı ve uluslararası pazarlarda rekabet şanslarını artırabilmek için, hızla tek çatı altında toplanmalıdırlar. Türk KOBİ'leri, bir an önce birlikte hareket etmenin önemini kavramalı ve bu konuda hızla organize olmalıdırlar.

Ayrıca, pilot ihracat pazarlarının belirlenmesi, yöneticilerin ihracata yönltilmesi için, pazar araştırmaları konularında yardımcı olunması, reklam faaliyetlerinde bulunulması, yönetsel faaliyetlerde işbirliğine gidilmesi gerekmektedir.

• **Çeşitli Finansman Kaynaklarının Yaratılması** : KOBİ'lerin finansman sorunlarına da çeşitli çözüm önerileri getirmek mümkündür.

---

tarafı arasında bu amaçla yapılan yazılı Franchise Anlaşması süresi ve kapsamı içinde devamlı olarak alacağı ticari ve teknik destek ile üstlenir. Franchisee'nin Franchisor'a ödediği bedel; isim, marka veya sistemi kullanma hakkı karşılığında ödenen bir başlangıç ücreti "Franchisee Fee"den ve yıllık ciro ve kardan, anlaşmada belirlenen oranlarda, yüzde olarak ödenen ücretlerden "Royalty"den oluşmaktadır.

Uluslararası pazarlara açılma durumunda, KOBİ'lerin doğal olarak sermaye ihtiyaçları da artacaktır. KOBİ'lerin büyük bir kısmı, banka kredilerinden yararlanamamaktadır. Öz sermayelerinin küçük olması, yatırımlarının finansmanında çeşitli zorluklarla karşılaşmalarına neden olmaktadır. Gerek yeni yatırımların, gerekse de girişimciliğin özendirilmesinde, banka kredilerinde teminat sorunlarını çözebilmek için, garanti fonları uygulamasına gidilmelidir.

KOBİ'ler için risk sermayesi uygulamalarına gidilmesi, onların finansman konusundaki sıkıntılarını çözmelerine yardımcı olabilecektir. Risk sermayesi ile, yeni bir fikir, buluş ve teknolojik yenilikleri, ticari bir ürün elde etmek amacı ile, çok yönlü desteklemek mümkün olabilecektir. Risk sermayesi, KOBİ'lerin kuruluş ve gelişme aşamasında, karşılaştıkları finansal sorunların çözümüne uygun bir kaynak oluşturacaktır. Kısaca, ticaret hukuku, sermaye piyasası ve vergi mevzuatında yapılacak düzenlemelerle, ülkemizde de risk sermayesinin uygulanması özendirilebilir ve bu sistemin, öncelikle serbest girişimciliğin ve KOBİ'lerin geliştirilmesi konusunda sağlayabileceği potansiyelden ve dolaylı olarak da, ülke ekonomisine sağlayacağı katkılardan yararlanılabilir.

Finansal Kiralama (Leasing)¹³da, KOBİ yöneticilerinin finansal sorunlarının çözümüne önemli ölçüde yardımcı olabilir. Finansal Kiralama, sabit kıymet edinmenin yeni bir yoludur. Bu yolla KOBİ'ler, ihtiyaç duydukları sabit kıymetlere, orta ve uzun vadede, esnek ödeme koşulları ile sahip olabilmektedirler. Bu da, onların kısa dönemde finansman sıkıntısı çekmelerini önlemektedir.

• **AR-GE ve Ürün Tanıtım Fuarlarına Katılımın Özendirilmesi :**
KOBİ'ler, Ar-Ge faaliyetlerinde, personel ve finansman açısından

---

¹³ Leasing (Finansal Kiralama) bir yatırım malının mülkiyeti leasing şirketinde kalarak, belirli bir kira karşılığında, kullanım hakkının kiracıya verilmesi ve yapılan sözleşmede belirlenen değer üzerinden sözleşme süresi sonunda mülkiyetin kiracıya geçmesini sağlayan çağdaş bir finansman yöntemidir. Ülkemizde ve dünyada giderek daha önemli bir yatırım finansmanı yöntemi haline gelen Leasing, bir malın özkaynak ya da kredi kullanarak satın alınması yerine, bir Leasing şirketi tarafından satın alınarak yatırımcıya kiralanması, kira süresinin sonunda ise sembolik bir bedel karşılığı yatırımcıya satılması anlamına gelmektedir. Leasing'in avantajları: Yatırımlara %100 finansman sağlar, özkaynakları tüketmez, KDV avantajı sağlar, Vergi avantajı sağlar, İflas durumunda Leasing'e konu olan mallar iflas masası dışında kalır, Kazandıkça öde ilkesi doğrultusunda yatırımı kendini finanse eder.

desteklenmelidirler. Ayrıca, uluslararası pazarlara açılabilmesi için, fuarlar ve sergilere katılmalarının özendirilmesi, kısa vadeli ihracat kredileri ve ihracat sigortasından yararlandırılmaları sağlanmalıdır.

- **Uluslararası Kalite Güvence Belgelerinin Yaygınlaştırılması :** KOBİ'lerde kalite sistemi kurulması, günümüz rekabet ortamında adeta bir zorunluluk olmuştur. KOBİ'lerde, kalite yönetimi sistemi kurulmasına yönelik çalışmalar ülke genelinde yaygınlaştırılmalıdır. KOBİ politikalarının tespitinde, her aşamada bu işletmelerde standart ve kalite kavramlarının yerleştirilmesi ve bu işletmelerin belgelendirilmesi, hükümet tarafından desteklenmesi gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Standardizasyon, kalite, tüketicinin korunması gibi konularda, KOBİ'lere sürekli bir bilgi sağlama hizmeti sunulmalıdır.

- **Her Alanda İşbirliğinin Arttırılması :** KOBİ'ler kendi aralarında birleşerek, teknik ve ekonomik güçlerini bir araya getirmeli ve şirketleşmelidir. Üniversite-küçük sanayi işbirliği çerçevesinde, üniversitelerin bilgi birikiminden yararlanılmalıdır. Burada, özellikle KOBİ'lerin sorunlarına yardımcı olabilecek, teknoparklar'dan da yararlanılabilir. Teknoparklar, üniversite ve sanayinin işbirliği içinde olduğu, yeni ve ileri teknoloji üretme amacına yönelik olarak, işletmelere teknik, idari hizmet ve yönetim ve işletme becerisini kiralayan ticari kuruluşlardır.

Özellikle AB'ye tam üyelik sürecinde, KOBİ'lerin rekabet güçlerini artırmak için kullanabilecekleri en önemli araçlardan biri de Networking'dir. KOBİ'ler için gelecekteki yaşam biçimi Networking olacaktır. Kısaca ağ oluşturmak anlamına gelen Networking, daha çok sanayide kullanılmaktadır. Networking'le KOBİ'lerimiz, giderek daha geniş ürün yelpazelerine yönelmekte, daha geniş bilgi kaynaklarına erişebilmektedirler. KOBİ'ler için Networking işletmelere sağlayacağı yararlar şöyle sıralanabilir :

- Alanlarında ihtisaslaşmaları gerçekleştirilebilir,
- Ortak üretim programları yapılabilir,

- Birim üretim maliyetleri düşer,
- Eğitim programlarına ağırlık verilebilir,
- Toplu satın alımlar gerçekleştirilebilir,
- Ortak marka yaratılabilir,
- Ortak pazarlama yapılabilir,
- İşletmeler arası işbölümü gerçekleştirilebilir.

• **Kurumsallaşma Bilincinin Oluşturulması :** KOBİ'ler belirli bir büyüklükten sonra kurumsallaşmaya gitme konusunda teşvik edilmelidirler. Bunun sağlanmasındaki en önemli görev de devlete düşmektedir. KOBİ'lerin gerek kuruluşlarında, gerek kurumsallaşmaya gitmelerinde ve gerekse de ihracatta karşılaştıkları bürokratik yükün kaldırılması görevini devletin üstlenmesi gerekmektedir.

• **İhtisaslaşmanın Teşvik Edilmesi :** Aynı coğrafi bölgede bulunan KOBİ'lerin verimliliklerinin artırılması için ortak çalışma alanlarının oluşturulması yani gruplaşmanın (Cluster) sağlanması yoluna gidilebilir. Bu çalışmanın sonucunda KOBİ'ler aralarında iş birliği yaparak ve ortak programlarla büyüyeceklerdir. Bu sayede birim üretim maliyetlerini düşüren KOBİ'ler aynı coğrafyadaki aynı soruna sahip şirketlerle bir araya gelerek ihtisaslaşma imkanı da sağlama şansı bulabileceklerdir. Guruplaşma ile işçiler arası işbölümü yapılabilecekler ayrıca stratejik planlama yapabilen şirketler ortak marka yaratıp ortak pazarlama gerçekleştirebilecektir.

• **KOBİ'lerle İlgili Tek Bir Kurumun Oluşturulması :** Devletin, KOBİ'lerle ilgili kuruluşlarda dağınıklığı giderecek merkezi bir birim kurması; bu merkezlerde de, KOBİ'lerle ilgili bilgilerin toplanması, derlenmesi ve kullanıma hazır hale getirilmesi gerekmektedir.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler kendilerine gerekli yardımların yapılması durumunda ülkelerin kalkınmasında ve sanayilerinin gelişmesinde çok büyük katkılarının olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AKGEMCİ Tahir** KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler, KOSGEB Yayını, 2001 Ankara.
- AKTAN, Coşkun Can** Globalleşme, Bölgeselleşme ve Yerelleşme, <http://www.dpt.gov.tr>, (Erişim Tarihi :22/11/2004)
- ALAGÖZ Aylin-BİRDEN Rana** Avrupa Birliği'nde KOBİ'lere Yönelik İşletme Politikası ve Destek Mekanizmaları, İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, Sayı:147, İstanbul, Eylül-Aralık 2000
- ALKİN Erdoğan** KOBİ'ler ve Türkiye Ekonomisi, I. Orta Anadolu Kongresi, Nevşehir,2001
- ALPUGAN Oktay** Küçük İşletmeler (Kavramı Kuruluşu ve Yönetimi), Özgün Matbaacılık, Ankara, 1998
- ALTAY Oğuzhan-GACENER Aydanur** Active Dergisi, Ocak-Şubat 2003, İstanbul, 2003
- ALTUNIŞIK Remzi-COŞKUN Recai-BAYRAKTAROĞLU Serkan-YILDIRIM Engin** Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı, Sakarya Kitapevi, Sakarya, 2005
- ARAS Güler** KOBİ'lerin Sermaye Piyasası Yoluyla Fon Sağlama Olanakları, <http://www.makalem.com>, (Erişim Tarihi : 18/04/2005)

- ARIBOĞAN Ülke** Globalleşmenin Farklı Boyutları, İktisat Dergisi, Sayı:343, Kasım 1993.
- ATSO** Ankara Ticaret ve Sanayi Odası, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ)'ler
<http://www.atso.org.tr/kobi.html>
(Erişim Tarihi : 21/04/2004)
- ATSO** Ankara Ticaret ve Sanayi Odası,
<http://www.atso.org.tr/kobi.html>
(Erişim Tarihi : 28/04/2004).
- AVRUPA KOMİSYONU** KOBİ'lere ve Zanaat Sektörüne Yönelik Faaliyetler, Ankara, 1995
- AYNURAL Salih, KAYA Nihat** Avrasya ve Türkiye'de KOBİ'lerin Ekonomik Kalkınmadaki Yeri ve Önemi, I. Avrasya Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Kongresi, 23-26 Haziran 2001, Bişkek-Kırgızistan, , Tika Yayınları, Ankara, 2001
- BALKIR Canan-DEMİRCİ Muzaffer** Uluslararası Ekonomik Bütünleşme ve Avrupa Topluluğu, İzmir,1988
- BAŞ Türker** Anket Nasıl Hazırlanır? Uygulanır? Değerlendirilir?, Seçkin Kitapevi, Ankara, 2005
- BAŞMANAV H. Seçil** KOSGEB Yayını, AB Terminolojisinde KOBİ'lerle İlgili Sözcük ve Kavramlar, Ankara, 2001

- BAUMAN Zygmunt** Küreselleşme, Toplumsal Sonuçlar, Çev: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999
- BAYBARTEK Ömer** Pazarlama İlkeleri, Beta Basım Yayın, İstanbul, 2004
- BEDÜK Aykut- METE Okan- USTA Sefa** Avrupa Birliği Sürecinde Türk KOBİ'lerinin Temel Sorunları, "Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde KOBİ'ler: Türkiye ve Benzer Ülke Deneyimleri" Konferansı 19-22 Mayıs 2005 Balıkesir Üni. Bandırma İİBF Bandırma, 2005.
- BİLGİÇ Mete** KOBİ'lere Yönelik Finansal Destekler ve Yardımlar, KOSGEB Yayını, Ankara, 2004
- BOZTAŞ Süheyla-ARAT Zeynep- YÖNTEM Zeynep** KOBİ'ler İçin Çevre Mevzuatı, Aydoğdu Ofset, Ankara, 2005
- CİVAN Mehmet-TEKİNKUŞ Mehmet** Küçük Ve Orta Boy İşletmelerin Avrupa Birliğine Uyum Süreci; Gaziantep Örneği, <http://www.econturk.org/Turkisheconomy/p455.pdf> (Erişim Tarihi: 03/09/2005)
- COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES** Evaluation of Policy Measure for the Creation and Development of Small and Medium-Sized Enterprises, Synthesis report, Office for Official Publications of E.C. Luxembourg, 1989.

- ÇAMKERTEN Bayram** Avrasya ve Türkiye’de KOBİ’lerin Ekonomik Kalkınmadaki Yeri ve Önemi, I. Avrasya Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Kongresi, 23-26 Haziran 2001, Bişkek-Kırgızistan, , Tika Yayınları, Ankara, 2001
- ÇAVDAR Tefik** Türkiye Ekonomisinin Tarihi, İmge Kitabevi, İstanbul, 2003
- ÇETİN Murat** www.ceterisparibus.net/ab/ab_makaleler.htm. (Erişim Tarihi :24/08/2005)
- ÇETİN Murat** Avrupa Birliği’ne Entegrasyon Sürecinde KOBİ’ler ve Rekabet Gücü, KTÜ, Sosyal Bil. Enst. Basılmamış Doktora Tezi, Trabzon, 2000
- ÇETİNDAMAR Dilek-ORDAY Nurdan-ÖZER Asuman** KOBİ Yönetim Yaklaşımı, İSO Yayını, No:13, İstanbul, 2004
- ÇOLAKOĞLU Mustafa H.** KOBİ Rehberi, TOBB, KOSGEB, Ankara, 2002
- DELİCE Güven** KOBİ’lerin İhracata Yönlendirilmesinde Finansman Destekleri: Türk Exımbank Kredileri Üzerine Bir Uygulama
<http://www.kobinet.org.tr/hizmetler/bilgibankasi/ekonomi/021.html>
(Erişim Tarihi :21/08/2005)

- DİLBER Ulaş-BADER Arslan** Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler CE İşaretine Hazır mı? OSTİM'de Bir Araştırma Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Ankara Üniversitesi, Cilt:4, Sayı:2,Yıl:2005
- DİLİK Bedri-DURAN Mustafa** Türkiye'de Uygulanan KOBİ Teşvik Politikası ve Uygulama Sonuçlarının Değerlendirilmesi, Hazine Dergisi, Sayı : 10. Ankara, 1998.
- DİNÇER Ömer-FİDAN Yahya** İşletme Yönetimine Giriş, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2000
- DOĞAN İPEKĞİL Özlem-
MARANGOZ Mehmet** KOBİ'lerin Dış Pazarlara Açılmada Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri ve Bir Uygulama, Dış Ticaret Dergisi, Sayı :24, Nisan 2002, Ankara, 2002.
- DOĞAN Mehmet Ali** AB Güçlü KOBİ İstiyor, Ekonomik Forum, TOBB Yayını, İstanbul, Şubat 2005

- DOĞAN Seyhun-ŞENGÜL Ebru** Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye’de KOBİ’lerin Finansman Sorunlarının Çözümünde Girişimcilik Teşvikleri ve Destek Programları Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde KOBİ’ler: Türkiye ve Benzer Ülke Deneyimleri” Konferansı 19-22 Mayıs 2005 Balıkesir Üni. Bandırma İİBF Bandırma, 2005
- DPT** Devlet Planlama Teşkilatı, Küreselleşme Bölgesel Entegrasyonlar ve Türkiye (Değerlendirme Raporu), Ankara, 1995
- DPT** Devlet Planlama Teşkilatı, Türkiye Sanayi Politikası, DPT Yayını, Ankara, 2003
- DPT** Devlet Planlama Teşkilatı, Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Kalkınmada Öncelikli Yörelere Sağlanan Diğer Destekler, DPT Yayını, Ankara, 2001
- DPT** Devlet Planlama Teşkilatı, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No:2502-ÖİK:523, Ankara, 2000
- DPT** Devlet Planlama Teşkilatı, İllere Göre Çeşitli Göstergeler, Ankara 2002

- DPT** Devlet Planlama Teşkilatı, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan5.pdf>, (Erişim Tarihi : 24.03.2005)
- DPT** Devlet Planlama Teşkilatı, Bilim-Teknoloji Politikaları ve 21. Yüzyılın Toplumu, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bilim/> (Erişim Tarihi : 25/04/2006)
- DPT** Devlet Planlama Teşkilatı, KOBİ Strateji ve Eylem Planı, Ankara, 2004
- DPT** Devlet Planlama Teşkilatı, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2001, Ankara
- DPT** Küçük Ölçekli İmalat Sanayi İstatistikleri, DPT Yayını, Ankara, 2001
- EFE Birol** İzmir KOBİ'leri Bütçe Altında, İzmir Ticaret Odası Yayını, Yayın No:57, İzmir, 1998
- EGE Ayşe-EGİTİM Şule-ACAR
Ufuk** Avrupa Birliği ve Gümrük Birliği Muhtemel Etkiler ve Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler. KOSGEB Yayınları, Ankara, 1995
- EKİN Nusret** Küreselleşme ve Gümrük Birliği, İstanbul Tic. Odası Yayını, Yayın No: 1999-47, İstanbul, 1999

- EKİNCİ Behzat Mehmet** Akson (Anadolu Aslanları İşadamları Derneği) Yayınları, Erkam Matbaası, İstanbul, 2003
- EKİNCİ Behzat Mehmet** Türkiye’de KOBİ’lerin Finansal Sorunları, Mercek Dergisi, MESS Yayını, Ekim Sayısı, İstanbul, 2003
- EKONOMİK FORUM** Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Yayını, Ankara,2002
- EKONOMİK FORUM** TOBB Yayını, Sayı:9, Yıl :8 Ankara, 2001
- EKONOMİK FORUM** TOBB Yayını, Sayı:9, Yıl:3, Ankara, 2002
- EKONOMİK FORUM** KOBİ Gelişim Projesi, TOBB Yayını, İstanbul, Nisan 2002
- EKONOMİST DERGİSİ** DBR Yayınları, 28 Kasım – 4 Aralık 2004 Yıl:14, Sayı 2004
- ERARI Ferhat** Küreselleşme ve KOBİ’lerin Önemi İle Dış Ticaretteki Yeri, I. Avrasya Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Kongresi, 23-26 Haziran 2001,Bişkek-Kırgızistan, , Tika Yayınları, Ankara, 2001
- ERKAN Derya** Kalkınmada KOBİ Politikaları : Tayvan Örneği, Ankara Üni. Sos. Bil. Enst. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1999

- ERKAN Hüsnu- MAZGİT İsmail- UYSAL Yaşar** Ege Bölgesi Sanayi Sektörünün Yapısı ve Gelişime Potansiyeli, ESİAD Yayınları, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar:6, Yayın No:94/ESA-6, İzmir,1994
- EROĞLU Feyzullah** Avrasya ve Türkiye’de KOBİ’lerin Ekonomik Kalkınmadaki Yeri ve Önemi, I. Avrasya Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Kongresi, 23-26 Haziran 2001,Bişkek-Kırgızistan, , Tika Yayınları, Ankara, 2001
- ERTÜRK Emin** Ekonomik Entegrasyon Teorisi ve Türkiye’nin İçinde Bulunduğu Entegrasyonlar, Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa-1991, s.189
- ERYILMAZ Ünal** <http://www.unaleryilmaz.8k.com/kobi.htm> (Erişim Tarihi :08/04/2004)
- EYUBOĞLU Dilek** Girişimciliğimizde Zihniyet Üzerine Bazı Gözlemler, II. KOBİ’ler ve Verimlilik Kongresi, 2-3 Aralık 2005, İstanbul Kültür Üni.,MPM, KOSGEB, İstanbul Kültür Üni. Yay. No:50, Golden Medya Matbaacılık, İstanbul, 2005
- FRIEDMAN Thomas (2000)** Lexus ve Zeytin Ağacı, Küreselleşmenin Geleceği, Çev: Elif Özsayar, Boyner Yayınları, İstanbul, 2000

- GÜCELİOĞLU Ömer** Küçük Ölçekli İşletmelerin KOSGEB'den Beklentileri, TES-AR Yayınları, No:13, Ankara, 1994
- GÜLEŞ Hasan** KOBİ'lerde İleri İmalat Teknolojileri Kullanımı Üzerine Bir Araştırma, <http://dergi.iibf.gazi.edu.tr/cilt.osp?c=3&s=1>, (Erişim Tarihi : 12/05/2004)
- GÜLEŞ Hasan Kürşat-BÜLBÜL Hasan-ÇELEBİ Ali** Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinde Elektronik Ticaret Uygulamaları, Selçuk Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı :9, Konya, 2003
- GÜMÜŞOĞLU Şevkinaz** Küçük veOrta Büyüklükteki İşletmelerin Başarısında Kurumsal Kültür, <http://arsiv.mmo.org.tr/pdf/10122pdf> (Erişim Tarihi :18/04/2006)
- GÜNCEL HABER** No:3/Kasım, Ankara, 2004
- GÜNDOĞDU Fatma-EMSEN Ö. Selçuk-ÖZKAN Şule** KOBİ'lerde Verimlilik Yönelimli Yeniden Yapılandırma Stratejileri, I. Orta Anadolu Kongresi, "KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları", Art Tanıtım ve Hizmetleri ve Matbaacılık, 18-21 Ekim Nevşehir, 2001

GÜNDÜZ A.Yılmaz

Geçmişten Günümüze Ekonomik Yönleriyle Küçük Ve Orta Büyüklükteki İşletmeler : Malatya Örneği, Uluslar arası “Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde KOBİ’ler: Türkiye ve Benzer Ülke Deneyimleri” Konferansı 19-22 Mayıs 2005 Balıkesir Üni. Bandırma İİBF Bandırma.

GÜNUĞUR Haluk

Avrupa Birliği Bütünleşmesinin Tarihsel Gelişimi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yayını , Ankara-1995

GÜRKAN Erkan

KOSGEB KOBİ’leri Geleceğe Taşıyor, Türk Ticaret. Net Dergisi, İstanbul, 2004

HİSARCIKLIOĞLU Rıfat

Küreselleşme KOBİ’leri Ön Plana Çıkartıyor, TOBB Yayını, İstanbul, Nisan 2002

**HUNGER J.David–
WHEELEN L.Thomas**

Strategic Issues İn Enterprenerial Ventures and Small Business,U.S.A., 2002

İKV

İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, Sayı:147, İstanbul, 2000

İLGİN Akın

Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi, İstanbul Üni. Yayını, İstanbul 1978

- İNCI Mustafa-BARZA Nuh** Küreselleşme ve Bölgesel Kalkınma İkilemi, 2004 <http://www.mugla.edu.tr/> (Erişim Tarihi : 15/02/2005)
- İRHAN Bayram** Türkiye’de KOBİ’lerin AB’ye Uyumu, Marmara Üni. Sos. Enst. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2001
- İTO** İstanbul Ticaret Odası, KOBİ’lere Yönelik Destekler, İTO Yayını No: 2005-24, İstanbul, 2005
- İTO** İstanbul Ticaret Odası, Gümrük Birliğine Geçiş Sürecinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Semineri, İTO Yayınları, Yayın No:1996-14, İstanbul, 1996
- İTO** İstanbul Ticaret Odası, KOBİ’ler de Kalite Geliştirme Süreci ve Uygulama Örnekleri, İTO Yayınları, Yayın No:1999-71, İstanbul, 1999
- İTO** İstanbul Ticaret Odası, KOBİ’lerde Rekabet Ve Verimlilik, İTO Yayını, No:23, İstanbul, 2005

**İŞERİ Müge-
ÇİLİNGİRTÜRK Ahmet**

Avrupa Birliği (AB) Üyeliği Öncesinde, Kobilerin Rekabet Gücünü Etkileyebilecek Finansal Yapı Sorunlarının Tespitine Yönelik Uygulama Çalışması, “Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde KOBİ’ler: Türkiye ve Benzer Ülke Deneyimleri” Konferansı 19-22 Mayıs 2005 Balıkesir Üni. Bandırma İİBF Bandırma, 2005

**KARABIÇAK Mevlüt-
ALTUNTEPE Nihat**

KOBİ’lerde Verimlilik Yönelimli Yeniden Yapılandırma Stratejileri, I. Orta Anadolu Kongresi, “KOBİ’lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları”, Art Tanıtım ve Hizmetleri ve Matbaacılık, 18-21 Ekim Nevşehir, 2001

KARADAL Himmet

KOBİ’lerde Verimlilik Yönelimli Yeniden Yapılandırma Stratejileri, I. Orta Anadolu Kongresi, “KOBİ’lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları”, Art Tanıtım ve Hizmetleri ve Matbaacılık, 18-21 Ekim Nevşehir, 2001

KARAKAYALI Hüseyin

Türkiye Ekonomisinin Yapısal Değişimi, Güleç Matbaası, İzmir, 2003

KARAKAYALI Hüseyin

Ekonomi Kuramı, Emek Matbaası. Manisa, 2005

KARLÖF Bengt

Key Business Concepts, İnkilap Kitabevi, İstanbul, 2001

- KARAÜZÜM Orhan** İmalat Sanayinde Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Sektörel Değerlendirilmesi, Halil Aksu'ya Armağan. İTÜ İşletme Fak., İstanbul, 2000
- KAYALI Cevdet-AKTAŞ Hüseyin** Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Yönetim Krizi ve Toplam kalite Yönetimi, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Yıl : 2003, Cilt :10, Sayı : 2, Manisa, 2003
- KIRÇOVA İbrahim** KOBİ'lerde Elektronik Tedarik Sistemleri ve Avantajları, İTO Yayını, No:5, İstanbul, 2006
- KOBAN Emine-FIRAT Zerrin-YILDIRIR Halil-SABANCI Aysin** Avrupa Birliği (AB) Üyeliği Öncesinde, KOBİ'lerin Rekabet Gücünü Etkileyebilecek Finansal Yapı Sorunlarının Tespitine Yönelik Uygulama Çalışması, "Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde KOBİ'ler: Türkiye ve Benzer Ülke Deneyimleri" Konferansı 19-22 Mayıs 2005 Balıkesir Üni. Bandırma İİBF Bandırma, 2005
- KONRAD ADCNAUER FONDATION** Standardization Quality Control and Quality Assurance Systems For SMEs, KAF Ankara, 2001

- KOSGEB** Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, AB KOBİ Mekanizmaları ve KOBİ Destek Politikaları, Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü, Ankara, 2005
- KOSGEB** Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, 1993 Yılı Çalışma Programı, Ank; 1993
- KOSGEB** Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, KOBİ Ekonomisi, Tarihi Gelişim Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü, Akara, Aralık 2003
- KOSGEB** Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, www.kobi-tr/tez
(Erişim Tarihi : 15/01/2005)
- KOSGEB** Küçük Ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, KOBİ'lere Finansal Destek ve Yardımlar, Yorum Matbaacılık, Ankara, 2006
- KOSGEB** Küçük Ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, KOSGEB Saha Araştırma Çalışması Ön Değerlendirme Raporu, Ankara, 2004

- KOTLER Philip** Pazarlama Yönetimi, Beta Basım Yayın, İstanbul, 2005
- KOVANCILAR Birol-MİYNAT Mustafa** Globalleşen Dünya’da Türkiye’nin Yeri, Kadir Has Üni. 1. Kadir Has Ödülleri Kitabı, Kadir Has Üni. Yay. İstanbul, 2004
- KÖKSAL Aloba Bilge-İLKİN Rasih** Türkiye’de İktisadi Politikasının Gelişimi, Yapı Kredi Bankası Yayınları, Ankara,1973
- KÜÇÜKÇOLAK R. Ali** KOBİ’lerin Finansman Sorununun Sermaye Piyasası Yoluyla Çözümü, İMKB Yayını, İstanbul, 2000
- LEONARDO DA VİNCİ PROGRAMI** http://europa.eu.int/comm/education/programmes/elearning/index_en.html,
(Erişim Tarihi : 10/05/2006)
- LITTLE, J. M. Mazumdar-D. PAGE- J.M. JR** Small Manufacturing Enterpriser, Comparative Analysis Of India and other Countress. The World Bank, Washington D.C. 1987
- MANİSA VALİLİĞİ** Manisa İli 2001 Yılı Ekonomik ve Ticaret Durum Raporu, Manisa 2002.
- MANİSA VALİLİĞİ** Sayılarla Manisa, Manisa, 2003
- MANİSA VALİLİĞİ** Sayılarla Manisa, Manisa, 2004
- MANİSA VALİLİĞİ** Sayılarla Manisa, Manisa, 2005
- MANİSA VALİLİĞİ** Sayılarla Manisa, Manisa, 2006

- MANİSA VALİLİĞİ** Cumhuriyetin 75. Yılında Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle Manisa, Manisa 1998
- MASCA Mahmut** Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Celal Bayar Üni. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:4, Manisa 1998
- MEGGİNSON L. SCOTT-C.R. ve MEGGİSSON W.** Succesful Small Business Menagement, Homewood, İlliois, Irwin, 1991
- MESS** Metal Emekçileri Sendikası, <http://www.mess.org.tr/ab/PDF/AB%20Kobi%20Politikalar%C4%B1%20Bilgi%20Notu.pdf> (Erişim Tarihi:14/09/2005)
- MGK** Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, Türkiye”de Bölge Planlamasının Evreleri, Yayın No:2, Ankara,1993
- MPM** Milli Prodüktive Merkezi, Verimlilik Raporu, Yücel Ofset, Ankara, 2003
- MİYNAT Mustafa** Manisa Manisa’yı Mesir’i Tanıtma ve Turizm Derneği Yayını, Kasım, Manisa, 1997
- MÜFTÜOĞLU Tamer** 1990’lı yıllarda Türkiye’de Esnaf-Sanatkar ve Küçük Sanayi, Tes-Ar Yayınları No:1, Ankara 1991

- MÜFTÜOĞLU Tamer** Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Sorunlar-Öneriler, EGS Bank Yayınları, İstanbul, 1997
- MÜFTÜOĞLU Tamer** Türkiye de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Sorunları, Ankara, 1991
- MÜFTÜOĞLU Tamer** Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler KOBİ’ler, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar:10, Turhan Kitapevi, Ankara, 2002
- MÜFTÜOĞLU Tamer-DURUKAN Tülin** Girişimcilik ve Kobiler, Gazi Kitabevi, Ankara, 2004
- NİŞANCI Şükrü** 15. ve 16. Yüzyılda Osmanlı İktisat Zihniyeti, Okumuş Adam Yayıncılık ve Hizmetleri, İstanbul, 2002
- OKTAV Mete-Önce Günal-KAVS Alican-TANYERİ Mustafa** Orta ve Küçük İşletmelerde İhracata Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri, TOBB Yayını, Ankara, 1990
- OLCAY F. Merih** Gümrük Birliği Sürecinde Mali Yardımların Küçük ve Orta Boy İşletmelere (KOBİ) Etkisi, Vakıfbank Yayınları, Yayın No:975-7193-04-6, İstanbul 1999

**ÖNER Metin-GÜLEL Müslüm-
GENÇYILMAZ Güneş**

Basel II Kriterleri Öncesi Manisa KOBİ'lerinin Yapısal Profilinin Değerlendirilmesi, II.KOBİ'ler ve Verimlilik Kongresi, 2-3 Aralık 2005, İstanbul Kültür Üni., MPM, KOSGEB, İstanbul Kültür Üni. Yay. No:50, Golden Medya Matbaacılık, İstanbul, 2005

ÖREN Kenan

AB ve Türkiye'nin KOBİ'lere Sağladığı Devlet Teşvikleri ve Kullanım Alanlarının Karşılaştırılması, Nevşehir İlin'de Bir Uygulama, C.Ü. İİBF Dergisi, Cilt: 4, Sayı :2, 2003

ÖZDAMAR Kazım

Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi SPSS, Kaan Kitapevi, Eskişehir, 2002

ÖZDER Reha M.

AB Ülkeleri Ve Türkiyedeki Kobilerin Sorunlarının Rekabet Farklılaşmasına Etkileri ve Türkiye Üzerine Bir Araştırma, "Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde KOBİ'ler: Türkiye ve Benzer Ülke Deneyimleri" Konferansı 19-22 Mayıs 2005 Balıkesir Üni. Bandırma İİBF Bandırma.

ÖZGEN Hüseyin-DOĞAN Selen

http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDE_RGI/nisan01/kobi.htm

(Erişim Tarihi:04/05/2005)

- ÖZGEN Hüseyin-DOĞAN Selen** KOBİ'lerin Uluslararası Pazarlara Açılmada Karşılaştıkları Sorunlar, <http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGİ/nisan98/kobi.htm> (Erişim Tarihi : 27/01/2005)
- ÖZGENER Şevki** Erciyes Üni. İ.İ.B.F. Dergisi, Ocak – Haziran Kayseri, 2003
- ÖZKAN Coşkun** KOBİ'lerde Kalite Geliştirme Süreci ve Uygulama Örnekleri, İTO Yayını, No:71, İstanbul, 2000
- ÖZTUNALI İsmet-ARICANLI
Ülkü- KARABAY Macit-
YENER Ekrem** AT'ye Girenken Türkiye Makine İmalat Sanayinde Küçük İşletmelerin Kalite Sorunları, MPM Yayınları : 399, Ankara 1989
- ÖZTÜRK Ahmet** Ekonomik Planlama, Acar Matbaacılık, Bursa, 1987
- PALAS Ahmet ve OĞUZKURT
Bülent** Small and Medium-Sized Manufacturing Industry Establishment in Turkey, İstanbul, 1997
- RESMİ GAZETE** II. Beş Yıllık Kalkınma Planı 21.08.1967, Sayı: 12679
- RESMİ GAZETE** KOBİ'lerin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ, Ankara, 2004
- RESMİ GAZETE** KOBİ'lerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik 18/11/2005, Ankara 2005

RESMİ GAZETE,

III. Beş Yıllık Kalkınma Planı 27.11.1972

Sayı: 14374

**SAMITAS Aristeidis-
DIMITRIS Kenourgios**

Entrepreneurship, small and medium size business markets and European economic integration”, Journal of Policy Modeling, Article in Press, 2005

SANAYİ BAKANLIĞI

<http://www.sanayi.gov.tr/webedit/gozlem.aspx?sayfaNo=1140>

(Erişim Tarihi:18/01/2005)

SARIASLAN, Halil

Avrasya ve Türkiye’de KOBİ’lerin Ekonomik Kalkınmadaki Yeri ve Önemi, I. Avrasya Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Kongresi, 23-26 Haziran 2001, Bişkek-Kırgızistan, Tika Yayınları, Ankara, 2001

SARIASLAN Halil

Orta ve Küçük Ölçekli İşletmelerin Finansman Sorunları Çözüm İçin Bir Finansal Paket Önerisi, TOBB Yayını, Yayın No:281, Ankara,1994

SARIKAYA TOSYALI Birgül

KOBİ’lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri, İzmir Ticaret Odası Yayını, İzmir, 1995

SAVAŞIR Rebi

Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Küçük ve Orta Boyutlu İşletmeler Açısından İstihdam Politikaları, KAMU-İŞ Yayınları, Ankara 1999

- SAYIN Meral-FAZLIOĞLU-M. Akan** AB’de KOBİ Destekleme Programları ve Diğer Teşvik Araçları, 1997, Ankara
- SAYIN Meral-GENİŞ A. Seda** Avrupa Birliği’nde KOBİ’ler, Destekleme Programları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler, KOSGEB, Ankara, 1996
- SCHMAHL Maik-KOCH Martin** Sanayi Politikası ve KOBİ’ler, İKV Yayını, İstanbul, 2001
- SEVİNÇ Necdet** Osmanlılarda Sosyo-Ekonomik Yapı, Kutsun Yayınevi, İstanbul, 1978
- SEVSAV Haktan** Finans Enstrümanları ve Devletin KOBİ’lere Yönelik Finansal Destekleri, MAGİAD Yayını, No:2, Manisa, 2000
- STİGLİTZ J.E.** Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı, Çev: Arzu Taşçıoğlu- Deniz Vural, Mart Matbaacılık, İstanbul, 2002
- ŞAHİN Ragıp** Avrasya ve Türkiye’de KOBİ’lerin Ekonomik Kalkınmadaki Yeri ve Önemi, I. Avrasya Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Kongresi, 23-26 Haziran 2001, Bişkek-Kırgızistan, , Tika Yayınları, Ankara, 2001

- ŞENYURT Deniz** Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Avrupa Topluluğunda ve Türkiye de Teşviki, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı AB Genel Müdürlüğü, Ankara, 1995
- ŞİMŞEK Muhittin** KOBİ'lere Öneriler, Ekonomik Forum, TOBB Yayını, İstanbul, Şubat 2004
- TALAŞ Cahit** Ekonomik Sistemler, Ankara, 1980
- TATLIDİL Rezan-
CANDEMİR Aykan** İhracata Yönelik Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Pazarlama Eğitiminin Firma Gelişimine Katkısı, İzmir Örneği, İzmir Ticaret Odası Yayını, Yayın No: 50, İzmir, 1998
- TENEKECİOĞLU Birol-
Nuri ÇALIK- Figen ERSOY** AB ile Entegrasyon Sürecinde KOBİ'lerin Rekabet Güçlerinin Arttırılması ve Eskişehir'de Makine İmalatı ve Gıda Sektöründe Yer Alan KOBİ'ler Üzerine Uygulama, Anadolu Üni. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt : 2, No : 2, Eskişehir, 2003
- THE MADRİT EUROPEAN
CONCİL** Report Preseted By the European Commission, 1995
- THOMPSON D. Kevin** Managing Your Company's Growth, Blak Enterprise. New Edit, 2003

- TOBB** Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, KOBİ Çalışma Grubu Raporu Bilgi Toplumuna Dönüşüm ve AB'ye Tam Üyelik Perspektifinde KOBİ'ler TOBB Yayını, Ankara, Haziran 2004
- TOBB** Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Türkiye Ekonomisinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Yayın No:309, Ankara, 1996
- TOBB** Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Orta ve Küçük İşletmeler Kurulu Raporu, Ankara, 1993
- TOBB** Ekonomik Rapor, TOBB Yayını, Ankara, 2005
- TOMUR Kerem** KOBİ'ler ve Rekabet Politikası De Minimis Kuralının Rekabet Hukukundaki Yeri, İşlevi ve Uygulama Prensipleri, Rekabet Kurumu, Ankara, 2004
- TTK** Türk Ticaret Kanunu, T.C. İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı, 1973 Ankara
- TÜİK** Türkiye İstatistik Kurumu, 2004 İstatistik Yıllığı, TÜİK Yayını, Ankara 2005
- TÜİK** Türkiye İstatistik Kurumu, Türkiye İmalat Sanayinde Küçük ve Orta Ölçekli İşyerleri, Ankara, 1997

- TÜİK** Türkiye İstatistik Kurumu, Küçük Ölçekli İmalat Sanayi İstatistikleri, Ankara 2002
- TÜİK** Türkiye İstatistik Kurumu, Türkiye İmalat Sanayinde Küçük ve Orta Ölçekli İşyerleri, TÜİK Yayınları, Ankara,1991
- ULAŞ Dilber-ARSLAN Bader** AB'ye Tam Üyelik Sürecinde Küçük İşletmeler CE İşaretine Hazır mı?, Ankara Üni. Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt:4, Sayı:2, Ankara, 2005
- ULUDAĞ İlhan** Gümrük Birliği Sürecinde KOBİ'ler ve Risk Sermayesi Şirketleri Modeli, İTO Yayın No: 1996-42, İstanbul, 1996
- ULUDAĞ İlhan-Vildan SERİN** Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Yapısal ve Finansal Sorunlar, Çözümler, İTO, 1991
- UZUN Osman** Manisa İlindeki İmalat Sanayinin Bugünkü Durumu ve Gelişme Olanakları, Manisa 1995
- WENT Robert** Küreselleşme , Neoliberal İddialar, Radikal Yanıtla, Çev: Emrah Dinç, Yazın Yayıncılık , İstanbul, 2001
- YAHYAGİL Mehmet** KOBİ'lerde Bilgisayar Teknolojileri Uygulamaları, İTO Yayını, NO:26, İstanbul, 2001

YALÇIN İbrahim

[http://www.ceterisparibus.net/uluslararası/
dis_ticaret.htm_504](http://www.ceterisparibus.net/uluslararası/dis_ticaret.htm_504)

(Erişim Tarihi : 02/09/2005)

**YELKİKALAN Nazan-
KALMIŞ Halis**

KOBİ'lerde Verimlilik Yönelimli Yeniden Yapılandırma Stratejileri, I. Orta Anadolu Kongresi, "KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları", Art Tanıtım ve Hizmetleri ve Matbaacılık, 18-21 Ekim Nevşehir, 2001

YILDIRIM Selim,

Türkiye'nin Sanayileşmesinde Bölgesel Dengesizlikleri Gidermeye Yönelik Politikalar, Dokuz Eylül Üni. Sos. Bil. Enst. Basılmamış Doktora Tezi, İzmir, 2002

YILMAZ Beytullah

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Toplumda Üstlendikleri Roller Bakımından Analizi, Dış Ticaret Dergisi, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Yayını, Ocak-2004, Ankara, 2004

YILMAZ Cengiz-ÖZBEK Hasan

Küreselleşme Ortamında Yeni Ürün Geliştirme Kavramı ve Aşamaları, ODTÜ Yöneylem Araştırması ve Endüstri Mühendisliği XIX. Ulusal Kongresi, Ankara, 1998

- YILMAZ Cengiz-TÜTEK Hülya** 21. Yüzyılın Eşiğinde İşletmecilik Bilimi ve Uygulamaları, Emek Matbaacılık, Manisa, 1991
- YÖRÜK Durmuş-ÖZGÖZ Ayşe** II. KOBİ'ler ve Verimlilik Kongresi, 2-3 Aralık 2005 İstanbul, İstanbul Kültür Üni. Yayınları, Yayın No:50, İstanbul 2006
- YÖRÜK Nevin-
MİHRİBAN Coşkun-
MEZİYET Erdem Sema** Avrupa Birliği (AB) Üyeliği Öncesinde, KOBİ'lerin Rekabet Gücünü Etkileyebilecek Finansal Yapı Sorunlarının Tespitine Yönelik Uygulama Çalışması, Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde KOBİ'ler: Türkiye ve Benzer Ülke Deneyimleri” Konferansı 19-22 Mayıs 2005 Balıkesir Üni. Bandırma İİBF Bandırma, 2005
- YÖRÜK Nevin-BAN Ünsal** KOBİ'lerin Finansman Sorunları ve Finansman Sorunlarının Kaynaklarının Belirlenmesine Yönelik Uygulama, Gazi Kitapevi, Ankara 2003
- YURDOĞLU Zekeriya,** Manisa Tarihi (Kuruluşundan Cumhuriyete Kadar), Manisa Barosu Kültür Yayınları, Manisa 1994
- YÜKSEK STRATEJİ MERKEZİ** Değişim Sürecinde Türk Toplumunu, Simge Ofis Matb., İstanbul, 2002
- <http://ekutup.dpt.gov.tr/bilim/>** Türkiye’de Bilim Teknoloji Politikaları, (Erişim Tarihi :28/09/2005)

- <http://server.karaelmas.edu.tr/bilim/CAYCUMA%20%C4%B0.%C4%B0.B.Fak/C.Toraman/Kobilerin%20problemleri.doc> KOBİ'lerin Makro Ölçekte Zonguldak Özelinde Sorunları ve Çözüm Önerileri, (Erişim Tarihi : 21/06/2005)
- <http://www.atso.org.tr/kobi.html> Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (Erişim Tarihi : 21/04/2004).
- <http://www.eso-es.net/kurumsal/yazi.asp?47> KOBİ Politikaları Sorunları ve Çözümleri (Erişim Tarihi :30/04/2006)
- <http://www.atso.org.tr/kobi.html> Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ'ler) (Erişim Tarihi :21/04/2004)
- <http://www.euroasiaforum.com/yazarlar.php?pg2=recep-kok> Türkiye Cumhuriyetinin Yüzyüncü Yılına Hazırlanırken Ortaya Çıkan Temel Reel Dönüşümler ve Küreselleşmeden Doğan Kaygılar, Erişim Tarihi :(21/04/2004)
- <http://www.kobi-tr/tez> Türkiye'de KOBİ'lerin Genel Ekonomideki Yeri ve Sektörel Dış Ticaret Şirketleri (SDŞ) Modeli. (Erişim Tarihi : 05/01/2004)
- <http://www.kosgeb.gov.tr/Ekler/Dosyalar/Yayin/10/ISO%209000> KOBİ'ler ve ISO 9000 (Erişim Tarihi : 14/02/2005)
- <http://www.m-w.com/dictionary/glabazition> Dünyanın en büyük sözlük yapımcısı Merriam Webster'den İngilizce sözlük sitesi (Erişim Tarihi : 14/02/2005)

- <http://www.kobinet.org.tr/hizmetler/bilgibankasi/ab/003.html> KOBİ'ler ve Esnaf Sektörü Yararına Yürütülen Etkinlikler,
(Erişim Tarihi : 16/02/2005)
- <http://www.sanayi.gov.tr/webedit/gozlem.aspx?sayfaNo=1140> Sanayi Bakanlığı,
(Erişim Tarihi:18/01/2005)
- http://www.ceterisparibus.net/uluslararasi/dis_ticaret.htm_505 KOBİ'lerin Uluslararası Pazarlama Sorunları
(Erişim Tarihi : 02/09/2005)
- <http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDE/RGI/nisan98/kobi.htm> KOBİ'lerin Uluslararası Pazarlara Açılmada Karşılaştıkları Sorunlar,
(Erişim Tarihi : 27/01/2005)
- <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan5.pdf>, Devlet Planlama Teşkilatı, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı,
(Erişim Tarihi :24.03.2005)
- <http://www.econturk.org/TurkishEconomy/p455.pdf> Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Avrupa Birliğine Uyum Süreci; Gaziantep Örneği,
(Erişim Tarihi: 03/09/2005)
- www.ceterisparibus.net/ab/ab_makaleler.htm.
- http://www.avrupapatent.com/tsetsek_uygunluk_belgesi.htm

<http://www.dtm.gov.tr/dts/ABTeknik/WEBCE.htm>

<http://www.tse.org.tr/Turkish/DuyuruYayin/kaliteakre.asp>

http://www.netmarkpatent.com/kege_danismanlik1.php

<http://www.tusiad.org/turkish/rapor/siad2kalite/html/sec3.html>

EKLER

EK - 1

MANİSA'DA FAALİYET GÖSTEREN KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME (KOBİ)'LERE UYGULANAN ANKET FORMU

1- İşletmenizin kuruluş yılı?

1980 öncesi

1980-1989

1990-1999

2000 ve Sonrası

2- Faaliyet gösterilen imalat sektörü

Ağaç Ürünleri ve Mobilya Sanayi

Basım ve Yayın

Cam

Çimento

Demir Dışı Metaller

Demir-Çelik

Demiryolu Taşıtları

Deri ve Deri Ürünleri (Ayakkabı, Deri Mont vb)

Elektrikli Makineleri

Elektronik ve Bilgi İşlem Makinaları

Gemi İnşaatı

Gıda

Giyim ve Kürk Ürünleri

Gübre

Havayolu Taşıtları

İçki

Kağıt ve Kağıt Ürünleri

Karayolu Taşıtları

Kimya Sanayi

Kok ve Petrol Ürünleri

Lastik ve Plastik

- Makine İmalatı
- Metal Eşya
- Seramik – Kil – Taş - Çimentodan Gereçler
- Tarım Makineleri
- Tekstil
- Tütün Ürünleri

3-İşletmenizin öz sermayesi ..... ,Milyar TL'dir.

- 1-50   51-150   151-200   201-300   301-400   401- üzeri

4- İşletmenizin üretim yaptığı yer:

- Apartman Dairesi
- Dükkan
- İş Hanı
- Küçük Sanayi Sitesi
- Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
- Organize Sanayi Bölgesi

5- İşletmenizde çalışan toplam istihdam edilen personel sayısı

- 1-5
- 6-10
- 11-25
- 26-49
- 50-75
- 76-100
- 101-150
- 150-.....

6- İşletmenizde istihdam edilen idari personel sayısı

- Yok   1-5   6-10   11 ve üzeri

7- İşletmenizde istihdam edilen idari personelin eğitim durumu

- İlkokul   . Ortaokul   . Lise   Üniversite   Yüksek lisans

8- İşletme sahibinin öğrenim durumu

- İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Yüksek Lisans

9- İşletme sahibinin mevcut işkolundaki çalışma yılı;

- 1-5 6-10 11-15 16 ve Üstü

10- İşletme sahibinin yaş grubu

- 20'den küçük 21-30 31-40 41-50 51'den Büyük

11- Çalışanlarınızın iş performansını yeterli buluyor musunuz ?

- Evet Hayır

12- Çalışanların verimliliğini arttırmak için ne hizmet içi eğitim yapıyor musunuz?

- Evet Hayır

13- İşletmenizdeki vardiya sayısı kaçtır?

- 1 2 3

14- Ürünlerinizi kendiniz mi geliştiriyorsunuz

- Evet Hayır

15- Ürünlerinizin geliştirmek için AR-GE bölümünüz var mı?

- Evet Hayır

16- AR-GE bölümünüz var ise karınızın ne kadarını AR-GE'ye ayırmaktasınız?

- % 10'dan az %10-15 %15-20 %20-25 %25 ve üstü

17- Üretimi gerçekleştirirken temel aldığınız çalışmalarınız aşağıdakilerden hangilerine yöneliktir?

- İşçilik maliyeti
 Malzeme maliyeti
 İşçilik verimliliği
 Malzeme verimliliği
 Araç-gereç verimliliği
 Ürünün Fonksiyonu
 Ürünün Estetiği

18- Toplam hammadde/yarımamul, maliyetlerinde ithal girdilerin (%) payı nedir ?

- 1-10   11-20   21-30   31-40   41-50   51-60
61-70   71-80   81-90   91-100

19- Ürünlerinizi ithal rakiplerinize göre nasıl değerlendirmektesiniz ?

- . Düşük   . Orta   . Eşit   . Yüksek   . Çok Yüksek

20- İç Pazarda kendi ürününüzü rakip firmalar açısından karşılaştırınız.

Kalite ve standartlara uygunluk.

- . Düşük   . Orta   . Eşit   . Yüksek   . Çok Yüksek

Ürün maliyeti;

- . Düşük   . Orta   . Eşit   . Yüksek   . Çok Yüksek

Ürün fiyatı:

- . Düşük   . Orta   . Eşit   . Yüksek   . Çok Yüksek

Ürün fonksiyonları;

- . Düşük   . Orta   . Eşit   . Yüksek   . Çok Yüksek

Bulunabilirlik:

- . Düşük   . Orta   . Eşit   . Yüksek   . Çok Yüksek

Ulaştırma, depolama, dağıtım.

- . Düşük   . Orta   . Eşit   . Yüksek   . Çok Yüksek

21- Hammadde/yarı mamul v.b. girdileri temin ettiğiniz kaynakları önem sırasına göre 1'den başlayarak sıralayınız.

- Yurt İçinden
 AB Ülkelerinden.
 AB Dışındaki Ülkelerinden.
 ABD
 Diğer .....

22- Hammadde tedarikinde karşılaşılan sorunlar (Önem sırasına göre 1'den başlayarak sıralayınız)

- . Yeterli Miktarda Hammadde Ve Malzeme Bulamamak,

- . Hammadde Ve Malzeme Kalitesinin Düşük Olması,
- . Hammadde Alırken Ödemelerin Peşin Olması
- . Hammadde Fiyatlarının Çok Yüksek Olması,
- . Nakliye Giderlerinin Çok Yüksek Olması,
- . Diğer.....

23- Birim maliyet kalemlerini ve toplam maliyet içindeki paylarını (%) belirtiniz.

- İşçilik (%)

1-10   11-20   21-30   31-40   41-50   51-60   61-70

- Malzeme (%)

1-10   11-20   21-30   31-40   41-50   51-60   61-70

- Genel Giderler (%)

1-10   11-20   21-30   31-40   41-50   51-60   61-70

- Finansman Maliyeti (%)

1-10   11-20   21-30   31-40   41-50   51-60   61-70

24- Hammadde alımında iç pazarda kaç firma ile çalışıyorsunuz ?

1-5   6-10   11-15   15 ve üzeri

25-Ürettiğiniz ürünleri hangi markalar adı altında piyasaya sürmektesiniz?

Kendi Markamız   Başka Bir Firmanın Markası   Her İkisi de

26- Yan sanayiden aldığınız hammadde/yarımamulleri aşağıdaki faktörler açısından ithal girdilerle karşılaştırınız.

-Maliyet

. Düşük   . Orta   . Eşit   . Yüksek   . Çok Yüksek

-Kalite

. Düşük   . Orta   . Eşit   . Yüksek   . Çok Yüksek

-Zamanında Teslim,

. Düşük   . Orta   . Eşit   . Yüksek   . Çok Yüksek

-Miktar,

. Düşük   . Orta   . Eşit   . Yüksek   . Çok Yüksek

-Özel İsteklere Göre Üretim,

. Düşük   . Orta   . Eşit   . Yüksek   . Çok Yüksek

27- İşletmenizin sahip olduğu üretim belgeleri nelerdir?

TSE   ISO 9000   ISO 9001   CE   Yok

28-KOBİ Teşvik Belgeniz var mı?

Evet   Hayır

29- Size göre Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin (KOBİ)'lerin en önemli sorunları nelerdir

- . Yönetim
- . Kısa vadeli finansman ihtiyacı
- . Uzun vadeli finansman ihtiyacı
- . Üretim kapasitesi
- . Kalite
- . Kalifiye işgücü
- . Teknoloji, know-how
- . Pazarlama
- . Dağıtım

30- Üretim sırasında kullandığınız mevcut teknolojiye nasıl sahip oldunuz?

- . Biraz Eski
- . Modern bir işletmenin teknolojisi uygulandı,
- . Sürekli yenileniyor
- . Üretilen malın lisansı alındı
- . Diğer.....

31- Mevcut üretim teknolojiniz yararlı mı?

. Evet   . Hayır

32- Makine alırken bununla ilgili bilgiyi nereden elde etmektesiniz?

- . Dergi, Gazete Gibi Yayınları Takip Ederek.
- . Fuarları Takip Ederek.
- . Üretici Firmalardan Gelen Tanıtım Broşürlerinden.
- . Aynı Sektörde Çalışan Başka İşletmelerin Tavsiyesiyle.
- . Başka Sektörde Çalışan Başka İşletmelerin Tavsiyesiyle.
- . Yurt Dışındaki Firmalarla Bizzat Yapılan Görüşmelerle.
- . İşkolundaki Üretici Derneklerinin Faaliyetlerini İzleyerek.
- . Sempozyumlara Katılarak.
- . İnternet
- . Diğer.....

33- Son beş yılda yeni bir makine almaya iten nedir?

- . Üretimin Kalitesini Arttırmak.
- . Yeni Mamul Üretebilmek.
- . Kapasite Arttırmak.
- . İşgücü Maliyetini Azaltmak.
- . Hammadde Tasarrufu Sağlamak.
- . Enerji Tasarrufu Sağlamak.
- . Çevre Kirliliğini Azaltmak.
- . İşyeri Ve Çalışma Koşullarını İyileştirmek.
- . Üretim Esnekliğini Arttırmak.
- . Yeni Teknoloji Edinebilmek.
- . Üretim Süresini Azaltmak.
- . Diğer.....

34- Mali imkansızlık dışında, yeni teknoloji içeren makineleri alamama nedenleri veya alırken karşılaştığınız zorluklar nelerdir ?

- . Yeni Teknolojiyi Uygulayacak Uygun Personelin Bulunamaması.
- . Makinelerin Pahalı Olması.

- . Gerekli Patent, Lisans Çalışmalarının Yapılamaması.
- . Üretim Teknolojisini Değiştirmenin Zor Olması.
- . Mevcut Teknolojinin İhtiyaca Uygun Olması.
- . Teknoloji Transferiyle İlgili Yeterli Bilgiye Sahip Olunmaması.
- . Satış Sonrası Teknik Hizmetlerin (Bakım-Onarım) Olmaması.
- . Diğer.....

35-Ürünlerinizi pazarlarken karşılaştığınız sorunlar nelerdir?

- . Nitelikli Pazarlama Elemanlarını İstihdam Edememek,
- . Ürünün Diğer Pazarlama Kuruluşları Tarafından Dağıtılma Zorluğu,
- . Satış Geliştirme, Reklam Ve Tutundurma Çabalarının Masraflı Olması,
- . Fiyat Politikasının Uygulanmaması,
- . Piyasadaki İthal Ürünlerin Çokluğu

36- İşletmenizce ihtiyaç duyulan danışmanlık hizmetleri öncelikle hangileridir?

- . Ürün Tasarımı Ve Üretim Planlaması
- . Maliyet Analizi Ve Fiyatlandırma
- . Ürün Pazarlama Ve Tanıtım
- . Üretim Tekniği Ve Malzeme Seçimi
- . İç ve Dış Piyasalar Hakkında Enformasyon Bilgi Temini Ve Bilgi Akışı
- . Gereksiz

37- İç ve dış pazarlar hakkında bilgi toplama yollarınız nelerdir ?

- Basın Yayın Organları
- Fuarlar
- Ticaret Odası Yayınları
- Pazarlama Kuruluşları
- Toptancılar
- Şubeler

38- Fiyatlama politikanızda hangi metodu uyguluyorsunuz ?

- . Rekabet Göre
- . Maliyete Göre
- . Talebe Göre.

39- Firmanız üretim ve fiyatlama ile aşağıdaki hedeflerden hangisine ulaşmayı hedefliyor ?

- . İşletme İç Pazar Payını Arttırmak veya Korumak.
- . İşletme Rekabet Gücünü Arttırmak veya Korumak.
- . İşletmenin Karını Arttırmak.
- . Mamulün Satışını Teşvik Etmek.
- . Hepsi.

40- İç pazarda hangi dağıtım kanallarından yararlanıyorsunuz ?

- . Toptancılar.
- . Perakendeciler
- . Şubeler
- . Bayiler
- . Bireysel satış

41- Dağıtımda karşılaştığınız sorunlar nelerdir ?

- . Zamanında Teslim
- . Sevkiyatta Devamlılık.
- . Depolama.
- . Navlun Bedelleri.
- . Taşıyıcı Kuruluşlar.
- . Sorunumuz Yok.

42- İhracat yapıp yapmadığınız ?

- . İhracat Yaptım.
- . İhracat Yapmadım.

43- Neden ihracat yapmaktasınız? (İhracat yapıyorsanız)

- . İç Pazar Kısıtlı.
- . İhracat Teşviklerinden Yararlanmak İstiyorum.
- . Atıl Kapasiteden Yararlanmak İstiyorum.
- . Dış Piyasalarla Rekabet Edebilecek Düzeydeyim

44- İhracat yaparken ürünün niteliğinde değişiklik yapıyor musunuz ?

- . Evet
- . Hayır

45- İhracat yaparken üründe yapılan değişiklikler nelerdir ?

- . Ürünün İçeriğinde.
- . Ürünün Ambalajında
- . Ürünün Fiyatında.
- . Ürünün Boyutunda.
- . Diğer.....

46- İhracat yapmıyorsanız ihracat yapmanızı engelleyen faktörler nelerdir ?

- . Üretim Miktarının Az Olması.
- . Finansal Güçlükler.
- . Ürün Fiyatının Yüksek Olması.
- . Ürün Kalitesinin Düşük Olması.
- . Dış Pazarlar Hakkında Yeterli Bilgi Sağlayamama.
- . İhracat Formalitelerinin Çokluğu.
- . İç Piyasanın, Dış Piyasaya Oranla Cazip Olması.
- . İhracat Pazar Araştırmasının Zor Olması.
- . Satış Geliştirme ve Tanıtım Faaliyetlerinin Mali Açıdan Külfetli Olması.
- . Dış Ticaret Organizasyonun Yetersizliği.
- . Yabancı Dil Yetersizliği

47- İhracat yapıyorsanız, ihracat performansında etkili olan özellikler nelerdir ?

- . Farklı Ve Yeni Ürün.
- . Patentli Ürün.

- . Teknolojik Üstünlük.
- . Rekabetçi Fiyat Üstünlüğü.
- . Dış Pazarlara Olan Coğrafi Yakınlık.
- . Firmanın, Üretimin, Pazarlama, Finansal Kaynaklarda Atıl Kapasiteye Sahip Olması.
- . İç Pazarlarda Doyum
- . Satışların Mevsimsel Özellik Göstermesi.
- . İç Pazardaki Yoğun Rekabet.

48- İhracatınızı hangi ülkelere yapıyorsunuz ?

- ABD   Almanya   İngiltere   Yunanistan   İtalya
- Fransa   Hollanda   Bulgaristan   Rusya   Irak
- Suriye   Kazakistan   Diğer ...

49- İhracat işlemlerinizi nasıl yürütmektesiniz.

- . Dış Ticaret Sermaye Şirketi Yardımıyla.
- . İşletmemizin Yurt Dışı Temsilcilikleriyle.
- . Diğer İşletmelerle İşbirliği Yaparak.
- . Kendimiz.

50- İhracatta yararlandığınız teşvikler nelerdir ?

- . Vergi İadesi
- . Kaynak Kullanım Destekleme Fonu
- . Krediler
- . Diğer.....

51- İhracatta karşılaştığınız sorunlar nelerdir?

- . Finansman Sorunu.
- . Rekabet Sorunu.
- . Bürokratik Engeller.
- . Ülke İmajı.
- . Marka İmajı.

- . Haberleşme ve Dil Sorunu.
- Pazarlama Organizasyonunun Eksikliği
- Standartlar
- . Talep Yetersizliği.

52- Finansal sorunlarınız nelerdir ? (Önem sırasına göre 1'den başlayarak numaralayınız.)

- . Özsermaye Yetersizliği.
- . Satış Karlılığının Düşüklüğü.
- . Kredi Kullanım Olanaklarının Düşüklüğü.
- . Kredi Faiz Oranlarının Yüksekliği.
- . Alacakların Tahsilatında Karşılaşılan Güçlükler.
- . Satışların Düşüklüğü.
- . Maliyetlerin Kontrol Edilememesi.
- . Diğer.....

53- Yatırımlarınızda kullandığınız finansman kaynakları nelerdir?

- . Banka Kredileri
- . Özkaynaklar
- . Leasing
- . Yabancı Ortaklık
- . Halka Açılma Ve / Veya Ortaklık Yoluyla

54- 1 Ocak 2007 yılında uygulamaya girecek olan Basel II uygulamasını duydunuz mu?

- Evet
- Hayır

55- Basel II bilgilendirme toplantılarına hiç katıldınız mı?

- Evet
- Hayır

EK-2

**KOSGEB TARAFINDAN KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME
(KOBİ)'LERE VERİLEN DESTEKLER**

Desteğin Adı	Üst Limit	Destek Oranı			Destek Ödeme Türü		Özel Hususlar
		KÖY	NY	GY	Geri Ödemesiz	Geri Ödemeli	
Danışmanlık ve Eğitim Destekleri							
Danışmanlık Desteği	15.000	80	70	60	X		Gruplandırılmış Danışmanlık Desteğinden Girişimciler ve Yeni Girişimciler için destekleme oranı yöre farkı olmaksızın %100'dür.
Eğitim Destekleri							
Genel Eğitim Programları		100	90	80	X		N.Y. ve G.Y. illerinde süresi 6 saate kadar olan eğitim programları %100 desteklenebilir.
Genel Girişimcilik Eğitim Programları/Genç Girişimci Geliştirme Programları					X		Genel Girişimcilik Eğitim Programları /Genç Girişimci Geliştirme Programları giderlerinin tamamı KOSGEB tarafından karşılanacaktır.
Özel Eğitim Desteği	6.000	80	70	60	X		
Teknoloji Geliştirme ve Yenilik Destekleri							
Malzeme, Teçhizat ve Prototip Üretimi ile İlgili Giderler ve Deneme Amaçlı Hammadde Temini Desteği	200.000	80	80	80		X	Teminat karşılığı temin edilecek olan geri ödemeli destek, proje süresi bitimini müteakip; ilk 12 ay ödemesiz dönemden sonra, 24 ayda 3'er aylık eşit taksitler halinde geri ödenir
	50.000	50	50	50	X		Finansal Kiralama yolu ile temin edilmesi halinde finansal kiralama gideri için verilir.
Kalite Geliştirme ve Teknolojik Donanım Desteği	50.000	80	80	80		X	Teminat karşılığı temin edilmesi halinde, destek ödemesini müteakip; ilk 12 ay ödemesiz dönemden sonra, 12 ayda 3'er aylık eşit taksitler halinde geri ödenir.
	15.000	50	50	50	X		Finansal Kiralama yolu ile temin edilmesi halinde finansal kiralama gideri için verilir.
Danışmanlık Desteği	20.000	80	80	80	X		
Ar-Ge Sonuçlarını Yayınlama Desteği	3.000	80	80	80	X		

Desteğin Adı	Üst Limit	Destek Oranı			Destek Ödeme Türü		Özel Hususlar
		KÖY	NY	GY	Geri Ödemesiz	Geri Ödemeli	
Teknopark Kira Desteği	20.000	80	80	80	X		
Yurtdışı Kongre, Konferans, Panel, Sempozyum, Toplantı, Teknoloji Fuarlarına Katılım Desteği	5.000	80	80	80	X		
Sınai Mülkiyet Hakları Desteği							
Patent Belgesi	*6.000 **10.000	70	70	70	X		*Yurtdışından alınacak belgeler için verilecek üst limit ** Yurtdışından alınacak belgeler için verilecek üst limit
Faydalı Model Belgesi	*6.000 **10.000	70	70	70	X		
Endüstriyel Tasarım Tescil Belgesi	*6.000 **10.000	70	70	70	X		
Entegre Devre Topografyaları Tescil Belgesi	*6.000 **10.000	70	70	70	X		
Bilişim Destekleri							
Bilgisayar Yazılımı Desteği	8.000	50	50	50	X		
E-Ticarete Yönlendirme Desteği							
Altyapı Desteği	3.000	100	100	100	X		Sinerji Odaklarına verilir.
E-Ticaret Desteği	*2.000 **4.000	50	50	50	X		*Ulusal e-ticaret portallarında yer alacak işletmelere, **e-dış ticaret portallarında yer alacak işletmelere verilir
Kalite Geliştirme Destekleri							
Genel Test, Analiz ve Kalibrasyon ve CE İşaretlemesine İlişkin Test ve Analiz Desteği	30.000						
Genel Test, Analiz ve Kalibrasyon Desteği	10.000	70	60	50	X		
CE İşaretlemesine İlişkin Test ve Analiz Desteği	20.000	70	60	50	X		
Pazar Araştırma ve İhracatı Geliştirme Destekleri							
Yurtiçi Sanayi Fuarlarına Katılım Desteği							
Sanayi İhtisas Fuarları	*60 ** 40	60	60	60	X		En az 6 m ² / işletme, En fazla 24 m ² / işletme Toplam fuar alanının % 30'unu aşmamak kaydı ile en fazla 1.000 m ² dir. Kapalı alanlar için 100YTL, Açık Alanlar için 67 YTL'yi geçmeyen fuarlar için verilir. *Kapalı Alan m ² bedeli ** Açık Alan m ² bedeli

Desteğin Adı	Üst Limit	Destek Oranı			Destek Ödeme Türü		Özel Hususlar
		KÖY	NY	GY	Geri Ödemesiz	Geri Ödemeli	
Genel Sanayi Fuarları	*30 **20	50			X		Sadece K.Ö.Y. illerinde düzenlenecek fuarlar için verilecek olan bu destekte; en az 6 m ² / işletme, En fazla 24 m ² / işletme, Toplam fuar alanının % 20'sini aşmamak kaydı ile en fazla 600 m ² 'dir. Kapalı alanlar için, 60YTL, Açık Alanlar için 40 YTL'yi geçmeyen fuarlar için verilir. * Kapalı Alan m ² bedeli **Açık Alan m ² bedelidir.
Yurtiçi Uluslararası Sanayi İhtisas Fuarlarına Katılım Desteği	100	70	70	70	X		En az 6 m ² / işletme, En fazla 24 m ² / işletme Toplam fuar alanının % 40'ını aşmamak kaydı ile en fazla 1.500 m ² 'dir. Metrekare ücreti 143 YTL'yi geçmeyen fuarlar için verilir.
Milli Katılım Düzeyindeki Yurtdışı Fuarlara Katılım Desteği							
Ürün Sergileme	300	65	65	65	X		Bir işletme bu destekten aynı takvim yılı içerisinde en fazla iki defa yararlanabilir En az 6 m ² / işletme En fazla 30 m ² / işletme, 300 YTL m ² bedelidir.
Milli Katılım Dışındaki Yurtdışı Fuarlara Katılım Desteği							
Ürün Sergileme	300	60	60	60	X		İşletmeler, bu destekten aynı takvim yılı içerisinde; aynı ülkeye bir defa olmak üzere en fazla iki defa faydalanabilir. En az 6 m ² / işletme, En fazla 30 m ² / işletme 300 YTL m ² bedelidir.
Tanıtım Desteği	10.000	50	50	50	X		
Broşür, Katalog	3.000	50	50	50	X		
Etiket baskılı CD	6.500	50	50	50	X		
Web Sayfası Hazırlama	500	50	50	50	X		

Desteğin Adı	Üst Limit	Destek Oranı			Destek Ödeme Türü		Özel Hususlar
		KÖY	NY	GY	Geri Ödemesiz	Geri Ödemeli	
Markaya Yönlendirme Desteği	20.000	50	50	50	X		Yurtdışı marka tescil belgesi bedeli, periyodik dergi reklam giderleri, havayolu dergileri reklam giderleri, hava limanı billboard kira giderlerini kapsar
Uluslar Arası İşbirliği Geliştirme Destekleri							
İhracat Amaçlı Yurtdışı İş Gezisi (İYİG) Programı Katılım Desteği							
Ulaşım	500	50	50	50	X		Gidiş-dönüş ulaşım gideri için
Konaklama	70	50	50	50	X		Bu limit bir geceliktir. Toplam 4 gece ile sınırlıdır.
Eşleştirme Desteği	*8.500	50	50	50	X		* İşletmelere her bir
Temel Hizmetler	250	50	50	50	X		Eşleştirme Merkezi için
Organizasyonel Hizmetler	1.250	50	50	50	X		ödenecek maksimum destek tutarı 3.000 YTL.'yi aşamaz
Danışmanlık Hizmetleri	5.000	50	50	50	X		
Daimi Sergi/ Showroom Hizmetleri	**2.000	50	50	50	X		** Daimi Sergi/Showroom alanı en fazla 6 m ² / işletme ve ürünlerin en az 6 ay süre ile sergilenmesi gerekmektedir.
Bölgesel Kalkınma Destekleri							
Yerel Ekonomik Araştırma Desteği	15.000	80	70	60	X		
Ortak Kullanım Amaçlı Makine-Teçhizat Desteği							
Makine-Teçhizat Desteği (Finansal Kiralama Gideri İçin Geri Ödemesiz)	100.000	70	60	50	X		Finansal kiralama giderleri destek tutarı, İşletici Kuruluş'ta ortak sayısının 5'den fazla olması halinde ilave beher ortak İşletme için ORTKA/ORTLAB'larda: 10.000 YTL artırılır, ancak toplam destek tutarı 150.000 (yüz elli bin) YTL' yi geçemez.

Desteğin Adı	Üst Limit	Destek Oranı			Destek Ödeme Türü		Özel Hususlar
		KÖY	NY	GY	Geri Ödemesiz	Geri Ödemeli	
Makine-Teçhizat Desteği (Geri Ödemeli)	400.000	80	70	60		X	Teminat karşılığında geri ödemeli verilecek bu destekte, İşletici Kuruluş'ta ortak sayısının 5'den fazla olması halinde ilave beher ortak İşletme için ORTKA / ORTLAB'larda: 20.000 YTL artırılır, ancak toplam destek tutarı 500.000 (beş yüz bin) YTL'yi geçemez.
Altyapı ve Üstyapı Uygulama Projesi Desteği	10.000	50				X	Yapılacak olan binaların Üstyapı Uygulama Projesi için brüt kapalı kullanım alanının bir metrekaresine 3 (üç) YTL, KSS Altyapı Uygulama Projelerinde ise; KSS içindeki bir işyeri için 150 (yüz elli) YTL'ye kadar proje desteği verilir.
Nitelikli Eleman Desteği							
Dört Yıllık Yüksek Okul Mezunları İçin	18.000	80	70	60		X	4 yıllık yüksek okul mezunları tüm yörelerde desteklenir. Aylık üst limit 1.000 YTL'dir. (Destek kapsamında; Özürlü, 1. derece Şehit Akrabası veya Gazilerin istihdam edilmesi durumunda tablodaki destek oranları tüm yörelerde 10 puan artırılır.)
İki Yıllık Yüksek Okul Mezunları İçin	12.600	80				X	2 yıllık meslek yüksek okulu mezunları, sadece K.Ö.Y.'lerde desteklenir. Aylık üst limit 700 YTL'dir.
Girişimciliği Geliştirme Destekleri							
Yeni Girişimci Desteği							
İş Kurma	4.000	100	100	100		X	
Sabit Yatırım (Finansal Kiralama Gideri İçin Geri Ödemesiz)	10.000	70	60	50		X	Finansal Kiralama yolu ile temin edilmesi halinde, finansal kiralama giderleri için geri ödemesiz destek verilir

Desteğin Adı	Üst Limit	Destek Oranı			Destek Ödeme Türü		Özel Hususlar
		KÖY	NY	GY	Geri Ödemesiz	Geri Ödemeli	
Sabit Yatırım (Geri Ödemeli)	40.000	90	80	70		X	Teminat karşılığı temin edilmesi halinde, destek ödemesini müteakip; ilk 12 ay ödemesiz dönemden sonra, 24 ayda 6'şar aylık eşit taksitler halinde geri ödenir.
İş Geliştirme Merkezi Desteği	50.000	80	70	60	X		İşletme giderleri olarak, personel ve kira için verilir.

Kaynak : <http://www.kosgeb.gov.tr/Ekler/Dosyalar/> (Erişim Tarihi : 19/05/2006)

KÖY¹⁴ : Kalkınmada Öncelikli Yörelere, NY¹⁵ : Normal Yörelere, GY¹⁶ : Gelişmiş Yörelere

¹⁴ KÖY : Adıyaman, Aksaray, Ağrı, Amasya, Ardahan, Artvin, Bayburt, Batman, Bartın, Bingöl, Bitlis, Çankırı, Giresun Gümüşhane, Çorum, Çanakkale (Bozcaada - Gökçeada) .Diyarbakır, Erzincan, Erzurum, Elazığ, Hakkari, Iğdır, Kastamonu, K.Maraş, Karaman, Karabük, Kars, Kırşehir, Kırıkkale, Kilis, Malatya, Mardin, Muş, Nevşehir, Niğde, Ordu, Osmaniye , Rize.Samsun , Sivas, Siirt, Sinop, Şanlıurfa, Şırnak, Trabzon, Tokat, Tunceli, Yozgat, Zonguldak, Van

¹⁵ NY : Ankara, İzmir, Bursa, Adana, Antalya, Çanakkale (Bozcaada -Gökçeada Hariç)

(Belediye Hudutları Dışı), Afyon, Aydın, Balıkesir, Bolu, Burdur , Bilecik,Denizli, Düzce, Edirne, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, Isparta , İçel, Kayseri, Konya, Kırklareli, Kütahya, Muğla , Manisa , Sakarya , Tekirdağ , Uşak, Yalova

¹⁶ GY : İstanbul , Kocaeli (İl Sınırları) Ankara , İzmir , Bursa , Adana , Antalya (Büyükşehir Belediye Hudutları İçi),

EK-3**MANİSA KOSGEB'E KAYITLI
KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN TİCARİ ÜNVANI VE
ÜRETİM YERLERİ**

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ünvanı	Üretim Yeri
Oğuz Çakar Halis Helva	2.Anafartalar Mah.
Közer Tekstil.Konfeksiyon.Gıda Tarım Üretimi	2.Anafartalar Mah.
Salkım Tarım Ürünleri San.Ve Tic.Ltd.Şti.	2.Anafartalar Mah.
Ünlü Ziraat Aletleri Zirai Ürünler San.Tic.	3 Tepeler Mevki
Bahar Tekstil	Akgün Mah.
Uğur Orman Ürünleri Ltd.Şti	Barbaros Mah..
Lalezar Bilgi Teknolojileri Ltd. Şti	Cumhuriyet Cad.
Bozbaylar Gıda Süt Tar. Ürünleri Tekstil San.	Çarşı Mahallesi
Dünya Kanepe Ltd.Şti.	Karaağaçlı Organize San.
Çelsan Ziraat Aletleri San.Ltd. Şti.	İnönü Mah.
Petek Plastik San.Ve Tic. Ltd. Şti.	İnönü Mah.
Flaminia Aspiratör İm. Ve Tic. Aş.	İnönü Mah.
Proje Elektronik Otomotiv-Tekstil-Turizm	İnönü Mah.
Teknikplast Teknik Kalp ve Plastik Ltd.Şti	İnönü Mah.
Topbaş Kundura San.Tic.Ltd.Şti	İzmir-Bursa Sürat Yolu
Bozyaka Ayakkabı Ve Deri San.Tic. Ltd. Şti	İzmir-Bursa Sürat Yolu
Manisa Kalıp Pres İnş San Tic Ltd Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Atabey Kalp Makina Aparat	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Ege Ofset San.Tic.Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Dörteller Boya Serigrafi Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Eren Mutfak – Pen	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Pak - İş Doğrama	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Nur Makine	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Semih Mobilya	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Akçemsan Çember San.Ltd Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Al-San Mobilya	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Çapra İnş.Malz.San.Tic.Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Mesir Plastik	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Genç Kalp Mak.Sn.Tic.Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Bali Armatör Montaj Ve Taşımacılık Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Rençberler Orman Ürünleri San.Tic.Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Birlik Mobilya	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Akasya Doğrama Mobilya Ve Hazır Mutfak	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Huzur Doğrama	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Sevil Mobilya	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Gönül Kerestecilik	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Yavuz Mobilya	Kenan Evren Sanayi Sitesi
İm - Ka Kalıp Sanayi	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Gökçen Demir Doğrama	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Ömürcan Tarım Aletleri	Kenan Evren Sanayi Sitesi

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ünvanı	Üretim Yeri
Ünlü Doğrama Ateyesi	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Kılınç Demir Doğrama	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Onur Asansör	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Onur Mobilya Dekorasyon	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Ören Alüminyum Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Aktar Mobilya San.Tic.Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Özar Makine	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Rast Plast Plastik Kalıp Metal San. Ve Tic.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Güçlü İndüksiyon Elektronik Tasarım İmalat	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Fatih Metal	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Özen Mühendislik	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Devsan Kalıp Mustafa Ödev	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Durmaz Doğrama	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Ege Pres İmalat San. Ve Tic. Ltd. Şti.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Kardeş Hassas Makina Yedek Parça San. Tic.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Diz Ambalaj Palet Ve Kasa İmalatı	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Murat Tintinoğlu Torna Atölyesi	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Becerik Ziraat Aletleri	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Buse Mobilya	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Olbem Kauçuk, Plastik San.Tic.Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Doğan Pres	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Yaralı Demir Çelik.San.Tic.Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Fabak Elekt.Elektronik İnşaat San.Tic.Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Korkmazlar Mobilya	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Ansal Kalıp Ve Aparat	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Şen Ticaret Mobilya Hırdavat	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Mavi Cam	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Delen Yay-Kalıp Sanayii	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Kılınç Mobilya	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Faruk Karataş Çapak Alma İşi	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Gündüz Mobilya Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Gönül Mobilya	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Erde Boya San.Paz.Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Yılmaz Poyracıklı Mobilya-Dekorasyon	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Bormak Makina San.Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Çiğdem Kalpı Plastik San.Tic.Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Özgül Otomat İmalat Sanayi	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Özgül Torna İbrahim Özgül	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Medöksan Metal Döküm Sanayi	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Karipçinler Mak.Yd.Parça Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Kromsan Metal Kaplama Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Ar Plastik Nezih Kayabaş Ve Ortakları	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Özde Plastik İmalat Paz.Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Erinöz Elektronik San.Ve Tic.Ltd.Şti.	Kenan Evren Sanayi Sitesi

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ünvanı	Üretim Yeri
Deniz Mobilya	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Avşar Elektrokimya San.Tic.Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Dürgen Mobilya	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Dipol Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Ekomak Endüstriyel Kontrollü Mak.Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Kardam Boyama Kauçuk Plastik Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Manisa Pres Sanayi	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Kms Teknik Hırdavat Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Venus Kalıp Soğutma Isıtma Ltd. Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Kardeş Mobilya	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Öz Osmanlı Tel Çivi Ve Metal San.Tic. Ltd. Şti.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Güven Doğrama	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Özgüven Mobilya İmalat	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Göktay Makina Ve Kalıp Sanayi Tic.Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Güngör Madeni Eşya	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Optimum Mühendislik	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Umut Mobilya	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Canel Makina Pres Kalıp Taş. Ltd. Şti.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Star Alüminyum	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Faik Minibar Soğutma San.Ve Tic. Aş	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Buzbar Soğutma San. Ve Tic. Ltd. Şti.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Ekoplast Mühendislik Sanayi Tic. Ltd. Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Ser-Tur Pls.Metal Elk. Manyetil İmlt.Hurda	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Bilgili Mobilya	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Tekeli Torna San.Tic	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Parlayan Tarım Mak. Ve Tarım Ürün. San.Tic.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Apnea Deniz Malzemeleri Pls Turizm San.Tic.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Yavaş Mobilya	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Canel Mak.Kalıp San.Aş	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Özkan Mobilya Dekorasyon	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Bayrak Hazır Mutfak-Çelik Kapı	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Hassas Torna Ve Yedek Parça Sanayi	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Embinoks Mutfak Ürünleri Sanayi	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Nilgün Madeni Eşya İmali Ve Demir Doğrama	Kenan Evren Sanayi Sitesi
İşin Zirai Aletleri - Ulvi Nedim İşin	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Emre Torna Atölyesi	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Dünya Torna Tesfiye Çapakalma Taşeronluk	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Özar Torna Tesfiye Temizlik Taahhüt Gıda Sa.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Nezih Makine Ve Kalıp Sanayi - Nezih Ulucan	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Eygi Kerestecilik Sanayi Tic. Ltd. Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Per-Çelik Sanayi Tic. Ltd. Şti.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Ergül Isı Cam Sanayi	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Özceylan Bıçak Sanayi	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Güler Mobilya	Kenan Evren Sanayi Sitesi

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ünvanı	Üretim Yeri
Erdinç Mobilya San. Tic. Ltd. Şti.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Çakmak Doğrama	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Titiz Mobilya	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Kudret Mobilya	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Modern Bilgisayar Destekli Tasarım ve Üretim	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Doruk Kalıp Mak. Dizayn Kalıp İmalat San.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Koç Boya Atölyesi	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Tasarım Alüminyum Pvc Doğrama İnşaat Tic.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Saray Mobilya Dekorasyon	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Mutaf Elektronik	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Özbağ Mobilya Ve Dekorasyon	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Modüler Hazır Mutfak	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Tuççe Mobilya	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Manisa İris Serigrafi San.Tic.Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Mesir Mobilya - Arif Kaya	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Örnek Mobilya	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Çelik Mobilya	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Met-Hal Kalıp	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Atalmış Torna	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Aymak Oto Yedek Parça San. Ve Tic.Ltd. Şti.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Kardeşler Torna Atölyesi	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Pınarlar Plastik Sanayi - Eyüp Pınar	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Kerem Makina Kalıp San. Tic. Ltd. Şti.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Lokks Asansör Elektronik San. Ve Tic. Ltd. Şti.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Doğa Yedek Parça Mak. Otomotiv San.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Özsüt Özgür Süt Ür. San. Tic. Ltd. Şti.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Koliplast Plastik Ve Kalıp İmalat San.Tic.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Manisa Kaplama Pres San.İnş.Mlz.Tic.Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Önem Tarım Makinaları	Kenan Evren Sanayi Sitesi
İm-Ra Radyatör Talahlı İmalat San.Tic.Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Aksan Çelik Konstrüksiyon	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Öztarım Römork Ve Tarım Mak. San.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Sürsan Ziraî Aletleri	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Fuat Turhan Pulluk Ve Çelik Düğme Sanayi	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Tuğsan Makina San.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Yüksel Makine	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Manisa Metal Toz Boya Sanayi Ve Gıda San.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Bilir Plastik Kağıt Ve Ambalaj San.Tic.Ltd.Şti.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Öz Efsane Yatak Ve Çekyat İmlt. San. Tic. Ltd.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Flash Kalıp Bil.Dest.Tas.Ürt.Müh.San.Tic.Ltd.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Öztaş Sac Demir İn.Metal San Tic.Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Ne-Ka Kalıp Mak. İnş.Taah.Taş.San.Tic.Ltd.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Turan Mobilya	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Gürdap Mobilya	Kenan Evren Sanayi Sitesi

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ünvanı	Üretim Yeri
Çermak Makine	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Moda Kundura Kalıp	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Anamur Mobilya	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Uğurlucan Mobilya	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Emin Mobilya	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Örnek Doğrama Ve Mobilya Deko.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Seçkin Doğrama Ve Mobilya Atelyesi	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Çalışkanlar Mermerit	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Yed-Par Yed.Parça San	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Sancaklı İtfaye Araçları İmalat ve Yedek Parça	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Fırat Mobilya	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Erbay Torna	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Toprak Dekorasyon	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Seçkinler Kalıp Plastik Ve Makine İmalat San	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Kardeşler Torna – Otomat	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Niobe Plastik Kimya Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Batı Kalıp San.Tic.Ltd.Şti.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Bms Çelik Hasır Sanayi Ve Ticaret A.Ş.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Manisa Yem Fabrikası A.Ş.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
As-Form Endüstriyel Ürün San.Tic.Aş.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Işık Mobilya	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Asya Asansör San.Tic.Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Ras Ayakkabı San.Tic.Ltd.Şti.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Sipil İnşaat Mühendislik Plastik San.Ve Tic.Aş	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Mensan Otomotiv Ve Makine Aksamı San.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Üçbey Tarım Ürünleri Yağ Yem Ve Yan San.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Gema Elektronik Ve Plastik San.Tic.Aş	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Çetin Elektroplastik A.Ş.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Aligaz Ege Sanayi Gazları A.Ş.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Tekbaş Hidro Silin San Tic Aş	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Ecm Elektronik Minibar San.Tic.Aş	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Kurtoğlu Plastik Endüstri Tic.Aş	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Kaşe Kalıp Mak.San.Tic.Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
İnan Çelik Kalıp Montaj San.Tic.Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Tez-Mak Makina Kalıp San.Taah.Tic.Ltd.Şti.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Alfa Temizlik Ve Gıda Ürünleri San.Tic.Aş	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Delron Elektronik San.Ve Tic.A.Ş.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Selolit Lif Levha San.Tic.Aş	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Özvardar Cam San Tic Ltd Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Manisa Döküm San. ve Tic.A.Ş.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Batı Kraft Torba Ve Ambalaj Sanayi Tic. Ltd.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Baş-Ar Kazan Makina Sanayi Tarım Ve Tic.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
İzmir Kalıp San.Ve Tic. Ltd.Şt.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Ak Pres Sadullah Sallher	Kenan Evren Sanayi Sitesi

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ünvanı	Üretim Yeri
Tezel Gıda Maddeleri İmalat Satış Aş	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Apr Tanıtım Hizmetleri A.Ş.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Bursan Bursa Sanayi İşletmeleri Aş	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Yılmaz Memiş Özener Asansör	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Doruk Tekstil Konfeksiyon San.Tic.Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Çağ Tekstil Turzım İnş. Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Uslu Konfeksiyon	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Yoltaş Beton Üretimi San.Tic.Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Homes Yapı Ürünleri İnş.Tic.Aş	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Ege Genetik Tarım Hayvancılık ve Hizmet San.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Üç-El Ayakkabı San.Tic.Aş	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Göksu Mak. San. Tic. Ltd. Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Adıgey Asansör San ve Tic. Ltd. Şti.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Kurtoğlu Mobilya Day. Tük.Mal. Paz. San. Tic.	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Ege Tekstil Ve Reklam San.Tic.Ltd.Şti	Kenan Evren Sanayi Sitesi
April Tekstil	Kenan Evren Sanayi Sitesi
Gençtürk Yaylı Yatak Kanepes San Aş	Organize Sanayi Bölgesi
Rem Dayamlı Tüketim Malı Tur. Elek. Elekt.	Organize Sanayi Bölgesi
Egem Ambalaj San.Tic.Aş	Organize Sanayi Bölgesi
Plaspak Plastik Ambalaj Paz.San.Tic.A.Ş	Organize Sanayi Bölgesi
Etkin Plastik Kalıp Mak. Tek. San. Tic Ltd. Şti.	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
Akdemir Granit Mermer Sanayi Ticaret	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
Gürle Deri Ve Ayakkabı San.Tic.Ltd.Şti	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
Sercin Ayakkabı	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
İnci Ayakkabı San.Tic.Ltd.Şti	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
Işıkıl Jurdan Taban	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
Teknik Kalıp Mak.Yd.Parça Sanayi.Ltd.Şti	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
Çaksan Raf San.Ltd.Şti	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
Best Kablo San.Tic.Ltd.Şti	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
Elde Ayakkabı	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
İşçiler Ayakkabı Levazımatı Sanayi Tic. Ltd.	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
Özdemir Ayakkabı Sanayi Tic. Ltd. Şti	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
Gold Ayakkabı	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
Narin Kundura	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
Belli Kundura - Halil İbrahim Belli	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
Engindere Kundura	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
Çarlak Ayakkabı	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
Nazar Ayakkabı Sanayi	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
Akın Kundura	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
Bertone Ayakkabı - İsmail Karadağ	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
Tanışal Kundura - Hüseyin Tanışal	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
Darcan Kundura - İbrahim Darcan	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
Murat Kundura - Murat Umurkan	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
Dizmen Kundura - Cengiz Dizmen	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Ünvanı	Üretim Yeri
Pişken Ayakkabı Tekstil Sanayi Tic. Ltd. Şti	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
Mesir Ayakkabı	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
Özbircan Kundura - Ali Özbircan	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
Baylan Kundura - Ekrem Baylan	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
Ahsen Ayakkabı	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi
Özhan Asansör Ltd. Şti.	Orta Ölçekli Sanayi Bölgesi

Kaynak : Manisa KOSGEB